

Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi

Elderly Issues Research Journal

Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği adına
Prof. Dr. Velittin KALINKARA - Sahibi / Owner

Baş Editör / Editor in Chief
Doç.Dr. Kadir ÖZKAYA (Pamukkale Üniversitesi)

Editörler / Editors
Prof.Dr. Gülay GÜNAY (Karabük Üniversitesi)
Doç.Dr. Ahu ARICIOĞLU (Pamukkale Üniversitesi)
Doç.Dr. Nihal BÜKER (Pamukkale Üniversitesi)
Doç.Dr. Gülüşan ÖZGÜN BAŞIBÜYÜK (Akdeniz Üniversitesi)
Doç.Dr. Ufuk YAĞCI (Pamukkale Üniversitesi)
Dr.Öğr.Üyesi Gülay YİĞİTOĞLU (Pamukkale Üniversitesi)
Öğr.Gör. İsmail SARI (Pamukkale Üniversitesi)

Yabancı Dil Editörü / Language Editor
Prof.Dr. Ayfer AYDINER BOYLU (Hacettepe Üniversitesi)

Mizanpaj Editörü / Layout Editors
Prof.Dr. Velittin KALINKARA (Pamukkale Üniversitesi)

Yayın Kurulu / Editorial Board
Prof.Dr. Fatma ARPACI (Gazi Üniversitesi)
Prof.Dr. Ayfer AYDINER BOYLU (Hacettepe Üniversitesi)
Prof.Dr. Aylin GÖRGÜN BARAN (Hacettepe Üniversitesi)
Prof.Dr. Gülay GÜNAY (Karabük Üniversitesi)
Prof. Dr. Velittin KALINKARA (Pamukkale Üniversitesi)
Prof. Dr. Şahin KAPIKIRAN (Pamukkale Üniversitesi)
Prof.Dr. Ayfer KARADAKOVAN (Ege Üniversitesi)
Prof.Dr. Tülay ZORLU (Karadeniz Teknik Üniversitesi)
Doç.Dr. Harun CEYLAN (Yalova Üniversitesi)
Doç.Dr. Işıl KALAYCI (Süleyman Demirel Üniversitesi)
Doç.Dr. Gülüşan ÖZGÜN BAŞIBÜYÜK (Akdeniz Üniversitesi)
Doç.Dr. Murat ŞENTÜRK (İstanbul Üniversitesi)

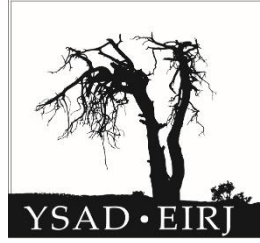
İletişim Adresi / Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği, Siteler Mahallesi 6212 sok. No:21/C
Güner Apt. Zemin Kat, 20160 Pamukkale / Denizli
Tel: +90 530 4758377 **Web:** <https://dergipark.org.tr/tr/pub/yasad> **E-posta:** yasaddergi@gmail.com

DANIŞMA KURULU / Advisory Board	
Prof.Dr. Esat ADIĞÜZEL / Pamukkale Üniv.	Prof.Dr. Ş. Reyhan UÇKU / Dokuz Eylül Üniv.
Prof.Dr. Semra AKAR ŞAHİNGÖZ / Gazi Üniv.	Prof.Dr. Mehmet ZENCİR
Prof.Dr. Emine ASLAN TELCİ / Pamukkale Üniv.	Doç.Dr. Gülbahar ARSLAN KORKMAZ / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Serpil AYTAÇ / Uludağ Üniv.	Doç.Dr. Yener BEKTAŞ / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv.
Prof.Dr. Hasan Hüseyin BAŞIBÜYÜK / Akdeniz Üniv.	Doç.Dr. Bahtiyar ERASLAN ÇAPAN / Anadolu Üniv.
Prof.Dr. Ayşe BEŞER / Koç Üniv.	Doç.Dr. Seher ERSOY QUADIR / Necmettin Erbakan Ün.
Prof.Dr. Naile BİLGİLİ / Gazi Üniv.	Doç.Dr. Havva KAÇAN SOFTA / Kastamonu Üniv.
Prof.Dr. Melih BULUT	Doç.Dr. Nilüfer KORKMAZ YAYLAGÜL / Akdeniz Üniv.
Prof.Dr. Ayşe CANATAN / Hacı Bayram Veli Üniv.	Doç.Dr. Özlem KÖRÜKÇÜ / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Pınar ÇAKIROĞLU / Ankara Üniv.	Doç.Dr. Hamza KURTKAPAN / Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniv.
Prof.Dr. Tunç DEMİRBİLEK / Dokuz Eylül Üniv.	Doç.Dr. Safiye ÖZVURMAZ / Adnan Menderes Üniv.
Prof.Dr. Aybala DEMİRCİ AKSOY / Kastamonu Üniv.	Doç.Dr. Özlem TAGAY / Mehmet Akif Ersoy Üniv.
Prof.Dr. Şenel ERGİN / Dokuz Eylül Üniv.	Doç.Dr. Arzu TAŞDELEN / Akdeniz Üniv.
Prof.Dr. Sibel ERKAL / Hacettepe Üniv.	Doç.Dr. Nil TEKİN / Narlıdere Huzurevi Yaşlı Bakım ve Rehabilitasyon Merkezi
Prof.Dr. Gönül İÇLİ / Pamukkale Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Eylin AKTAŞ / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Ali KİTİŞ / Pamukkale Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Taner ARTAN / İstanbul Cerrahpaşa Üniv.
Prof.Dr. Aliye MANDIRACIOĞLU / Ege Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Gökhan BAYRAK / Bursa Teknik Üniv.
Prof.Dr. Sema OĞLAK / Adnan Menderes Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Davuthan GÜNAYDIN / Namık Kemal Üniv.
Prof.Dr. Fatma ÖZ / Girne Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Seval GÜVEN / Hacettepe Üniv.
Prof.Dr. Ayşe Özfer ÖZÇELİK / Ankara Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Hatice Emel İNCİ / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Özlen ÖZGEN / Atılım Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Habibe SARI / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Hülya ÖZTOP / Hacettepe Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Asiye KARTAL / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Ayşe Sezen SERPEN / Ankara Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Cengiz KILIÇ / Atatürk Üniv.
Prof.Dr. Metin Saip SÜRÜCÜOĞLU / Uluslararası Kıbrıs U.	Dr.Öğr.Ü. Yıldız ÖZTAN ULUSOY / Kocaeli Üniv.
Prof.Dr. Hande ŞAHİN / Kırıkkale Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Meryem SALMAN / Siirt Üniv.
Prof.Dr. H. Elçin TEZEL / Bahçeşehir Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Sergender SEZER / Muğla Sıtkı Koçman Üniv.
Prof.Dr. Zeynep TEZEL / Kırıkkale Üniv.	Dr.Öğr.Ü. Feryal SÖYLEMEZOĞLU / Ankara Üniv.
Prof.Dr. Osman TUTAL / Anadolu Üniv.	Dr. Raziye ŞAVKIN / Pamukkale Üniv.
Prof.Dr. Güzin TÜREL / Konya Karatay	

İNDEKS / INDEX

SÖBIAD

asos
akademi sosyal bilimler indeksi

Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi

Elderly Issues Research Journal

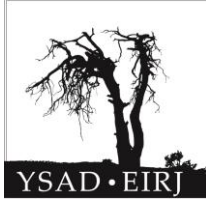
İÇİNDEKİLER / CONTENTS

Araştırma Makaleler / *Research Articles*

- Yaşlı bireylerin çocukluk dönemlerindeki oyun pratikleri ile günümüz çocuklarının oyun pratiklerinin karşılaştırılması (s. 65-71). doi:10.46414/yasad.735773
Sergender SEZER & Tule GÜLTEKİN
- Sosyal sermaye, güven ve yalnızlık açısından yaşlıların yaşam deneyimleri üzerine nitel bir araştırma (s. 72-89). doi:10.46414/yasad.775885
Aylin GÖRGÜN-BARAN, Beril GÜNAY, Buket BEREKETLİ & Işıl IŞIK
- Practices and knowledge levels of older individuals about rational drug use (p. 90-97). doi:10.46414/yasad.759272
Ömer HACIOĞLU, Ergin KARİPTAŞ & Gökçe DEMİR
- Undergraduate students' attitudes towards ageism and influencing factors of ageism (p. 98-106). doi:10.46414/yasad.803533
Melike YÖNDER & Jülide Gülizar YILDIRIM
- A qualitative study on skills of elders to use digital technology products from digital divide perspective (p.107-122). doi:10.46414/yasad.788412
Aylin GÖRGÜN-BARAN & Mine ÖZTEKİN ALPAYDIN
- Kronik hastalığı olan yaşlılarda vitamin ve biyoelementlerin kullanım sıklığının belirlenmesi (s. 123-130) doi:10.46414/yasad.793901
Nermin KILIÇ, Gökçe DEMİR & Çiğdem ER ÇALIŞKAN

Derleme Makaleler / *Review Articles*

- Yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma bakış açısından Üçüncü Yaş Üniversiteleri: İyi uygulama örnekleri (s. 131-141) doi:10.46414/yasad.726075
Sema OĞLAK & Ayşe CANATAN

YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ (YSAD)
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)
13(2), 65-71, (2020)
ISSN 1308-5816
<http://dergipark.gov.tr/yasad>
doi:10.46414/yasad.735773

ARAŞTIRMA MAKALE

Yaşlı bireylerin çocukluk dönemlerindeki oyun pratikleri ile günümüz çocuklarının oyun pratiklerinin karşılaştırılması^{1, 2}

Sergender SEZER³ & Tule GÜLTEKİN

Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Muğla / Türkiye
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Gerontoloji Bölümü, İstanbul / Türkiye
ORCID ID: [0000-0002-7097-8691](https://orcid.org/0000-0002-7097-8691) - ORCID ID: [0000-0002-9531-7187](https://orcid.org/0000-0002-9531-7187)

ÖZET

Bu çalışmada modernleşmenin ve teknolojik gelişmelerin etkilediği toplumsal değişimin çocuk oyunlarına ve oyun pratiklerindeki değişime nasıl yansıtıldığı belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırma, çocukluk döneminde toplumsallaşmaya büyük etkisi olduğu kabul edilen çocuk oyunlarının da geçmişten bugüne büyük değişiklikler gösterdiği bilinmektedir. Bu nedenle araştırmanın temel problemini, yaşlı bireylerin çocukluk dönemindeki oyun pratikleri ile günümüz çocuklarının oyun pratiklerinin nasıl ve neden değişiklik gösterdiği oluşturmaktadır. Bu kapsamda araştırma Muğla ilinin Yeniköy Mahallesi'nde gerçekleştirilmiştir. Tek mahallenin seçilmiş olmasının amacı, aynı mekânda büyümüş ve büyümekte olan bireyler arasında karşılaştırma yaparak kültürel aktarımın ve değişimin nasıl ilerlediğini görmektir. Yeniköy'de doğup büyüyen ve yaşayan sekiz yaşlı ve sekiz çocuk olmak üzere toplam da on altı katılımcıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen veriler yorumlayıcı anlayıcı yöntem ve içerik analizi tekniği kullanılarak analiz edilmiştir. Bunun yanında araştırmada kota ve kartopu örneklem kullanılmıştır. Araştırmanın sonucuna bakıldığında; toplumsal değişmeye paralel olarak oyun kültürünün geleneksel oyun kültüründen modern oyun kültürüne doğru evrildiği, fakat bu evrim sürecinin hala devam etmekte olduğu görülmektedir.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 11 Mayıs 2020
Kabul 29 Eylül 2020

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlı, toplumsal değişme, oyun, oyun kültürü

Comparison of the play practices of children with older adult individuals and the play practices of children

ABSTRACT

In this study, it was tried to determine how social change influenced by modernization and technological developments reflected on children's plays and changes in play practices. In the research, it is known that children's plays, which are considered to have a great impact on socialization in the childhood, also showed great changes from past to present. For this reason, the main problem of the research is the play practices of elderly individuals in childhood, and how and why the play booties of today's children vary. In this context, the research was carried out in Yeniköy District of Muğla province. The purpose of choosing a single neighborhood is to see how cultural transfer and change are progressing by making comparisons between individuals who have grown and grew up in the same space. In-depth interviews were made with a total of sixteen participants, eight elderly and eight children, who were born and grew up in Yeniköy. The data obtained within the scope of the research were analyzed using the interpretative understanding method and content analysis technique. In addition, quota and snowball sampling were used in the research. Looking at the result of the research; In parallel with social change, it is seen that play culture has evolved from traditional play culture to modern play culture, but this evolutionary process is still ongoing.

ARTICLE HISTORY

Received 11 May 2020
Accepted 29 September 2020

KEYWORDS

Older adult, social change, play, play culture

¹Bu makale, 19-21 Eylül 2019 tarihinde Ankara'da düzenlenen IX. Ulusal Sosyoloji Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuş metnin geliştirilmiş ve düzenlenmiş halidir.

²**Makalenin Kaynak Olarak Gösterimi:** Sezer, S., & Gültekin, T. (2020). Yaşlı bireylerin çocukluk dönemlerindeki oyun pratikleri ile günümüz çocuklarının oyun pratiklerinin karşılaştırılması. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 13(2), 65-71. doi:10.46414/yasad.735773

³Sorumlu Yazar E-mail: sergender@mu.edu.tr

1.GİRİŞ

Oyun doğadaki tüm hayvan türleri için türün genel davranışlarını taklit etme, öğrenme, avlanma, işbirliğinin öğrenildiği amaçlı ve vazgeçilmez bir etkinlik olarak gözlemlenmektedir. İnsan da doğanın bir parçasıdır ve oyun insan yavruları için de önemli bir gelişimsel öğrenme sürecidir. Toplumsal değişme, köklü kültürel değişimler, çocukların oyun kültürünü etkilemekte ve bu da araştırmacıları oyun kültürünün değişimini sosyo-kültürel açıdan ele almaya itmektedir. Çünkü oyun, kültürden kültüre, toplumdan topluma değişiklik gösteren bir pratiktir. Geleneklerden, inançlardan, efsanelerden, iklimden, coğrafi özelliklerden, ekonomiden, teknolojik gelişmelerden, cinsiyet ve sosyal sınıflardan etkilenmektedir. Bu da oyun pratiklerinin ekonomik, sosyal, kültürel ve teknolojik bağlamda ele alınmasını gerektirmektedir.

Oyun, toplumsallaşmanın, toplumsal birey olmanın, öğrenmenin, psikolojik, bedensel-ruhsal gelişmenin ve rahatlamının, başkalarının haklarına saygı duymanın, paylaşmanın, işbirliğinin, uzlaşmanın öğrenildiği önemli aktivitelerden biri olarak kabul edilmektedir. Toplumsal değişmeye paralel olarak çocukların oyunlarında da değişiklikler meydana gelmektedir. Bu araştırmada modernleşme süreçlerinin getirmiş olduğu toplumsal değişimin ve dönüşümün etkisiyle çocukluk döneminde toplumsallaşma üzerinde önemli etkisi olan oyunların değişimi belirlenmeye çalışılmıştır. Bu nedenle araştırmanın temel problemini, yaşlı bireylerin çocukluk dönemindeki oyun pratikleri ile çocukların günümüzdeki oyun pratiklerinin nasıl değişiklik gösterdiği oluşturmaktadır.

1.1.Oyun ve oyunların sınıflandırılması

Oyun yüzyıllardır üzerinde çeşitli bilim alanlarından çalışmalar yapılmakta olan bir olgudur. Bu sebeple oyun tanımlamaları araştırmacıların çalışma alanlarının etkisiyle birlikte farklılaşma göstermektedir. Örneğin; Erikson'a göre oyun, çocuğun yenilgiler, acılar ve yaşamda karşılaşılan hayal kırıklıklarına kendini hazırlamak için kullandığı

bir araçtır (Arslan, 2000: 41). Bunun yanında Freud, oyunu; çocukların sosyal olarak olgunluğa ulaşmalarında ve kendi öz benliklerini bulmalarında yardımcı olan bir etkinlik olarak tanımlamaktadır ve ona göre oyun, çocuğun davranışının ve kişiliğinin bir aynasıdır. Piaget için; oyun ile bilişsel gelişim arasında bir yakınlık vardır ve bu yakınlık daha çok oyunu düşünme evresinin bir ürünü olarak görmektedir (Cinel, 2006: 12).

Oyunlar yukarıda ifade edildiği gibi birçok farklı bakış açısıyla ele alınmıştır. Tıpkı tanımlamalar gibi oyunların sınıflandırılması üzerinde de pek çok ayrı görüş bulunmaktadır. Fakat bu çalışma kapsamında oyunlar takım oyunları, arkadaşla ile oynanan oyunlar, bireysel oyunlar ve dijital oyunlar olarak ele alınmıştır.

Arkadaş ile oynanan oyunlar: Çocukların kalabalık gruplar halinde gruplarla kısa veya uzun sürelerle oynadıkları oyunlardır. Çocuğun diğer çocuklarla bir şeyleri paylaşması ve beraber başarıma duygusu ön plana çıkar (Şahinkaya, 2008: 7-8).

Bireysel oyunlar: Bireysel oyunlar bu çalışma kapsamında çocukların tek başlarına oynadıkları oyunlar olarak tanımlanmıştır.

Dijital oyunlar: İletişim ve eğitim amacıyla kullanılan bilgisayar, teknolojinin gelişmesiyle birlikte yaygın olarak eğlence amaçlı olarak da kullanılmaya başlanmıştır. Özellikle günümüzde çocuklar ve gençler arasında yaygın bir kullanıma sahiptir. Bilgisayar oyunları gençlerin ve çocukların koordinasyon, dikkat toplama ve sorun çözme yeteneklerini geliştirmektedir. Fakat bunun yanında uzun süreli zaman geçirme sebebiyle kas ve iskelet sistemi hastalıkları, oyunların türüne göre saldırgan veya içe kapanma gibi davranış değişikliklerine sebep olabilmektedir (Akçay & Özcebe, 2012: 67). Bilgisayarın yanında telefon ve joy-stick gibi cihazlarda dijital oyunlar kapsamına alınmaktadır.

Oyun kültürü olarak incelendiğinde literatürde geleneksel, modern ve post-modern kültür olarak üç farklı sınıflandırma olduğu görülmektedir. Bu üç kültürün ayırımına ve özelliklerine bakılarak aşağıdaki tablo oluşturulmuştur (Sormaz, 2010: 110-119).

Tablo 1. Oyun kültürleri ve özellikleri

	Geleneksel	Modern	Post-Modern
Özellikleri	<ul style="list-style-type: none"> - Daha çok grup oyunu - Oyunların daha çok açık alanlarda oynanması - Çoğu oyunun hareket içeren oyun olması - Oyun arkadaşlıklarının yakın olması 	<ul style="list-style-type: none"> - Daha az grup oyunu - Oyunların genellikle iç mekanda olması - Diğer çocuklarla daha az iletişim 	<ul style="list-style-type: none"> - Sosyal oyunların yok oluşu ve bireyselleşme - Oyunun tamamen iç mekânlara taşınması - Bilgisayar ve internet oyunlarının yaygınlaşması

1.2.Oyunun bireylerin gelişimine etkisi

Oyun, “toplumsal gerçekliğin taklidi” niteliği taşır. Çocuk bu taklit etkinliğini, kendi etkinliğiyle dönüştürebilir ve zaten toplumsallaşmayı sağlayan da, bu dönüştürebilme yeteneğidir. Bu nedenle de, bir çocuğun herhangi bir oyuna yaklaşım biçimi, seçtiği ve önem verdiği oyunlar, çocuğun çevresine olan tavrını, çevresiyle olan ilişkilerini ve başkaları ile kendisi arasında nasıl bir bağlantı kurmuş olduğunu göstermektedir (Uluğ, 2007: 149).

Oyunlar çocukların “kendi kurguladıkları bir sosyal hayat” olması bakımından önemlidir. Çünkü toplumsallaşma için dramatize etme, deneyimleme ve içselleştirme gerekir. Oyun toplumsal davranışların ortaya çıkarılması için bir araçtır ve çocuğun toplumsal yönden gelişmesinde oyunun büyük bir rolü vardır. İşte bu noktada oyunlar, ileriye dönük toplumsallaştırma işlevi görmektedirler.

Bireyler oyunla birlikte fiziksel, duygusal ve bilişsel yönden gelişimlerine farkında olarak veya olmayarak katkıda bulunurlar. Fiziksel gelişim; Oyun sırasında bazı hareketlerin tekrarlanması çocuğun kas gelişimini hızlandıracaktır. Duygusal olarak ise; çocuk oyun yoluyla mutluluk, sevinç, acıma, korku, kaygı, güven duyma, bağımlılık, ayrılık gibi birçok duygusal tepkiyi öğrenirken aynı zamanda bazı duygusal tepkilerini kontrol etmeyi öğrenir. Son olarak oyunlar çocukların bilişsel gelişimlerine katkı sağlarlar. Bellekte tutma, hatırlama, isimlendirme, sınıflandırma, analiz, sentez, problem çözme gibi zihinsel süreçlerin işleyişi oyunla hızlanmakta ve gelişmektedir. Mantık yürütmeyi, sebep-sonuç ilişkileri kurmayı, dikkatini toplamayı, kendini bir amaca yöneltmeyi, oyunda ortaya çıkan sorunları görmeyi ve bunlara çözümler bulmayı öğrenmektedir (Akınbay, 2014: 9-12).

2.MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırma Muğla İli merkez Menteşe İlçesi Yeniköy Mahallesi’nde gerçekleştirilmiştir. Yeniköy Mahallesi; hem yaşlı bireylerin hem de çocukların kolay ulaşılabilir olması ve ulaşımın kolaylığı sebebiyle örneklem kapsamına alınmıştır. Bunun dışında Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi’nin içinde olduğu Kötekli Mahallesi’ne en yakın, doğayla iç içe ve kısmen de olsa köy özelliğini koruyan bir mahalledir. Kötekli Mahallesi’nde arsa ve konut fiyatlarının, kiralara aşırı yükselmesinden sonra yatırımcıların ve öğrencilerin yeni gözdesi olmuş bir mahalledir. Bu durum Yeniköy’deki köy görünümünü değiştirip hızla şehir görünümüne geçmesinde en önemli etken olmuştur. Ayrıca tek mahallenin seçilmiş olmasının amacı, tek bir mekanda büyümüş ve büyümekte olan bireyler arasında karşılaştırma yaparak kültürel aktarımın ve değişimin nasıl ilerlediğini görmektir. Bu nedenle dışarıdan göç almış olmasına rağmen örneklem Yeniköy doğumlu ve orada ikamet eden yaşlı ve çocuklardan seçilmiştir.

Weber’e göre eyleme bağlanan anlamı, hem pratik bilgiler ile hem de açıklayıcı anlayış ile kavramak gerekir. Yani, toplumsal eylemin açıklaması; bireylerin eylemlerine verdikleri öznel anlamın ve bu eylem ile

anlam arasındaki bağlantının kurulması ile mümkündür (Tolan, 2005: 36). Çünkü, Weber’e göre sosyoloji, eylemin sürecini ve sonuçlarını nedensel olarak açıklayabilmek için eylemi yorumlayıp anlayan bir bilim olarak tanımlanmaktadır (Çelebi, 2007: 170). Bu nedenle eylemler yalnızca sonuçları çerçevesinde ele alınmayıp nedensellik bağlamında analiz edilmelidir. Çalışmada içerik analizinin kullanılmasının amacı ise; konu hakkında betimleyici bulgulara ulaşmak ve bu bulguların anlamlı ve sistematik hale gelmesine yardımcı olacak temaları ortaya çıkarmaktır (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz & Demirel, 2014: 247). Bu doğrultuda araştırmada elde edilen verilerin sosyolojik analizleri yapılırken yorumlayıcı anlayıcı yöntem ve içerik analizi tekniği kullanılmıştır.

3.BULGULAR

Araştırma Muğla’nın Menteşe ilçesine bağlı Yeniköy mahallesinde gerçekleştirilmiştir. 16 katılımcıyla derinlemesine görüşme yapılmıştır. Görüşmeler doğrultusunda aşağıda yer alan tablolar oluşturulmuştur. Bu tablolarda görüşmecilere ait bilgilere ve görüşmenin özetlerine ulaşabilmek mümkündür.

Araştırma örnekleminin verdiği bilgilere genel olarak bakıldığında; yukarıda tablo 1’deki görüme benzer bir durumun ortaya çıktığını söylemek mümkündür. Mahalle köy halinde ve daha geleneksel bir yapısı söz konusuysen son 10-15 yılda üniversite sayesinde bir mahalleye dönüşerek kentsel özellikler göstermeye başlamıştır. Bu değişim süreci, Türkiye’nin genel toplumsal değişim ve teknolojik gelişmelerle birlikte çocukların oyunlarını da değiştirmeye başlamıştır. Bugün postmodern bir görüntü henüz oluşmuş olmasa da modern bir görüntü oluşmuş denilebilir.

Geleneksel yapıda çocukların oyunları daha grup şeklinde ve doğayla iç içe, dış mekanlarda oynanan oyunlar iken bugün daha bireysel, kapalı mekanlarda, hazır oyuncaklara ve bilgisayar oyunlarına doğru evrilmiştir. Bunun önemli sebeplerinden biri, kentleşmeyle birlikte, ebeveynlerin kente özgü mal ve hizmet üretiminde çalışıyor olmaları ve buna bağlı olarak çocuklarla ilgili duyulan güvenlik kaygıdır.

Oysa günümüz toplumunda ebeveynler çocuklarıyla daha fazla zaman geçirmek, oyunlar oynamak eğilimindedirler. Bunun da iki önemli sebebi bulunmaktadır; birincisi, ebeveynlerin çocuklarıyla oyun oynamasının, zaman geçirmesinin çocukların gelişimine olumlu katkı sağlıyor olması konusundaki bilinçlenme, ikincisi ise, kentleşme ile birlikte hem az çocuk yapma eğiliminin artması hem de çocukların dışarıya yeterince çıkmadıkları için oyun arkadaşı bulmakta zorlanmalarıdır. Katılımcılardan Ç1 “*kardeşim, annem babamla saklambaç oynuyorum. En çok ebe annem oluyor*” diyerek oyun arkadaşlarının aynı zamanda ebeveynleri olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. Görüşmelerin özeti – yaşlı bireyler

Değişken	K1	E1	K2	E2	K3	E3	K4	E4
Cinsiyet	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek
Yaş	72	82	78	70	84	76	87	68
Eğitim	Okuryazar Değil	İlkokul Terk (Sadece Okuryazar)	İlkokul	İlkokul	İlkokul üçe kadar	İlkokul	Oku-yazar	Ortaokul
Oyun Yeri	Sokak, Tarla, Bahçe	Sokak, Köy Meydanı, Tarla	Sokak, Bahçe, Ev	Sokak, Köy Meydanı	Tarla, Bahçe, Ev	Sokak, Köy Meydanı, Tarla, Ev, Okul	Sokak, Bahçe, Ev	Sokak, Köy Meydanı, Ev, Okul
Oyun Türü	Arkadaş Oyunları	Takım Oyunları, Arkadaş Oyunları	Arkadaş Oyunları	Takım Oyunları, Arkadaş Oyunları	Bireysel, Arkadaş Oyunları	Takım Oyunları, Arkadaş Oyunları	Bireysel, Arkadaş Oyunları	Takım Oyunları, Arkadaş Oyunları
Oyun Arkadaşları	Komşular	Komşu, Kardeş	Komşular	Komşu, Kardeş	Komşular, kardeşler	Komşular, Kardeşler	Komşu, Kardeş	Komşu, Kardeş
Cinsiyet Ayrımı	Kadın Erkek Ayrı	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek, Çoğunlukla Ayrı	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte, Çoğunlukla kadın	Çoğunlukla Erkeklerle, Kadın Erkek daha az
Oyun Materyali	Taş, Toprak, Tahta	Ağaç Dalı, Sünger, Tahta, Cam, Boncuk, Tel	Taş, Toprak, İp	Ağaç Dalı, Sünger, Tahta, Tel	Taş, Toprak, Tahta, kumaş, kırık veya eski kap kacak	Ağaç Dalı, Tahta, Cam, Boncuk, Tel,	Taş, Toprak, Kumaş, İp, Boncuk, Kap-Kacak	Ne Bulursak
Oyun Tanımı	Eğlence, Çocukluğu nu Yaşamak	Vakit Geçirmek İçin Eğlence	Güç kazanmak, Enerji atmak	Eğlence	Eğlence,	Eğlence, Keyif	Eğlenmek, Zamanı geçirmek	Eğlence

Tablo 3. Görüşmelerin özeti – çocuklar

Değişken	Ç1	Ç2	Ç3	Ç4	Ç5	Ç6	Ç7	Ç8
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Kadın	Erkek	Erkek	Erkek	Erkek	Kadın
Yaş	9	11	14	9	12	15	16	11
Eğitim	3.Sınıf Öğrencisi	6. Sınıf Öğrencisi	Lise1. Sınıf Öğrencisi	3. Sınıf Öğrencisi	5. Sınıf	9. Sınıf	10. Sınıf	4. Sınıf
Oyun Yeri	Sokak, Okul, Park, Bahçe, Ev	Sokak, Okul, Park,	Sokak, Okul, Park, Bahçe, Ev	Sokak, Okul,	Sokak, Okul, Park, Bahçe, Ev	Sokak, Okul, Park, Oyun Salonları	Sokak, Okul, Oyun Salonu	Sokak, Okul, Park, Bahçe, Ev
Oyun Türü	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar,	Dijital Oyunlar, Arkadaş Oyunları, Takım Oyunları, Bireysel Oyunlar
Oyun Arkadaşları	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları, Kardeş, Anne-Baba	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları, Kardeş	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları, Kardeş, Anne-Baba, Sanal	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları, Kardeş, Sanal	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları, Sanal	Komşu, Arkadaş, Okul Arkadaşları, Kardeş
Cinsiyet Ayrımı	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte	Kadın Erkek Birlikte	Çoğunlukla erkeklerle	Kadın Erkek Birlikte, Çoğunlukla Erkekler	Kadın Erkek Birlikte ama Çoğunlukla Kadınlar
Oyun Materyali	Toprak, Yaprak, Kağıt, Hazır Oyuncaklar, Bilgisayar	Toprak, Taş, Yaprak, Hazır Oyuncaklar, Telefon	Toprak, Yaprak, Kağıt, Hazır Oyuncaklar, Bilgisayar	Toprak, Taş, Yaprak, Hazır Oyuncaklar, Telefon	Toprak, Yaprak, Kağıt, Hazır Oyuncaklar, Bilgisayar	Bilgisayar, Top, Okey, Telefon	Telefon, Tablet, Oyun Aletleri, Okey, İskambil	Toprak, Yaprak, Kağıt, Hazır Oyuncaklar, Telefon-Tablet
Oyun Tanımı	Hayalgücü	Eğlence	Hayalgücü, Eğlence	Eğlence	Eğlence	Eğlence	Eğlence, Boş Zaman	Eğlence, Arkadaş Edinme

Ç5 de benzer şekilde, "... annem ve babamla da oyunlar oynuyoruz. İşten geldiklerinde ve yorgun olmadıklarında oynuyoruz. Hafta sonları daha çok oynuyoruz. Ben daha çok oynamak isterim ama zamanları olmuyor. Ben de bilgisayarda oyun oynuyorum..." demiştir. Burada şunu vurgulamak da fayda var, çocuklar büyüdükçe anne-babalarıyla oyun oynama ihtimalleri de düşmektedir. Ebeveynlerle oyunlar özellikle ilkokuldan sonra çok gözlemlenen durumlar değildir.

İki farklı kuşağın karşı cins ile birlikte oynama durumuna bakıldığı zaman sadece K1'de farklılaşma görülmektedir. Katılımcının biyografisi incelendiği zaman aile ilişkileri burada önemli bir etken olarak görülmektedir. Katılımcı yetim kalmış ve akrabalarının yanında büyümüştür. Erkeklerin oyun arkadaşı olarak tanımlanmamasında toplumsal normların etkili olduğu yorumuna buradan ulaşılabilmektedir. Yaşlı bireylerin çocukluklarında kadın-erkek birlikte oyun oynayabildiklerine dair söylemlerinde, onların çocukluk algısının da önemli olduğunu belirtmek gerekir. Özellikle ergenliğe girme yaşı olarak 12-13 yaşları görülmektedir ve bu yaşlardan itibaren kesinlikle kız ve erkek çocukları birlikte oyun oynayamamaktadır. Çünkü bu yaşlar yetişkinliğe geçiş olarak görülmekte bir nevi evlenme çağı olarak algılandığından kadın ve erkeklerin evli olmadan bir arada bulunmaları hoş karşılanmayan bir durum olarak kabul edilmektedir. Dolayısıyla görüşmeciyi yaşlı bireylerin çocukluktan anladıkları yaşların 12 yaştan öncesi olduğu bilinmelidir.

Bireylerin oyun materyalleri incelendiği zaman doğal materyaller ve hazır oyuncaklar olarak iki ayrı kategori öne çıkmaktadır. Doğal materyallerle bireyler kendileri oyuncak yaratmaktadırlar. K1 görüşme sırasında "*Çapıtları topladık renkli renkli çapıtları. Çöpü de böyle yaptık kol yaptık bacak yaptık. Onu bir süsledik allı yeşilli. Bir de hastalandım. Orda yaşlı bir adam vardı o bize türkü söyledi. Neydi türkü de aklımdaydı ama gelmiyor... Ben hastalandım ya gönlümü şen ediyor. Türküyü pek iyi biliyordum ya unuttum şuanda. Öyle bebekler yapardık hevesli hevesli. Onları kucağımıza alırdık çöpü donatırdık giydirirdik*" diyerek buna örnek vermiştir. Ayrıca günümüz çocukları da toprak, yaprak ve kağıt gibi materyallerle kendilerine oyuncaklar yapmakta olduklarını belirtmişlerdir. Bu durum Yeniköy'ün hala tam anlamıyla kentleşmemiş olmasından ve doğa ile iç içeliğini tamamen kaybetmemiş olmasından ileri gelmektedir. Fakat bunların yanında bilgisayar, telefon ve hazır oyuncaklar günümüzde teknolojinin gelişmesiyle birlikte çocukların oyun dünyasında daha fazla yer edinmiştir.

Bireylerin oyun tanımlarına bakıldığı zaman iki farklı tanımlama ön plana çıkmaktadır. Bunlardan ilki K1'in "*... Oyun demek çocuk için ne demek çok zevkli bir şey demek. Gençliğini çocukluğunu yaşıyorsun demek. Küçükken evlendim kızım. Ben yetim idim çocukluğumu yaşayamadım. Baba yok ana yok, dayı arasında büyüdüm...*" ifadesidir. Burada yetim olmanın ve erken yaşta evlenmiş olmanın verdiği yarım kalma duygusu katılımcının oyun tanımlamasında önemli bir temeli oluşturmaktadır. Ayrıca Ç1'in tanımlamasında "*Böyle... Hayal gücü demek... Hayallerimizi düşlerimizi gerçekleştirmeye yarıyor. ...*" ifadesi

çocukların oyunda kendi dünyalarını yarattığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir niteliktedir. Yaşlı bireylerle çocuklar arasında bu açıdan pek fark bulunmamakla birlikte, çocuklar boş zaman etkinliği, hayal gücünü geliştirici etkinlik ve arkadaş bulma tanımlaması ile yaşlılardan ayrılmaktadır. Yaşlılarda bir kişi ise bugünden baktığında çocukluğunu yaşamak olarak tanımlayarak hem diğerlerinden hem de çocuklardan ayrılmaktadır.

4.SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmada çıkan sonuçlar karşılaştırıldığında; oyun pratiklerinin temelde oyun oynanan yer, oyun türleri, oyun arkadaşları, oyun materyalleri ve oyun tanımlamaları olarak farklılık gösterdiği görülmektedir. Bu farklılaşmanın temelinde katılımcıların aile yapıları, yaşanılan dönemin toplumsal normları, teknolojik gelişmelerin olduğu söylenebilir. Ayrıca Yeniköy özelinde bakıldığında oyun kültürünün geleneksel oyun kültüründen modern oyun kültürüne doğru evrilme sürecinde olduğu görülmektedir. Bunun sebepleri olarak da Yeniköy Mahallesi'nin kent merkezinin dışında kalmış olması, birincil ilişkilerin az da olsa devam ediyor olması, doğa ile iç içeliğinin hala devam ediyor olması ve bu nedenlerle çocukların hem teknolojiye hem de kırsal alanların verdiği doğal imkanlara ulaşmasının kolay olmasının etkili olduğu söylenebilir. Öte yandan eskiden oynanan bir çok oyunun bugün oynanmadığı ve hem kentleşme ve toplumsal değişime, hem de teknolojik gelişmeler karşısında yok olma gittiği veya yok olma riskiyle karşı karşıya olduğunu söylemek mümkündür.

Yeniköy özelinde yapılmış olan bu çalışmanın da göstermiş olduğu gibi, üniversitenin getirmiş olduğu kentleşme olgusu ve buna bağlı olarak ortaya çıkan toplumsal değişime, çocukların oyunları üzerinden bakıldığında da kendisini gösterebilmektedir. Her ne kadar teknoloji gelişmiş olsa da bugün kırsal yerleşim yerlerinde ve geleneksel mahalle havasını koruyan mekanlarda oyun alanı olarak sokaklar, parklar, bahçeler ve buralarda olan ağaçlar dahil her şey oyun alanı ve oyuncuğun kendisi olabilmekte ve kimi zaman da oyuncaklar bu materyallerden üretilmektedir. Ancak Yeniköy bu özelliğinden hızla uzaklaşmaktadır.

Kentleşme, ortaya çıktığı her alanda olduğu gibi Yeniköy'de de göç alımına ve göçle birlikte de toplumsal ilişkilerin, yerleşik köy kültürünün ve bunlara bağlı olarak da güvenlik algısının değişmesine neden olmaktadır. Bunun sonucu olarak (şimdilik - ki, bunun ileride değişme ihtimali de bulunmaktadır) yerlilerle dışarıdan gelenler arasında bir mesafe bulunmaktadır. Özellikle dışardan gelenler ya siteler şeklinde (özellikle bir pazarlama unsuru ve tercih olarak) güvenli alanlarda ya da kendi evlerini (kameralar, çitler vs. ile) güvenli hale getirerek sınırlar koymaktadır. Bu durum yerli halkın güvenlik anlayışına da ister istemez yansımakta, kaynaşmayı, ortak bir oyun kültürü geliştirmeyi önlemekte ve var olan kültürün de yavaş yavaş kaybolmasına sebep olmaktadır. Yine buna bağlı olarak çocuklar ev-okul merkezli oyunlara dönmekte, teknolojinin sunduğu imkanları da sonuna kadar kullanarak bireysel ve teknolojik sanal oyunlara yönelmektedir. Bu durumun

sonucu olarak oyunlar da bireyselleşmekte, grup oyunlarından, doğadan, geleneksel olandan uzaklaşıp standart yapay, bireysel veya daha az grupsal ve teknolojik oyunlara dönüşmektedir. Çocuklar için bu durumun yarattığı en önemli sıkıntılardan birisi ise geçmişle bağlantılarının kopması ve sadece bugünün koşullarının ürettiği ve dayattığı oyunlara mahkum kalmalarıdır.

Köye özgü üretim biçimleri de kentleşmeyle birlikte hızla değiştiğinden, özellikle kadınlar da yeni işlerde çalışmaya yönelmektedirler. Bu durum çocukların sokakta oyun oynayabilme ihtimallerini azaltmakta, aileler yaşadıkları güvenlik kaygısı nedeniyle ev-bahçe-okul alanı dışında kalan alanlarda çocuklarının oyun oynamasını daha az güvenli bulabilmektedirler. Böylelikle geçmişten gelen oyun kültürü de hızla değişmektedir. Özellikle Yeniköy geçmişte yoğun olarak tütün tarımı ve hayvancılıkla (Yörük köyü olduğundan ağırlık olarak keçi) uğraşan köylüler, bu işlerle uğraşırken çocuklarını da yanlarına alıp yazları yaylalara göç etmekteydiler. Bu etkinlikler sürecinde çocukların oyun alanları tümüyle doğa, araçları doğal olan her şey ve hayvanlar olabiliyordu. Ancak bugün kentleşme bu durumu tamamen ortadan kaldırmış, tütün ekilen tarım alanları yapılaşmaya açılmış, hayvancılık ise üç-beş ailenin yerleşim alanları dışında yaptığı sınırlı bir ekonomik faaliyete dönüşmüştür.

Geleneksel üretim biçimi ve toplumsal ilişkilerin olduğu dönemlerde yaşlı bireylerin bir işlevi de çocuklarla oyunlar oynamak, onlara bakmak ve onların korunması-kollanması ile yakından ilgilenmektir. Araştırma sahasındaki durum gözlemlendiğinde bu işlevin de artık yitirmeye yüz tuttuğu görülmüştür. Bunun en önemli sebebi toplumsal değişimin bir sonucu olarak çekirdek aileye dönülmüş olmasıdır. Diğer sebep ise, çocukların mutlaka iyi bir okula gidebilmek içinde ders dışı zamanlarda kurslara veya etütlere gitmelerinin zorunluluk haline getirilmiş olmasıdır.

Yeniköy Mahallesi'nde yaşanan ve Türkiye'deki göç, kentleşme, sosyal değişim ve teknoloji bağlantılı bu sorunun çözümünde en etkili önlem tarımsal alanların, hayvansal üretim yapılan meraların yapılaşmaya açılmasının engellenmesidir. Yoğun şekilde gelen göçle oluşan nüfus baskısı, yerel halkın hemen yakındaki Kötekli Mahallesi'nde olduğu gibi yüksek binalar, apartlar yaparak üretimden uzak bir rant geliri ile yaşamlarını sürdürme arzusu desteklenmemelidir. Çünkü, sorun sadece geleneksel kültürün ve buna bağlı oyun kültürünün yok olması

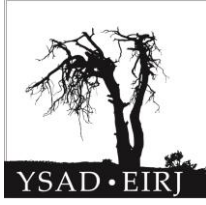
değil, aynı zamanda verimli tarım alanlarının yok edilerek tarımsal ve hayvansal üretimin büyük oranda düşüş sağlamasıdır. Betonla mühürlenmiş tarım alanlarının bir daha geri dönüşü mümkün olamamakta, artan nüfusun alt yapı ve özellikle su ihtiyaçları mevcut koşullarda karşılanamamaktadır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Akçay, D., & Özcebe, H. (2012). Okul öncesi eğitim alan çocukların ve ailelerinin bilgisayar oyunu oynama alışkanlıklarının değerlendirilmesi. *Çocuk Dergisi*, 12(2), 66-71.
- Akınbay, H. (2014). *Okul Öncesi Dönemde Oyunun Önemi ve Çocukların Motor Gelişimi Üzerine Etkileri*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi, Konya.
- Arslan, F. (2000). *1-3 Yaş Dönemindeki Çocuğun Oyun ve Oyuncak Özelliklerinin Gelişim Kuramları ile Açıklanması*. C.Ü. Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi, 4(2), 40-43.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç Çakmak, E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş., & Demirel, F. (2014). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Yayınevi.
- Cinel, N. Ö. (2006). *Farklı Sosyo-Ekonomik Düzeydeki 3-6 Yaş Grubu Çocuğu Olan Anne Babaların Oyuncak ve Oyun Materyalleri Hakkındaki Görüşlerinin ve Bu Yaş Grubu Çocukların Sahip Oldukları Oyuncak ve Oyun Materyallerinin İncelenmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi, Ankara.
- Çelebi, N. (2007). *Sosyoloji Notları*. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Sormaz, F. (2010). *Çocukluk İmgesi, Oyun ve Oyuncak: Sosyo-kültürel Bir Analiz*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Dumlupınar Üniversitesi, Kütahya, Türkiye.
- Şahinkaya, R. (2008). *Çocuk Psikolojisi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Tolan, B. (2005). *Sosyoloji*. Ankara: Gazi Kitabevi.
- Uluğ, M. (2007). *Niçin Oyun?* İstanbul: Anfora Yayıncılık.

YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ (YSAD)
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)
13(2), 72-89, (2020)
ISSN 1308-5816
http://dergipark.gov.tr/yasad
doi:10.46414/yasad.775885

ARAŞTIRMA MAKALE

Sosyal sermaye, güven ve yalnızlık açısından yaşlıların yaşam deneyimleri üzerine nitel bir araştırma

Aylin GÖRGÜN-BARAN^{1a}, Beril GÜNAY^b, Buket BEREKETLİ^b & Işıl IŞIK^b

^aHacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara / Türkiye

^bHacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Anabilim Dalı YL Programı Öğrencileri

ORCID ID: 0000-0003-4221-1941 ORCID ID: 0000-0002-6693-7280

ORCID ID: 0000-0001-8866-8707 ORCID ID: 0000-0002-1773-0339

ÖZET

Bu araştırma yaşlıların sosyal sermayelerine odaklanmıştır. Bu kapsamda araştırmanın temel sorusu; sosyal sermaye kuramı çerçevesinde yaşlılar sosyal ilişkilerini nasıl gerçekleştirmekte, kimlerle birlikte olmakta, neler yapmakta, gönüllü ve sivil topluluklara toplumsal katılımları nasıl olmaktadır? Çalışmanın amacı; katılımcıların aile, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ilişkileri ve bu ilişkilerden beklentilerini belirlemek; güven duygusu ve topluma katılım ile sosyo-kültürel faaliyetlerde bulunma durumlarına ilişkin deneyimlerini tespit etmektir. Araştırma nitel bir çalışma olup, Ankara'da ikamet eden 65 yaş ve üzeri 16 katılımcı ile yarı-yapılandırılmış soru formu kullanılarak derinlemesine görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre katılımcıların aile ve akrabalarıyla olan ilişkileri olumlu olarak değerlendirilmiş, çocukları ve torunlarının onlar için önemli sosyal ilişki aktörleri oldukları sonucuna varılmıştır. Aile ilişkilerinin ise güvenli bağlarla kurulduğu ve sosyal destek mekanizması olarak katılımcılara yardımcı bir işleve sahip olduğu görülmektedir. Güven ilişkisi kurarken samimiyet ve karşılıklı paylaşımdan mutlu olan katılımcılar, en büyük güven kaynağının aileleri olduğunu belirtmişlerdir. Aile ve komşuluk ilişkilerinin yalnızlıklarını önemli ölçüde giderdiği saptanmıştır. Ayrıca katılımcıların çoğunun toplumsal katılım bakımından çeşitli sebeplerle gönüllü faaliyetlerde yer almadıkları, kurumların sağladığı imkânlardan yararlanmadıkları ve sosyo-kültürel faaliyetlere katılmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 30 Temmuz 2020

Kabul 09 Ekim 2020

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlanma, sosyal sermaye, güven, toplumsal katılım, sosyo-kültürel faaliyetler

A qualitative study on the life experiences of elderly people in terms of social capital, confidence and loneliness

ABSTRACT

This study is focused on social capital of elders. In this context, how elders realize their social relationships in the frame of social capital theory, who elders accompany with, what elders do and how elders participate in volunteer and civil communities are the basic questions of the study. The aim of the study is to determine the experiences of elders related to family, blood kinship, friendship and neighborhood relations of elders, the expectations and confidence feeling, participation in society and social-cultural activities of elders. This is a qualitative research, and the data was collected through depth interviews by using semi-structured question form with 16 participants who were 65 ages and older living in Ankara province. According to the findings of the research, the relationships of elders with their families and relatives are considered positive and it is concluded that the children and grandchildren of elders are the important social relationship actors for elders. It is also found that the family relationships are based on confident links and functional for participants as a social support mechanism. The participants, who are pleased of mutual sincerity and sharing in the establishment of confident relationship, stated that their families are the greatest resource in terms of confidence. It is also determined that family and neighborhood relationships are very important for elimination of loneliness of elders. It is also concluded that most of the participants do not take place in voluntary activities, do not take advantages of organizations and do not participate in socio-cultural activities in terms of social participation.

ARTICLE HISTORY

Received 30 July 2020

Accepted 09 October 2020

KEYWORDS

Ageing, social capital, confidence, social participation, socio-cultural activities

¹ Sorumlu yazar, e-mail: abaran@hacettepe.edu.tr

Makalenin Kaynak Olarak Gösterimi: Görgün-Baran, A., Günay, B., Bereketli, B., & Işık, I. (2020). Sosyal sermaye, güven ve yalnızlık açısından yaşlıların yaşam deneyimleri üzerine nitel bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 13(2), 72-89. doi:10.46414/yasad.775885

1.GİRİŞ

Yaşlanma sürecine ilişkin literatürün günümüzde giderek artmaya başladığı görülmektedir. Bunun nedeni küresel ölçekte yaşlı nüfusun artması, yaşlılık dönemindeki sosyal, psikolojik ve sağlık sorunlarının baş göstermesi ve yaşlılara sunulacak sosyal hizmetlerin ve bakım yükünün maliyetinin yükselmesidir. Bu olguların araştırılması birçok disiplini gerekli kıldığından gerontoloji ve eleştirel gerontoloji bilimleri ile birlikte sosyoloji, psikoloji, antropoloji, ekonomi, siyaset vb. gibi alanlardaki çalışmalarla yaşlılık ve yaşlanma, interdisipliner bir hale gelmiştir. Yaşlılık döneminde en çok yaşanan problemler sağlığın bozulması, yoksulluk ve gelir düzeyi düşüklüğü, sosyal güvenceden yoksun olma, aile ve diğer sosyal ilişkilerde yaşanan gerginlikler, ihmal ve istismar ile yalnızlık ve güven duygusu, bunama vb. gibi birbirini tetikleyen sorunlardır. Bu çalışma, sosyal sermaye sahipliği ile yalnızlık arasındaki ilişki konusuna odaklanmıştır. Yaşlılık döneminde sosyal ilişkilerin sık dokulu olması yaşlı bireyleri yaşama bağlayan önemli göstergelerdendir. Bu konuda Coleman ve Putnam (Field, 2008) sosyal ilişkilerin sürdürülebilir olmasında güven duymanın önemine değinmekte, insanın hem rasyonalitesini hem de duygularını birbiriyle ilişkilendirerek davranma kapasitesine sahip olduğunu ve bio-psiko-sosyal bir varlık olarak sosyalitesi en yüksek canlı olma özelliği gösterdiğini belirtmektedirler. Sosyal ilişkileri aile, akrabalık, komşuluk, arkadaşlık ve gönüllü kuruluşlarda üyelik ve bu kuruluşların faaliyetlerine katılım biçiminde belirlemek mümkündür. Dolayısıyla insanı sosyal kılan, sosyal ilişkilerini sürdürebilme performansdır. Sosyalite bireyin bu performansı gösterebilme kapasitesini imlemektedir.

Yaşlanma, içinde çok boyutlu süreçleri barındıran, problemleri ve çözümleri farklı olan toplumsal bir tasarım (Tufan, 2014:6) olarak bir inşa sürecini var kılmaktadır. Bu toplumsal tasarım ve inşa sürecinde her birey, yaşlanmayı farklı şekillerde algılamakta ve deneyimlemektedir. Yaşlılıkta yaşanan fiziksel, sosyal ve ekonomik değişimler farklı yaşlanma hallerini ortaya çıkarmakta ve bir yaşlı heterojenitesinden söz edilmektedir (Loas, 2018). Yaşlı heterojenitesine Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramı açısından yaklaşılabılır. Sosyal statü, kültürel sermaye ve sınıf farklılıklarından kaynaklanan çeşitli yaşlı kategorilerinden söz edilebilir. Ancak yaş alma öyle bir konu ki, tüm farklı düzeydeki yaşlıları farklı biçimlerde etkilemekte, zaman zaman yaşlı ayrımcılığı durumlarıyla karşılaşmaktadır (Görgün-Baran, 2018). Bununla birlikte yaşlı bireyin ekonomik gelirinin iyi olmasına rağmen özellikle sağlığının bozulması ve birçoğunun yalnızlık duygusu yaşamasa, bu gruptaki yaşlıların sorun yaşamasına ve basmakalıp düşüncelere maruz kalmalarına neden olmaktadır. Öte yandan emekli geliri olan ve olmayanlar açısından orta ve alt sınıf yaşlıların gündelik yaşamlarını sürdürmede zorlandıkları görülmekte, sağlık sorunlarının artmasına paralel olarak harcamalarının da artması karşısında yaşlıların sağlık hizmetlerine erişim ve yararlanma olanakları azalmaktadır. Böylelikle yaşlı bireyin sosyal

sermayesini kullanma imkânı aile yakınları ile sınırlı kalmakta, topluma katılma, yabancı kültürleri ve ülkesinin farklı kültürel, turistik mekânlarını tanıma ve dolaşma, eğlence amaçlı sosyal ve kültürel faaliyetlerde bulunma gibi etkinliklerden mahrum kaldığı görülmektedir.

Vincent (2014:103), sermayenin yalnızca bir muhasebe girdisi olarak düşünülmemesi, aynı zamanda toplumsal bir ilişki biçimi olduğunun göz ardı edilmemesi gerektiğini belirtir. Bu bağlamda aktif birey anlayışı çerçevesinde yaşlıların sosyal ilişkilerini geliştirmeleri, topluma katılım göstermeleri, yeni roller edinmeleri, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılmaları gibi mekanizmalarla yaşamlarını sürdürmeleri beklenmektedir. Yaşlılık devletin, politikaların ve tüm toplumsal kurumların sorumluluğunda olduğu gibi aynı zamanda bireylerin yaşam seyrinde öznel deneyimleriyle gelişen de bir süreçtir. Yaşlı bireylere yönelik olarak geliştirilen bu araştırma da, yaşlılık döneminde yaşlıların sosyal sermaye sahipliğinin onların yaşamlarına nasıl etki ettiğini ve neleri deneyimlediklerini konu edinmektedir. Bourdieu'nun sermaye kavramları arasında kültürel sermayenin her bir yaşlı için öznel ve farklı olduğu gerçeğini dikkate alarak araştırmacılar, Coleman ve Putnam'ın sosyal sermayesi bağlamında yaşlıların sosyal ilişkilerinin nasıl olduğunun keşfine yoğunlaşmışlardır. Ancak araştırmada yaşlı heterojenitesi önemsenmekle birlikte bu çalışma doğrudan onların kültürel sermayelerinden kaynaklı sınıf yapısına odaklanmıştır.

Bu kapsamda araştırmanın temel sorusu; yaşlıların sahip olduğu sosyal sermaye düzeyi ile yalnızlık duymaları arasındaki ilişkilerin nasıl inşa edildiği, gündelik yaşamda kimlerle birlikte oldukları, neler deneyimledikleri, gönüllü kuruluşlarla ilişkileri ve kurdukları tüm ilişkilerdeki güven duygularının nasıl olduğudur. Bu bağlamda sahip oldukları sosyal sermaye düzeyinin yaşlıların yalnızlıklarını gidermede bir etki yaratıp yaratmadığı, yaratıyorsa nasıl bir etki yarattığı sorularına katılımcıların deneyimleri yoluyla araştırmada yanıt aranmıştır.

2.ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmanın temel amacı, sosyal sermaye ve güven kuramı çerçevesinde yaşlı katılımcıların aile, akrabalık, arkadaşlık, komşuluk ilişkileri ve beklentileri ile topluma katılım (gönüllü-sivil topluluklara, sosyo-kültürel faaliyetlere katılım) deneyimlerinin nasıl ve neler olduğunun tespit edilmesidir. Böylece sosyal sermaye sahipliğinin yaşlıların yalnızlıklarını gidermede önemli bir faktör olduğu düşünülmektedir. Yaşlılık döneminde yaşlıların sosyal sermaye düzeyinin sık dokulu olmasının yalnızlık duymalarını azaltacağı yönündeki görüşten yola çıkılmıştır. Bu açıdan nitel bir araştırma üzerinden katılımcıların öznel olarak deneyimlerine ilişkin anlamlandırmalarına önem verilmiş ve sosyo-psikolojik bir yaklaşım çerçevesinde araştırma yürütülmüştür.

Araştırmamız sosyal sermaye, güven ve yalnızlık kuramları kapsamında katılımcıların deneyimlerine

ve anlatılarına dayalı mikro ölçekli nitel bir araştırma olarak katılımcıların deneyimlerini ortaya koymak üzere tasarlanmıştır. Bu nedenle çalışma neden-sonuç biçiminde ilişki arayıcı bir nicel araştırma modeli değildir. Katılımcılar, amaçlı ve kartopu tekniği ile belirlenmiş olup, Ankara'da Batıkent ve Bahçelievler bölgesinde ikamet eden 9'u kadın, 7'si erkek olmak üzere 65 yaş ve üzeri toplam 16 kişiden oluşmaktadır. Verilerin toplanması, yarı-yapılandırılmış 34 soru ile derinlemesine görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Görüşmeler, 2020 Ocak-Nisan aylarında bizzat araştırmacılar tarafından gerçekleştirilmiş ve ifadeleri ses kayıt cihazına alınmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşme süreleri ortalama olarak 50 dakika sürmüştür. Verilerin betimsel analizinde MAXQDA² nitel analiz programı kullanılmıştır. Katılımcıların deneyim ifadeleri, analiz temaları altında verilirken benzerlik ve farklılık göstermesi kriter olarak alınmıştır. Görüşme yapılan katılımcıların isimleri kişisel verilerin korunması kapsamında K1, K2...şeklinde kodlanmış, metindeki ifadelerinin yanlarına ayrıca katılımcıların yaşları ve cinsiyetleri belirtilmiştir.

Sosyal Sermaye, Güven ve Yalnızlık Kuramları

Sosyal sermaye teorisyenlerinin sosyal ilişkileri ele alışları, sınıflandırmaları ve kullanma amaçları birbirinden farklılıklar içermektedir. Avrupa "Aktif Yaşlanma İndeksi" (AAI)'nin (European Commission 2015:13), *topluma katılım* (participation in society) parametresi sosyal sermaye kapsamında değerlendirilebilir. Çünkü bunun açılımında yer alan ve topluma katılımı içeren 4 temel unsur sosyal ilişki ve sosyal sermaye ağlarının geliştirilmesiyle ilgilidir. Bunlar; yaşlıların çocukları ve torunlarına bakımı, yaşlıların yetişkin bireylere bakımı, yaşlıların gönüllü faaliyetlere katılımı ve yaşlıların politik katılım olarak siyasi karar mekanizmalarındaki yeri çerçevesinde sıralanmaktadır. Bu sıralama Bourdieu, Coleman ve Putnam'ın görüşleriyle örtüşmekte ve sosyal sermayenin bileşkenini oluşturmaktadır.

Sosyal sermayenin ana fikri, bireyin sosyal ilişki ve iletişim ağlarının değerli bir servet olduğu konusundadır. Bourdieu (Allan, 2006:178-180), sosyal sermayeyi bireylerin sosyalizasyon sürecinde edindikleri sosyal ilişki ağları olarak kavramsallaştırmakta, habitusun oluşumuna göndermede bulunmaktadır. Bourdieu sosyal sermayeyi, sosyal ilişkilerin miktarı ve gücü üzerinden tanımlamakta ve özellikle sosyal sermayeyi, üst sınıfa mensup ailelerin çocuklarının işe girmeleri açısından bir referans oluşturması yönüyle önemsemektedir (Field, 2008:10-19). Coleman ise sosyal sermayeyi toplumsal ilişkiler olarak görmekte, özellikle dezavantajlı kesimlerin fırsatlardan yararlanmalarını sağladığına değinmektedir (Aydemir, 2011:45-47). Bu bağlamda Coleman'ın kuramı, yaşlıların sosyal ilişkilerinin ve bu ilişkilerden beklentilerinin değerlendirilmesini ve onların sosyal sermayeleri hakkında konuşabilmeyi sağlamaktadır. Robert

Putnam'ın bireylerin iletişim ağları ve güven duygusunun toplumsal yaşama katılmanın bir yolu olduğunu belirtmesine referansla, yaşlı bireylerin sosyal sermayelerinin değerlendirilmesi onların toplumsal yaşamın fırsat ve olanaklarından ne ölçüde yararlandıklarını ve topluma politik olarak nasıl katıldıklarını göstermektedir (Field, 2008:60).

Sosyal sermayeyi inşa edilebilen kaynaklar bütünü olarak ele alan Coleman, bu kaynakların sosyal ağlar, aile yapısı, komşuluk ve arkadaşlık ilişkileri, yükümlülükler ve beklentiler olduğunu ileri sürmektedir (Coleman, 1988'den akt. Aydemir, 2011:47; Ekşi-Uğuz, 2010:33). Buradan yola çıkarak Coleman'ın sosyal sermayeyi aile ilişkileri ve sosyal ilişkiler olmak üzere iki boyutlu ele aldığı görülmektedir. Aile ve akrabalarla olan ilişkiler aile odaklı ilişkiler içerisinde sınıflandırılırken arkadaşlar, komşular ve kurumlarla olan ilişkiler sosyal ilişkiler olarak ele alınmaktadır. Öte yandan Coleman (Field, 2008:35), sosyal sermaye kavramını rasyonel seçim kuramı üzerine oturtmuştur. Buna göre bireyler yaşamlarında ve tercihlerinde rasyoneldir. Bu durumda bireyler eğer iş birliğini seçerlerse böyle davranmalarının nedeni onların çıkarlarına olduğu içindir. Böylece birey başkaları ile birlikte çıkarı olduğu için yükümlülüklerini yerine getirir. Sosyal sermaye, aktörün grup ile olan bağımlı ifade eder. Dolayısıyla bireysel olan ile kolektif olan arasında köprü kurar. Örneğin bireysel olan aile ilişkileri ile toplumsal olan eğitim kurumu ya da ekonomi kurumu arasındaki ilişki gibi, aile ile ekonomi ya da eğitim ya da her iki kurumla birlikte bir köprü işlevi görür.

Sosyal ilişkilerin gücü ve niteliğinin sosyal sermayenin gücünü gösterdiğini belirten Bourdieu gibi Putnam da kolektif hayatın bir gereği olarak inşa edildiğini düşündüğü sosyal ilişkilerin yoğunluğu ve gücüne önem vermektedir (Aydemir, 2011:58). Putnam sosyal sermaye kavramını, yurttaşlık katılımını ve bu katılımındaki farklılıkları aydınlatmak için kullanmıştır. Böylece sosyal sermayeyi, güven, normlar, iletişim ağları gibi toplumun etkinliğini koordine eden eylemleri kolaylaştıran sosyal organizasyonların özelliklerine gönderme yaparak tanımlar (Field, 2008). Bu bağlamda araştırmamızda Avrupa Yaşlanma Endeksinde (2014) yer alan gönüllü katılım ile politik katılım, Putnam tarafından yurttaşlık katılımı adı altında birlikte değerlendirilmiştir.

Yurttaşlık katılımı sivil örgütlenmeler olup aynı zamanda demokrasinin asli unsurlarıdır. Putnam toplumlarda sivil örgütlenmeleri önemsemiş ve bu örgütlerde çalışmayı hem bir yurttaşlık katılımı hem de demokrasinin bir gereği olarak değerlendirmiştir. Putnam'a göre birey için sosyal iletişim ağlarının bir değeri vardır. Sosyal ilişkiler/bağlar bireylerin ve grupların verimliliğini etkilemektedir. Putnam'da sosyal sermaye, bireyler arasındaki iletişim ağları ve buradan ortaya çıkan *karşılıklık ve güvenirlilik* normları gibi bağlantıları ifade eder (Field, 2008:43).

Bununla birlikte Putnam sosyal sermayeyi, sosyal ağlara ve faaliyetlere katılım üzerinden değerlendirmektedir. Sosyal sermayeyi bağlayıcı ve köprü kurucu olarak ikiye ayıran Putnam, bağlayıcı sosyal sermayede grup içi dayanışmaya dikkat çekerek bu sosyal sermayedeki ilişkilerin daha sınırlı bir alanda ve içsel bağlardan oluştuğunu

² Bu araştırmanın nitel analizlerini yapma konusundaki katkılarından dolayı H.Ü. İİBF Sosyal Hizmet Bölümü Arş. Gör. Edip AYGÜLER'e ve Özlem AKYILDIRIM'a çok teşekkür ederiz.

vurgulamaktadır. Köprü oluşturan sosyal sermaye ise, daha kapsamlı ilişkileri ele alan, farklı birlikteliklerin olduğu daha dışa açık bir topluluk yapısına işaret etmektedir. Tüm bu sosyal sermaye teorileri bağlamında katılımcıların aileleri, akrabaları, arkadaşları ve komşularıyla olan ilişkileri Putnam'ın bağlayıcı sosyal sermayesi çerçevesinde, kurumlarla olan ilişkileri ve gönüllü faaliyetlerde bulunmaları ise köprü oluşturuca sosyal sermaye çerçevesinde değerlendirilmektedir. Öte yandan sosyal ilişkilerde güven konusunun önemli olduğu ve güvenin sosyal sermayenin asli unsuru, göstergesi ve hatta ön koşulu sayıldığı ifade edilmektedir (Field, 2008; Cohen ve Prusak, 2001; Ekşi-Uğuz, 2010). Bu bağlamda sosyal ilişki ya da sermayenin bir güven ilişkisine ve değerler bütününe içkin olduğu anlaşılmaktadır.

Sosyal sermayenin genişliği ile yalnızlığın giderilmesi yönündeki açıklamalar yaşlılıkta yaşanan sorunlarla bir çeşit baş etme stratejisi olarak değerlendirilmektedir³. Yalnızlığın sosyal psikolojik bir kavram olduğuna değinen De Jong Gierveld ve diğerleri (2006) yalnızlığın, sosyal ilişki ağlarının zayıflığından kaynaklanan sıkıntı verici bir durumu imlediğini belirtirler. Bu durumda yalnızlık bireyin kendi tercihi olabileceği gibi, ilişki kurmakta zorlanma ya da kuramamaktan kaynaklanan yalnızlık da söz konusu olabilir. Her ikisi de bireyseldir. Literatürde yalnızlığın kişinin diğerlerinden uzak durması, kendisini meditasyon, tanrı gibi düşüncelerle var etmesi söz konusu olduğunda durumun olumlu yönünü, kişisel ilişkinin olmaması ya da çok zayıf olması, kendinin aranıp sorulmaması anlamında olumsuz yönünü ihtiva etmektedir. Wenger ve diğerlerine (1996) göre, arkadaşlıkların bulunması ve güvenli ilişkilerin kurulması yalnızlığın panzehridir. Yalnız yaşayan yaşlıların genelde yalnızlık duygusuna kapıldıkları, yanlarında kimse olmadığı için acı hissettikleri ve yoksunlaştıkları görülür. Bazı durumlarda ise yalnızlığın bir öfke kaynağına dönüştüğünü belirten Danış (2005), bu durumda yalnızlığın sosyal ilişkilerde pasif ve isteksiz olmaya göndermede bulunduğunu da ekleyerek yaşlı bireylerin ekonomi ve sağlık durumlarının iyi olmamasından kaynaklanan nedenlerin, yalnızlığı tetikleyen faktörler olarak ele alınabileceğini belirtir.

Bu kuramsal açıklamalardan yola çıkarak araştırmamızda, özellikle Coleman ve Putnam'ın görüşlerinden oluşan aile içi ve aile dışı sosyal ilişkiler ile Putnam'ın grup içi ve grup dışı diyebileceğimiz sosyal sermaye görüşleri, güven ilişkisi üzerinden değerlendirilmekte ve yaşlı bireylerin yalnızlıklarını gidermede aile, akrabalık, komşuluk, arkadaşlık ilişkileri ile topluma katılım anlamında bağlayıcı ve köprü kurucu sosyal ilişkilerin rolünün nasıl olduğu keşfedilmektedir. Yalnızlık konusunda De Jong Gierveld'in, Wenger ve diğerlerinin görüşleri araştırmaya rehberlik etmektedir. Bourdieu'nun sosyal sermaye kavramı genel olarak üst sınıflara yaptığı atıflardan dolayı araştırmamıza dahil edilmemiş ancak kültürel sermaye kavramı

çalışmamız açısından açıklayıcı olduğu için kullanılmıştır.

3. BULGULAR

Bu bölümde veri analizleri, sosyal sermaye ve yalnızlık kuramları ile katılımcıların deneyimledikleri pratikler bağlamında geliştirdiğimiz temalar eşliğinde mevcut literatür üzerinden tartışılarak sunulmaktadır. Geliştirilen analiz birimi olan temalar 3 başlık altında toplanmıştır. Bunlardan ilki sosyal sermaye ve güven ilişkileridir. Bu tema 4 alt kategoriye ayrılmıştır. 1. Aile ilişkileri ve ailenin anlamı, 2. Akrabalarla ilişkiler 3. Arkadaş ve komşularla ilişkiler, 4. Arkadaş ve komşulardan beklentilerdir. İkinci analiz teması Politik katılım ve gönüllü-sivil kuruluşlarla ilişkilerdir. Bu tema da kendi içinde Gönüllü kuruluşlara üyelik ve faaliyetlerine katılım ile Belediyelerle ilişkiler başlığı altında iki kategoride toplanmıştır. Üçüncüsü ise sosyal ve kültürel faaliyetlere katılım olarak belirlenmiştir. Katılımcıların sosyo-demografik verileri temalardan bağımsız olarak ele alınmıştır. Şimdi sosyo-demografik verilerle katılımcılarımızı biraz yakından tanıyalım.

Katılımcıların Sosyo-demografik Verileri

Araştırma için Ankara'dan 65 ve üzeri yaşta bulunan 16 katılımcıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Görüşülen katılımcıların sosyo-demografik özelliklerine ilişkin veriler şöyledir;

Görüşme yapılan 16 katılımcının 9'u kadın, 7'si erkektir. Kadınların yaş ortalaması 75,2 iken erkeklerinki 75,86'dır. Katılımcıların eğitim durumu değerlendirildiğinde 4 kişinin üniversite ve yükseköğretim, 2 kişinin lise ve 1 kişinin ortaokul, geriye kalan 7 kişinin ilköğretim mezunu olduğu ve 2 kişinin de okuryazar olmadığı görülmektedir. Katılımcıların hepsi evlidir ancak 8'i eşlerini kaybettiklerini belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan katılımcılardan yalnızca 1'i çocuk sahibi değildir. 5 katılımcı 1'er çocuk, 3'er katılımcı sırasıyla 2'ser, 3'er ve 4'er çocuk, 1 katılımcı ise 5 çocuk sahibidir. Katılımcılardan 1'inin yetişkin çocuğu ile yaşadığı, 2'sinin ise kışın Ankara'da yazın ise memleketlerinde yaşadıkları görülmüştür. Diğer tüm katılımcılar Ankara'da eşleriyle birlikte ya da yalnız yaşamaktadırlar. Görüşülen 16 katılımcıdan 4'ü kendilerinin ev kadını, 2'si emekli memur, 1'er kişi ise mühendis, tekniker, duvar ve ayakkabı ustası, çaycı ve sosyal hizmet uzmanı olduğunu, 4'ü ise hiç çalışmadıklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların 14'ü emekli maaşı ile ve bu katılımcılardan 7'si kendi emekli maaşıyla geçinirken 6 kadın, 1 erkek katılımcı ise eşinden gelen emekli maaşı ile geçinmektedir. Katılımcılardan bir kısmı emekli maaşları dışında kira gelirleri, sahip oldukları gayrimenkul geliri ya da çocuklarının yardımı ile geçinmektedir. Katılımcılardan 1'i yaşlı aylığı aldığını ve 1'i de gelirin olmadığını belirtmiştir. Katılımcıların ekonomik durumlarını nasıl algıladıkları sorulduğunda 5 kişinin ekonomik durumunu zayıf, yine 5 kişinin de iyi olarak değerlendirdiği görülmektedir. Katılımcılardan 6'sı ise ekonomik durumlarını orta olarak nitelendirmektedir.

³ Yaşlılıkta yalnızlık konusunda daha ayrıntılı bilgiye ulaşmak için Görgün-Baran, A. (2016). Yaşlılıkta sosyal izolasyon ve yalnızlık, Ed. H. Ceylan, Yaşlılık Sosyolojisi, İçinde İstanbul: Nobel Akademik Yayıncılık, s.77-97, yayınına bakınız.

Tablo 1. Katılımcıların sosyo-demografik bulguları

Demografik Durum	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	
Yaş	74	77	75	67	70+	70	70	87	66	89	77	78	84	75	65	84	
Cinsiyet	Kadın	Kadın	Kadın	Kadın	Erkek	Kadın	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın	Erkek	Erkek	Kadın	Kadın	Erkek	Erkek	
Memleket	Burdur	Tokat	Çorum	Çorum	Amasya	Amasya	Sivas	Ankara	Ankara	Giresun	Samsun	Çankırı	Ankara	Yozgat	Niğde	İstanbul	
En uzun süre yaşanılan yer	Ankara	İzmit	Ankara	Ankara	Merzifon	Amasya	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Ankara	Malatya	Ankara	Ankara	Ankara	
Mezun olunan okul	Üniversite	Lise	İlkokul	İlkokul	Ortaokul	İlkokul	Üniversite	Yüksekokul	Kolej-Lise	İlkokul	Hava Harp Okulu	Okur-yazar değil	İlkokul	Okur-yazar değil	İlkokul	İlkokul	
Medeni durum	Eşi ölmüş	Eşi Ölmüş	Evli	Eşi ölmüş	Evli	Evli	Evli	Evli	Evli	Eşi Ölmüş	Eşi Ölmüş	Evli	Evli	Eşi Ölmüş	Eşi Ölmüş	Evli	Eşi Ölmüş
Çocuk sayısı	2	3	4	4	1	1	-	2	1	3	2	5	4	3	1	1	
Meslek	Sosyal hizmet uzmanı	Ev kadını	Çalışmıyor	Çalışmıyor	Emekli memur	Çalışmıyor	Mühendis	Tekniker	Çalışmıyor	Ev kadını	Emekli albay	Duvar ustası	Ev kadını	Ev kadını	Çaycı	Ayakkaşı ustası	
Geçim sağlama yolu	Emekli maaşı	Eşinden gelen emekli maaşı ve kira geliri	Eşinin emekli maaşı	Emekli maaşı ve çocuklardan gelen yardım	Emekli maaşı	Eşinin emekli maaşı	Emekli maaşı ve gayrimenkul geliri	Kendisinin ve eşinin emekli maaşı ve birikimi	Eşinin emekli maaşı ve gayrimenkul geliri	Eşinin emekli maaşı	Emekli maaşı	Yaşlı aylığı ve oğlu bakıyor	Eşinin emekli maaşı ve çocukların desteği	Geliri yok	Emekli aylığı ve çalışıyor	Emekli maaşı ve kızı bakıyor	
Ekonomik durum algısı	Orta	İyi	Orta	Zayıf	Orta	Orta	İyi	İyi	İyi	Orta	İyi	Zayıf	Zayıf	Zayıf	Zayıf	Orta	

Katılımcıların meslek, eğitim, gelir, yaşam tarzı bakımından farklı sosyal sınıflardan olduğu anlaşılmaktadır. Bu veriler araştırmada maksimum çeşitlilik sağlandığını göstermektedir. Görüşme yapılan kişilerin geçim kaynakları ile ekonomik durumlarına ilişkin algıları birlikte değerlendirildiğinde bu kişilerin eğitim durumları ya da meslekleri ile ekonomik durumlarını anlamlandırmaları arasında bir ilişki olduğu görülmektedir. Kendi anlamlandırmalarına ve ekonomik durumlarına bakıldığında katılımcıların orta-üst, orta ve alt sosyo-ekonomik düzeyde buldukları söylenebilir. Şimdi araştırmanın analiz teması olan sosyal sermaye ve güven ilişkilerini görmeye çalışalım.

1. Yaşlılıkta Sosyal Sermaye ve Güven İlişkilerinin Analizi

Yaşlılıkta sosyal sermaye ve güven ilişkilerini aile ilişkileri ve ailenin anlamı, akrabalarla ilişkiler, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri, arkadaş ve komşulardan beklentiler olarak dört başlık altında sıralamak mümkündür. Sosyal sermayede önemli bir alan olan güven ilişkileri konusu ise ayrı bir kategori olarak değil, diğer temalar içine yedirilerek değerlendirilmiştir.

1.1. Aile ilişkileri ve ailenin anlamı "kızlarım benim hayatım"

Katılımcıların aile kurumuna nasıl anlamlar yükledikleri dikkate alındığında, farklı tanımlamalar yaptıkları görülmektedir. Aile bireyleriyle olan ilişkiler üzerine bazı katılımcıların belirttikleri gibi fiziksel yakınlık ve uzaklık, ilişkilerin sürdürülebilirliği noktasında önem teşkil etmektedir. Katılımcıların ailenin anlamlandırılmasına yönelik ifadeleri de bu yakınlık-uzaklık ilişkisinden gelmektedir. Bu doğrultuda aile, sahip çıkılması gereken önemli bir kurum olarak nitelenmektedir. Özellikle bu konuda K4 (67, Kadın), K5 (70+, Erkek), K8 (87, Erkek), K10 (89, Kadın), K11 (77, Erkek) ve K13 (84, Kadın) kodlu katılımcıların deneyimleri benzerlik taşıdığından aşağıda yalnızca K10'un (89, Kadın) ifadelerine yer verilmiştir.

"Aile bu yaşta benim elimde kalan son şey gibi. Memlekette çok kalabalık bir sülalem var, kız kardeşlerim var, onlar da yaşlandılar artık, uzaktalar. Ama kızlarım benim hayatım." (K10, 89, Kadın)

Ailenin anlamına yönelik olarak üstünde durulan ikinci bir tanımlama güvenmenin, güvenli ilişki kurmanın aile bireyleri için önemini göstermektedir. Katılımcılar aileye hayati bir önem vermekte, aileyi en büyük destek ve güven mekanizması olarak görmektedirler. Aile bir sosyal sermaye unsuru olarak içinde barındırdığı sosyal ilişkiler aracılığıyla hem bir toplumsal kontrol hem de meşrulaştırma sistemi olan güveni inşa etmektedir (Aydemir & Tecim, 2012: 48). Geçmişten bu yana uzun bir süre birlikte oluşturulan ve paylaşılan bir yaşam söz konusu olduğu için aile üyelerinin birbirine güvenleri ileri yaşlarda daha pekişmiş olarak karşımıza çıkmaktadır.

Katılımcıların ailelerinden neler bekledikleri sorulduğunda; onlardan maddi bir beklenti içerisinde

"Aile ne demek, can ciğer demek kuzucum. Kimse olmaz yanında ailen olur. Sen en çok çocuklarına güvenebilirsin, onlar da sana." (K4, 67, Kadın)

"Biz eski insanlarız tabi ki aile önemli, 55 yıllık evli olarak çok sıkıntılar çektik ama bu sıkıntı bizi birbirimize daha çok yakınlaştırdı. Anladım ki aile en büyük liman, acı tatlı hatıralarla birbirimize destek vererek bu evliliği bugüne kadar getirdik. Şimdi sağlığımız el verdiği ölçüde çocuklar ve torunlarla safa sürme zamanı, çok şükür... Torunlar gelince yeniden doğmuş gibi oluyorum, sağ olsunlar onlardan hiçbir saygısızlık görmedik, bizi çok sever sayarlar biz de onları çok severiz..." (K8, 87, Erkek)

Sosyal sermayeyi topluma güven duygusunun hâkim olması çerçevesinde tanımlayan Francis Fukuyama, güven duygusunun topluluk üyeleri arasında sosyal ilişkilerin kurulmasını kolaylaştırdığını vurgulamakta, Putnam da sosyal ilişkilerde güvenin işbirliğini kolaylaştırdığını belirtmektedir (Aydemir, 2011:60-68). Aileye duyulan güven ve aileden görülen desteğin bağlılık ilişkilerinden geldiği görülmektedir. Birçok katılımcı aileden saygı ve sevgi ile birlikte güven içinde bir arada olmayı anladıklarını belirtmektedir.

"Duygu olarak beslendiğiniz kişilerdir onlar. Sizi onlar besler, siz de onlardan beslenirsiniz manevi olarak." (K1, 74, Kadın)

"Aile demek, bir arada olmak, birbirini mutlu etmek, ben öyle şey yapıyorum. Birbirine sahip çıkmak, saygı saymak..." (K3, 75, Kadın)

"Aile ne demek? Birbirine bağlılık, sevgi demek saygı demek. Bak şimdi kızım doğum yapacak, benim yeğenlerimin ikisi de gelecek. İkisi de hemşire. Biz yani çok mutlu olduk. Birbirimizi tutarız, güveniriz işte böyle." (K6, 70, Kadın)

"Aile çok önemli, dertli oluyosun, sevinçli oluyosun işte bunları ev halkı ile beraber paylaşmak demek. Başın sıkıştığında gidebileceğin, dertini anlatabileceğin bir yer. Eşim vefat etti evimde yalnızım. Kızımın aram iyi değil ama yine de benim evladım. Bir torunum var onunla çok iyiyiz, o bambaşka bir sevgi... (duygulanıyor)." (K16, 84, Erkek)

Ailenin insan hayatının devamı olduğunu ve toplumun ve devletin çekirdeğini oluşturduğunu belirten K1 (74, Erkek) ve K3 (75, Kadın)'ün ifadeleri ailenin işlevselliğine vurgu yapmakta, toplumdaki değişim ile birlikte statükonun sürdürülmesi arasındaki çelişkiyi ortaya koymakta ve bu durum bir yönü ile modern, diğer yönü ile geleneksel kodların bir aradığına vurgu yapmaktadır. Katılımcıların ifadelerinden anlaşılacağı üzere aile, karşılıklı olarak manevi ve sosyal ilişkiler anlamında üyelerini besleyen, doyuran bir birliktelik oluşturmakta, bir nevi duygusal destek ve güven mekanizması olarak sınımlanacak liman anlamında değerlendirilmektedir. Kızı ile arası iyi olmayan katılımcı (K16) bile her hâlükârda aile birliğinin önemine vurgu yapmaktadır.

olmadıkları, daha çok manevi destek olarak nitelendirilebileceğimiz "sevgi ve saygı görmek", "aranıp sorulmak" gibi paylaşım dayalı beklentiler

içerisine girdikleri görülmektedir. Bu beklentiler katılımcıları mutlu etmekte ve onlara kendilerini değerli hissettirmektedir. Çocuk sahibi olmayan bir katılımcı (K7, 70, Erkek) aile ilişkilerinin önemine vurgu yaparken bir diğer katılımcı (K14, 75, Kadın) çocukları ve torunlarından gereken ilgiyi gördüğü için bir beklenti içinde olmadığını belirtmektedir.

"Benim çocuğum yok ama aileye ve aile ilişkilerine önem veririm, aile demek birlik demek, güven demek, sadakat demek. Tabi ki aynı zamanda sorumluluk demek. Bu şekilde dayanışmak, paylaşmak ve birbirimizi arayıp sormak, beklentim böyle bir şey". (K7, 70, Erkek)

"Ben kışın Ankara'da yazın Yozgat'da yaşıyorum. Eşim ölmeden önce de böyleydi. O öldükten sonra oğlum daha bi benle alakadar olmaya başladı. Torunum da bana çok düşkün, hörmetkar. Yazın birlikte köye gediyo, burda müstakil bir evimiz var biraz kalıyolar sonra gidiyolar taa ki Ekim sonuna kadar. Burda kayımgil, yeğenlerim, kız kardeşim var. Birlikte yiyoz, içiyoz, ekiyoz, biçiyoz, günler geçip gidiyo. Daha ne olsun bi beklentim yok, ihtiyaçlarımı karşılyolar. Ben de kışlık erzak yapıyom. Ankara'ya giderken götürüyöz. (K14, 75, Kadın)

Bu iki katılımcının geleneksel değerler boyutunda bir deneyim inşa ettikleri anlaşılmaktadır. Çocukları ile ayrı yaşayanlar onların arayıp sormasından mutlu olurken belli dönemde birlikte olanlar ise zaten kalabalık bir aile içinde yaşadıkları için bu tür bir beklenti içinde olmadıklarını ifade etmektedirler. Aynı şekilde K12 (78, Erkek) de çocukları ve torunlarıyla bir sıkıntı yaşamadığını, kendisine yardımcı olduklarını, beklenti içinde olmadığını dile getirmiştir. Bu ifadeler şunu gösteriyor ki aile ile birlikte olmak yaşlı bireylere büyük bir doyum sağlamak ve bir beklenti içinde olmadıklarına göndermede bulunmakta iken, ayrı yaşayanların dillerinden düşürmedikleri *aranıp sorulmak* isteği bir beklenti olarak sürekli vurgulanmaktadır. Her iki durumda da sosyal sermaye açısından geleneksel ilişkilerin varlığını ortaya koymaktadır.

Çocuklarıyla ve diğer aile bireyleriyle kurdukları ilişkilerde daha bağımsız olan katılımcıların çocuklardan ve torunlarından beklentilerinin daha az karşılıklılık ilişkisine dayandığı görülmektedir. Bu şekilde kentsel yaşamın ve çalışma hayatının getirdiği sorumluluklara vurgu yaparak sosyal ilişkilene inşa eden bir katılımcı, beklentileriyle ilgili şunları dile getirmektedir:

"...benim yanımda olmaları gerekir diyemiyorum yani elbette yanımda olmaları beni mutlu eder ama onların da özel bir hayatı var, onların da işi gücü var. O bakımdan öyle aşırı bir beklenti içinde değilim. Öyle "vah tüh n'olcak benim halim" gibi bi duygu yaşamıyorum desem doğrudur." (K1, 74, Kadın)

Bu ifadeler Coleman'ın belirttiği rasyonel seçim kuramını hatırlatmakta ve yaşlı bireylerin kendi yaşamlarını inşa etmede gerçekleri kabullenme ve

ilişkilerini geliştirme üzerinden rasyonel davrandıklarını göstermektedir.

1.2. Akrabalarla ilişkiler *"iyi günde kötü günde birlikte olmak"*

Katılımcılardan birinin yaptığı akraba tanımı, ihtiyaç anında bireylerin mesafeleri önemsemeden birbirlerine yardım etmeleri üzerine kurulmuştur. Bu tanım, akrabalık ilişkisinin ve yakın sosyal ilişkilerin dayanışma üzerine inşa edildiğini göstermektedir.

"Birimize bi şey olduğu zaman uzak da olsa yakın da olsa koşar gideriz, onlar da gelirler. Yani akraba durumumuz bizim için çok önemli. Akraba demek bambaşka bi şey." (K3, 75, Kadın)

Araştırmalar, samimi bir ortak bağ ile kurulan ilişkilerin bireyler üzerinde fiziksel, zihinsel, sosyal ve ekonomik anlamda bireyi sağlıklı kıldığını göstermektedir (Waite & Gallagher, 2000'den akt. De Jong Gierveld & Van Tilburg, 2006:488). Görüşme yapılan katılımcılardan bazıları akrabalarıyla olan ilişkilerini anlatırken bir süreklilik vurgusu yapmaktadırlar. Bu sürekliliğe iki farklı şekilde değinildiği görülmektedir. İlki, geleneksel bağların bireylerin kökenleri üzerinden okunması şeklindedir. Katılımcı bu sürekliliği şöyle dile getirmektedir:

"Zaten köy kökenli insanlarda biraz şeydir, geleneksel olarak böyle hani bi süreklilik vardır. Bayramda seyranda hani o hudutlar içinde, bir akrabalık zaviyesi içinde onlarla da temasım oluyor." (K1, 74, Kadın)

İkinci olarak vurgulanan süreklilik, çocukluk dönemlerinden getirilen bağların korunması şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Burada yakın akrabalarla kurulan ilişkilerin düzenli bir şekilde devam ettirildiği görülmektedir.

Katılımcıların görüşmelerde en çok değindikleri konulardan biri akrabalarıyla olan fiziki uzaklığın sosyal ilişkiler ve bağlar üzerindeki etkisine yöneliktir. Katılımcıların bir kısmı fiziksel uzaklığın akrabalarıyla olan sosyal ilişkilerini etkilemediğini ve bu akrabalarıyla halen görüştiklerini belirtmişlerdir. Burada vurgulanan en önemli husus, uzaktakileri bir dokunuşla yakına getiren telefonun rolüdür. Katılımcılar, telefonun ilişkilerini devam ettirmedeki rolü hakkında şunları söylemektedirler:

"Akrabalarımın hepsi memlekette. Telefonla görüşüyoruz, gittiğimizde de görüşüyoruz, çok yakınız. Bir gün görüşmesek ikinci gün mutlaka görüşürüz telefonda." (K5, 70+, Erkek)

"...Her an için telefonla görüşüyoruz. Uzaktan ama birbirimizden haberdar oluyoruz. Birbirimizin her şeyine hemen koşuyoruz. İyi günde kötü günde yalnız bırakmayız." (K6, 70, Kadın)

Uzaklık ile aile ve akrabalarla olan sosyal ilişkilerin telefon aracılığıyla sürdürülmesi ve telefonun bu anlamda olumlu bir etkisinin olmasının haricinde kimi katılımcılar uzaklığın sosyal etkileşimi azalttığını belirtmektedir. Bunun nedenini modern kent yaşamının hızlı ve zorlu yaşam koşullarına bağlamaktadırlar.

"Çekirdek ailem dışındakiler arasında Ankara'da olanlar da var başka şehirlerde, yurt dışında olanlar da var. Uzaktakilerle ilişkiler ister istemez zayıflıyor." (K12, 78, Erkek)

"Akrabalarımıyla yıldan yıla bir görüşüyoruz. Çoğunlukla telefonda görüşürüz. Herkes kendi halinde çoluğu çocuğu ile meşgul, ayrı şehirlerdeyiz. Ya ben giderim ya da onlar gelir birbirimizde yılda 15 gün kalırız. Bu tür bir ilişki yaşamak bana yetiyor mu dersenez, hayır derim ama şehir hayatının zorluğu geçim derdi insanları bu hale getiriyor.." (K9, 66, Kadın)

Ankara'da ikamet etmekle birlikte köyleriyle bağı koparmayan katılımcılar aslında bu şekilde yaşamaktan memnun gözükmektedirler. Katılımcı K12 (78, Erkek) köyle şehir hayatı arasında sıkışmasına rağmen köydeki akrabaları ile ilişkilerinin iyi olduğunu, yazın köye kışın Ankara'ya oğlunun yanına geldiğini belirtmektedir. Bir katılımcı ise (K13, 84, Kadın), çok çocuk sahibi olduğu için Ankara, İstanbul ve Malatya arasında çocuklarının yanına gidip geldiğinden söz etmekte ve şunları söylemektedirler.

"Biz köylü insanlarız onun için akrabalarımız çok. Hepsi fırsat buldukça gelip hatırımı sorarlar. Eee zaten köyde bir evimiz va kendimize göre bağımız bahçemiz va. Çocuklar burada olduğu için ekip dikme işlerini akrabalarım yapıyola, sağolsunlar, bizde yazın gidip 3-4 ay kalıyoz, köy havası bir başka her yer yeşillik. Toprak bizi sarı ediyö, Ankara'ya döndüğümüzde kışı geçirecek güç kuvveti bulmuş oluyoz" (K12, 78, Erkek)

"Akrabalık ilişkileri bizde çok yoğun Ankara'dayım ama abimin, ablamın çocukları, burdaki köylülerimiz benim hatırımı her zaman sorarlar evden iç misafir eksik olmaz birlikte yapar birlikte yeriz. İyi ki varlar onlarla bir olunca hiç hastalığım aklıma gelmiyo, nasıl ki onlar gidilirse o zaman ağrıyan yerlerim birden ağrımaya başlıyo, ne yapacan işte böyle böyle yaşayıp gidim" (K13, 84, Kadın).

Görüşme yapılan katılımcıların ailenin büyüğü konumunda olma ile ilgili iki hususa değindikleri görülmektedir. İlk olarak, aile büyüklerinin kayıplarıyla birlikte görüşme yapılan katılımcılardan biri ailenin büyükleri olarak onların yerlerini aldıklarını ve bu değişimden dolayı ilişkilerinin niteliğinin olumlu yönde değiştiğini vurgulamakta, ikinci olarak ise katılımcı bu durumun olumsuz sonuçlar doğurduğunu, kendisi açısından gidecek kimsesinin kalmadığını ifade etmektedir. Büyük olma olgusu, kendilerinden küçük olan bireyler tarafından daha çok aranmayı, hal ve hatırın sorulmasını getirirken, kendisinin gideceği büyüğünün kalmaması durumu ise katılımcıda burukluk yaratmaktadır. Katılımcılardan (K6,70, Kadın) ve (K8, 87, Erkek) bunu şu şekilde dile getirmektedir:

"Ailenin de büyüklerinden olduk şimdi. Onlar da yeğenlerim, kardeşimin çocukları, amcamın çocukları olsun ya da hanımın yeğenleri olsun hep arar sorarlar. Yani çok ilgilidirler." (K6, 70, Kadın)

"Akrabalara çok düşkünüm ama zaten çok akraba kalmadı.. Çoğu hayatta değil. En büyükleri benim. Bayramda seyranda aile büyüğü olarak gelirler yanıma ama benim gideceğim büyüğüm kalmadı.. (üzgün). Yeğenlerim var ayda bir dışarda yemekte buluşuyoruz. Telefonla konuşuyoruz, televizyon, sosyal medya bana yetiyor" (K8, 87, Erkek)

Weiss (1973)'in yaptığı sosyal ve duygusal yalnızlık tanımlarına referansla, görüşme yapılan bazı katılımcılardan özellikle aile bireylerini kaybedenlerin aile ve akrabalarından bekledikleri ilgiyi görmemeleri onların kendilerini sosyal olarak yalnız hissetmelerine neden olmaktadır çünkü, bu katılımcılar sosyal ilişki ağlarından bir kısmını kaybetmişlerdir. Ama katılımcı yalnızlığını telefon ve sosyal medya kullanarak Coleman'ın vurguladığı rasyonel seçimleriyle gidermeye çalışmaktadır.

Yapılan çalışmalar, yaşlı bireylerin mutluluk kaynağı olarak temelde tüm aile bireylerini gördüklerini ancak çocuklarını, eşlerini ve torunlarını daha yakın hissettiklerini göstermektedir (Altay & Avcı, 2009'dan akt. Karaağaç, Bayık Temel & Yıldırım, 2019:38). Bu çalışmada ise aile ve akrabalık ilişkileriyle ilgili bazı katılımcıların çocuklarıyla ve torunlarıyla olan ilişkilerini, bazılarının ise kardeşleriyle olan iletişimlerini sıklıkla vurguladıklarına tanık olunmuştur.

Katılımcılar aile ve akraba bireyleri ile olan ilişkilerini uzaklık/yakınlık bağlamında değerlendirirken bunu fiziksel mesafe haricinde duygusal yakınlık ve bağlılık anlamında da değerlendirmektedirler. Bu durumda çekirdek aile vurgusu yapmakta, akrabalık ilişkilerini birinci ve ikinci derece yakınlık bağlamında değerlendirmektedirler. Birinci derece akrabalık ilişkisi içerisinde saydığımız çocuklar, katılımcılar tarafından da çoğunlukla değinilen sosyal ilişki aktörleri arasında yer almaktadır. Genellikle ikinci dereceden akrabalar arasında sayılan kardeşler, katılımcılar tarafından birinci derece akrabalar arasında görülmekte, yine ikinci derecede yer alan torunlar da katılımcılar tarafından çok vurgulanarak en yakın ilişkideki kişiler olarak yorumlanmaktadır. Katılımcıların yakın çevrelerindeki bireylerle olan ilişkileri ve onlara hissettikleri yakınlıkları değerlendirildiğinde, özellikle çocuklarıyla olan olumlu ilişkilerini belirttikleri görülmektedir. Literatürdeki diğer çalışmalar da yaşlıların çoğunluğunun çocuklarıyla iyi geçindiğini belirtmektedir (ASPB, 2011'den akt. Özkul, Kalaycı & Aslan, 2017:377-378).

"Valla Allah herkese benim evlatlarım gibi evlat versin..." (K3, 75, Kadın)

Katılımcıların çocuklarıyla olan ilişkilerinde de diğer yakınlarında olduğu gibi birtakım beklentilerin içine girdikleri görülmektedir. Çoğu katılımcı, çocuklarının kendilerine olan davranışlarını beğendiklerini, saygı ve sevgi gördüklerini belirtmekte, birtakım maddi ve manevi ihtiyaçlarının çocukları tarafından karşılandığını ya da onlar tarafından desteklendiklerini söyleyerek minnet duyduklarını ifade etmektedirler. Katılımcıların çocuklarıyla ilişkilerinde dikkat çekici olan şey, bu ilişkinin

karşılıklı güvene dayalı olarak kurulmasıdır. Ebeveynlerini destekleyen çocuklar da aynı şekilde ebeveynleri tarafından desteklenmektedirler. Bu karşılıklılık hem Türkiye’de ebeveynlerin çocuklarının yaşları ne olursa olsun, onlarla ilgili sorumluluklarını yerine getirdiklerini göstermekte hem de anne ve babaların çocuklara yönelik bakış açılarına ya da çocuk algılarını özetlemektedir. McConatha ve arkadaşlarının (2004) yaptığı çalışmaya göre de çocukların ebeveynlerinin ihtiyaçlarını karşıladıkları geleneksel yapıya sahip ailelerde, ebeveynler ile çocukları arasında kültürden gelen bir bağ olduğu görülmektedir (McConatha & ark., 2004’ten akt. Karaağaç & Bayık Temel & Yıldırım, 2019:38). Bu durum Bourdieu’nun habitus kavramını çağrıştırmakta ve kuşaklar arası dayanışma ilişkilerinin varlığına işaret etmektedir.

“Güzel, iki çocuğumuz oldu, çocuklarımdan memnunum. Sağlıkla ilgili sorunlarımızda hemen koşarlar, sıkıntılarımızı paylaşıyoruz. Biz de onlara maddi manevi destek oluruz, onları da hep yanımızda görürüz. Kızlarım benim bütün beklentilerimi karşılıyorlar. Bu yaşta rolleri değişti ben onların çocuğu gibi oldum. İki kişi de gözümün içine bakarlar. İyi bakıyor bana kızlarım.” (K11, 77, Erkek)

Katılımcıların çekirdek ailelerindeki ilişkilerle ilgili vurguladıkları diğer aktörler de eşleri ve torunlarıdır. Kimi katılımcılar eşleriyle yakın bir bağ geliştirmekte, eşlerinden duydukları hoşnutlukları dile getirmektedirler.

“...ve herkese eşim gibi eş versin. Benim eşim bi tane.” (K3, 75, Kadın)

Aile içinde çocuklar ve torunlar haricinde önemli bir destek mekanizması olan eşlerin kaybı, literatüre bakıldığında yaşlı bireylerin yalnızlık hissetmesinin temel belirleyicilerinden biri olarak görülmektedir (De Jong Gierveld, 1998:73). Böyle durumlarda özellikle yalnız yaşayan yaşlı bireyler için yetişkin çocuklar arkadaşlık, yakınlık ve paylaşım kaynağı olarak görülmektedir (De Jong Gierveld & Van Tilburg, 2006:489). Bu çalışmada da görüşme yapılan katılımcılardan 8’inin eşini kaybetmiş olduğu görülmekte ve katılımcılar için çocuklarının ilgisi önem teşkil etmektedir. Bu konuda yapılan araştırmalar da eşini kaybetmiş olan yaşlı bireylerin yalnızlık hissini çocuklarının ziyaretleriyle giderilebileceğini ancak tamamen ortadan kaldırılamayacağını göstermektedir (Hadley ve ark. 1975; Arling, 1980’den akt. Wenger, Davies, Shahtahmasebi & Scott, 1996:336).

Katılımcılar torunlarıyla ilgili olarak, aynı çocuklarında olduğu gibi karşılıklı bir iletişim kurmaktadır. Torunları tarafından aranmayı, ilgilenilmeyi ve onlarla zaman geçirmeyi isteyen katılımcılar, torunları söz konusu olduğunda da onların olabildiğince yanlarında olmaya çalıştıklarını belirtmişlerdir. Buradan yetişkin çocukların ve torunların yaşlılar için sosyal destek mekanizması oldukları gibi, yaşlıların da torunlarına ve çocuklarına sağladıkları yardımlarla onlar için bir sosyal destek örneği oldukları görülmektedir. Aileler içerisindeki kriz anlarında yaşlı bireylerin torunlarına olan

duygusal ve ekonomik desteklerinin sosyal gerilimleri çözmeye yardımcı olduğu düşünülmektedir (Görgün Baran, 2005’ten aktaran Özkul, Kalaycı & Aslan, 2017:378). Yaşlılardan yetişkinlere destek verme durumunu Avrupa Yaşlılık İndeksi (AAI, 2014) çerçevesinde topluma katılım açısından da yorumlamak mümkündür. Bu durum karşılıklılık esasında güven ilişkilerinin varlığına işaret etmektedir.

“...Öyle bi denge görevim var aralarında. Benim sözümü dinlerler. Ama yoruldu da artık. Oğluma da diyom, bak oğlum ben denge terazisiyim, teraziyi tutuyom ama artık kolum yoruldu, gücüm yetmiyor diyom. Ama bu benim ailede mühim bi görevim.” (K4, 67, Kadın)

Çocuklarıyla ve torunlarıyla olan yakın ilişkilerin yaşlı bireylerin sosyalleşmelerindeki önemine değinen çalışmalar, yaşlıların bilgi ve deneyimlerini genç kuşaklara aktarmalarının aradaki duygusal bağı arttırdığını ve empati duygularını geliştirdiğini göstermektedir (Toseland, 2001’den akt. Karaağaç, Bayık Temel & Yıldırım, 2019:37). Bu doğrultuda yaşlı bireyler, ailelerin birlik ve beraberliğini sağlayan temel unsurlar olarak görülebilir.

“Valla ilişkilerimiz iyi, bi problemim yok. Ben elimden geldiğince torunlarımla yanında olmaya çalışıyorum.” (K4, 67, Kadın)

Bu veriler katılımcıların aynı zamanda güven ilişkilerinin varlığına işaret etmektedir. Özellikle çocuklar ve torunlar katılımcıların en güvendikleri aile bireyleridir. Bu konuda bir katılımcı karşılıklılık ve paylaşmaya vurgu yaparak şunları söylemiştir:

“Güven konusu tabi ki ailem, kızım, torunlarım en güvendiğim kişiler, bana göre artık güvenilecek kimse kalmadı, aileden başka.. Tabi herkes ailesine güvenecek demek değil, ben şanslıyım.” (K9, 66, Kadın)

“Aileme, arkadaşlarıma ve komşularıma güvenirim ama samimi, içten olmalarına dikkat ederim, sen iyiysen karşıdaki de iyidir. Eğer olumsuz bir durumunu görürsen ona karşı mesafe alırım.” (K13, 84, Kadın)

Güven konusunda problem yaşayan bir katılımcı ise konuyu şöyle anlatmıştır:

“Bi tek anama güveniyom bana diğer kardeşlerimden daha düşkün. Başka da hiç kimseye güvenmiyom ne kardeşime ne arkadaşlarıma ne de başkasına. Ben bu çaycılıkta çok şey gördüm, çok şey öğrendim. Hayat kötü. İşte iyi kötü bir ailen varsa ancak burada biraz rahat edebiliyon.” (K15, 65, Erkek)

Aile, yaşlı bireyler için sosyal ve psikolojik destek mekanizmasının başında sınımlanacak bir liman gibi algılanmaktadır. Yaşlıların sağlıklı ve uzun ömürlerinin olabilmesine yardımcı olan desteğin büyük bir kısmını ailesi sağlar. Bununla birlikte yapılan çalışmalarda yaşlı bireylerin, sosyal ve psikolojik destek mekanizması olarak en çok aile üyelerine güvendikleri görülmektedir (Fadıloğlu & Özer 2006; Aksüllü & Doğan 2004’ten akt. Gökler-Danışman & Aydın, 2011:70). Kaçan-Softa ve

arkadaşlarının (2015:18) yaptıkları araştırmaya göre yaşlıların yaşam doyumunda akraba ve arkadaşlık ilişkilerinin etkili olduğu görülmüştür; akrabalarıyla görüşen yaşlıların yaşam doyumu puan ortalaması orta düzeyde bulunmuştur. Bunlar göz önünde bulundurulduğunda, yaşlı bireylerin aile üyeleri ve akrabaları ile ilgili güven algılarını anlamak, sahip oldukları sosyal destek açısından önem arz etmektedir.

1.3. Arkadaş ve komşularla ilişkiler

Türkiye gibi toplulukçu kültüre sahip ülkelerde yakın sosyal ilişkilere verilen değer özellikle yaşlı bireyler için daha da önem arz etmektedir. Yaşlanma dönemiyle birlikte geçmişteki bazı rollerini kaybeden, sağlık durumları değişen bireylerin sosyal çevrelerinde de bu anlamda bir değişiklik görülmektedir. Yapılan çalışmalar yaşlanma ile birlikte azalan sosyal çevreye dikkat çekerek bunun yaşlı bireyleri yalnızlığa itebildiğinden bahsetmektedirler (Altıparmak 2009; Ceyhan 2005; Erdil ve ark., 2000'den akt. Softa, Bayraktar & Uğuz, 2016:2).

Aile ve yakın akrabalık ilişkileri her ne kadar yaşlı bireyler için en önemli güven ve sosyal destek mekanizması olarak görülseler de bireylerin bunların haricindeki yakın ve samimi ilişkileri onların topluma uyumunu, aidiyet duygusu geliştirmelerini ve bu yolla kendilerini daha az yalnız hissetmelerini sağlamaktadır. Yapılan araştırmalar da aile dışındaki yakın ilişkilerin önemli olduğunu hatta aile ilişkilerinden daha önemli olabileceğini göstermektedir (Abrahams, 1974; Bengston & Kuypers, 1985'ten akt. Wenger, Davies, Shahtahmasebi & Scott, 1996:335). Ailelerinden yeterli ilgi ve sevgiyi göremeyen yaşlı bireyler kendilerini aile üyeleriyle birlikteyken de yalnız hissedebilmekte, kendilerini daha rahat ve iyi hissedebilecekleri arkadaşlarına ya da komşularına yönelmektedirler. Literatürdeki kimi çalışmalar da yalnızlığın eş veya çocuğun varlığı ile ilgisi bulunmadığını ancak arkadaşların varlığının önemli olduğunu belirterek bu görüşü desteklemektedirler (Mullins & Mushel, 1992'den akt. Wenger, Davies, Shahtahmasebi & Scott, 1996:337). Türkiye gibi birincil sosyal ilişkilerin önemli olduğu toplumlarda komşuluk ilişkilerine fazlaca önem verilmekte, komşular dayanışmanın temsilcisi olarak görülmektedirler. Dolayısıyla Putnam (2000)'ın tanımlaması çerçevesinde Türkiye'de bağlayıcı sosyal sermayenin yoğun olduğunu söylemek mümkündür (Aydemir & Tecim, 2012:45).

Katılımcıların aile ve akrabaları gibi yakın ilişki ağları dışında arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerini nasıl kurdukları ve devam ettirdiklerine yönelik olarak dikkat çeken ilk husus, bu ilişkilerin kurulmasında birkaç tane kriterin ön plana çıkmasıdır. Birlikte geçirilen sürenin uzunluğu, bireylerin birbirlerine yakın yaş aralıkları ve sosyal yakınlıklarını sağlayan fikir ve zevk birlikleri komşuluk ve arkadaşlık ilişkilerini kurmada önemli hususlar olarak onların ortak kültürel sermayelerini oluşturmaktadır. Bu kriterler, bireyler arasında oluşan güven duygusunun birlikte yaşanan deneyimlere ve paylaşımlara bağlı

olduğunu, dolayısıyla da yakın ilişkilerdeki bağların önemini ortaya koymaktadır.

"28 senelik komşum hepsi. Fikirlerimiz, zevklerimiz uyuyor." (K2, 77, Kadın)

"Ankara'da yirmi yıldan fazla zamandır aynı apartmanda yaşıyoruz. Komşularımızın çoğu da bize yakın yaşta insanlar, aralarında çok yakın olduğumuz arkadaşlarımız da var." (K11, 77, Erkek)

Katılımcılar arasında sosyal ilişkinin uzun ömürlü olması aynı zamanda kalıcılığının da göstergesi sayılmaktadır. Komşularla kurulan ilişkilerle ilgili birlikte geçirilen zaman vurgusunun, katılımcıların sosyal yakınlık kurmalarında bir faktör olmasının yanında eski komşuluklara duyulan özlem ile de birleştiği görülmektedir. Sosyal ilişkilerin zaman içerisinde geçirdiği dönüşüm birçok bakımdan geleneksel bağlarla kopuşu getirmekte, bu kopuş da hem aile gibi temel kurumsal birliklerde hem de aile dışında daha kapsayıcı komşuluk ilişkileri, eğitim ilişkileri vb. gibi geniş ölçekte sosyal kurumlarda ve örgütsel ilişkilerde görünür olmaktadır (Aydemir, 2011:47; Kurtkapan, 2019:74). Dolayısıyla bireylerin yaşlılık dönemlerine kadar sahip oldukları sosyal ilişki ve çevreleri sosyal sermaye olarak onların yaşlanma dönemlerinde etkili olmakta, aktif yaşlanma sürecini desteklemektedir. Katılımcılardan bazıları yeni komşuluk ilişkilerinden memnun olmadıklarını belirtmekte, eskiden kurdukları komşuluk ilişkilerini özlediklerini ve aradıklarını ifade etmektedirler.

"Komşularıyla aram iyidir. Eskisi gibi gidip gelme yok ama hal-hatır sorarız. Danışacağım bir şey olursa gider sorarım, konuşurum. Komşularım iyidir. Herkesin kendine göre telaşesi var bu yüzden kimse kimseyi rahatsız etmiyor. Ama eskiden başkaydı. Şimdiki zaman başka o zaman başkaydı tabi" (K7, 70, Erkek)

"Birçoğunu tanımıyorum bile. Gelenler oluyor, taşınıp gidenler oluyor. Komşuluk hiç bizim gençliğimizdeki gibi değil artık." (K10, 89, Kadın)

Arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinde fikir, zevk ve beğeni tercihlerinin benzer olmasına dikkat ettiklerini belirten katılımcılardan bazılarının bu faktörün bireylerin sosyo-kültürel düzeylerine göre değiştiğini ifade ettikleri görülmektedir. Buradan yola çıkarak bazı katılımcıların sosyal ilişkilerinde seçici oldukları söylenebilir.

"Komşuluk ilişkileri pek yok gibi ilk başta gidip geliyosun sonra arkadan bir sürü laf eee... tabi ki küsüyorsun, konuşmuyosun. Bir müddet kiracı oldukları için habire taşınyolar yerine yenileri geliyor ama şimdi kaç-göç devri olduğu için gidip gelme olmuyo. Zaten akrabalarımız bize yetiyo" (K15, 65, Erkek)

Katılımcıların çoğu komşularıyla olan ilişkilerinin olumlu olduğunu belirtmekte ancak istisnai olarak ilişkilerinin resmi olduğunu ya da bozulduğunu söyleyen katılımcılara da rastlanmaktadır. Bu durum, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011 yılında yaptığı araştırmanın verileriyle örtüşmektedir. Kimi

yaşlı bireylerin önemli sosyal destek kaynaklarından biri olan komşu ve akrabalarıyla olan ilişkilerinde zayıflama, aile üyeleriyle olan ilişkilerinde ise güçlenme görülmektedir (Özkul, Kalaycı & Aslan, 2017:378).

Katılımcıların sosyal ilişkileriyle ilgili olarak değinilmesi gereken bir diğer husus, arkadaşlık ve komşuluk ilişkilerinden bahsetmeleri istendiğinde neredeyse tamamının komşuluk ilişkilerinden söz etmeleridir. Bu vurgu, katılımcıların birkaç tanesinin arkadaşlık ilişkilerine dair söyledikleriyle de örtüşmektedir. Görgün-Baran ve Kurnaz (2019:41) da yaşlı bireylerin aktif yaşlanma bağlamında sosyal ilişkilerini değerlendirdikleri çalışmalarında, yaşlıların sosyal çevreleriyle ilişkilerinde görülen en temel problemin sosyal ilişkilerdeki azalma olduğuna değinmekte, bunun bireylerin kendi yorumlamaları ya da çevrelerindeki ilginin azalmasına bağlı olarak ortaya çıktığına işaret etmektedirler. Araştırmamızda iki katılımcı, arkadaş ve güven kaybı karşısında deneyimledikleri pratikler nedeniyle ve yaşlarına bağlı olarak arkadaşlık ilişkilerinin azaldığı yönünde ifadelerde bulunmuşlardır.

“Çoğu emeklilik sonrası tatil beldelerine yerleştiler. Burada olanlar ise bir bir gidiyor, üzülüyorum ee tabi sıra bize de gelecek!” (K8, 87, Erkek)

Arkadaşım çok sınırlı, hemen hemen yok gibi neden, çünkü insanlık yanlarından geçmemiş. Hepsi çıkar peşinde yazık... (K7, 70, Erkek)

Daha çok komşularıyla olan ilişkilerini anlatan katılımcılar, komşularıyla birlikte yaptıkları aktivitelerden de bahsederek günlük yaşamlarında sosyal ilişkilerini nasıl devam ettirdiklerine dair bir örnek de vermektedirler. Katılımcıların çoğunun kadın olduğu dikkate alınırsa komşularıyla daha çok çay sohbetleri ve günlerde bir araya geldiklerini ifade ettiklerini söyleyebiliriz.

“Biz herkesle iyiyiz. Ben herkese selam veririm, eşim de öyle. Ben dışarda selam verebiliyorum, sohbet edebiliyorum, hâl hatır sorabiliyorum. Yazın balkonda çay içmeye falan onlar geliyor, ben gidiyorum. Öyle idare ediyoz.” (K5, 70+, Erkek)

“Burda kızımın yanında bir sitede yaşıyoz, kızım çalışıyo. Eee karşımdaki komşum çok iyi, emekli hep evde, eşi ile birlikte kalıyo. Sabah akşam varlı vakitsiz birbirimize gidip geliriz. Bazen bana yemek yapar getirir. Bir şey olsa gelip bakar çok şükür, çok memnunum. Kattaki komşularım çok iyi işte onlarla vakit geçiriyoz” (K13, 84, Kadın)

Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere toplumsal cinsiyet rollerinden kaynaklı olarak katılımcıların sosyal ilişkilerindeki aktiviteler de farklılık göstermektedir. Kadın katılımcılar çay ve kahve sohbetlerinden ve bunların sıklığından daha çok bahsetmektedirler. Toplumsal cinsiyet rolleri bağlamında bireylerin gündelik yaşam pratikleri değerlendirildiğinde kadınların ev işleriyle daha fazla vakit geçirdikleri, erkeklerin ise eşlerine “yardım” ettikleri görülmektedir. Bu durum, Korporaal, Van Tilburg ve

Van Groenou'nun (2008:308) belirttikleri gibi kadınların geleneksel olarak özel alanda ev ve aile odaklı sosyalleştiklerini gözler önüne sermektedir. Aynı durum daha önce değinildiği gibi katılımcılarımız arasında da gözlemlenmiştir.

1.4. Arkadaş ve komşulardan beklentiler

Görüşme yapılan katılımcıların arkadaş ve komşuluk ilişkilerinden beklentileri sorulmuş ve çoğunluğu komşularından beklentileri olmadığını belirtmişlerdir. Bu katılımcılar ailelerinden bekledikleri gibi arkadaş ve komşularından da sıklıkla sevgi ve ilgi beklemekte ve bu ilgiyi de birbirleriyle vakit geçirme olarak talep etmektedirler.

“Komşularımdan, arkadaşlarımdan bir beklentim yok. Komşularım aynı zamanda arkadaşlarım sayılır. Birbirimize saygılı, güler yüzlü olalım yeter. Ama bilirim ki kimin kapısını çalsam benim yardımına koşar, bu duygu insanı rahatlatıyor.” (K9, 66, Kadın)

“Biz istiyoruz ki komşularımız bize gelsin oturalım, memleketimizde de öyle alıştık. Biz onlara gidelim. Allecek görüşmelerimiz olsun, vakit geçsin. Arayıp sorabilelim.” (K5, 70+, Erkek)

Arkadaşlarımızla, komşularımızla sohbet etmek, eski yaşanmışlıkları anlatmak hoşça vakit geçirmekten başka ne isteyebiliriz ki. Hepimizin zamanı el verdikçe arkadaşlarımla bunları yapmaya çalışıyoruz. Ne de olsa eski dostlar deniliyor ya bizimkisi öyle bir şey” (K8, 87, Erkek)

Katılımcı kadınların birçoğu komşuları ile arkadaşlarının aynı kişiler olduğunu belirtmişlerdir. Erkeklerin ise kamusal alanla olan bağları nedeniyle mesleki arkadaşlıklarını devam ettirdikleri anlaşılmaktadır. Katılımcılar komşularıyla olan ilişkilerini dayanışma üzerinden tanımlamakta, zor zamanlarda birbirlerinin yanlarında bulduklarını ifade etmekte ve bu durum onların karşılıklı olarak güven bağlarını göstermektedir. Birbirleriyle ilgilenmeleri, ihtiyaç duyduklarında birbirlerinin yanında bulunmaları, telefonla da olsa hal ve hatır sormaları ve sevgi görmelerini sosyal destek aracı olarak gören katılımcıların bunları aynı zamanda arkadaş ve komşularından da bekledikleri görülmektedir. Bu ilgi ve sevgi beklentisi önemli bir duruma işaret etmektedir. Sevgi ihtiyacının anlaşılmiş hissetme arzusundan geldiğini belirten C.H. Solano, sevilme ihtiyacının en temel insani ihtiyaçlardan biri olduğunu belirtmektedir (Solano, 1986:235). Dolayısıyla katılımcıların aradıkları şey, sevgi ve güvene dayalı karşılıklı dayanışma ilişkilerinin sürdürülmesidir.

“Herhangi bir şey olduğu zaman hepimiz birbirimize koşabiliyoruz. Bi derdimiz olduğu zaman gidebiliyoruz.” (K3, 75, Kadın)

Bununla birlikte bazı katılımcılar çocuklarından ve yakın akrabalarından olduğu gibi komşularından da maddi ve manevi hiçbir beklentileri olmadığını ifade etmektedirler. Beklentisizlik, bu katılımcıların insanlarla olan ilişkilerinde daha resmi olduklarını,

inançla birleşen kendine yetme isteğini ya da yaşadıkları kötü tecrübelerden dolayı güvenlerinin zedelenmesiyle ortaya çıkan umutsuzluk içinde olduklarını düşündürmektedir.

"Valla kimseden bir şey bekliyecek durumda değiliz yavrum, herkes için konuşuyorum. Kimse kimseden artık bi şey beklemiyor." (K3, 75, Kadın)

"Kimseden bi beklentim yok. Kimseye muhtaç olmayım yeter. Merhaba merhaba." (K4, 67, Kadın)

Katılımcıların en çok bahsettikleri beklentilerden biri kendilerini güvende hissetmelerini sağlayan sosyal dayanışma içinde olmalarıdır. Katılımcılar zor durumda kaldıklarında ya da ihtiyaç anlarında birbirlerinin yardımına gereksinim duyduklarını belirtmekte, birbirlerini güvence olarak görmektedirler. Katılımcılardan biri komşuluğun önemini bunun üzerinden okumakta, ihtiyaç anında duyulan en büyük destek olarak komşuluğu görmektedir.

"Komşu yeri geliyor bize aileden daha yakın oluyor. En acil sıkıntılarda başvurulabilecek bir kapı oluyor." (K10, 89, Kadın)

"3 tane komşum var burda, çok iyiler. Nasıl söyleyim eksik olmasınlar. Hepsinde anahtarım var. Gece falan kapım açılmazsa beni kontrol edin diyorum." (K2, 77, Kadın)

Komşulara duyulan güven duygusu, hem bireylerin paylaşımlarına bağlı olarak ilişkilerin sürdürülmesine bağlı olmakta hem de katılımcıların komşularıyla olan ilişkilerini güçlendirmektedir. Putnam, toplumsal güvenin temelini bireyler arasındaki iş birliğinin başkalarına güvenmekten ve başkaları tarafından da güvenilir olarak algılanmaktan geçtiğini belirtmektedir (Putnam, 1993'ten akt. Aydemir, 2011:60).

2. Politik Katılım ve Gönüllü-Sivil Kuruluşlarla İlişkiler

Bu ikinci temada gönüllü kuruluşlara üyelik ve faaliyetlerine katılım ile belediyeler ile ilişkiler başlığı altında iki alt kategori geliştirilmiştir. Coleman'ın görüşüyle sosyal ilişkiler merkezli sosyal sermaye biçimi içerisinde ele aldığımız kurumlarla ilişkiler, yaşlı bireyler için sosyalleşmenin başka bir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Van Tilburg ve De Jong Gierveld (2006:489-490) de bireylerin gönüllü çalışmalar içerisinde bulunmasının onları bir araya getirdiğini ve yalnızlık duygularını azalttığını ifade etmektedir. Bireylerin kurumlarla kurdukları ilişkiler onları birey merkezli sosyal ilişkiler ağından kurumlar merkezli bir sosyal iletişim ağına geçirmektedir (Aydemir, 2011:47). Bu konuda, sosyal ilişki ağlarının genişliğinin yaşlanmanın, kırılganlığın giderilmesi üzerinde olumlu etkisinin olduğu belirtilmektedir (Görgün Baran, 2008:93). Bireylerin rol ve statü kayıpları karşısında Coleman'ın deyişiyle aile ilişkileri ile aile dışı sosyal ilişkilerinin bir denge unsuru oluşturması bağlayıcı ilişkiler geliştirmek bakımından değerlendirilebilir. Dolayısıyla çalışmanın bu kısmında gönüllü ve sivil topluluklarla ve belediyelerle olan ilişkiler değerlendirilmektedir.

2.1.Gönüllü kuruluşlara üyelik ve faaliyetlere katılım

Bu başlık Avrupa Aktif Yaşlanma kriterinin politik katılım konusuna girmektedir. Türkiye'de yaşlı bireylerin gönüllü kuruluşlarla olan ilişkilerinin sınırlı olduğu bilinmektedir (Görgün-Baran ve diğerleri, 2005). Yapılan çalışmalarda, mesleki hayatlarından emekli olan bireyler rol ve statü kayıpları neticesinde yaşamdan geri çekilme durumunu yaşamaktadırlar. Geri çekilme ve aktivite teorileri bağlamında sosyal ilişkileri değerlendirilen yaşlıların meslek hayatlarından ve sosyo-kültürel çevrelerinden uzaklaştıklarında yalnızlaştıkları yönünde genel bir yargı bulunmaktadır (Kurt, Beyaztaş & Erkol, 2010'dan akt. Karaağaç, Bayık Temel & Yıldırım, 2019:38). Meslek hayatlarından ayrılan katılımcıların rol ve statülerinde belli değişikliklerin olması mümkün olmakla birlikte her bir yaşlı birey için böyle bir genelleme yapmak uygun değildir. Emeklilikten sonra çalışmaya devam eden yaşlılar olduğu kadar profesyonel anlamdaki bilgi ve deneyimlerini ya da yetenek ve ilgilerini başka alanlarda kullanan bireyler de bulunmaktadır. Bu bireyler yeniden işgücüne katılarak, yardım ve dini inançlarıyla ilgili topluluklarda veya gönüllü olarak derneklerde yer alarak toplumla daha fazla bütünleşme (De John Gierveld & Van Tilburg, 1998:74) fırsatı yakalayabilmektedir.

Putnam, köprü oluşturan sosyal sermaye biçiminde kolektif eylem ve karşılıklılık ilkelerine değinmektedir. Bu ilkelerin toplumsal ilişkilerin ortak faydaya dönüştürülmesi noktasında önemli olduğunu belirtmektedir (Aydemir, 2011:56). Bu sermaye çeşidi, belli ortak amaçlar için bir araya gelen bireylerin kolektif bir şekilde harekete geçmek için sahip olduğu sosyal ilişkileri göstermektedir. Köprü oluşturan sosyal sermaye, çeşitli sosyal bölümler içinde insanları bir araya getirme olanağı vermektedir (Field, 2008:62). Dolayısıyla gönüllü faaliyetlerde herhangi bir kurum veya kuruluş içerisinde bulunmak yaşlı bireylerin farklı sosyal ilişkiler içerisinde bulunmasını ve başkalarıyla ortak bir amaç için birlikte hareket etmesini sağlayarak onlar için başka bir sosyal destek aracı olmaktadır.

Kendilerine üye ya da gönüllü olarak herhangi bir sivil topluluğun içinde yer alıp almadıklarına dair soru yöneltildiğinde, katılımcıların yalnızca iki tanesi aktif katılım gösterdiklerini belirtmişlerdir. Katılımcılardan biri gönüllü olarak sosyal hizmet alanında faal olduğunu belirtirken diğeri yardımlaşma dernekleri, meslek örgütü ve sosyal gruplar olmak üzere farklı sivil toplum kuruluşlarına üye olduğunu, bir başka katılımcı ise aktif katılım göstermemekle birlikte yardım kuruluşlarına maddi olarak destek verdiğini ifade etmektedir. Görgün-Baran ve Kurnaz, (2019:43), sosyal sermayenin orta yetişkinlik ve ilerlemiş yaşta olma ile gönüllülük yapma arasında eğitim değişkeni göz önünde bulundurulduğunda doğrudan bir ilişki olduğunu belirtmektedirler. Bu araştırmada da aktif olarak topluluklara katılım sağlayan iki katılımcının eğitim düzeyinin üniversite olması ve bu kişilerin emeklilikten önce profesyonel mesleklerde çalışmaları Görgün-Baran ve Kurnaz'ın (2019) tespitleriyle uyumaktadır. Katılımcıların aktif katılımı, yaşlılık dönemini de boş kalmadan aktif bir

şekilde geçirmelerini ve işe yarama duygusunu hissetmelerini sağlamaktadır.

"Dış Türklerle ilgili kişilere yardımcı olmaya çalışıyorum. Yani o alanda çalışıyorum. Napsam bugün diye çok da canımın sıkıldığını söyleyemem. Canımın sıkılmasına meydan vermiyorum desem olur." (K1, 74, Kadın)

Ben mesleki bir kuruluşun üyesiyim. Ayrıca bizim hemşeri derneğimiz var onların yaptıkları tüm faaliyetlere katılıyorum. Bazen gezileri oluyor eşimle birlikte gidiyoruz. (K8, 87, Erkek)

Katılımcıların çoğu kurumların sağladığı imkânlardan yararlanamadıkları gibi yine torun ve yaşlı bakımı, evlat desteği, ev içi işler nedeniyle vakitlerini gönüllü faaliyetler içerisinde yer almaya ayıramadıklarından bahsetmektedirler. Yapılan araştırmalar sonucunda özellikle yaşlı kadınların torun bakımı, evin işlerinin yapılması ve aile içi iletişimin sağlanması gibi sorumlulukları taşıdıkları ve boş zamanlarında da TV izlemek, ibadet etmek ya da komşuları ziyaret etmek gibi ev içi alandaki faaliyetleri yaptıkları görülmektedir (Arun, 2008'den aktaran Özkul, Kalaycı & Aslan, 2017:381).

"Yapacak durumum da vaktim de yok. Vaktim de olsa artık istemem çünkü koşucak halim yok bu yaştan sonra tamam. Çocuklarımı büyüteyim, şu torunları, bütün isteğim arzum onlar." (K3, 75, Kadın)

"Öyle şeylere vaktim yok. Bir sürü işim var zaten evde." (K6, 70, Kadın)

Geçmişte derneklere, kooperatif ya da okul aile birliklerinde gönüllülük yapan katılımcılar şu anda gerek değişen yaşam koşullarından gerekse de sağlık koşullarından dolayı gönüllü olarak herhangi bir kuruluşun içinde bulunmadıklarını ya da gönüllülük yapmadıklarını belirtmektedirler. Katılımcılardan bir tanesi hayatı boyunca hiç gönüllü bir faaliyette bulunmadığını belirterek yaşlandıkça neden katılım göstermediğini sorguladığını belirtmektedir.

"İşte eskiden memleketin derneği vardı da 20 yıl evvel bıraktım daha da gitmedim. Orda her şeye koştururdum. Halim de vardı. Şimdi öyle değil. Şimdi hiç alakam yok bu işlerle. Gidemem ki zaten, gitsem de yetişemem bir şeye." (K4, 67, Kadın)

"Çocuklarım küçükken okul aile birliklerinde yer alırdım. Farklı şeyler yapardık. Çok uzun yıllardır hiçbir toplulukta yer almadım." (K10, 89, Kadın)

Gönüllü faaliyetlerin yaşlı bireyler üzerinde hem fiziksel hem de duygusal olarak olumlu etkileri olduğu bilinmektedir. Araştırmada, gerek ev içi sorumluluklar ve sağlık durumlarında yaşadıkları problemler gerekse de ilgi ve motivasyon eksikliğinden dolayı görüşme yapılan katılımcıların çoğunun gönüllü kuruluşlara üye olmadıkları gibi, gönüllü faaliyetlerde de bulunmadıkları ya da katılım düzeylerinin düşük olduğu görülmektedir. Bu durum, görüşme yapılan yaşlıların toplumsal alana katılımları bağlamında aktif olmadıklarını ve katılımcıların alternatif sosyalleşme alanlarının bulunmadığını göstermektedir. Bu

katılımcıların aile ve komşuluk ilişkilerinin güçlü olması yaşamlarında belli bir doyum getirdiği için kuruluşların faaliyetlerine katılmaya istek duymadıkları yönünde bir yorum yapılabilir. Kurum ve kuruluşlarda gönüllü olarak yer alan bireylerin ise daha fazla aktif yaşam içerisinde buldukları, dernekler sayesinde kendilerine alternatif bir sosyalleşme alanı yarattıkları söylenebilir.

2.2. Belediyeler ile ilişkiler

Katılımcılar politik katılım konusunda seçimlerde vatandaşlık görevlerini yerine getirdiklerini, oy kullanmanın dışında bir etkinliklerinin bulunmadığını belirtmişlerdir.

Belediyelerin, halk eğitim merkezlerinin ya da özel yaşam merkezlerinin kendilerine tanıdığı imkânlardan haberdar olup olmadığı sorulduğunda, katılımcıların bazıları haberdar olmadıklarını ve hatta ilgilenmediklerini belirtmekte, bir kısmı başkaları aracılığıyla haberdar olduklarını ancak vakit ayıramadıklarını, bir kısmı ise belediyenin yaşlı hizmetlerinden yararlandıklarını ifade etmişlerdir.

"Hayır, haberdar değilim. İhtiyaç duymadığımı hissediyorum." (K3,75, Kadın)

"Kızım dolayısıyla biliyorum bazılarını. Kızım hatta katılıyor da bazı kurslara. Ben hiç faydalanmadım." (K10, 89, Kadın)

Görüşme yapılan katılımcıların büyük bir kısmı kurumların sağladığı imkânlardan haberdar olduklarında dahi torun bakımı ve yaşlı bakımı, ev içi sorumluluklardan dolayı etkinliklere vakit ayıramadıklarını belirtmektedirler. Böylece Avrupa Aktif Yaşlanma kriterleri kapsamında yaşlıların çocuk ve torun bakımını üstlenmelerini de aktif yaşlılık içerisinde değerlendirdikleri bilindiği için bu katılımcıların her ne kadar politik katılım açısından belediye gibi yerel kuruluşların faaliyetlerine katılmasalar bile aktif oldukları söylenebilir.

"Haberdar oluyorum da zamanım olmuyor benim. Ev işleri bu kadar olmasa giderdim. Çok severim öyle şeyleri ama zamanım yok." (K6, 70, Kadın)

"Şu anda hiçbir yere kıpırdamıyorum bu torunun yüzünden ama tabii daha evvelden onları takip ediyordum mesela. Şimdi katıldığımız kurslar falan yok, onlara vaktimiz yok. Hepsinden eli ayağı çektik." (K5, 70+, Erkek)

Genel olarak K15, (65, Erkek), K11, (77, Erkek), K4 (67, Kadın) başta olmak üzere, katılımcıların yarısından fazlasının kurumların imkânlarından haberdar oldukları ama aktif olarak halihazırda bu imkânlardan yararlanmadıkları tespit edilmiştir. Bazı katılımcılar yaşlılık dönemlerinden önce de kendilerinden beklenen sorumlulukları yerine getirirken kendi sosyal ve kültürel ihtiyaçlarına vakit ayıramadıklarını, yaşlılık döneminde ise bunları yapacak fiziksel güce sahip olmadıklarını düşündüklerini belirtmektedirler.

"İngilizce kursları, çiçek, moda, dikiş, el sanatları...hepsinden haberim var ama zamanım

yok hiç onlara gidemedim. Torun büyüttüm, anneme baktım. Kendime ayıracak zamanım, özel yaşantım olmadı. Şimdi var ama artık sabah erken kalkıp gitme gibi bir performansım yok.” (K2, 77, Kadın)

“Haberim var ama gitmiyorum. Yakında olsalar da gitmezdim. Hem sağlık sorunlarım var hem de panik atak yüzünden toplum içine çıkmak istemiyorum. Sıkıntı geliyor bana darlanıyorum.” (K4, 67, Kadın)

Ev içi sorumlulukların, torun ve yaşlı bakım hizmetinin ve yaşlılıkla birlikte fiziksel olarak yaşanan problemlerden dolayı kendilerine sunulan hizmetlerden yararlanamadıklarını söyleyen katılımcılarla birlikte, yaşlı bir birey olmanın getirdiği kazanımlardan yararlandığını belirten katılımcılar da vardır. Bu katılımcılar, belediyelerin kendilerine sunduğu ulaşım ve sosyal hizmetlerinden yararlanmalarını memnuniyetle anlatmaktadırlar.

“Evet biz belediye hizmetlerinden yararlanıyoruz, otobüs, metro ücretsiz, kullanıyorum. Evin temizlik işleri için belediyenin yaşlı hizmetlerine telefon ediyorum, gelip evi 15 günde bir temizliyorlar, memnunuz.” (K8, 87, Erkek)

Kurumların imkanlarından çoğunlukla haberdar olan ancak aktif olarak katılım göstermeyen katılımcılar, her ne kadar imkanlardan yararlanmasalar da kurumların sağladığı imkanları büyük oranda yetersiz bulduklarını belirtmektedirler. Görüşme yapılan katılımcıların yaş aralıkları göz önünde bulundurulduğunda (65+), bu yaş grubundaki bireylerin ihtiyaç ve beklentilerini karşılayan imkanların halen yeterli olmadığı görülmektedir. Katılımcıların sıklıkla değindikleri ilk konu, kurumlara ulaşım sıkıntısı ya da sağlanan olanakların yaşlıların erişimine uygun olmadığı yönündedir.

“Buranın belediyeleri uzak. Gidemiyorsun, gelemiyorsun.” (K5, 70+, Erkek)

“Var ama benim alakam yok. Yok da öyle bir şeyler yani hiç gitmemişimdir. Bu çay bahçesi belediyenin. Burası arsaydı, sonradan işte Allah’tan yaptılar da park yaptılar da geliyoruz, baya güzel oldu” (K16, 84, Erkek)

Katılımcıların vurguladıkları ikinci konu, özellikle halk eğitim merkezleri ya da belediyelerin kurs ve etkinliklerinin çeşitliliğine yöneliktir. Katılımcıların sosyal ve kültürel faaliyetlerin çeşitliliğini beledikleri görülmektedir. Bu durum, görüşme yapılan katılımcıların vakit ayıramama dışında kendilerine hitap eden bir etkinliği bulamamaktan kaynaklı olarak da katılım sağlayamadıkları yönünde bir argümanı akla getirmekte ya da gerçekten ilgilenmedikleri için haberdar olmadıklarını düşünmemize yol açmaktadır. Oysa Büyükşehir Belediyesinin yaşam merkezlerinde İngilizce kursu, bilgisayar kullanma, folklor ve çeşitli sanat kursları bulunmaktadır. Bu konuda olumsuz görüşe sahip (K2, 77, Kadın) ile olumlu görüşe sahip (K7, 70, Erkek) kurslar hakkında şunları söylemiştir:

“Valla yeterli değil. Daha daha güzel, özellikle lisan bakımından, yabancı dil bakımından daha

çok olsa, dil kursu var ama yetersiz, her mahallede olsa... Belediyelerin imkânı, her yönüyle, el sanatları olsun, kültürden olsun, tiyatro olsun hepsi olsun, bunlar iyi” (K2, 77, Kadın)

Aslında Büyükşehir Belediyesinin çok güzel öğretici kursları var, ben bilgisayar kursuna katılmıştım. Üniversiteden bir hoca geliyordu. Bize çok iyi öğretti. Kimin neye ihtiyacı varsa ona yönelik kursalar var belki yeterli değil ama takip etmek gerekli, üstelik ücretsiz.(K7,70, Erkek)

Bu farklı görüşler, katılımcıların ilgi ve meraklarıyla ilgili olduğu kadar kursların herkesi kapsayıcı şekilde olmadığına dikkat çektikleri yönünde yorumlanabilir.

3. Sosyal ve Kültürel Faaliyetlere Katılım (Keyif Alınan Aktiviteler)

Araştırma analizinin üçüncü teması sosyal ve kültürel faaliyetlere katılımdır. Bu temada katılımcıların keyif aldıkları uğraşları üzerinde durulmaktadır. Katılımcıların keyif aldıkları aktiviteler arasında “televizyon izlemek, tiyatroya veya halk konserlerine gitmek, dışarıda akrabaları veya arkadaşları ile yemek yemek, örgü örmek ve mutfak işleri” bulunmaktadır. Katılımcıların çoğunluğu en keyif aldıkları aktivitenin telefonla görüşmek ve insanlarla konuşmak olduğunu belirtirken bunun tam tersini söyleyen bir katılımcı da olmuştur.

“Bi tanıdıklara telefon ediyom ondan sonra bastonumu elime alıyorum. Kimi bulursam it gibi bi dedikodu ediyom, şarz oluyom. Sonra gelip örgüme ver ediyom.” (K4, 67, Kadın)

“Telefon niye var? Haber vermek için, haberleşmek için. Oysa bugün genci yaşlısı hepsi telefon ellerinde ya bakıyorlar (facebook vb) ya da saatlerce kulaklarında konuşuyorlar.” (K7, 70, Erkek)

Genel olarak belirtilen aktiviteler dışında özellikle kitap okuma ve yabancı dil öğrenme gibi faaliyetlere önem verdiğini belirten bir katılımcı olduğu gibi gezmekten keyif aldığını belirten bir katılımcı da bulunmaktadır.

“...gerçi son zamanlarda bazen gözümle ilgili sıkıntılardan dolayı çok uzun okuyamasam da okumaya çalışıyorum kitap okumayı da seviyorum. Onun dışında düşündüğüm gibi yaşamaya çalışıyorum. Sanat sayılır mı bilmiyorum, birtakım işte belediyenin açtığı kurslar, ahşap boyama vesaire onlara gidip gelmişim, 2-3 yıl kadar da İngilizce kursuna gittim.” (K1, 74, Kadın)

“Gezmeyi seviyorum. Karadeniz turuna gittim, ta Batum’a kadar gittim gezdim. Geçen sene Antalya’ya burdan çıktım, Antalya, Kaş, Manavgat, Kuşadası... gittim gezdim 15 gün. Ayağım ağrıyo oturayım diye düşünmem. Tarihi yerleri gezmeyi severim, müzeleri gezmeyi severim.” (K2, 77, Kadın)

89 yaşındaki bir kadın katılımcı ise yaşı nedeniyle sosyal ve kültürel faaliyetlerinin kısıtlandığını belirtmekte ve eski günlere olan özlemini şu şekilde ifade etmektedir:

"Aile dostlarımız var ama benim yaşıtım kalmadı neredeyse. Eski arkadaşlarımın, dostlarımın aileleri var artık. Artık mezarlıklarda, hayatta olanlardan daha fazla sevdiğim var. Daha çok ailemle buluşuyorum. Birkaç tane altın günümüz var. Memleketten arkadaşlarla, ailemle, apartmandan komşularla. Ev gezmelerine gidiyoruz, orada sohbetler ediyoruz. Oralarda da daha çok eski günleri anıyoruz." (K10, 89, Kadın)

Yaşı sebebiyle çoğu arkadaşının vefat ettiğini belirten katılımcı, kalan arkadaşları ve ailesiyle birlikte vakit geçirmeye devam ettiğini belirtmiştir. Bu anlamda eski ilişkilere duyduğu özlemi de dile getirmektedir. Verilen ifadeye bakıldığında İçli'nin (2010: 9) yapmış olduğu araştırma sonucunda da belirttiği gibi, yaşlılıkta ilişkilerin devamlılığı, miktarı ve kalitesi yaşlı bireyleri moral ve duygusal anlamda olumlu yönde etkilemektedir.

Katılımcıların konser, tiyatro gibi kültürel faaliyetlere katılımı çok düşüktür. Bunun nedenini yaşlıların ilerlemiş olmasına, ekonomik ve bazı sağlık sorunlarının bulunmasına bağladıkları anlaşılmaktadır. Çoğunun tek eğlence kaynağının televizyon olduğunu ifade etmeleri ise, hem ekonomik bakımdan masrafsız olduğu gerekçesiyle hem de evdeki rahatlık açısından değerlendirilmektedir.

"Bizden geçti artık, bazı şeyler gürültü gibi geliyo, kafam kaldırmıyor, evim rahat." (K5, 70+, Erkek)

"Bazen hafta sonu akşam parkta halk konserleri oluyo onlara gidiyom ama akşam geç saatlere kadar duramıyom ancak televizyonda izliyorum" (K15, 65, Erkek)

Sözünü ettiğimiz katılımcıların ifadelerine bakıldığında, diğer ifadelerle göre farklı aktivitelerden bahsettikleri görülmektedir. Çoğunluğu orta ve alt sınıfa mensup olan katılımcıların eğitimleri, yaşları, medeni durumları, çocuk sayıları ve gelir durumlarını tanımlamaları bakımından oldukça benzer yaşantıya sahip oldukları dikkat çekmektedir. Bourdieu'cu anlamda, katılımcıların edinmiş oldukları kültürel sermayenin benzerlikleri çerçevesinde beğeni tercihlerinin gelişmiş olabileceği düşünülmektedir. Bu aynı zamanda Görgün-Baran'ın (2008) çalışmasında bahsettiği gibi, tek bir yaşlılığın olmadığını ve kişilerin kültürel sermayelerine bağlı olarak yaşlanma döneminden beklentilerinin de farklı olabileceği konusunu hatırlatmaktadır. Dolayısıyla katılımcıların farklı unsurlara bağlı olarak keyif almış oldukları aktivitelerinin farklılaşması olağan görünmektedir.

4. SONUÇ

Yaş almanın doğal ve kronolojik bir süreç olduğu fakat bir o kadar da sosyal ve kültürel olarak inşa edildiği bilinen bir gerçekliktir. Dolayısıyla yaşa atfettiğimiz anlamlar hem toplumsal hem de kültürel olarak öznal bir özellik taşımaktadır. Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) yaşam beklentisinin uzaması ve yaşlı nüfusunun

artması karşısında yaşlılık sınıflamasını değiştirerek 65-74 yaş arasını genç, 75-79 arasını orta, 80 ve üzerini ise yaşlı olarak kabul ettiğini açıklamıştır. Bu şekilde yaşam sürecinin uzaması kuşkusuz bir imkân ve şans meselesidir. Dolayısıyla bu süreç bireyler açısından ne kadar çok olumlu yönde inşa edilirse o kadar pozitif, başarılı ve aktif bir yaşlanma dönemi geçirilmesine zemin hazırlanmış olur. Bunun iki önemli işlevi olduğu söylenebilir. Birincisi yaşlı bireyin yaşam sürecini üretken bir şekilde geçirmesine neden olur. İkincisi ise kuşaklararası deneyim aktarımında gelecek nesillerin daha sağlıklı yaşlanmalarına örnek teşkil eder ve katkı sağlar. Yaşam sürecini sağlıklı bir biçimde geçirmek için bu çalışmada, katılımcıların sosyal sermaye ağlarının genişliği ile güven ilişkileri üzerinden yalnızlıklarını giderebilecekleri düşüncesiyle bu konunun araştırılması değerli bulunmuştur.

Araştırmada 65 ve üzeri yaştakilerin sahip oldukları sosyal sermaye ile yalnızlıklarını giderme arasındaki ilişkilere odaklanılmıştır. Araştırmanın teorik çerçevesini Coleman ve Putnam'ın sosyal sermaye ve güven ilişkileri, Bourdieu'nun kültürel sermaye ve De Jong Gierveld'in ve Wenger ve diğerlerinin üzerinde durduğu yalnızlık kavramları oluşturmaktadır. Araştırmanın amacı, katılımcıların sosyal sermayeye sahiplik düzeyi ile yalnızlıklarını gidermeyi nasıl anlamlandırdıklarını tespit etmeye yöneliktir. Bu kapsamda 65 yaş ve üzerindeki katılımcıların sahip olduğu sosyal sermayenin gündelik ilişkilerine nasıl yansıdığı, kimlerle birlikte oldukları, neler yaptıkları, topluma katımları, gönüllü kuruluşlarla ilişkileri ve sosyal-kültürel faaliyetlere katılım çerçevesinde güven ve yalnızlık durumları keşfedilmeye çalışılmıştır. Araştırma, Ankara'da ikamet eden 9'u kadın, 7'si erkek olmak üzere toplam 16 kişiyle gerçekleştirilmiş ve maksimum çeşitlilik sağlanarak derinlemesine görüşmeler yoluyla veriler toplanmıştır.

Sosyal sermaye ağları, araştırmada kullanılan kuramcılar (Coleman ve Putnam) çerçevesinde aile ve akrabalık ilişkileri, arkadaşlık ve komşuluk ilişkileri ve bunlarla bağlantılı güven ilişkileri, gönüllü kuruluşlara ve derneklere katılım, sosyal-kültürel faaliyetlere katılım olarak sınıflandırılmıştır. Ayrıca Avrupa Aktif Yaşlanma Endeksinde yer alan topluma katılım adına yaşlı bireylerin yetişkinlere, çocuklarına ve torunlarına bakımı da dahil edilmiştir. De Jong Gierveld ve diğerleri (2006) yalnızlığın, sosyal ilişki ağlarının zayıf olmasından kaynaklandığından söz ederken, Wenger ve diğerleri (1996) ise bireylerin arkadaşlarının bulunmasını ve onlarla güvenli ilişkilerin kurulmasını yalnızlığı gidermede önemli bir faktör olarak değerlendirir. Nitekim araştırmamızın sonuçları bu konuyu desteklemektedir.

Katılımcıların gündelik yaşamda deneyimledikleri aile, akrabalık ve komşuluk ilişkilerinin Coleman ve Putnam'ın teorilerini destekler nitelikte olduğu, ancak gönüllü kuruluşlara katılım ile politik katılım (yurttaşlık katılımı) konusunda seçimlerde oylarını kullanmanın dışında bir etkinliklerinin bulunmadığı bilgisi edinilmiştir. Dolayısıyla Putnam'ın sivil örgütlenmeler ve yurttaşlık katılımı konusu ile ve AA'nın politik katılımı konusunda katılımcıların bir üyelik ve etkinlikleri bulunmadığı için köprü kurucu

bağların gerçekleşmediği görülmektedir. Bu sonuç kuramın bu kısmının desteklenmediğine işaret etmektedir. Bunun nedenini katılımcılar, yaşlarının ilerlemesinden dolayı kendilerinin artık bir koşuşturma içerisinde olmalarının pek mümkün olmadığına bağlamışlardır. Bir kısmı ise torun bakımının ve komşuluk ilişkilerinin kendilerinin zamanını yeteri kadar aldığını ifade ederek başka bir faaliyete gerek kalmadığını belirtmişlerdir. Turner (2011:148) bu durumu, yaşlılık döneminin gündelik toplumsal sorunlardan uzaklaşmayı veya bu sorumluluklarının azalmasını sağlayan mazeretler üretmeye ve yaşlı olmayı edilgenlikle eş değer görme eğiliminde olmalarına bağlamaktadır. Bu konuda TÜSEV'in (2011:80), *Türkiye'de Sivil Toplum: Bir Dönüm Noktası* araştırmasında, 65 yaş üzeri vatandaşların % 5'in üzerinde olduğu ifade edilmekte ve yaşlıların sosyal katılımının % 5 düzeyde seyrederken siyasi katılımlarının % 3'e düştüğü vurgulanmaktadır. Benzer bir sonuç Görgün-Baran ve diğerlerinin (2005) Ankara'da yaptıkları *Yaşlılık ve Aile İlişkileri* araştırmasıyla da desteklenmektedir. Türkiye'de bireylerin gençlik ve yetişkinlik döneminde gönüllü ve sivil örgütlenmelerle kısmi bir biçimde ilişkilerinin olduğu görülmekte, yaşlılığın dinlenme ile eşdeğer anlaşılması ve yaşlıların ileri yaşlarda kendini sağlık açısından güçsüz hissetmesi yaşlılık döneminde topluma ve politik katılıma olan duyarlılığı azaltmaktadır. Bu durum, katılımcıların habitusu ile bağlantılı olarak gençlik ve yetişkinlik dönemlerinde sivil-gönüllü kuruluşlarla bağlarının bulunmaması biçiminde yorumlanabilir. Oysa 2020 yılı itibariyle Türkiye'de yaşlıların doğrudan kendilerinin kurduğu dernekler aracılığı ile topluma katılım göstereceğine ilişkin örnekler rastlanmaktadır. Türkiye Emekliler Birliği, Üretken Bilge Yaşlılar Derneği, Yaşlılık Platformu, Tazelenme Üniversitesi, vb. gibi kuruluşlarda görev alan 65 yaş ve üzeri bireyler aktif olarak yaşamlarına anlam ve değer katmayı başarmaktadırlar.

Araştırmanın önemli bir sonucu olarak katılımcılar, yaşamdan kopmak yerine kendilerini dinlemekten kaçındıklarını, hastalıklarını fazla problem etmediklerini, torun baktıklarını hatta çocuklarına destek olduklarını belirtmişlerdir. Bir kısmının ise sosyal sermayesinin geniş olmasından dolayı yalnızlık konusunda şikâyet etmekten kaçındıkları hatta çocuklarına belli ettirmediikleri tespit edilmiştir. Bu durum Coleman'ın belirttiği gibi, yaşlı bireylerin rasyonel seçim kuramı çerçevesinde davrandıklarına işaret etmektedir.

Katılımcıların yaşamlarında sosyal ilişkileri sayesinde aktif oldukları ve sosyal sermayelerinin geniş olduğu söylenebilir. Birçok çalışmada da benzer sonuçlarla karşılaşmıştır (Kalaycıoğlu vd., 2003:94; Canatan, 2016:148). Katılımcıların hemen hepsi aktif konumdadır ve iki katılımcı hariç diğerleri kendilerini yalnız hissetmediklerini belirtmişlerdir. Kendini yalnız hissedenler ise bunu açıkça söylemekten ziyade içsel bir duygu yaşadıklarını ve bunu yakınlarına hissettirmediklerini ifade etmişlerdir. İçsel duygunun yarattığı yalnızlık, kendi kendine yalnızlık çerçevesinde duygusal yalnızlığa göndermede bulunurken sosyal yalnızlık, ilişkilerin kurulamaması anlamına gelmektedir (Kalınkara & Sarı, 2019; Saltan

vd., 2018:196). Bizim çalışmamızda ise yaşlı katılımcıların sosyal sermayelerinin güçlü olmasına rağmen bazen, akşam tek başlarına kaldıkları zaman yalnızlık hissettikleri yönünde bir sonuca ulaşılmıştır. Başkalarıyla birlikte olurken dertlerini unutan ya da unutmış gözükken yaşlılar yalnız kaldıklarında içlerini kaplayan hüznü ve burukluğu kendi başlarına yaşamaktadırlar. Onun için katılımcıların sürekli başkalarıyla birlikte olmayı arzu etmeleri yalnızlıklarını giderici bir faktör olarak değerlendirilmekte ve sosyal sermaye sahipliğinin önemi ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla bu sonuç, De Jong Gierveld ve diğerleri ile Wenger ve diğerlerinin vurguladığı gibi yalnızlığın çaresinin sosyal ilişki ağlarının geniş olmasında aranması görüşü ile desteklenmektedir.

Araştırmadan elde edilen verilere göre 65 yaş ve üzeri katılımcıların çoğu sosyal sermaye ağlarının geniş olduğunu ve yalnızlıklarını gidermek için akrabalarıyla ve özellikle komşularıyla sık dokulu bir ilişki yaşadıklarını, bu sayede yalnızlıklarını aşmaya çalıştıklarını ifade etmişlerdir. Arkadaşlık ilişkilerinden çok kendi çocukları ve torunlarıyla kurmuş oldukları ilişkilerin doyuruculuğu üzerinde durmuşlardır. Yalnız iki katılımcı, çocuğu ile arasının çok iyi olmadığını ama torunları ile iyi anlaştıklarını ve onları çok sevdiğini anlatmışlardır. Komşuluk ilişkilerinin sürdürülmesinde ise sosyo-ekonomik düzeyin etkili olduğu görülmektedir. Orta ve alt sosyoekonomik düzeydeki yaşlıların komşuluk ilişkilerini bir nevi arkadaşlık ve dostluk ilişkisi gibi değerlendirdikleri ve birbirlerine gidip gelme, birlikte sohbet etme, parka gitme vb. durumların sıklıkla gerçekleştirilerek zamanlarının çoğunu komşularıyla birlikte geçirdikleri anlaşılmıştır. Orta-üst sosyoekonomik düzeyde ise komşuluk ilişkilerinin modern kent yaşamında resmi boyuta büründüğü görülmüş ve apartmanda karşılaştıklarında "*merhaba, nasılsın?*" demenin ötesinde kimseyi rahatsız etmek için birbirlerine gidilip gelinmediğine katılımcılar tarafından işaret edilmiştir.

Öte yandan sosyal sermaye ile güven ilişkisine bakıldığında katılımcıların birincil ilişki kurdukları kişilere güven duydukları görülmekte, özellikle çocuklarının varlığını hayatlarındaki tek güvenceleri olarak gördüklerine kanıt oluşturmaktadır. Bu noktada kendisi için kızlarını güven kaynağı olarak gören katılımcının *kızlarım benim hayatım* ifadesi önemlidir. Genelde katılımcılar fiziksel olarak yakın ve sosyal olarak tanıdık olma ile birincil ilişki içindeki yakın sosyal çevredeki kişilere güven duyduklarını belirtmişlerdir. Katılımcıların aldatma veya kandırmanın aile içi ilişkilerde söz konusu olmayacağına inandıkları görülmektedir. Bu durumda yaşlı istismarına ve şiddetine yönelik bir endişe taşımamaları katılımcıların hayata olan bağlılığını artıran ve rasyonel seçimleri gereği iyi ilişkiler inşa etmeyi hedefleyen bir yapıda olduklarını göstermektedir. Aileyi değerli ve önemli bir kurum olarak gören katılımcılarımızın en çok güven ilişkisi geliştirdikleri yerin yakın sosyal çevreleri yani aileleri olduğu anlaşılmıştır. Bazı katılımcılar yakınlarına hasta ya da sağlık sorunları olduğunda belli ettirmediğini belirtirken, bu mesajın aynı zamanda çocuklarını üzmemek istemedikleri anlamına geldiğini

göz ardı etmemek gerekir. Önemli bir sonuç da katılımcılardan köy kökenli olanlarının halen köyle olan bağlarını devam ettirmeleridir. Kalaycıoğlu ve diğerlerinin (2003) araştırmasında da benzer bir sonuç bulunmuştur. Bu durum yaşlı bireylerin geleneklerine ve alışkın oldukları topraklara aidiyet duyduklarını göstermekte, kışın Ankara'da yazın köylerinde olmaktan mutluluk duymaktadırlar. Bu husus ise hayata bağlılığın bir göstergesi olarak yorumlanabilir. Aslında bu çalışmada katılımcıları hayata bağlayan unsurun ister kentsel yaşam-çekirdek aile isterse kırsal yaşam-geniş aile tipleri olsun aileleri, çocukları ve torunları olduğu görülmüştür. Bunun nedeni geçmişte kurulan güçlü aile ilişkilerinin ve güven duygusunun varlığıdır denilebilir. Ayrıca Bauman'ın da (2017) işaret ettiği gibi günümüzde her şeyin akışkan hale gelmiş olması, anlık olarak yaşanan belirsizliğin yarattığı sorunlar ya da sosyal, siyasi ve ekonomik krizlerin getirdiği savaş, göç, güvensizlik, adaletsizlik, sağlık (covid-19 salgını), yoksulluk vb. gibi nedenler insanların kaygı ve endişe düzeylerini artırmakta ve aileyi güvenilecek, sığınacak bir liman olarak görme eğilimlerini artırmaktadır. Kuşkusuz bu durum aile bağlarının güçlenmesiyle sorunun çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Ama biraz önce sıralanan bu nedenler bazen aile içi ilişkilerde şiddetin artmasında ve her türlü şiddet olaylarının kamusal mekanlara taşınmasında kendini göstermektedir. Tüm bunlara rağmen yeni nesil için artık aile kavramından çok ev yaşamı kavramı önemli hale geliyor, diye düşünebilir. Bu çalışmada maddi manevi her şeyini paylaşan, sevilen ve güvenilen insanlarla birlikte olmak, bunun için rasyonel tercihler yapmak, kişisel bir karar olarak kendini sorumlu tutmak anlayışının da geliştiği bir gerçek olarak karşımıza çıkmaktadır. Özellikle çocukları ile ilişkileri bozuk olan katılımcıların hoşgörülü olması kuşaklararası çatışmanın güven yoluyla aşıldığını da ortaya koymaktadır. Ailenin önemli olduğu sıklıkla vurgulanmasına rağmen şiddetin yine aile içinde olması ilginç bir durumdur. Aile içi şiddetin arttığına ilişkin veriler dikkate alındığında şiddetin daha çok genç-yetişkin yaşlarda görülmesi, yaşlıların çatışma istemedikleri biçiminde de yorumlanabilir. Ancak şiddet konusunun yalnızca yaş faktörüne bağlanamayacağını belirtmek gerekir.

Coleman'ın belirttiği bireysel ve kolektif ilişkilerle kurulan köprü meselesinde katılımcıların aile ilişkilerini bireysel; akrabalık, komşuluk ve kurumlarla olan ilişkilerini ise kolektif ilişkiler olarak değerlendirdiğimizde, köprü kurma konusunda yetenekli oldukları görülmektedir. Putnam açısından aile, yakın akraba ve komşuluk ilişkileri bağlayıcı sosyal sermayeye işaret etmesi açısından çalışmada önemli bir yer işgal etmektedir. Ancak Putnam'ın fiziksel mesafe olarak uzak akraba ilişkilerini, kaybedilmiş olan arkadaşlık ve iş arkadaşlığı ve yurttaş katılımını gerektiren gönüllü-sivil kuruluşlara katılımı konusunda çalışmamıza katılanlar açısından köprü kuran sosyal sermaye özelliğini taşımadığı görülmektedir. Bu açıdan çalışmamızda yalnızca bir katılımcının deneyimlediği iş arkadaşlığı ve bir katılımcının da akrabasıyla yılda bir kez görüşerek oluşturduğu bağ hariç, diğerlerinin (iş) arkadaşlıklarının olmadığı dikkate alınrsa köprü kuran sosyal sermaye ayağının bulunmadığı görülür.

Bunu da katılımcıların ileri yaşlarına ve arkadaşlarının kayıplarına bağlamak mümkündür.

Sonuç olarak, sosyal sermaye ağlarını genişletmenin ve güvenli ilişkiler kurmanın çocukluktan itibaren atılan adımlarla ilgili olduğunu belirtmek gerekir. Bireylerin birbirleriyle olan ilişkilerini sağlıklı ve olumlu bir biçimde geliştirmenin yolu emek vermektir ve mücadele etmekten geçmektedir. Birey olarak sosyal ilişkilerin geçmişten getirilen kültürel alışkanlıklarla, Bourdieucu anlamda habituslarla ve sosyo-ekonomik düzey ile ilişkili olduğunu, bu nedenle benzer özelliklere sahip kişilerle arkadaşlık kurulduğunu dikkate alırsak bu ilişkilerin bireyin kendi rasyonel seçimleriyle alakalı olduğu söylenebilir. Yalnızca aile yakınları değil, okul ve iş yerindeki arkadaşlıklar için de özenli davranmak, açık iletişim ve empati kurmak hem insani bir davranış hem de demokrasinin özgürlük ve eşitlik ilkelerinin bir gereği olarak görülmelidir. Bu konuda yerel yönetimlere ve hükümetlere düşen görev, yaşlı bireyler için rekreasyon alanlarının tesis edilmesi ve götürülecek sosyal ve kültürel hizmetler için özellikle hükümetlerin sosyal devlet anlayışı ile hareket etmesidir. Ayrıca yaşlı vatandaşlara birer kültürel bellek olarak değer verilmesi, sağlık ve sosyal güvenlik hizmetlerinin geliştirilmesi yoluyla yaşlı vatandaş ile devlet arasında bir güven ilişkisinin kurulması sağlanabilir. Bu bağlamda sosyal sermayenin ileri yaşlarda bireye en büyük katkısı; sosyal ortamlarda bulunarak sosyalleşmeyi, insanlarla iletişim kurmayı, toplumsal yarar sağlamayı, çevresindeki olup bitenlerden haberdar olmayı, güven içinde yaşamayı, yalnızlığı gidermeyi ve tüm bu hususları bir araya getirmeyi ifade eden *hayatı anlamlandırma* sağlamasıdır.

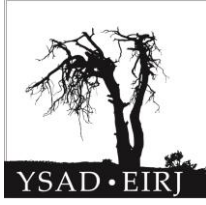
ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Allan, K. (2006). *Contemporary Social and Sociological Theory: Visualizing Social Words*. California: Thousand Oaks, Pine Forge Press.
- Aydemir, M. A. (2011). *Toplumsal İlişkilerin Sosyal Sermaye Değeri – Topluluk Duygusu ve Sosyal Sermaye Üzerine Bir Araştırma*. Selçuk Üniversitesi SBE Sosyoloji Anabilim Dalı, (Doktora Tezi), Konya.
- Aydemir, M. A., & Tecim, E. (2012). Türk toplumunda aile ve dinin sosyal sermaye potansiyeli. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2012(28), 43-59.
- Bauman, Z. (2017). *Akışkan Modernite*. (Çev., S. O. Çavuş), İstanbul: Can yayınları.
- Canatan, A. (2016). Yaşlılıkta sosyal ilişkiler ve kuşaklararası etkileşim. Ceylan, H. (Ed.) *İç: Yaşlılık Sosyolojisi*. Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (s.139-156).
- Cohen, D., & Prusak, L. (2001). *In Good Company: How Social Capital Makes Organizations Work*. Boston: Harvard Business School Press.

- Daniş, M. Z. (2005). Türkiye'de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 20(1), 67-84.
- De Jong Gierveld, J. (1998). A review of loneliness: Concept and definitions, determinants and consequences. *Reviews in Clinical Gerontology: Netherlands Interdisciplinary Demographic Institute (NIDI)*, 8, 73-80.
- De Jong Gierveld, J., & Van Tilburg, T. G. (2006). Loneliness and social isolation. In: D. Perlman & A. Vangelisti (Eds.). *The Cambridge Handbook of Personal Relationships*, Cambridge, UK, (pp. 485-500).
- Ekşi-Uğuz, H. (2010). *Sosyal Sermaye, Kişisel ve Kurumsal Gelişmeye Farklı Bir Yaklaşım*. Ankara: Orion Kitabevi.
- European Commission (2015). *Active Ageing Index 2014: Analytical Report*. Report prepared by Asghar Zaidi of Centre for Research on Ageing, University of Southampton.
- Field, J. (2008). *Sosyal Sermaye*. (Çev., Bahar Bilgen, Bayram Şen). İstanbul: Bilgi Üni. Yayınları.
- Gökler-Danişman, I., & Aydın, G. (2011). Huzurevinde yaşayan yaşlıların benlik-algılarının yordanmasında sosyodemografik özellikler ve algılanan sosyal desteğin rolü. *Aile ve Toplum Dergisi*, 07(24), 69-91.
- Görgün-Baran, A. (2008). Yaşlılıkta sosyalizasyon ve yaşam kalitesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 1(2), 86-97.
- Görgün-Baran, A. (2016). Yaşlılıkta sosyal izolasyon ve yalnızlık, H. Ceylan (Ed.), *Yaşlılık Sosyolojisi*, 1.Baskı, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. (s.77-97).
- Görgün-Baran, A. (2018). Ageism: Yaş ve yaşlı ayrımcılığı. H. Ceylan (Ed.), *Kırgızistan'daki Gençlerin Yaşlılara Yönelik Tutumları*. Bişkek: BRY Publish Housing.
- Görgün-Baran A., Kalıncara, V., Aral, N., Akın, G., Baran, G., & Özkan, Y. (2005). *Yaşlı ve Aile İlişkileri: Ankara Örneği*. Ankara: T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Görgün Baran, A. & Kurnaz, Z. (2019). Yaşlıların sosyo-ekonomik düzeylerine göre sosyal ilişkilerinin aktif yaşlanma açısından analizi. N. Akdemir (Ed.), *Geriatri ve Gerontolojiye Disiplinlerarası Yaklaşım*. 1.Baskı, Ankara: Türkiye Klinikleri. (s. 39-47).
- İçli, G. (2010). Yaşlılar ve yaşlılığın değerlendirilmesi: Denizli ili üzerine niteliksel bir araştırma. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 3(1-2), 1-13.
- Kaçan-Softa, H. Bayraktar, T., & Uğuz, C. (2016). Yaşlı bireylerin algılanan sosyal destek sistemleri ve sağlıklı yaşam biçimi davranışlarını etkileyen faktörler. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 9(1), 1-12.
- Kaçan-Softa, H. Ulaş-Karaahmetoğlu, G. Erdoğan, O., & Yavuz, S. (2015). Yaşlılarda yaşam doyumunu etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 8(1), 12-21.
- Kalaycıoğlu, S., Tol, U. U., Küçükural, Ö., & Cengiz, K. (2003). *Yaşlılar ve yaşlı yakınları açısından yaşam biçimi tercihleri*. TÜBİTAK Raporu, Ankara.
- Kalıncara, V., & Sarı, İ. (2019). Yaşlılarda sosyal ağ kullanımı ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 12(1), 8-19.
- Karaağaç, G., Bayık Temel, A., & Yıldırım, G. (2019). Gençlerin yaşlılığa ilişkin görüş ve düşüncelerinin incelenmesi, *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 12(1), 32-41.
- Korporaal, M., Van Tilburg, T. G., & Van Groenou, M. I. (2008). Effects of own and spousal disability on loneliness among older adults, *Journal of Aging and Health*, 20(3), 306-325.
- Kurtkapan, H. (2019). Yaşlılar için bir sosyal sermaye kaynağı olarak emekli dernekleri: İstanbul örneği. *Muhakeme Dergisi*, 2(1), 72-82.
- Loas, E. (2018). The organizational use of online stock photos: The impact of representing senior citizens as eternally youthful. *Human Technology*, 14(3), 366-381.
- Özkul, M., Kalaycı, I., & Aslan, A. (2017). Yaşlılık ve kadın sorunlarını toplumsal sermaye perspektifinden düşünmek. *Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(27), 366-386.
- Saltan, A., Kandemirtaş-Küçük, M., & Mert-Boğa, S. (2018). Yaşlı bireylerde yaşanılan yer ile yalnızlık durumu arasındaki ilişkinin araştırılması. *Yaşam Becerileri Psikoloji Dergisi*, 2(4), 191-198.
- Solano, C. H. (1986). People without friends: Loneliness and its alternatives. In: Derlega, V. J., & Winstead, B. A. (eds). *Friendship and Social Interaction*. Springer Series in Social Psychology, Newyork.
- TÜSEV (2011). Türkiye'de sivil toplum: Bir dönüm noktası *CIVICUS Uluslararası Sivil Toplum Endeksi Projesi (STEP) Türkiye Ülke Raporu II*. TUSEV Yay. No. 51. İstanbul: Uzerler Matbaacılık.
- Tufan, İ. (2014). *Türkiye'de Yaşlılığın Yapısal Değişimi*. İstanbul: Koç Üniversitesi Yayınları.
- Turner, B. S. (2011). *Tıbbî Güç ve Toplumsal Bilgi*. (Çev.: Ü. Tathıcan), Bursa: Sentez Yayıncılık.
- Weiss, R. S. (1973). *Loneliness: The Experience of Emotional and Social Isolation*. Cambridge: The MIT Press.
- Wenger, G. C., Davies, R. Shahtahmasebi S., & Scott, A. (1996). Social isolation and loneliness in old age: Review and model refinement. *Ageing and Society*, 16, 333-358.
- Vincent, J. (2014). Küresel ekonomi-politiğin yeni biçimleri ve yaşlanan toplumlar. İç: N. Korkmaz & S. Yazıcı (eds.), *Küreselleşme ve Yaşlılık, Eleştirel Gerontolojiye Giriş*. Ankara: Ütopya Yayınevi. (s. 92-134).

YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ (YSAD)
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)
13(2), 90-97, (2020)
ISSN 1308-5816
<http://dergipark.gov.tr/yasad>
doi:10.46414/yasad.759272

RESEARCH ARTICLE

Practices and knowledge levels of older individuals about rational drug use

Ömer HACIOĞLU, Ergin KARİPTAŞ & Gökçe DEMİR^{1*}

*Kırşehir Ahi Evran University, Health Sciences Institute, Kırşehir / Turkey

**Kırşehir Ahi Evran University, Medical School, Kırşehir / Turkey

***Kırşehir Ahi Evran University, Faculty of Health Sciences, Community Health Nursing, Kırşehir / Turkey

*ORCID ID: 0000-0003-1209-9872 **ORCID ID: 0000-0001-6513-9589

***ORCID ID: 0000-0003-3674-9980

ABSTRACT

Introduction: This study was conducted to examine the knowledge levels and practices of older individuals about rational drug use.

Materials and Method: This descriptive study was conducted on 382 older individuals. The data were collected with the Rational Drug Use Survey through face-to-face interview method. The data were evaluated through the chi-square test and descriptive analysis methods.

Results: In the study, 72.5 % of the older individuals stated that they used drugs without a prescription of a doctor, 23.6 % stated that they increased/decreased their doses without consulting the doctor, 91.1 % stated that they complied with the drug hours recommended by the doctors, and 44.2 % stated that they quit medication before the date prescribed by the doctor.

Conclusion: The most important problems of older individuals concerning the rational drug use were determined to be using drugs without the prescription of a doctor and quitting the medication before the date recommended by the doctor. In line with these results, informing and supporting older individuals about rational drug use will make significant contribution for the rational drug use.

ARTICLE HISTORY

Received 28 June 2020

Accepted 07 November 2020

KEYWORDS

Older individual, rational drug use, knowledge, practice

Yaşlı bireylerin akılcı ilaç kullanımıyla ilgili bilgi ve uygulamaları

ÖZET

Giriş: Bu çalışma, yaşlıların akılcı ilaç kullanımına yönelik bilgi ve uygulamalarının incelenmesi amacıyla yapılmıştır.

Gereç ve Yöntem: Tanımlayıcı türdeki çalışma 382 yaşlı birey ile yürütülmüştür. Veriler Akılcı İlaç Kullanım Anketi ile yüz yüze görüşme yöntemiyle toplanmıştır. Veriler tanımlayıcı analiz yöntemleri ve ki-kare testi ile değerlendirilmiştir.

Bulgular: Çalışmada yaşlıların %72.5'i doktor tavsiyesi olmadan ilaç kullandıklarını, %23.6'sı doktora danışmadan ilaç dozlarını artırıp/azalttıklarını, %91.1'i doktorun önerdiği ilaç saatlerine uyduklarını, %44.2'si de doktorun önerdiği süreden önce ilaç kullanmayı bıraktıklarını ifade etmişlerdir.

Sonuç: Yaşlılarda akılcı ilaç kullanımı ile ilgili en önemli sorunların doktor tavsiyesi olmadan ilaç kullanımı ve ilacın önerilen süreden önce bırakılmasıdır. Bu sonuçlar doğrultusunda yaşlıların akılcı ilaç kullanımı konusunda desteklenip, bilgilendirilmesi ilaçların akılcı kullanımına önemli katkı sağlayacaktır.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 28 Haziran 2020

Kabul 07 Kasım 2020

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlı, akılcı ilaç kullanımı, bilgi, uygulama

¹ Corresponding author: gokce.4068@hotmail.com

Cite: Hacıoğlu, Ö., Kariptaş, E., & Demir, G. (2020). Practices and knowledge levels of older individuals about rational drug use. *Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 13(2), 90-97. doi:10.46414/yasad.759272

1. INTRODUCTION

Rational drug use was defined by the World Health Organization (WHO) as “as the appropriate consumption of drugs in the appropriate dose, for an adequate period of time and at the lowest cost to patients and their community” (WHO 2020). The practices other than rational drug use are considered to be irrational drug use (Ekenler & Koçoğlu, 2016). Irrational drug use is a major worldwide public health problem and is common in older individuals (WHO 2020; Ekenler & Koçoğlu, 2016). According to the estimations of World Health Organization (WHO), more than half of all drugs are appropriately prescribed, distributed or sold; however, half of all patients fail to receive them correctly (WHO, 2020). Irrational drug use can lead to the waste of scarce resources, increased cost of treatment, benefiting inadequately from the drug, emergence of antimicrobial drug resistance, and adverse consequences such as widespread health hazards (WHO, 2020; Öztürk, Ardiç & Toprak, 2017; Ekenler & Koçoğlu, 2016).

The world population is ageing as a result of prolonged life expectancy and declining birth rates. Turkey is also one of the rapidly aging countries (Samancı Tekin & Kara, 2018). Rapid aging of the population increases the risk of certain chronic diseases, and consequently, the increased drug use increases the incidence of polypharmacy (Öztürk, Ardiç & Toprak 2017; Samancı Tekin & Kara, 2018). In a cohort study on older individuals in Sweden, the multi-drug prevalence (5+ drugs) was reported as 44.0% and the extreme multi-drug prevalence (10+ drug) as 11.7% (Morin, Johnell, Laroche, Fastbom & Wastesson, 2018). As per our country, despite the lack of comprehensive data about this issue on the elderly living in the society, a cross-sectional study indicated that 58.3% of older individuals use four or more drugs (Gümüştakım & Ayhan Başer, 2019). According to the figures of the Pharmaceutical Industry Employers Union in Turkey, 2.2 billion boxes of drugs were sold in 2017 and 2.3 billion in 2018 with an increase of 4.5% (T.C. Turkey Ministry of Health, drug & Medical Devices Agency, 2015). More than half of drugs in developing countries and a significant amount of drugs in developed countries are used irrationally, rendering this issue as a major health problem for all countries. Irrational drug use is considered a habit that is difficult to correct (Ekenler & Koçoğlu, 2016; Gülmez 2015). Therefore, it is very important to take care of rational drug use principles in the regulation of the treatment of the older individuals (Gelal, 2015).

Based on the previous studies conducted in our country, it was determined that high irrational drug use (Öztürk, Ardiç & Toprak 2017; Gümüştakım & Ayhan Başer, 2019; Gülmez 2015; Gelal, 2015). increases mortality and morbidity and decreases the quality of life of the older individuals. The rational drug use by the elderly, especially the ones with chronic diseases using multiple drugs, will reduce the possible harmful effects (Gelal, 2015). Furthermore, it is very important to examine the rational drug use in older individuals and to emphasize the problem in

Turkey. Therefore, the aim of this study is to determine the knowledge levels and practices of older individuals regarding rational drug use.

2. MATERIALS AND METHODS

The study was conducted between January-March 2020 in a descriptive design in order to determine the knowledge levels and practices of older individuals, who were living in a city center, about rational drug use.

Population and Sample of the Study

The population of the study is comprised of older individuals who are cared in ten Primary Care Clinics (PCC) in a city center. The total amount of the older individuals receiving health care from these PCCs was 13.718. Since the number of the older individuals in the population is known, the precision sampling method was used for determining the sample. In determining the sample size, the irrational drug use proportion (66.0%) reported in a previous study was utilized (Ekenler & Koçoğlu, 2016). Alpha (0.05) was determined as 1.96 which is the infinite degree of freedom, deviation was accepted as $d=0.04$, and the sample size was determined as 382. In the sample selection of the study, stratified sampling method was used for the PCC areas in order to better represent the population. As the stratum criterion, the PCCs were taken as reference and since there were 10 PCCs in the city center that the study was conducted, it was divided into 10 main stratum. After determining the number of older individuals from each PCC (Table 1), the sample was comprised of 382 people who were selected through the improbable sampling method from among older individuals who applied to receive health service from the PCC for any complaint, 65 years old and over, with at least one chronic illness, and without any problem in cooperation.

Data Collection Method and Tools

In the collection of data, it is a study that aims to evaluate some individual characteristics of the elderly and rational drug use (stopping the medications recommended by the doctor before the prescribed period, taking medication without doctor's advice, increasing or decreasing the medication dose without consulting a doctor, and complying with the doctor's recommended medication hours) questionnaire form was used (Öztürk, Ardiç & Toprak 2017; Gümüştakım & Ayhan Başer, 2019; Gülmez 2015; Ekenler & Koçoğlu, 2016; Gelal, 2015). Before starting the application, the questionnaire form was pre-applied with elderly individuals who are not included in the scope of the study, the data collection tools can be applied within 25-30 minutes with the pre-application, the questions in the data collection tools are understandable, and the obtained data is to collect the data requested in the study. It has been found to be sufficient. Research data were collected by face-to-face interview method with elderly individuals who applied to PCC.

Table 1. Elderly population of the PCC areas and the number of older individuals to be included in the sample

PCC	Elderly population	Stratum weight	Number of older individuals to be included in the sample
1. PCC	1457	0.1062	41
2. PCC	3449	0.2514	96
3. PCC	869	0.0633	24
4. PCC	1537	0.1120	43
5. PCC	1735	0.1264	48
6. PCC	1015	0.0739	28
7. PCC	923	0.0672	26
8. PCC	464	0.0338	13
9. PCC	1644	0.1198	46
10.PCC	621	0.0455	17

Ethical Aspects of the Study

In order to collect the data, the written permission was gained from Ethics Committee of Kirsehir Ahi Evran University (dated 11.20.2019 and numbered 34/04), and the individuals included in the study sample were informed about the purpose of the research and their verbal/written consent was obtained.

Data Analysis

The data were analyzed in the computer environment. Continuous variables were given as mean \pm standard deviation and categorical variables were given as number and percentages. The chi-square test was used in the comparison of independent categorical variables. The significance level was accepted as $p < 0.05$.

3.RESULTS

56.5% of the participant older individuals were female (n=216), 43.5% were male (n=166) and the

average age was 71.08 ± 7.45 . Of the study participants, 65.4% were married (n=250), and the education level of 80.9% were primary education and below. 90.6% of them had a health insurance and 70.2% perceived their income as inadequate and 29.8% as adequate. It was also determined that 76.2% of the elderly did not live alone, while 51.6% had health care workers among their immediate family members and most of them (83.8%) had no problems in the access to a health care institution.

Of the older participants, 59.7 % stated that they know the names of the drugs they used, 8.7% stated to know the purposes of the drugs used, 92.9% stated to know the medication time, 91.6% stated to know medication frequency, 78.5% stated to know the doses, 92.9 % reported to know the application, 27.7% stated to know the side effects of the drugs, 66.8% stated to know the storage conditions, and 34.0% stated to know the expiration dates of the drugs used (Table 2).

Table 2. Distribution of the knowledge levels of the older individuals about drug use

Knowledge levels about the drug(s) used	Yes		No	
	n	%	n	%
Knows the names of the drugs used	228	59.7	154	40.3
Knows the purposes of the drug(s) used	335	87.7	47	12.3
Knows the medication times of the drug(s) used	355	92.9	27	7.1
Knows the medication frequency of the drug(s) used	350	91.6	32	8.4
Knows the doses of the drug(s) used	300	78.5	82	21.5
Knows the application of the drug(s) used	355	92.9	27	7.1
Knows the side effects of the drug(s) used	106	27.7	276	72.3
Knows the storage conditions of the drug(s) used	255	66.8	127	33.2
Knows the expiration date(s) of the drug(s) used	130	34.0	252	66.0

Table 3. Some features of the older individuals about the drug use

Statements	Yes		No	
	n	%	n	%
Cares about the expiration date of the drug	199	52.1	183	47.9
Checks whether the drugs given in the pharmacy are the ones written on the prescription	153	40.1	229	59.9
Quits using the drugs when the illness/complaint are disappeared	224	58.6	158	41.4
Sticks to using the drugs while hungry or full according to the recommendations of the doctor	358	93.7	24	6.3
Recommends drugs to others	148	38.7	234	61.3
Gives drugs to others	119	31.2	263	68.8
Reuses the drugs given previously	220	57.6	162	42.4
Quits drug use when feeling oneself better	221	57.9	161	42.1
Gives information to the doctor about previously used drugs before the examination	283	74.1	99	25.9
Quits taking drugs without asking the doctor when feeling better	211	55.2	171	44.8
Quits taking drugs without asking the doctor when feeling worse	231	60.5	151	39.5
Reads or takes help about reading the prospectus of the drug	211	55.2	171	44.8
Uses the products advertised in the media (television, radio, newspaper etc.) for treatment	83	21.7	299	78.3
Applies to the doctor for a follow-up examination after the treatment	245	64.1	137	35.9

Some features of the older participants of the study about the drug use are given in Table 3. Of the older individuals, 52.1% stated to care about the expiration date of the drug, 40.1% stated to check whether the drugs given in the pharmacy are the ones written on the prescription, 58.6% stated to quit using the drugs when the illness/complaint are disappeared, 93.7 % claimed to stick to using the drugs while hungry or full according to the recommendations of the doctor, 38.7% mentioned to recommend drugs to others, 31.2 % stated to give drugs to others, 57.6% mentioned to reuse previously given drugs, 57.9% stated to quit drug use when feeling better, 74.1% mentioned to give information to the doctor about previously used drugs before the examination, 55.2% stated to quit drugs without asking the doctor when feeling better, 60.5 % mentioned to quit taking drugs without asking the doctor when feeling worse, 55.2% claimed that they

read or take help about reading the prospectus of the drug, 21.7% stated to use the products advertised in the media (television, radio, newspaper etc.) for treatment, and 64.1% mentioned to apply to the doctor for a follow-up examination after the treatment (Table 3).

Some features of the older participants of the study about the rational drug use are given in Table 4. Of the older individuals, 72.5% stated to use drugs without any recommendation of a doctor and 44.2 % stated to quit using drugs before the date recommended by the doctor. It was determined that the rate of changing the dose of the drug without asking the doctor (23.6%) was lower compared to the proportion of refusing to change (76.4%) the dose. Furthermore, it was determined that the rate of using the drug at hours recommended by the doctor (91.1%) was higher compared to the proportion of using at inappropriate hours (8.9%).

Table 4. Some features of the older individuals about the rational drug use

Features about rational drug use	Yes		No	
	n	%	n	%
Uses drugs without any recommendation of a doctor	277	72.5	105	27.5
Quits drugs before the time recommended by the doctor	169	44.2	213	55.8
Changes the dose of the drug without asking the doctor	90	23.6	292	76.4
Complying with the drug hours recommended by the doctor	348	91.1	34	8.9

The relationship between rational drug use and some certain sociodemographic variables are shown in Table 5.

Table 5. The relationship between some sociodemographic variables and rational drug use

	Using drugs without any recommendation of a doctor					Quitting drugs before the time recommended by the doctor					Changing the dose of the drug without asking the doctor					Not-complying with the drug hours recommended by the doctor				
	Yes		No		Test and significance value	Yes		No		Test and significance value	Yes		No		Test and significance value	Yes		No		Test and significance value
	n	%	n	%		n	%	n	%		n	%	n	%		n	%	n	%	
Gender																				
Female	158	73.1	58	26.9	$\chi^2=0.101$ P=0.751	106	49.1	110	50.9	$\chi^2=4.707$ P=0.030	49	22.7	167	77.3	$\chi^2=0.211$ P=0.646	193	89.4	23	10.6	$\chi^2=1.872$ P=0.171
Male	119	71.7	47	28.3		63	38.0	103	62.0		41	24.7	125	75.3		155	93.4	11	6.6	
Age																				
65-69	145	77.1	43	22.9	$\chi^2=4.724$ P=0.193	92	48.9	96	51.1	$\chi^2=4.986$ P=0.173	42	22.3	146	77.7	$\chi^2=0.992$ P=0.803	170	90.4	18	9.6	$\chi^2=2.045$ P=0.563
70-74	63	67.7	30	32.3		36	38.7	57	61.3		25	26.9	68	73.1		88	94.6	5	5.4	
75-79	32	72.7	12	27.3		21	47.7	23	52.3		9	20.5	35	79.5		39	88.6	5	11.4	
80 and over	37	64.9	20	35.1		20	35.1	37	64.9		14	24.6	43	75.4		51	89.5	6	10.5	
Marital status																				
Married	174	69.6	76	30.4	$\chi^2=3.080$ P=0.079	100	40.0	150	60.0	$\chi^2=5.275$ P=0.022	57	22.8	193	77.2	$\chi^2=0.232$ P=0.630	229	91.6	21	8.4	$\chi^2=0.224$ P=0.636
Single/Widowed/Divorced	103	78.0	29	22.0		69	52.3	63	47.7		33	25.0	99	75.0		119	90.2	13	9.8	
Educational Status																				
Primary School and lower	221	71.5	88	28.5	$\chi^2=0.798$ P=0.372	138	44.7	171	55.3	$\chi^2=0.115$ P=0.734	67	21.7	242	78.3	$\chi^2=3.164$ P=0.075	279	90.3	30	9.7	$\chi^2=0.833$ P=0.361
Secondary School and higher	56	76.7	17	23.3		31	42.5	42	57.5		23	31.5	50	68.5		69	94.5	4	5.5	
Health insurance																				
Yes	246	71.1	100	28.9	$\chi^2=3.687$ P=0.055	149	43.1	197	56.9	$\chi^2=2.063$ P=0.151	83	24.0	263	76.0	$\chi^2=0.374$ P=0.541	320	92.5	26	7.5	$\chi^2=8.699$ P=0.003
No	31	86.1	5	13.9		20	55.6	16	44.4		7	19.4	29	80.6		28	77.8	8	22.2	
Income level perception																				
Adequate	72	63.2	42	36.8	$\chi^2=7.135$ P=0.008	44	38.6	70	61.4	$\chi^2=2.099$ P=0.147	31	27.2	83	72.8	$\chi^2=1.191$ P=0.275	106	93.0	8	7.0	$\chi^2=0.711$ P=0.399
Inadequate	205	76.5	63	23.5		125	46.6	143	53.4		59	22.0	209	78.0		242	90.3	26	9.7	
Living with family members																				
Alone	73	80.2	18	19.8	$\chi^2=3.560$ P=0.059	44	48.4	47	51.6	$\chi^2=0.818$ P=0.366	28	30.8	63	69.2	$\chi^2=3.447$ P=0.063	83	91.2	8	8.8	$\chi^2=0.002$ P=0.967
Living with family members	204	70.1	87	29.9		125	43.0	166	57.0		62	21.3	229	78.7		265	91.1	26	8.9	
Having a health worker among the immediate family members																				
Yes	153	77.7	44	22.3	$\chi^2=5.417$ P=0.020	87	44.2	110	55.8	$\chi^2=0.001$ P=0.975	57	28.9	140	71.1	$\chi^2=6.523$ P=0.011	177	89.8	20	10.2	$\chi^2=0.786$ P=0.375
No	124	67.0	61	33.0		82	44.3	103	55.7		33	17.8	152	82.2		171	92.4	14	7.6	
Experiencing problems in Access to a health institution																				
Yes	52	83.9	10	16.1	$\chi^2=4.790$ P=0.029	27	43.5	35	56.5	$\chi^2=0.014$ P=0.905	16	25.8	46	74.2	$\chi^2=0.207$ P=0.649	52	83.9	10	16.1	$\chi^2=4.769$ P=0.029
No	225	70.3	95	29.7		142	44.4	178	55.6		74	23.1	246	76.9		296	92.5	24	7.5	

It was determined that, concerning the use of drugs by older individuals without a prescription of a doctor, there was a statistically significant difference in terms of income perception ($p=0.008$), having a health care worker among immediate family members ($p=0.020$) and experiencing problems in access to the health institutions ($p=0.029$). It was determined that older individuals, who perceive to have a lower income, resorts to use drugs without a prescription of a doctor at a higher rate compared to those perceiving higher income levels; similarly, the ones having a health worker among the immediate family members were determined to be using drugs without a doctor's recommendation at a higher proportion compared to those without a health worker in the family; likewise, older individuals, who have problems in the access to a health institution, were determined to be using drugs without a doctor's advice at a higher rate compared to those having no problem in access to a health institution ($P<0.05$).

It was determined that there were statistically significant differences among the rates of quitting medication by older individuals before the time recommended by the doctor in terms of gender ($p=0.030$) and marital status ($p=0.022$) variables ($p<0.05$). It was determined that the rates of quitting medication by older individuals before the time recommended by the doctor were higher in women than men and in single/widowed/divorced seniors than in married seniors ($p<0.05$).

It was determined that there was a statistically significant difference among the rates of changing the medication dose by older individuals without asking the doctor in terms of having a health worker in the immediate family members ($p=0.011$). It was determined that the rates of changing the medication dose without asking the doctor were higher in the older individuals having a health worker among the family members than those without a health worker in the family ($p<0.05$).

It was determined that there was a statistically significant difference among the rates of ignoring the drug hours recommended by the doctor in terms of having a health insurance ($p=0.003$) and experiencing problems in access to a health institution ($p=0.029$) variables ($p<0.05$). It was determined that the rates of ignoring the drug hours recommended by the doctor were higher in the older individuals who have a health insurance compared to those without an insurance, and similarly, it was higher in the ones experiencing no problems in access to a health institution compared to those having problems in access to a health institution ($p<0.05$). No significant relationship was determined between the rational drug use of older individuals and other variables ($p>0.05$).

4.DISCUSSION

Older population is the highest consumers of drugs due to their various illnesses. This case causes irrational drug use. Therefore, the knowledge levels and practices of older individuals about the rational drug use will be evaluated in this study.

In this study, it was determined that the number of participant women (56.5%) were higher than men, indicating that the results were similar to those of other studies. In many countries, the life expectancy of the women is higher than that of men (Bayın, 2016) and this may also be the reason why there are a greater number of women in the study. The mean age in our study (71.08 ± 7.4 years) was lower than that observed in other studies conducted on older individuals (Morin, Johnell, Laroche, Fastbom & Wastesson, 2018; Güneş & Kıyak 2017; Ünsal, Demir, Çoban Özkan and Gürol Arslan, 2011). Examining the rational drug using features of older individuals, 72.5% of them stated that they use drugs without the advice of a doctor. Ekenler and Koçoğlu (2016) found a similar result (77.3%) in their study conducted on rational drug use among the middle-aged group. A study by Özen, Kaya Erten & Bulbul (2018) found that 62.5% of the elderly took antibiotics on their own without consulting a doctor. Another study conducted in 2011 in the same city, where this study was also conducted, found that 7.9% of older individuals living in nursing homes were using drugs without a prescription (Ünsal, Demir, Çoban Özkan & Gürol Arslan, 2011). In a study on drug use of older individuals over 60 living in Kars, it was stated that 23.7% of older individuals purchased and used drugs on their own without applying to a doctor (Akkuş & Karatay 2011). In a study conducted by Bilgili and Karatay (2005), it was determined that 33.8% of older individuals received their medicines from the pharmacy without any prescription. Unlike these studies, Arpacı, Açıkkel & Şimşek (2008) reported that 93.5% of older individuals strictly follow the rule to use drugs with only the recommendation of a doctor. The results of the studies vary. It was thought that these differences may be due to the date of the study, the study area, and socioeconomic and cultural characteristics of the participants. It is thought that using drugs without any indication is one of the irrational drug use processes and can cause health problems such as increased mortality and morbidity rates, development of complications and increased resistance to certain drugs in the elderly.

Despite the high rates of elderly people in taking the drug at the time recommended by the doctor (91.1%) and knowing the times of the drugs used (92.9%), it was determined that the rates of quitting before the time recommended by the doctor (44.2%), knowing the dose of the drugs to be used (78.5%), and changing the doses of the drugs taken (23.6%) were considerably low. When the results of the study were evaluated in terms of rational drug use, it was observed that older individuals were in compliance with the time of the medication, but did not show the same compliance with the doses and duration of the medication. These results also point that the rational drug use is more accurate in cases where older people have higher levels of knowledge about drug use. In a study conducted by Güneş & Kıyak (2017) on older individuals, it was determined that 32.5% of the participants change their drug doses, while 82% stated that they did not receive the drug on time. In a study conducted on elderly by Canan, Demirbağ, &

Timur (2012), the proportion of older individuals who did not use their drugs regularly was 85.5%. In another study conducted by Ekenler & Koçoğlu (2016) on individuals with an average age of 41.5 ± 16.8 , the rate of drug use at the time recommended by the doctor was 84.4%, the rate of quitting drug before the time recommended by the doctor was 77.3%, and the rate of changing drug dose without consulting the doctor was 26.2%. Rational drug using steps are comprised of accurate diagnosis, monitoring of prognosis, determination of treatment objectives, review of treatment options, writing the right prescription if needed and follow-up (Sağır & Parlakpınar 2014). In the follow-up of these steps, certain tasks fall on the health personnel as well as on those who use these drugs. The increase in drug use due to the increase in chronic diseases, especially with aging, is also important for the elderly to take care of the rational drug use.

In the study, it was determined that the older individuals had a high knowledge level about drug use. Only knowing the side effects of the medication (27.7%) and knowing the expiration date (34.0%) were found to be low in the older individuals. It is thought that having chronic diseases and regular use of drugs positively affect knowledge levels of the elderly.

Studies in different age groups indicated that individuals do not use drugs when they think they get healed, when their complaints have passed, when they are exposed to more side effects, when they do not like the drug, and when they think the drug has no effect (Güneş, 2017; Bilgili & Karatay, 2005; Çakır Dolu & Bilgili, 2010; Ayabakan Çot, Aytaç & Akbaba 2019; Şendir, Çelik, Güzel & Büyükyılmaz, 2015). In this study, it was determined that more than half of the older individuals quitted their medication without asking the doctor when their illness/complaints are disappeared, when they felt better and when they felt worse while taking their drugs. In this study, low rates of older individuals in recommending drugs to others, giving drugs to others, using the products advertised in the media for treatment, as well as the high rates of older individuals in sticking to using the drugs while hungry or full according to the recommendations of the doctor, giving information to the doctor about the previously used drugs before the examination, and reading/taking help to read the prospectus are significant indicators of the fact that there is a high consciousness about the drug use.

In the study, the low rates about checking whether the drugs given in the pharmacy are the ones written on the prescription (52.1%), reusing the drugs given previously (57.6%), and caring about the expiration date of the drug (52.1%) can be correlated to the fact that the educational level of the majority (80.9%) of the older individuals participating in the study is low.

It is observed that the drug use behaviors without the advice of a doctor are high in older individuals, who perceive their income levels as inadequate and those who have problems in the access to a health institution. Personal, familial and social motives that facilitate or prevent the use of health care include perceived income levels of individuals, per capita

income, health assurance, distance from services, and price of services (Cevik, 2017). The fact that the older individuals participating in the study perceived their income levels as inadequate and had problems in the access to a health institution suggests that they were not able to benefit from the health services adequately, and therefore, their irrational drug use behavior was also high. As a contradictory result, the study shows that older individuals, who do not have any problems in the access to a health institution with a health assurance, were not complying with the doctor's recommended drug hours. This result suggests that the older individuals may have drug use problems arising from decreased cognitive and functional capacity. Akkuş & Karatay (2014) reported that the problem most experienced by the elderly in drug use was forgetfulness (14.5%), emphasizing that 82.9% of them needed help during drug use (Akkuş & Karatay, 2011). Similarly, in another study conducted on older individuals, it was stated that most of the elderly (82%) did not take the drug on time since they forgot (Güneş, 2017).

It was determined that having a health worker among the immediate family members increases the behaviors of older individuals in both drug use without doctor's advice and changing the dose of the drugs without consulting a doctor. This result points that older individuals are significantly influenced by the health workers among their immediate family members in drug use. However, this situation contradicts the rational drug use, suggesting that older individuals are misled by health workers. In rational drug use, members of the health care team (doctors, nurses, pharmacists, etc.) should show the society the appropriate way in drug use. Furthermore, trainings should be organized for health personnel, for the community and for older individuals in order to develop the rational drug use.

In the literature, there are previous studies indicating that gender, one of the sociodemographic variables, has a correlation with the rational drug use (Yapıcı, Balıkcı & Uğur, 2011) and it has not relationship (Ekenler & Koçoğlu, 2016; Say Şahin, Özer & Zubaroglu Yanardağ 2018). Similarly, in this study, it was found that female older individuals have higher rates of quitting the drugs before the time the doctor recommended.

It is important for an older individual to have one or more family members who will provide social support during the process of rational drug use. A study conducted on elderly found that singles and those with a chronic disease had higher drug use behaviors (Say Şahin, Özer & Zubaroglu Yanardağ, 2018). Similarly, this study found that the rates of quitting the drug before the time the doctor recommended were higher in the elderly who were single / widowed / divorced.

In this study, the relationship between the age/educational status, which are important sociodemographic variables, and the rational drug use behavior. However, it is known that there are previous studies pointing that age and educational status are effective in rational drug use behaviors (Güneş, 2017; Özen, Kaya Erten & Bülbül, 2018) and

those indicating that they are not effective (Ekenler & Koçoğlu, 2016; Sönmez et al., 2014). It seems to be an important requirement to conduct epidemiological studies for determining the effect of age and educational status on rational drug use.

5.CONCLUSION AND RECOMMENDATIONS

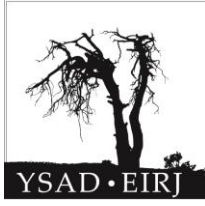
As the conclusion, the most important problems with rational drug use in the older individuals are the use of drugs without doctor's advice and the quitting the drugs before the recommended time. In line with these results, supporting and informing older individuals about rational drug use will make an important contribution to rational drug use.

Conflicts of interest

There are no conflicts of interest.

REFERENCES

- Akkuş, Y., & Karatay, G. (2011). Knowledge and behaviour about drug usage of people aged over 60 and live in Kars. *Tünav Bilim Dergisi*, 4(3), 214-220.
- Arpacı, F., Açikel, C. H., & Şimşek, I. (2008). Attitudes of drug use of an elderly population living in Ankara. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 7(6), 515-522.
- Ayabakan Çot, D., Aytaç, N., & Akbaba, M. (2019). Knowledge, attitudes and behaviors of households living in Çukurova district in Adana about medical waste. *Sakarya Tıp Dergisi*, 9(3), 398-405.
- Bayın, G. (2016). Determination of factors affecting life expectancy at birth and at age 65. *Turkish Journal of Family Practice*, 20(3), 93-103.
- Bilgili, N., & Karatay, G. (2005). Determination of some practices about drug consumption of individuals living in Sait Yazici Health Center Area. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 12(1), 39-48.
- Canan Demirbağ, B., & Timur, M. (2012). The knowledge, attitude and behavior related to using drugs reflected by the group of elderly. *Ankara Sağlık Hizmetleri Dergisi*, 11(1), 1-8.
- Cevik, C. (2017). Access to health services for the elderly. *Türkiye Klinikleri J Public Health Nurs-Special Topics*, 3(3), 165-171.
- Çakır Dolu, İ., & Bilgili, N. (2010). Determining the practise and knowledge of medicine usage in a group of elderly people in Ankara. *TAF Prev Med Bull*, 9(1), 37-44.
- Ekenler, Ş., & Koçoğlu, D. (2016). Individuals' knowledge and practices about rational drug use. *Journal of Hacettepe University Faculty of Nursing*, 3(3), 44-55.
- Gelal, A. (2015). Rational drug use in elderly. *Türkiye Klinikleri J Pharmacol-Special Topics*, 3(1), 57-64.
- Gülmez, S. E. (2015). Rational use of medicines implementations in the world. *Türkiye Klinikleri J Pharmacol-Special Topics*, 3(1), 34-44.
- Gümüştakım R. Ş., & Ayhan Başer D. (2019). Multiple drug use in elderly in primary care: An example of rural field. *Turkish Journal of Family Practice*, 23(1), 2-8.
- Güneş, D., & Kiyak, E. (2017). The knowledge of the elderly on drug use and the evaluation of the factors affecting their knowledge level. *STED*, 26(2), 66-74.
- Morin, L., Johnell, K., Laroche, M-L., Fastbom, J., & Wastesson J. W. (2018). The epidemiology of polypharmacy in older adults: Register-based prospective cohort study. *Clinical Epidemiology*, 10, 289-298.
- Özen, B., Kaya Erten, Z., & Bülbül, T. (2018). Intergenerational rational drug use. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 27(3), 199-204.
- Öztürk, GZ., Ardiç, C., & Toprak, D., (2017). Frequency of polypharmacy and use of potentially inappropriate medications in the elderly. *Turkish Journal of Geriatrics* 20 (4), 296-305.
- Sağır, M., & Parlakpınar, H. (2014). Rational use of medicaments. *İnönü Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*. 3(2), 32-35.
- Samancı Tekin, Ç., & Kara, F. (2018). Aging in the world and Turkey. *IBAD*, 3(1), 219-229.
- Say Şahin, D., Özer, Ö., & Zubaroglu Yanardağ, M. (2018). Investigation of behaviors related to drug use of the elderly individuals in terms of socio-demographic variables. *MAKÜ Sag. Bil. Enst. Derg.* 6(1), 15-25.
- Sönmez, Y., Aşçı, H., Olgun İzmirli, G., Gündoğar, D., Cankara, F. N., & Yeşilot, Ş. (2014). Valuation of potentially inappropriate drug use and medical non-adherence in a community-dwelling elderly population: A cross-sectional study. *Turkish Journal of Geriatrics*, 17(2), 125-133.
- Şendir, M., Çelik, Z., Güzel, E., & Büyükyılmaz, F. (2015). Determination of rational drug use of incoming individuals to family health care centers. *TAF Preventive Medicine Bulletin*, 14(1), 15-22.
- T.C. Turkey Ministry of Health, Drug and Medical Devices Agency. (26-27 Mayıs 2015). Yaşlılarda ilaç kullanımında güncel sorunlar ve çözüm önerileri çalıştayı. <http://www.akilciilac.gov.tr/wp-content/uploads/2015/12/Geriatri-Rapor-Son.pdf>. Sayfa 11. Ankara
- Ünsal, A., Demir, G., Çoban Özkan, A., & Gürol Arslan, G. (2011). The prevalence of chronic disease and drug use of the olders living in nursing home. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(3), 5-10.
- WHO (2020). Essential medicines and health products. https://www.who.int/medicines/areas/rational_use/en/. Accessed: 31.01.2020.
- Yapıcı, G., Balıkcı, S., & Uğur, Ö. (2011). Attitudes and behavior of drug usage in applicants to primary health care center. *Dicle Tıp Dergisi*, 38(4), 458-465.

YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ (YSAD)
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)
13(2), 98-106, (2020)
ISSN 1308-5816
<http://dergipark.gov.tr/yasad>
doi:10.46414/yasad.803533

RESEARCH ARTICLE

Undergraduate students' attitudes towards ageism and influencing factors of ageism

Melike YÖNDER ERTEM^{1*} & Jülide Gülizar YILDIRIM^{**}

*İzmir Katip Çelebi University, Faculty of Health Sciences, Department of Nursing Education, İzmir-Turkey

** İzmir Katip Çelebi University, Faculty of Health Sciences, Department of Public Health Nursing, İzmir-Turkey

*ORCID ID: 0000-0002-7039-3650 **ORCID ID: 0000-0002-9846-8992

ABSTRACT

This study aims to determine the attitudes of university students towards ageism and influencing these factors. The study was carried out with 1st and 2nd-grade students who have registered for the elderly care course given in the 2018-2019 education period fall term in a State University. Data collection tools comprised two sections: Sociodemographic Questionnaire Form and Ageism Attitude Scale (AAS). Descriptive statistics, linear regression, independent sample t-test, and one-way ANOVA were utilized to evaluate the survey data. The analysis showed that university students have a positive attitude towards ageism. Besides, "willing to live with mother/father or both in the future" responses had a significant impact on the AAS total mean score. In line with these results, it is recommended to conduct multiple intervention studies aimed at determining the views of students and society on ageism in various universities and regions so that underlying factors causing perception and regional differences could be delineated.

ARTICLE HISTORY

Received 01 October 2020
Accepted 24 November 2020

KEYWORDS

Ageism, attitude, stereotype

Üniversite öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumları ve yaşlı ayrımcılığını etkileyen faktörler

ÖZET

Bu çalışma, üniversite öğrencilerinin yaş ayrımcılığına yönelik tutumlarını ve etkileyen faktörleri belirlemek amacıyla yapılmıştır. Çalışma, bir devlet üniversitesinin 2018-2019 güz döneminde verilen yaşlı bakımı dersine kayıtlı olan 1. ve 2. sınıf öğrencileriyle gerçekleştirilmiştir. 380 öğrenci ile gerçekleştirilmiş olup, veri toplama aracı olarak; Anket Formu ve "Yaşlı Ayrımcılığı Tutum Ölçeği" bilgi formu kullanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde; tanımlayıcı istatistikler, doğrusal regresyon, bağımsız örneklem t testi ve tek yönlü Anova kullanıldı. Bu çalışmada, üniversite öğrencilerinin yaş ayrımcılığına karşı olumlu bir tutuma sahip oldukları belirlenmiştir. Ayrıca, AAS toplam puan ortalamasını, yaşlı bireyden ve yaşam özelliklerinden gelecekte anne / babayla veya her ikisi ile birlikte yaşamayı seçme durumunun etkilediği bulunmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda öğrencilerin ve toplumun yaşlı ayrımcılığına yönelik görüşlerinin belirlenmesi, farklı bölgelerdeki üniversitelerde bölgesel farklılıkların giderilmesi için müdahale çalışmalarının planlanması, olumsuzlukların nedenlerini ortaya koyacak araştırmaların yapılması önerilebilir.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 01 Ekim 2020
Kabul 24 Kasım 2020

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlı ayrımcılığı, tutum, stereotip

¹Corresponding author: melike.yonder@hotmail.com

Cite: Yönder, M., & Yıldırım, J. G. (2020). Undergraduate students' attitudes towards ageism and influencing factors of ageism. *Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 13(2), 98-106. doi:10.46414/yasad.803533

1.BACKGROUND

The lifespan of individuals has increased owing to the rapid development and globalization of technology. This has led to one of the most remarkable demographic transformations in the twenty-first century as a gradual increase in the elderly population (Turkey Statistical Institute, 2013). Our society, environment, and cultural structure jointly define our perceptions and cognition of ageism and elderly behaviors yielding the formation of views and thoughts of how one should treat the elderly (Usta, Demir, Yönder, Yıldız, 2012; Republic of Turkey Ministry of Health Action Plan, 2015). Following a measurable decline in physical and mental capacity, accrued losses in productivity functions, lack of financial security, and loss of independence may well contribute to the feeling of isolation in elderly individuals (Republic of Turkey Ministry of Health Action Plan, 2015). Studies contemplating the Turkish family structure reported that 7.7% of the individuals with age equal or above 65 years old choose to dwell in nursing homes under circumstances when self-sufficient life is not possible (Turkey Statistical Institute, 2018).

The phenomenon of demographic aging requires healthcare professionals to get trained in taking care of the complex needs of society such as the case of elderly people. To help mitigate age-based discrimination, all efforts in mental health and public health projects shall be elder centric. Similarly, the World Health Organization (WHO) emphasized that such attitudes could be changed based on experience in combating other forms of discrimination like sexism and racism. Ageism is defined as a multidimensional concept including different attitudes, biases, behaviors, and actions towards an old person (Ron, 2007; Unalan, Soyuer, & Elmalı, 2012). Primarily, combating age discrimination starts with the establishment of a clear and unified definition of ageism that illustrates a positive aging perception for all age groups. Thus, raising awareness in education and media on age-based discriminatory language is essential. Meanwhile, the concept of ageism dwells on a psychological foundation that is socially transmitted and reinforced. Therefore, it is a matter of necessity for young individuals to be able to identify the problem of ageism and avoid intentional/unintentional mispractices accordingly (Choolayil, & Putran, 2020).

In the literature, it is emphasized that some variables may effect the ageism attitudes such as; age, gender, educational level, marital status, mother-father education level, living with an elderly. In Köse et al. study (2015), male students had more positive attitude towards elderly people. On the other hand, in some studies female students had more positive attitudes towards elderly individuals (Türgay et. al., 2015; Güven, Muz, & Ertürk, 2012). Also students whose mothers had low education level, had more negative attitudes related to elderly people (Vefikuluçay, & Terzioğlu, 2008; Yılmaz, & Özkan, 2010). It is stated that these results can be obtained depending on cultural and geographical characteristics.

In particular, it is important to determine the attitudes of students, who were registered for the elderly care courses and planning to get involved with elderly people on a one-on-one basis in the future, against aging and elderly care. The literature review revealed the fact that most of the studies on age-based discrimination were limited to correlational and descriptive methods while a few have adopted advanced models to determine the affecting factor in-depth.

Studies show that negative attitudes toward elderlies and aging are impartially common among physicians, medical students, and nurses (Chrisler, Barney, & Palatino, 2016). Prevalence of such ageist attitudes among health professionals has its downsides for the elderly patients, such as assumption of functional and cognitive decline, which leads to the more limited provision of medical information, abstain from specific treatment options, or exclusion from clinical trials (Briggs, Robinson & O'Neill, 2012; Bodner, Palgi & Wyman, 2018; Higashi, Tillack & Steinman 2012). Ageist attitudes are also common among mental health practitioners and trainees, which leads to treatment access restrictions for the elderly (Bodner, Palgi & Wyman 2018). Thus, age stereotyping and prejudice among health providers can affect the quality and quantity of care older people receive, eventually leading to adverse health outcomes (Wyman, Shiovitz-Ezra & Bengel 2018). The role of health professionals is vital in combating false myths about the elderly stage; therefore, Abreu and Caldevilla (2015) stated that the attained attitudes of the healthcare students should impact the quality of elderly care in the future. Thus, this study aims to determine the attitudes of university students towards elderly discrimination and the factors affecting these attitudes.

2.METHODOLOGY

Study design

This study was designed as descriptive correlational research.

Data Collection Process

The population of the study is comprised of 380 1st and 2nd-grade students who have registered for the elderly care course given in the 2018 fall term in a State University in Turkey. Students were chosen with a random sampling method. 19 students refused to take part in the research and 4 students did not show up at the time of the survey because of discontinuity, sick report on the days that the data collection carried out.

Students who registered at elderly care course were informed about the study by the researchers in the classroom. The data was collected outside the training hours and the mid-term exams in the classroom environment and it tooks 3 months. The questionnaire forms were acquired through face-to-face delivery. Students completed the survey forms in 15-20 mins and the completed forms were collected by the researchers.

IRB approval of the study was received from the Non-Invasive Human Research Ethical Committee (No: 2018/254), which serves as the institutional review board for clinical research. The study was conducted in full accordance with the ethical standards established in the 1964 Helsinki Declaration and its later amendments. Because of the researchers' and the students' departments are different and had any interest, there was no ethical dilemma and participants (students) were free about taking part at the study. The verbal and written informed consents were solicited from the participants who volunteered to participate in the study. Informed consent of all participants was secured with the precondition that they reserved the right to refuse participating at any stage of the study.

Measurements

Research data were solicited via a questionnaire model structured in two sections, namely: Student Introduction Form and Ageism Attitude Scale (AAS).

Student Introduction Form included questions about sociodemographic characteristics (age, gender, year of education, family type), and some other variables such as living in the same house with an elderly, choosing to live with mother/father or both in the future, the elderly person who they live. These questions were prepared

according to the literature (Altay, & Aydın, 2015; Yılmaz, & Özkan, 2010; Güven, Muz, & Ertürk, 2012).

Ageism Attitude Scale was developed by Vefikuluçay and Terzioğlu (2008) that comprised 23 items based on a 5-point Likert-type scale ranging from strongly disagree (1) to strongly agree (5). The scale allows a minimum of 23 and a maximum of 115 points of the total score for each item. Items 2, 4, 6, 7, 8, 9, 13, 20 and 23 were coded respective of the Likert scale, whereas items 1, 3, 5, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 21 and 22 were coded in reverse order. Higher scores obtained from the reverse order items translate as an increase in the positive attitudes towards age discrimination. The Attitude Scale (AAS) has three subdimensions. The first subdimension was named "Restriction of elder life" which stands for the beliefs and perceptions of the society hampering the social life of the elderly. The highest subscale score is "45", and the lowest is "9. The second subdimension was named "Positive Discrimination against the Elder" which stands for the positive beliefs and perceptions of the society towards the elderly individual. The highest subscale score is "40", and the lowest is "8. Lastly, the third subdimension was named "Negative Discrimination Against the Elderly" which stands for the negative beliefs and perceptions of the society towards the elderly individual. The highest subscale score is "30", and the lowest is "6.

Table 1. Students' socio-demographic characteristics

Variables	n (%)	F, t	p
AAS total score			
Age Groups			
18-20 years old	252 (66.3)		
21-23 years old	121 (31.8)	0.883	0.688
24 years old or above	7 (1.9)		
Gender			
Male	257 (67.6)		
Female	123 (32.4)	1.744	0.083
Family Type			
Nuclear	301 (79.2)		
Extended	74 (19.5)	0.996	0.484
Broken	5 (1.4)		

F One-way ANOVA; t Independent sample t test

Data Analysis

SPSS 25.0 software package was utilized for the statistical analysis such as descriptive statistics, independent samples t-test, one-way analysis of variance (ANOVA), and linear regression. The results were evaluated at a 95% confidence interval and a p < .05 significance level. Continuous variables were presented as median (min-max), and categorical variables were described with frequencies and percentages. Two variables such as gender of students

in comparison of scale scores according to the descriptive features of the category, independent sample t test was used. According to variables such as class, income, characteristics of living together with an elderly when comparing scale scores, the number of categories in independent variables analysis of variance (ANOVA) was used due to the excess. The regression analysis was used to determine the coefficients of the linear equation by using one or more independent variables that best predict the value of the dependent

variable. Shapiro-Wilk normality test was used to examine whether the numerical data were distributed normally. Since the data were found to be normally distributed, independent t-test and analysis of variance (ANOVA) and Pearson correlation analysis were used. test were used.

3.RESULTS

The descriptive findings of the participants are tabulated in Table 1. It was found that the average age of the participants was 2.30 ± 1.2 , while 67.7% were male, 79.2% had nuclear family, and 56.9% of their mother and 37.4% of their father were elementary school graduates. It was concluded that the AAS mean score

was not influenced by the sociodemographic variables ($p > 0.05$) (Table 1).

The characteristics of living with the elderly and influencing factors have been described as shown in Table 2. It was determined that 57.9% of the participants had been living in the same house with an elderly individual, whereas 72.1% expressed their intent to live together with an elderly individual in the future. 23.4% of the participants, who expressed their discontent to live with the elderly in the future, elected "everyone should establish his/her order" as their reasoning. A statistically significant difference was found between the AAS total score and the state of choosing to live together with a mother/father or both in the future ($F=1.426$, $p < 0.05$) (Table 2).

Table 2. Students' characteristics of living together with an elderly and the influencing factors

Characteristics of living together with an elderly	n (%)	F	p
Lived in the same house with an elderly			
Yes, I lived / I am living	220 (57.9)	1.001	0.475
No, I did not live	160 (42.1)		
With which elderly person did/do you live?			
Both with grandmother and grandfather	150 (66.1)	1.213	0.198
Only with grandmother	65 (28.6)		
Only with grandfather	12 (5.3)		
Currently location of your elderly relatives			
Together with family	77 (21.4)	0.732	0.901
Together with first-degree relative	100 (27.8)		
Alone in his/her house	129 (35.8)		
Nursing home	3 (0.8)		
Other	51 (14.2)		
Choosing to live with mother/father or both in the future			
Wants to live with them	274 (72.1)	1.426	0.043*
Does not want to live with them	89 (23.4)		
Other	17 (4.5)		

F One-way ANOVA; * $p < 0.05$

The findings of the scale and its subdimensions are shown in Table 3. Congruently, a score of 47.65 ± 6.49 for the AAS total mean, 35.09 ± 5.10 for the "restriction of life" subscale, 31.19 ± 6.04 for the "positive discrimination" subscale, and lastly 16.59 ± 3.46 for the "negative discrimination" subscale were reported. Participants scored a minimum of "48" and a maximum of "107" in AAS. The results showed that the students had a positive attitude towards ageism. Furthermore, Pearson correlation analysis was employed to evaluate the relationship between AAS total score and its subscales as shown in Table 3, which was determined to be highly significant for all subscales ($p < 0.001$). "Positive attitude" subscale showed a highly significant relationship with "restriction of life", "positive discrimination" and "negative discrimination" subscales,

whereas "negative attitude" subscale only showed a significant relationship to "restriction of life" and "negative discrimination" respectively (Table 3).

In Table 4, influencing factors for ageism related attitudes were enumerated. Per the analysis, the "positive attitude" subscale was found to establish a very significant relationship with the "Choosing to live with mother/father or both in the future" independent variable ($p < 0.001$). The model was construed to be a good-established model ($DW=1.924$). The correlation between the "positive attitude" and independent variables were 0.350 and the 8.4% alteration was associated with the "Choosing to live with mother/father or both in the future" ($r^2=0.350$). The model was statistically significant and linear ($F=3.2002$; $p < 0.01$). On the contrary, variables such as "negative

attitude" and "negative discrimination" yielded statistically no significant linear relationship with the independent variables ($p>0.05$). The "restriction of life" variable was found to have a linear relationship ($p<0.01$) with the "gender" variable. The model was regarded as well-established ($DW=1.904$). Moreover, the correlation between these variables was 0.288 and 4.3% of the alteration was associated with gender ($r^2=0.043$). The model was statistically significant and linear ($F=2.061$; $p<0.05$). Meanwhile, the "positive discrimination" variable showed a statistically very significant linear relationship ($p<0.001$) with the "Choosing to live with mother/father or both in the future" independent variable. This regression model was considered well-established given that the Durbin-Watson (DW) value was 2.012. The correlation between

these variables was 0.368 and 9.7% of the alteration in the mean scores of students who would choose to live with mother/father or both in the future were attributed to "positive discrimination" ($r^2=0.368$). The analysis of the relationship was noted as linear and statistically very significant ($F=3.580$; $p<0.001$). Besides, a significant relationship was found between the AAS total score and the "Choosing to live with mother/father or both in the future" independent variable ($p<0.01$). The model was registered as a well-established model ($DW=2.108$). The correlation between the variable was 0.276 and 3.5% of the alteration was associated with "Choosing to live with mother/father or both in the future" variable ($r^2=0.035$). The model was statistically significant and linear ($F=37.678$; $p<0.05$) (Table 4).

Table 3. Correlation analysis of the AAS total score and its subscales ($n=380$)

	Min-Max	Average	Positive Attitude $r(p)$	Negative Attitude $r(p)$	Restriction of Life $r(p)$	Positive Discrimination $r(p)$	Negative Discrimination $r(p)$	AAS total $r(p)$
Positive Attitude	9.00-45.00	35.22±6.70	1					
Negative Attitude	15.00-45.00	36.35±5.10	-.010 (.841)	1				
Restriction of Life	15.00-45.00	35.09±5.10	.341 (<0.001**)	.799 (<0.001**)	1			
Positive Discrimination	8.00-40.00	31.19±6.04	.984 (<0.001**)	-.020 (.696)	.287** (<0.001**)	1		
Negative Discrimination	6.00-29.00	16.59±3.46	-.302 (<0.001**)	.714 (<0.001**)	.187** (<0.001**)	-.298** (<0.001**)	1	
AAS total	48.00-107.00	47.65±6.49	.715 (<0.001**)	.691** (<0.001**)	.805** (<0.001**)	.697** (<0.001**)	.281** (<0.001**)	1

r correlation coefficient; **. Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

4.DISCUSSION

The aging population is a common denominator for most international care systems as it causes compounding health problems and places a burden on health care resources. Globally, the number of elderly (60 years and over) is estimated to increase from 600 million to 2 billion between the years 2000 and 2050 (WHO, 2015).

Ageism is an amalgamate effect of stereotype, prejudice, and either negative or positive discrimination due to their chronological age (Ayalon & Tesch-Rome, 2017). Ageism reflects an individual's inner fear of becoming old and death that is socially prevalent and transmitted. (Popham, Kennison, & Bradley, 2011; Teater & Chonody, 2015). The idea and practice of ageism are prevalent in most societies, and the concept is conveyed and constructed through messages that affect individuals from all age groups (Teater & Chonody, 2015).

The caring of an aging population requires a sufficient level of knowledge and skills pertinent to gerontology.

As a natural outcome of this aging process, physiological, psychosocial, functional, and cognitive changes are expected which lead to common health or chronic problems. Aside from generic healthcare practices, concepts such as individualized care plans for the elderly patients can help minimize functional decline and maintain the health of the elderly as much as possible (Thornlow et al., 2016).

The study findings suggested that the students had a positive attitude towards ageism. Likewise, similar studies conducted in the case of Turkey showed concurrence with our finding (Çınar, Karadakovan, Sivrikaya, 2018; Forlenza et al. 2019; Koç et al., 2020; Özdemir, & Bilgili, 2016). This may be explained by autonomous and invariable expectations of actions impregnated to Turkish Culture such as showing respect for the elderly, seeking advice and opinion of the elderly, and feeling responsible to look after the elderly.

Table 4. Regression analysis of the factors affecting AAS total score and its subscales

Variables	Positive attitude			Negative attitude			Restriction of Life			Positive Ageism			Negative Ageism			AAS total score		
	β	t	p	β	t	p	β	t	p	β	t	p	β	t	p	β	t	p
Age Groups	.120	1.778	.077	-.022	-.314	.754	.060	.865	.388	.114	1.704	.090	.015	.220	.826	.002	.027	.978
Gender	.000	.007	.994	-.103	-	.142	.191	2.797	.006*	-.035	-.522	.602	-	-.632	.528	.083	1.211	.227
Family Type	-.153	-	.055	.000	.004	.997	-.057	-.705	.482	-.149	-	.059	.050	.593	.554	-.101	-	.218
Father's education	.046	.619	.536	-.126	-	.103	.099	1.309	.192	.037	.499	.618	.120	1.529	.128	.118	1.556	.121
Mother's education	-.020	-.275	.783	.038	.493	.623	-.017	-.220	.826	-.050	-.679	.498	-	-.340	.734	-.043	-.566	.572
Lived in the same house with an elderly	-.043	-.639	.523	.066	.940	.348	-.093	-	.173	-.061	-.921	.358	.037	.525	.600	-.089	-	.192
With which elderly person did/do you live?	-.050	-.743	.458	.111	1.568	.118	-.123	-	.078	-.044	-.648	.518	-	-.819	.414	-.109	-	.119
Current location of your elderly relatives	-.009	-.115	.909	-.049	-.574	.567	.058	.705	.481	.003	.033	.974	.007	.077	.939	.040	.483	.630
Choosing to live with mother/father or both in the future	-.271	-	<0.001***	-.035	-.500	.618	-.036	-.532	.595	-.284	-	<0.001*	.085	1.217	.225	-.167	-	.015*
		4.090								4.317						2.461		
R		0.350			0.210			0.288			0.368			0.184			0.276	
Adjusted R ²		0.084			0.002			0.043			0.097			-0.010			0.035	
DW ¹		1.924			1.993			1.904			2.012			2.161			2.108	
F		3.200			1.052			2.061			3.580			0.780			37.678	
p-value		0.001**			0.400			0.034*			<0.001***			0.635			0.030*	
n		380			380			380			380			380			380	

*** $p < 0.001$; ** $p < 0.01$; * $p < 0.05$; 1 DW: Durbin-Watson.

The AAS mean score for the "restriction of life" subscale was assessed to be 35.09 ± 5.10 . A similar study contemplating university students in Yozgat and Kastamonu by Koç et al. (2013) disclosed a score of 23.0 ± 4.7 for the "restriction of life" subscale. Moreover, Güven et al. (2012) and Özdemir and Bilgili (2016) reported 21.1 ± 4.0 and 38, respectively. Finally, a study by Dinçer et al. (2016) sampling engineering, business administration, and medical schools disclosed a mean score of 36.0 for the "restriction of life" subscale. Justly, Koç et al. (2013) and Güven et al. (2012) encompassed higher negative attitudes in response to the "restriction of life" subscale. Thus, it is inferred that the difference observed in the total AAS scores could also stem from this subscale.

In the study, the AAS mean score for the "positive discrimination" subscale was assessed to be 31.19 ± 6.04 . Parallel to our research findings, it was 30.2 ± 6.2 in the case of Koç et al. (2013). Also, in the study of Güven et al. (2012) and Dinçer et al. (2016), this value was calculated to be 30.9 ± 5.6 and 31.0, respectively.

In the study, the AAS mean score for the "negative discrimination" subscale was found to be 16.59 ± 3.46 . Close to our research findings, Koç et al. (2013), Güven et al. (2012) and Dinçer et al. (2016) reported mean scores of 19.2 ± 3.4 , 19.5 ± 3.6 and 17.0 for the "negative discrimination" subscale, respectively. Based on the research result, it was found that the AAS total mean score was influenced by the "choosing to live with mother/father or both in the future" variable. Yılmaz and Özkan (2010) and Koç et al. (2013) found a positive correlation between the "choosing to live with mother/father or both in the future" and "positive discrimination" scores. Çilingir et al. (2017) identified that most of the students opted for living with their parents due to possible dispositions such as feeling the urge to be free or considering their parents as a burden. On the contrary, students may develop positive attitudes towards aging by recognizing the process and adopting the positive attitudes of their parents to elders as a role model. This positive attitude of students may be perceived as representative of a traditional family structure that treats elderly people as important. Our findings are in concord with the relevant literature within this respect.

On the other hand, Köse et al. (2015) observed no relationship between the "choosing to live with mother/father or both in the future" variable and either the AAS total or its subscales' scores. A similar study by Vefikuluçay and Terzioğlu (2008) revealed a statistically no significant difference as well. In this study, it was showed that the students, who opted for living with their parents to support them, had presented a more positive attitude towards the elderly.

According to the research findings, students' responses to variables such as "choosing to live with mother/father or both in the future" and "gender" had a correlation with their total AAS and its subscale scores on contrary to a study contemplating nursing students

which yielded statistically no significant relationships between any of the variables such as gender and living with elderly (Fernandes et al. 2018). In a different study carried out in Turkey, it was determined that university students' attitudes towards ageism were positive and these attitudes were influenced by gender and desire to work with the elderly after graduation (Gürel, 2019). It can be inferred that geographic locations may be responsible for deviation in cultural expectations regarding geriatric care.

Studies carried out with university students were found to have a negative image of aging and show a lack of positive stereotypes for the elderly (Campos & Salgado 2013; Sandoval et al. 2016; Sanhueza, 2014).

5.CONCLUSIONS AND SUGGESTIONS

In accordance with the results, planning studies in universities in distinct regions is proposed to determine the views of students and society on ageism and uncover the possible regional variations. Also, conducting research to reveal the reasons for the negative factors contributing to elderly discrimination would help distinguish faculties that fall short on their curricula and need added support via education and counseling programs on elderly discrimination. Considering the precipitous increase in the elderly population on a global scale, it deems necessary to restructure the curricula of healthcare students studying in the departments of nursing, elderly care program, medicine, psychology, social service expert, physiotherapy, and vice versa.

Acknowledgments: I wish to acknowledge the exemplary contribution of the participating students.

Funding: The authors of this study express no potential conflicts of interest, financial, or other similar issues.

REFERENCES

- Abreu, M., & Caldevilla, N. (2015). Attitudes toward aging in Portuguese nursing students. *Procedia Soc. Behavior. Sci.*, 171, 961-967.
- Akdemir, N., Çınar, F. İ., & Görgülü, Ü. (2007). Perception of aging and ageism. *Turkish Journal of Geriatrics*, 10, 215-222.
- Altay, B., & Aydın T. (2015). Hemşirelik öğrencilerinin yaşlı ayrımcılığına ilişkin tutumlarının değerlendirilmesi. *Hemşirelikte Eğitim ve Araştırma Dergisi*, 12(1), 11-18.
- Ayalon, L., & Tesch-Römer, C. (2017). Taking a closer look at ageism: Self- and other-directed ageist attitudes and discrimination. *European Journal of Ageing*, 14(1), 1-4. [doi:10.1007/s10433-016-0409-9](https://doi.org/10.1007/s10433-016-0409-9).
- Bodner, E., Palgi, Y., & Wyman, M. F. (2018). Ageism in mental health assessment and treatment of older adults. In: Ayalon, L., Tesch-Römer, C., eds.

- Contemporary Perspectives on Ageism*. Vol 19. Cham, Switzerland: Springer Open. (p. 241–262).
- Briggs, R., Robinson, S., & O'Neill, D. (2012). Ageism and clinical research. *Ir. Med. J.*, 105, 311–312.
- Campos, M., & Salgado, E. (2013). Perception about the third age in first level students of the Faculty of Psychology of ULACIT and its relation with the development of professional competencies to work with older adults. *Revista Rhombus*, 10, 1-30.
- Choolayil, A. C., & Putran, L. (2020). Ageism among undergraduate students: do grandparents make a difference?. *Indian Journal of Gerontology*, 34(3), 333-342.
- Chrisler, J. C., Barney, A., & Palatino, B. (2016). Ageism can be hazardous to women's health: ageism, sexism, and stereotypes of older women in the healthcare system. *J. Soc. Issues*, 72, 86–104.
- Cinar, D., Karadakovan, A., & Sivrikaya, S. K. (2018). Investigation of the attitudes of university students to discrimination of the elderly. *Northern clinics of Istanbul*, 5(1), 25.
- Çilingir, D., Bulut, E., & Hintistan, S. (2017). Attitudes of nursing students towards ageism. *Journal of Dokuz Eylul University Faculty of Nursing*, 10,137-143.
- Dinçer, Y., Usta, E., & Bulduk, S. (2016). How do university students view elderliness? *Elderly Issues Research Journal*, 9,26-38.
- Fernandes, C. S., Afonso, A., & Couto, G. (2018). Atitudes dos estudantes de enfermagem em relação à pessoa idosa. *Geriatrics, Gerontology and Aging*, 12(3), 166-171.
- Forlenza, S. T., Bourassa D., Lyman, M., & Coughlin, M. (2019). Ageism, priming, and working with older adults among undergraduate exercise science students. *Physical & Occupational Therapy In Geriatrics*, 37(1), 50-66.
- Gürel TY. (2019). Attitudes of Nursing Students Towards Ageism and Related Factors. *Turkiye Klinikleri J Nurs Sci.*, 11(4), 381-389.
- Güven, Ş. D., Muz, G. U., & Ertürk, N. E. (2012). The attitudes of university students towards elderly discrimination and the relation of these attitudes with some variables. *Anatolian Journal of Nursing and Health Sciences*, 15, 99-103.
- Higashi, R. T., Tillack, A. A., Steinman, M., Harper, M., & Johnston, C. B. (2012). Elder care as "frustrating" and "boring": understanding the persistence of negative attitudes toward older patients among physicians-in-training. *J. Aging Stud.*, 26,476–483.
- Koç, A., Yıldırım, R., Gürcü, M., & Vefikuluçay, D. (2013). Assessing young university students' behaviour regarding age discrimination. *The Annals of Eurasian Medicine*, 1, 49-55.
- Koc, M., Kissal, A., Citil, R., & Onder, Y. (2020). Attitudes of nursing and medical school students towards ageism. *Medicine*, 9(4), 848-855.
- Köse, G., Ayhan, H., Taştan, S., İyigün, E., Hatipoğlu, S., & Açıklı, C. H. (2015). Determination of the attitudes of students from different department in the field of health on the discrimination against the elders. *Gulhane Medical Journal*, 57, 145-151.
- McConatha, J. T., Hayta, V., Rieser-Danner, L., McConatha, D., & Polat, T. (2004). Turkish and U.S. attitudes toward aging. *Educational Gerontology*, 30, 169-183.
- Özdemir, Ö., & Bilgili, N. (2016). Attitudes of Turkish nursing students related to ageism. *Journal of Nursing Research*, 24(3), 211-216.
- Popham, L. E., Kennison, S. M., & Bradley, K. I. (2011). Ageism, sensation-seeking, and risk-taking behavior in young adults. *Current Psychology*, 30(2), 184–193. doi:10.1007/s12144-011-9107-0
- Republic of Turkey Ministry of Health. 2015-2020 Healthy aging action plan and implementation program for Turkey, 2015. [Cited 20 January 2019.] Available from URL: <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/Sa%C4%9Fl%C4%B1k%C4%B1%20Ya%C5%9F.%202015-2020%20Pdf.pdf>.
- Ron, P. (2007). Elderly people's attitudes and perceptions of aging and old age: The role of cognitive dissonance? *Int. J. Geriatr. Psychiatry*, 7, 656–662.
- Sandoval, W. D., Galindo, M. C. E., Figueroa, D. G. I., Pulido, M. S. V., & Ruvalcaba, N. M. M. (2016). Ideas sobre la vejez en estudiantes de Ciencias de la Salud del Centro Universitario de Tonalá. [Ideas about old age in students of Health Sciences of the University Center of Tonalá]. *Investigación y Práctica en Psicología del Desarrollo*, 1,237-244.
- Sanhueza, J. (2014). Estereotipos sociales sobre la vejez en estudiantes mayores: un estudio de caso. [Social stereotypes about old age in older students: a case study] *Revista Internacional de Educación para la Justicia Social*, 3(1), 217-229.
- Teater, B., & Chonody, J.M. (2015). Stereotypes and attitudes toward older people among children transitioning from middle childhood into adolescence: Time matters. *Gerontology & Geriatrics Education*, 38(2), 204–218. doi:10.1080/02701960.2015.1079708
- Thornlow, D., Latimer, D., Kingsborough, J., & Arietti, L. (2016). Caring for an aging population: A guide for Nursing Faculty. American Association of Colleges of Nursing. Available: <http://www.aacn.nche.edu>.
- Turkey Statistical Institute. (2013). Turkey's Statistical Yearbook [Internet]. Ankara: Turkish Statistical Institute Yearbook Printing Division (TR); 2013. URL:http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=0&KITAP_ID=1.
- Turkey Statistical Institute. (2018). Turkey Population Health Research Population Projections 2018-2080. Vol 30567, 2018. [Cited 21 February 2018.]

Available from URL: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=30567>.

Türgay, A. S., Şahin, S., Şenuzun Aykar, F., Sari, D., Badir, A., & Canli Özer, Z. (2015). Attitudes of Turkish nursing students toward elderly people. *European Geriatric Medicine*, 6, 267-270.

Usta, Y. Y., Demir, Y., Yonder, M., & Yildiz, A. (2012). Nursing students' attitudes toward ageism in Turkey. *Arch. Gerontol. Geriatr.*, 1, 90-93.

Ünalın, D., Soyuer, F., & Elmali, F. (2012). Evaluation of the attitudes of the geriatric care center workers towards elderly patients. *Kafkas J. Med. Sci.*, 3, 115-120.

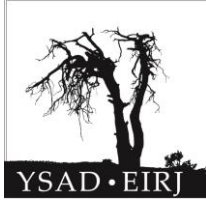
WHO, (2015). World Health Organization. The world report on ageing and health. (erişim:

<https://www.who.int/life-course/news/world-report-on-ageing/en/>, erişim tarihi: 04.11.2020).

Wyman, M. F., Shiovitz-Ezra, S., & Bengel, J. (2018). Ageism in the health care system: providers, patients, and systems. In: Ayalon L, Tesch-Römer, C., eds. *Contemporary Perspectives on Ageism*. Vol 19. Cham, Switzerland: Springer Open. (p. 193-212).

Vefikuluçay, D., & Terzioğlu, F. (2008). *Attitudes of University Students Towards Ageism*. Hacettepe University Institute of Health Sciences, Ankara, *PhD Thesis*.

Yılmaz, E., & Özkan, S. (2010). Attitudes of nursing students towards ageism. *Maltepe University Journal of Nursing Science and Art*, 3, 35-53.

YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ (YSAD)
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)
13(2), 107-122, (2020)
ISSN 1308-5816
<http://dergipark.gov.tr/yasad>
doi:10.46414/yasad.788412

RESEARCH ARTICLE

A qualitative study on skills of elders to use digital technology products from digital divide perspective

Aylin GÖRGÜN-BARAN^a, & Mine ÖZTEKİN ALPAYDIN^{1b}

^aHacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara / Türkiye

^bHacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara / Türkiye

^aORCID ID: 0000-0003-4221-1941 / ^bORCID ID: 0000-0003-0231-4655

ABSTRACT

It can be said that the internet use and social media use and accessibility are much more important for youth and play a key role in participating in online social life. It is observed that the individuals, who are 60 years old and over, are more “deliberate”, “shy” and “cautious” than youth in this matter. In this study, the place of technology in their lives, usage methods and purposes, appropriate-efficient use of technology and the technical and generational problems faced in use of technology were considered in the interviews made with total 23 individuals who are 60 and above. It was concluded that they took place in a new socialization process through social media tools and use of technological products which they considered as part of the “necessities of the time” and “holding onto life”. It is also observed that individuals are subjected to a particular age categorization in terms of technology. This classification includes a definition which limits the type of product/technology and the use and purpose of that product/technology. It is tried to comment which social media applications are used by 60 and above individuals through products such as mobile phone, tablet, computer, etc. the purposes of use of such applications, the need for help in use of technological products and their experiences in problem solving of the participants according to their opinions in terms of self-interpretation in the scope of this research.

ARTICLE HISTORY

Received 31 August 2020

Accepted 24 December 2020

KEYWORDS

Ageing, digital immigrant, digital native, digital wisdom, digital divide, digital technology, social media

Dijital bölünme perspektifinden yaşlıların dijital teknoloji ürünlerini kullanma becerilerine ilişkin nitel bir çalışma

ÖZET

İnternet ve sosyal medya kullanımı ve ulaşılabilir olma durumunun gençlerde daha önemli ve online sosyal hayata katılma noktasında kilit bir rol oynadığı söylenebilir. 60 yaş ve üstü bireylerin ise bu konuda gençlere kıyasla daha “temkinli”, “çekingen” ve “ihtiyatlı” oldukları gözlemlenmektedir. Bu çalışmada 60 yaş ve üstü bireylerle yapmış olduğumuz araştırma kapsamında teknolojinin hayatlarındaki yeri, kullanım yöntem ve amaçları, doğru-verimli kullanımı ve bu esnada karşılaşılan teknik ve kuşaksal sorunlar üzerinde durulmuştur. “Çağın gerekliliği” ve “hayata tutunma” bağlamında değerlendirdikleri teknolojik ürünleri kullanma ve sosyal medya hesapları aracılığıyla aslında “sanal” sosyalleşmenin içerisinde yer aldıkları düşüncesine ulaşılmıştır. Teknoloji denildiğinde bireylerin belli bir yaş kategorizasyonuna tabi tutuldukları gözlemlenmektedir. Bu sınıflandırma hangi ürünün/teknolojinin hangi amaçla ve nasıl kullanılması gerektiğini sınırlandıran bir tanım içermektedir. Araştırmamız kapsamında katılımcıların kendi anlamlandırmaları bakımından, orta yaş ve üstü bireylerin teknoloji kullanımına dair fikirlerinden yola çıkarak cep telefonu, tablet, bilgisayar gibi ürünler aracılığıyla hangi sosyal medya uygulamalarını kullanmayı tercih ettikleri, bu uygulamaları hangi amaçlarla kullandıkları, teknolojik ürünlerin kullanımında yardım alma ihtiyacı hissedip hissetmedikleri ve problem çözme durumunda üstesinden nasıl geldiklerine ilişkin deneyimlerini anlamaya ve yorumlanmaya çalışılmıştır.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 31 Ağustos 2020

Kabul 24 Aralık 2020

ANAHTAR KELİMELER

Yaşlanma, dijital göçmen, dijital yerli, dijital bilgi, dijital bölünme, dijital teknoloji, sosyal medya

¹ Sorumlu yazar, e-mail: mnztkn893@gmail.com

Cite: Görgün-Baran, A., & Öztekin Alpaydın, M. (2020). A qualitative study on skills of elders to use digital technology products from digital divide perspective. *Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 13(2), 107-122. doi:10.46414/yasad.788412

1. INTRODUCTION

Being engaged with agriculture and farming in Neolithic period started with the passage from hunter and collector period, defined as nomadic life, to permanent settlement had been lasted for centuries. Significant changes had been experienced in social life as a result of transformations in economic life, science and technology fields and getting to know new cultures since the beginning of 15th and 16th centuries and industrial era had begun through the manufacture of raw materials during the 17th century. Human being had evolved from tool making nature defined as "Homo faber" to thinking and acting existence defined as "Homo sapiens sapiens" centuries ago in terms of anthropological.

Today, the period which is conceptualized as advanced industrial society, refer to four different processes in itself. Robotics and artificial intelligence applications have moved human beings from digital native position to Homo sapiens digital or digital wisdom position at the social level described as "Industry 4.0" or "Society 4.0". Four main stages in industry itself may be ordered as followings; mechanization in the 18th century (Industry 1.0), electric industries in the 19th century (Industry 2.0), automatization in 20th century (Industry 3.0) and Internet in 21st century (Industry 4.0). The last one, which is the period evolved from industry society to information society, is defined as Industry 4.0. This stage, as different from the previous ones, suggests the connection of all parts composing internet technology in such a way as to activate synchronize all those parts and association all these fields through interaction with each other (Ertugrul & Deniz, 2018; Gorgun-Baran, 2019).

Information and Communication Technology (ICT) is the clearest example of this liquidity. Although developments, in one hand, cause to expectations in conflict of generations, but also cause to social inequalities called as digital divide on the other hand.

In this context, the effect of computer and internet technology, defined as Industry 4.0 and used to build the future, on elders is the subject matter of the research by questioning how people aged 60 and over use digital technology in the study. These Technologies, having an important role in the lives of individuals, increasingly and direct affect the social life. Thus, this study is based on the "Should we call people aged 60 and over as digital immigrant or have they already gone beyond being digital immigrants?" questions due to the digital technology use of people aged 60 and over in Ankara province.

2. METHOD

Although this study was inspired and developed from the study of Colombo, Aroldi & Carlo (2018) on "Italian Grandmothers", the male elders were also included in this study. A qualitative study was conducted by means of techno-biography in order to find out the subjective experiences in digital technology use of participants in the research. Techno-biography is a research method including the acquaintance of elders with technology, possessing such technology and the people from which they learn

using such technology (Colombo, Aroldi & Carlo, 2018). Digital technology use and interpretation of people aged 60 and over are examined according to the interpretive/constructivism approach by emphasizing the importance of experience and interpretation of subject in the research. The aim of the research is to reveal how and from whom the elders learn such technology, that was not available when they were young and adult, the frequency and purpose of use of such technology, what they do with these tools, the problems in usage, digital divide experiences of elders and transformation of elders from being digital immigrant into digital wisdom of elders. To that end, the interviews were made with 23 participants aged 60 and over who knew to use computer, internet and social media. The interviews lasted about 45 minutes and data was collected by using semi-structured questions. The sound recording was used for data collection but notes were taken for elders who refused sound recording. Then, the collected data was deciphered in computer environment. The analyses were manual conducted by reasoning (Colombo, Aroldi & Carlo, 2020: 203) and analyses themes were established and then interpreted. The names of the participants remained anonymous and their quotations in the text were numbered in order to state their gender and ages.

This research is a sociological study. The limitations of the study are that the participants include individuals over the age of 60 who use the internet and computers and reside in the central districts of Ankara. The interviews with the participants had started in October 2019 and ended in March 2020. The research was initiated before the ethics committee approval was required. Interviews with half of the participants were completed during the period when the ethics committee approval was made mandatory. In order to prevent an ethical violation arising from this process, the ethics committee permission was not obtained.

2.1. Conceptual Framework: Digital Divide

The conceptual framework of the study is consisted of network society concept of Bell, Castells, van Dijk and digital divide concept of Robinson, Selwyn, van Deursen, Olphert & Damodaran, van Dijk & Hacker and digital native, digital immigrant, digital human or digital wisdom concepts of Prensky.

The acceleration of computer communication and direction to an information society, in addition to the broadcast satellite and submarine cable casting, are most significant feature of the society of today called by Bell (1997) as the Post-Industrial Information Society. Rather than industrialization, the service sector has gained qualification and the qualification of information has also increased in such society. Bell suggests that the scientific and technological advancements and economics and politics will intertwine by this way and consequently a new social stage will be experienced as a result of reflection of such intertwining to social life. Likewise, Bell has been justified. Computer communication has spread out all fields of society from economics to health, education and politics. The research and discussion of all problems at scientific level under hegemony of huge

research institutions increase the position and importance of scholars; however, it also states that they will have a significant place in social stratification system. In the beginning of 1970s, Castells (2008) had mentioned about a network society and emphasized that it was inevitable that economic, political and social relationships would be kept online by means of world-embracing and connecting structure of internet. Castells also makes distinction between urban and rural areas in digital divide and calls attention to the differences in acquaintance and use of ICT by the poor living in the ghettos of the same city. Likewise, van Dijk (2016) defines network society as the digital society and points out that a new digital culture is emerged by means of benefits of internet. Beck (2000) suggests that as a result of completion of infrastructure of such culture network, the individual who surfs in digital networks will not have a distance problem and any point of the world will not be inaccessible anymore. All these advancements may be seen positive but some negative aspects should also be taken into consideration. The emergence of new inequalities called as digital divide in the most dramatic one of these negative aspects. The new inequalities caused from the use of computer and internet may come to mean new problems at social and even at global levels.

Robinson, Dimaggio & Hargittai (2002) and van Deursen & van Dijk (2010) use the digital divide concept to express the gap between having or not having opportunity for access to information and communication technology. Riggins & Dewan (2005) define digital divide as a concept emphasizing the gap between having access and usage skills. Hence, digital divide is considered in terms of informatics and communication technologies and comes to mean a range of various technological tools and methods from knowledge to resources, applications and services (Selwyn, 2006: 347). Selwyn (2006) and Hargittai (2002) state that the main point here is to establish the relationship between access and use and suggest that individuals prefer access and determine their usage skills according to their needs and demands that cause to a different situation. That is to say, individual may have access but if he/she does not know how to use it, then this may create a new aspect of inequality.

On the other hand, van Dijk & Hacker (2003) emphasizes that digital divide includes a complex problem and four important points which obstructs access should be taken into account. Accordingly;

1. Motivational/Mental Access: Indicates insufficient level of interest and technophobia of individual.
2. Material/Physical Access: Indicates no possession of computer and internet by individual indicates the lack of material access.
3. Skill/Ability Access: Indicates lack of training required for digital skills and low level of training.
4. Usage Access: Indicates the lack of opportunity to use.

Van Dijk & Hacker (2003: 316), Olphert & Damodaran (2013) and Hargittai (2002) state that they attach importance to motivational access. This type of access is associated with being desirous of using new

Technologies particularly by elders. If individuals are not interested in learning technology or afraid of and refuse to learn it, this may cause to a condition that triggers the digital divide. In this respect, digital divide may be observed at three different levels as between individuals who have and have not computer and internet, who have and have not access to internet and who have and have not skills to use computer and internet.

The outcomes of inequality in these skills, when divided unequal within population, may increase the present social inequalities especially for elders. However, Selwyn, who studied the role of computer use in daily life of individuals, states that the digital divide notion presents changes and refers to new situations and meanings when both content and speed of advancement of information and communication technology are taken into consideration and the socio-demographic factors such as age, socio-economic status, education, family, gender are important in digital divide rather than possession, accessibility and usage skills and describes this as the third level digital divide (Selwyn, 2006: 241, 350). On the other hand, Olphert & Damodaran (2013) defines it as the fourth level digital divide when the decrease, even discontinuance, in usage level of user elders at later ages is taken into account. So, it is not stable who are social at networks or who will experience social exclusion and how these elders will cause to a separate divide section (Selwyn, 2006: 274). Thus, digital divide not only includes access and usage skills for development of new policies but also the impacts and results of relationship between individuals and technology presents a significant matter of debate (Görgün-Baran & Erdem, 2017: 1507-1508). These explanations point out that as the content production of information and communication technology and social media tools advance, the new divides will be inevitable.

According to the results of TÜİK Survey on Household Information Technology Use 2019; it is seen that as age increases the rate of computer use decreases and women use computer less than men in all age groups. It is possible to describe this result as the digital divide between men and women in Turkey.

2.1.1. Prensky's Concepts: Digital Native and from Digital Immigrant to Digital Wisdom

Many scholars draw attention to the differences seen at levels of information and communication technology use of individuals and the knowledge of elders in different age groups is not suitable for technological activities of future society even the knowledge and experiences of these elders is valuable and important. Because, these people had the socialization tools of their own era and they late became acquainted with technology because of life course. In this regard, Loas (2018) criticizes the digital native and digital immigrant notions attributed to youth and elders and underlines that these notions are not related with age variation. Loas (2018) tries to demonstrate that the elders are not digital immigrants in their own countries in his analyses of present studies conducted in Holland and also his qualitative study conducted by Loas. Loas criticizes the digital

native and digital immigrant concepts used by Prensky (2001) and states that the elders in his country are not digital immigrants. He also expresses that the old citizens may learn how to use ICT products, age is not an important factor, "user experiencing limitation due to age" expression may be used for age variation, and however the users at different ages constitute a wide digital spectrum. Thus, according to Loas (2018), it can be concluded that youth and elders cause to wide digital spectrum rather than digital divide in Holland. At least, all elder citizens cannot be included only in one category when their information search processes are evaluated. Although the digital natives and digital immigrants of Prensky (2001) seem to be available in Holland, this does not require elders to become digital immigrants in their own countries. According to Loas, life course, socialization and functional limitations due to age (as individuals get older) also play an important role in computer use. The design of websites according to the "dynamic variability" principle may present a solution. Also, the textual, visual and audio signs may be helpful. Young or old, we all live in this digital society. The digitalization of society will not decrease but increase – just like ageing population. He also states that we can prevent elders from being digital immigrants in their own countries if we let "dynamic variability" principle to guide us while we are adopting a multi-channel approach and designing the information resources. Thus, the criticism of Loas and the explanation of "being digital wisdom" stated in the study of Prensky in 2009 overlap and the criticism of Loas lose its meaning. No doubt that age factor is an explanatory variable; however, it is not satisfactory to assess the differences due to the age factor only. But, the inequalities of today demonstrate that elders have difficulty in reaching at information level and speed of youth towards new technological products and their contents.

In this case, Prensky (2001) uses *digital native* concept for youth, who were born into information and communication technology, and *digital immigrant* concept for elders in the literature. Today, youth is called as millennial, Google generation (Rowlands et al., 2008), *net generation* (Tapscott, 1998), etc. and the mastery of youth in using technology skills is widely mentioned (quoted by Görgün-Baran, Serdar-Tekeli & Koçak-Kurt, 2020: 261-262). In this context, the most important characteristic of digital natives, who are seen as born with technological knowledge, is that they can achieve more than one task in the same time by using only one device. The young generation of today, called as Z generation, refers to children who were born and grow in the new network environment and it is also emphasized by both Prensky and van Dijk that a digital language associated with digital culture is spoken by this generation as the native language. The digital technological products and environments used by the youth of today, who were born after 1980 and had grown with new technologies, are the integral parts of daily lives of youth. We face with a youth who have developed a new communication type by means of language and culture developed and used in network environment and digital world, easily adapt to information and

communication technology, fond of their comfort and do not avoid from making mistakes or breaking such Technologies when using them (Prensky, 2001; Günther, 2007; Bennett, Maton & Kervin, 2008: 777-778; Tonya 2009; Gülsecen, Özdemir, Gezer & Akadal, 2014: 2396; Karabulut, 2015: 16). This position of youth shows their creativities and mastery in technology and also opens a new door into innovations. In this case, Günther (2007), who mentions that education should be digitalized, emphasizes that these young people can use technology very well but they cannot write it while discussing that teachers may be included in digital immigrant category and students may be included in digital native category. Consequently, the elders, who are not desirous in use of technology and have difficulty in keeping up with the times, may not indicate a usage performance since they cannot experience digital products in their lives.

However, Prensky (2009) states that the distinction between digital native and digital immigrant makes no sense since the people, who were born since the beginning of 21st century would grow in technology era, against the criticism to these comments. He also emphasizes that we should consider people in the frame of "digital wisdom" concept since 1980s and points out that these people can be called as "Homo sapiens digital" or "digital human". The content of this concept is that it implies the development of human beings as thinking, creating, designing and acting existence of "Homo sapiens sapiens" stated in the beginning of this article. Thus, Prensky uses the concept of digital wisdom to assert that human beings will live together with digital technology inevitably regardless the distinction due to the age factor. In this way, human will represent its own "distinctness" as an individual who can change and transform technology, seek and find technological products and use these products based on his/her needs and have control potential on these technological products in the future. So, Prensky (2009) discusses that "Homo sapiens digital" or "digital human" will present distinctness from the present situation because of two main characteristics: It considers the digital advancement as an integral part of human beings and human beings are also digital wisdoms based on the form of access to digital advancements supplementing the innate capacity of human beings and the form of use these advancements in order to take wisdom decisions. Consequently, digital wisdom includes a meaning beyond the generational divide defined through immigrant/native distinction. The progress of elders to digital wisdom by means of technology they use shall be revealed based on the experiences of elders in the study.

2.2. Literature Review

It was revealed in the research related to the digital technology use of elders that while the elders were making excuses for not using technology in the beginning of 2000s, they had begun to ask how to take advantages of technology and seek to use technology for entertainment purposes since 2010s. This digital divide seen among elder generation shows a partial

change today and the rate of digital technology use of elders and the number of related researches are gradually increasing².

According to the research conducted by Paul & Stegbauer (2005), the elderly population of Germany states that searching information is the basic motivation in internet use for themselves; the elders in Germany follow up news (online magazines) or particular information (for instance, product information or clues for travel). It is reported in this research that many elders in Germany (69%) use internet for recreational activities and almost half of them (46%) use internet for communication purposes (electronic mail or chat on the internet).

Olphert & Damodaran (2013) state that the huge digital divide in terms of internet use between elders and youth may be partially explained since elders may not have financial tools to purchase equipment and service, they may not have training or learn the skills required in the workplace and they may not have required motivation and interest to learn to use these new technologies. However; it is suggested that chronological age is not an important factor alone since many elders use computer and internet and enjoy using them. It should be also emphasized that economic income and cultural capital are also required for possession and using information and communication technology. According to the results conducted by van Deursen & van Dijk (2010) on digital divide in Holland, a great portion of population will be excluded from actual and efficient internet use rate. This situation is especially valid for population of which education level is not higher. Authors asserted that the governments should take new measures to have access to network, make content arrangements easy and increase the motivation of users in order to prevent such situations. However; according to the study conducted by Kalıncara & Sarı (2019), it is suggested that being up to date causes to an impact for elders to make use their time and the communication with family, grandchildren and friends by means of internet provides solution for loneliness of elders.

Elders should be digitally connected and have a tool for this purpose in order to take advantages of internet. However; the statistics show that the rate of access to internet is unequally distributed among elder population and the elders are less desirous and inclined than youth in for internet use in many countries. Haederle (2011) and Olphert & Damodaran (2013) suggest that “many citizens show a tendency from digital addiction to digital disengagement during a period spreading from middle to long term since

their physical and mental capacities decrease as they get older” and makes a warning by stating that it may cause to a fourth disengagement/divide risk. Recent research shows that while 80% of total population of Britannia is using internet regularly, this rate is below 40% among elders aged 50 and above. The rate of elder internet users is too low in some countries, for example, while 67% of total population is internet users in Spain, elders represent only 12% of this rate and while 40% of total population is internet users in China, elders represent only 4% of this rate (Olphert & Damodaran, 2013). In Italy, 30,8% of 65-74 age group has internet access and 8,8% of 75 aged and above has access to internet. While 5.5% of women over 75 have internet access, 13.5% of men over 75 have access to internet in Italy (Colombo et al., 2018). While the rate of internet use is 15% for women aged between 65-74 and 25.3% for men aged 65-74, this rate is total 19.8% in age category in Turkey (TÜİK, 2019). The most important deficiency of data related to Turkey is that the people aged 75 and over are not included in the research.

Ağaoğlu, Önen & Tokatlı (2020: 179-180) found that the individuals aged 65 and over are interested in BEM, they have higher learning motivation, they are included in the higher socio-economic level in which access to technological sources is available, they acquainted with technology their technology use skills and technology literacy levels have increased as a result of training in BEM as a result of the Project in the scope of information and communication technology trainings organized in Information Access Center (BEM) in Çankaya district within the body of Ankara Metropolitan Municipality. However; it was also concluded that the elders felt unconfident and anxiety since they could not include technology use skills in their lives but the young people may use such technologies much better than elders.

It was tried to extract the techno-biography of elders in a research conducted by Colombo et al. (2018) with 28 grandmothers aged 65 and over who are defined as postwar generation (World War II) living in Milano city in Italy. In this research, it was observed that these grandmothers have had digital skill capacity and used smart phones, desktop computers and laptop computers regular since they had firstly used computers in their professional lives before retirement. The participants came from well educated, middle and middle-upper classes and many of them were interested in community activities and some of them reported that they learnt using computer by themselves and others reported that they learnt using computer in the courses and they stated that they considered computer as advantageous. Even, a participant, who stated that he had taught his daughter to learn computer, expressed that he learnt other advantages of digital technology with the help of his daughter now. While grandmothers had previously used computer for the purpose of work, they had begun to use computer for the purpose of entertainment anymore. It was also found that the participants have suffered oppression from their families because of technological matters. The first one of these oppressions was related to the communication with family members and children

² For detailed information; Görgün-Baran, A. (2019) presented in 10th Conference on Elderliness organized by YASAD in 2019 and published in its abstract book, Kuşaklararası bilgi transferindeki değişimler: Yaşlılar ve gençler arasındaki dijital bölünme, *Yaşlı Bakımı Bildiri Kitabı*, Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği. Also, Görgün-Baran, Serdar-Tekeli & Koçak-Kurt (2020). *Dünyada ve Türkiye’de sosyal ağların kullanımı üzerine bir değerlendirme*. V. Kalıncara (Ed.), *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği* (pp.263-296). Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık. Again, Görgün-Baran, (2018), *Yaşlı ve Gelecek*. In E. Burcu-Sağlam, A. Öğün Boyacıoğlu, A. Gelgeç-Bakacak (Eds.) *Sosyoloji*. Ankara: Siyasal Yayınevi.

living far away, the second one was about the update and more functional use of digital devices and the third one was about complying with the technology. A participant, who was living alone because he lost his wife and his children were living far away, reported that he continued to computer course and bought a computer after learning to use it. This example may cause us to think that some participants may use computer in order to cope with loneliness and strengthen family ties. Some participants reported that their grandchildren were willing to teach them how to use computer and internet but they expected elders to understand them since they did not know teaching methods. The participants also stated that first their children and second the employees in service firms have helped them most when they faced with any problem about information and communication technology. It was also observed that the grandmothers were aware of digital technology culture from emoji to sending message, taking photos and shooting videos. At the same time, they stated that the women were freer and more active than men in digital environment and they knew that each digital technology had a separate function. As it is understood from these expressions, internet is accepted by many elders as an easy way for communication with family members, remembering and storing the pleasant memories and searching for travel opportunities.

Taking into consideration the data from qualitative and quantitative research on the elders between 65-85 ages in Sweden conducted by Olsson & Viscovi (2018), it was questioned that to whom elders apply for problems they faced with when using digital technology and whether elders needed intermediary experts or not. While 39% of the participants reported that they faced with problems frequently when using digital technology, 43% of the participants stated that they rarely had problems in using digital technology. When the people to whom they applied for problems were asked, it was determined that the participants had applied to their children, their spouses, grandchildren and friends respectively in order to solve the problems in using digital technology. Here, it is observed that the elders consider the surrounding people as the intermediary experts rather than providing a Professional assistance. Consequently, although the participants have been using digital Technologies since 2005, they again need help for use and problems they face with. Hence, it is understood that they prefer to apply to intermediary experts for assistance This finding is overlapped with the view of Olsson & Viscovi (2018) related to the need for intermediary experts. When the lack of confidence and digital literacy of participants in using digital technology are taken into account, it is possible to understand their needs for intermediary experts. The organization of preparatory education programs and willingness help of people surrounding elders to provide assistance in using technology may be helpful for solution of problems of elders faced with when using digital technology.

It was determined that the elders were desirous in using digital technology and they had positive views about using such technology according to the

qualitative study with the elders between 59-77 ages in New Zealand conducted by White & Weatherall (2000). All of the participants stated that they were graduated from higher education, had a computer and were able to use computer at intermediate level. The research findings summarized as follows: It was seen that the computer was associated with the interest fields and recreational activities and the use of computer made it easy for elders to deal with their interest fields. The participant elders stated that surfing on the internet and searching information on internet were mentally stimulus and entertaining. Financing and cost were determined as the important factors for elders in using and possession of computer technology. The elders had considered computer as a tool. The participant elders also reported that they used computer in order to be helpful for them in various matters (database for music, financial accounting statement, electronic mail, etc.). It was also determined that the communication with family members, especially grandchildren and friends by means of computer had an important role in the lives of elders.

On the other hand, the findings of two other research related to the refusal of using new communication technology by elders since they think that these new technology would be out of date; as stated in the report titled "Elders, Technology and Society" prepared as a result of research conducted within the body of Independent Age (2010), it is determined that elders usually do not use technology because of its design and it is suggested that "small buttons, commands requiring attention and unnecessary complex interfaces often discourage the elders who were not grown up with technology and whose manual skills are not better anymore". In this matter, according to the research conducted by Zain (2020: 309-310) with five mobile phone firms, it is stated that the mobile phone devices should be designed to engage the visual and audio senses of elders suffering from limitations of their physical conditions and to prevent interfaces from causing to confusion and the devices, which provide emergency assistance, better visibility and intonation, should be produced. In addition, it is emphasized that the devices to be produced for elders should be in such a way not to cause to age discrimination.

Duimel (trans., by Loas, 2018) claims that there are old citizens who do not use or do not want to use internet since they are afraid of trying a new thing and making mistake (these are also called as "hard liner"). However, the factors such as cost, unaware of new possibilities of this new environment, feelings such as shame, concern about performance and loss of reputation play an important role in nonuse of digital technology by elders.

It is determined in the literature that both technology production and advertisement firms do not take into consideration the individuals aged 65 and over as the consumers. Because of this reason, Turan (2020: 355-357) asserts that the individuals included in this age group should be informed about available online service advantages and online service security, the types of content aimed at access and interest of elders aged 65 and over should be digitalized, developed and

the elders should be promoted to use digital technology. Also, it is suggested that the language and images, used in the contents for individuals aged 65 and over, should be determined and used according to the characteristics and needs of elders and a user guide should be prepared. On the other hand, while the individuals at 55-64 ages and above 65 are hardly ever taken into account in publishing sector, it is observed that an access for individuals at 55-64 ages is provided in television series sector. Therefore, it is recommended that the firms should provide access at the same level for all individuals from all ages. Firms should take into consideration the old age population in access to and use of digital technology and take a firm stand on inclusion of elders in society by using digital technology.

Elders mostly use Facebook, Instagram, YouTube and Twitter respectively in social media platforms (Taşan, 2018). Gök (2018) states that the elders mostly use computer, tablet and smart phone except the traditional media tools such as television, radio and newspaper in order to spend spare time at home. Koçak & Terkan (2010) argue that the elders use internet in addition to traditional media tools for the purpose of entertainment and spending good time.

Studies suggest that computer and internet will be a strong supporting technology for elders, help elders to act independent, provide social connection because of declined health or limited social capacity problems and also provide new opportunities to increase the quality of life for elders (Olphert & Damodaran, 2013; Özkan & Purutçuoğlu, 2010; Kalınkara & Sarı 2019; Becerikli, 2013). On the other hand, it is a fact that the elders, who are exposed to exclusion from society because of factors such as poverty, isolation and illness, may face with various forms of exclusion from information era if they cannot access to the services and opportunities provided by means of internet. Because of this reason, the governments and other organizations in many countries make investments in technical infrastructure, raising awareness and training activities for elders and development of digital content and digital services in order to increase the access to internet and promote the digital connection.

3. ANALYSES OF RESEARCH DATA

It was tried to comprehend the attitudes to technology, use of applications such as technology products and social media and the perception of technology and the place of technology products within life by elders in the scope of this study. The analyses themes were determined in connection with the interviews made with the elders and the theories used in the study. The information about the socio-demographic characteristics of the elders aged 60 and over is presented in the following table in this section

of the article. The data analyses themes are presented after the socio-demographic data of the participants.

Socio-Demographic Characteristics of Participants

The interviews were made with total 23 participants, as 13 women and 10 men, in the scope of the research. The interviews were made with 17 individuals aged between 60-79 and 6 individuals aged 80-86 by the age distribution of the participants.

It was observed that all participants, except one participant (K9), have been using smart phones when the technological products used by participants were taken into account. 15 participants were using computer and 14 participants were using tablet.

Analyses of Theming Data

Today, it is seen that the research related to technology matter are conducted not only on youth but also on elders. In this regard, it is anticipated that there may be not only differences but also the similarities between youth and elders. From this perspective, it is aimed to comprehend the place, usage method and purposes, efficient use and technical and generational problems occurred during use of social media intertwined with communication and technology in the scope of this study conducted with elders.

It is observed that the individuals are subjected to a particular age categorization in terms of use of technological products (Taipale & Hänninen, 2018; Colombo et al., 2018; Delello & McWhorter, 2017; Deusdad & Riccò, 2018). This classification limits the type, intended purpose and form of use of each product/technology. It is tried to understand and interpret the social media applications preferred by elders, the intended use of these social media applications, the problems occurred during the use of technology and coping with such problems of elders aged 60 and over who use smart phone, tablet, computer, etc. in the scope of this research.

The data obtained from this research were analyzed manual by reasoning and evaluated under two developed basic themes. The title of the first theme is "Concerns of Digital Immigrants" and the title of the second theme is "Virtual Passage Screens from Digital Immigrant to Digital Hybrid: Social Media Accounts". Two sub-categories called "Practical Concerns" and "Meaning Concerns" are placed under the concerns of digital immigrants title and two subfields called "Perception of End of Community" and "Fear of Loneliness" are placed under the meaning concerns title.

Table 1. Information about socio-demographic characteristics of participants in the research

	Gender	Age	Education	Profession	Economic Status	Employment Status	Technological Devices
K1	Man	63	University	Customs Brokering/ International Transportation	Middle	Retired	Smart Phone, Television, Computer, Tablet
K2	Woman	61	High School	Housewife	Middle	No Social Security /Not Employed Now	Smart Phone, Television, Ipad, Ipod
K3	Woman	83	Secondary School	Housewife	Middle	Never Employed	Smart Phone, Ipad, Television
K4	Man	80	High School	Self-Employment	Middle	Retired	Smart Phone, Laptop, Television, Tablet
K5	Woman	61	High School	Secretary	Lower-Middle	Retired/Telephone Operator	Smart Phone, Computer
K6	Man	70	University	Lawyer	Middle	Retired/ Legal Counsellor	Smart Phone, Television, Computer, Tablet
K7	Man	70	University	Instructor And Legal Counsellor	Upper-Middle	Retired/ Legal Counsellor	Smart Phone, Television, Treadmill, Massage Appliances, Computer, Tablet
K8	Woman	84	University	Lawyer	Middle	Retired	Smart Phone, Ipad, Television
K9	Woman	63	High School	Housewife	Middle	Never Employed	Mobile Phone, Ipad Computer, Television,
K10	Man	62	University	Electronics Engineer	Upper-Middle	Retired	Smart Phone, Television, Computer, Tablet
K11	Man	60	Higher Education	Technical Draftsman	Middle	Retired/Procurement Manager	Smart Phone, Computer
K12	Woman	62	Higher Education	Nurse	Lower-Middle	Retired/Provate Secretary Of Foundation President	Smart Phone, Computer, Television, Treadmill
K13	Man	69	University	Civil Engineer	Upper-Middle	Retired	Smart Phone, Computer
K14	Woman	66	University	Mechanical Engineer	Upper-Middle	Retired/Counsellor	Smart Phone, Computer, Tablet
K15	Woman	86	Secondary School	Housewife	Middle	Retired	Smart Phone, White Appliances
K16	Man	85	Secondary School	Shoemaker	Middle	Retired	Smart Phone, Smartwatch, Computer, Tablet
K17	Woman	62	High School	Housewife	Middle	Never Employed	Mobile Phone, Tablet
K18	Woman	60	High School	Housewife	Middle	Employed In Part-Time Jobs	Smart Phone, Tablet, White Appliances
K19	Woman	64	Doctorate	Lecturer	Upper-Middle	Still Working At University	Smart Phone, White Appliances, Computer, Ipad
K20	Woman	62	University	Medical Doctor	Upper-Middle	Still Working	Smart Phone, White Appliances, Computer
K21	Man	84	University	Teacher	Middle	Retired	Smart Phone, White Appliances
K22	Man	64	University	Medical Doctor	Upper-Middle	Still Working	Smart Phone, White Appliances, Computer
K23	Woman	61	University	Statistician	Upper-Middle	Still Working	Smart Phone, White Appliances, Computer

Concerns of Digital Immigrants

As explained in the method section of this article, “digital immigrant” concept is a comprehensive notion refers to the exposure of individuals aged 60 and over with technology and their actions related to the technology. From a historical perspective, digital immigrants represent a segment of individuals who had maintained their lives based on functional rules and cause and effect relations determined by modernism after Industrial Revolution. They are called as baby boomer generation in the literature. On the other hand, “digital natives” were born into digital era called advanced technology era in 1990s and thereafter. From this perspective, it is comprehensible to find precise distinctions between “digital immigrant” and “digital natives”.

The transformation of social relationships is observed because of rapid “advancement” and “development” of technology. In this context, the individuals aged 60 and over have concerns about socialization and establishing social communications in daily life. In addition, it is observed that those individuals do feel in confidence in use of technology and the possible problems/difficulties which may occur during the use of this technology.

The generation transformations are inevitable for the generation called as “*digital immigrant*”. Such that, while the elders are focused on the comfort of social values, order and definitiveness; a new life perception, which is focused on individual values than the values of majority, and a new societal, in which societal concept is criticized and transformed from various aspects, on behalf of “*digital natives*” begin to prevail. The social sphere has been transformed into a scene in which individual fictionalizes according to own values and expectations like the transformation of screens of ambiguous and touch screen smart phones or computers promising “freedom” due to the options of users rather than the down-level computers and dumb phones which are touchtone and of which intended purpose is limited by manufacturer firm. The relationship between individuals aged 60 and over and technology in terms of the mentioned transformation were analyzed under the titles of two basic concerns defined according to the own interpretations of the participants. These are called as practical concerns and meaning concerns respectively. First, the practical concerns will be discussed.

a. Practical Concerns

It is observed that the elders present some concerns about the use of technological products. For example, there are elders who resist using smart phones, complaining about the instruction books or emphasizing that they have to take assistance from kith and kin. In this regard, the practical concerns, in fact, include the concerns about use of technology.

The “liquidity” of today forms the opinions related to the use of technology products against the “clearness” of modernism. Such that, the adaptation to touch screen is a challenging condition for K15 who presses a certain button of mobile phone to call her daughter (and who asserts it as a great ease). As K15 reported;

“I had learnt to use this mobile phone yet, but the new model had launched, and now I am trying to learn to use this model upon the insistence of my children, I am using but I am getting worried when a new one is launched since I will have to learn each time” (K15, Woman, 86).

In this context, the rapid change in the model of the product and the outcomes of liquidity mean that the elders aged 60 and above cannot use technology easily. The expectation, related to the net outcome against net income kept in mind as a social principle by modernist era, may be one of the reasons of concern of elders about liquidity. However; this the way of adaptation to new liquid society. “In fact, each new product brings more advantages for people at our ages. Because, we can not only access to everyone needed at emergency, but also many applications beguiling us. Moreover, these products cause to feel of bringing innovation to life” (K19, Woman, 64).

So, according to the expressions of the participants, we see two groups, the accepting group and the refusing group. These groups were considered after they were conceptualized as individuals having positive and negative concerns about perceptions of technological communication tools in the scope of this research.

While the individuals, showing negative concerns, have a mentality dominated by more traditional but still modernist perception (that is to say, the perception of 1940s), the individuals, showing positive concerns, worry about not only getting out of date but also staying in contact and being aware of advancements in the world. While K1 defines this situation as “keeping up with the time/the necessities of the time”, according to K14, this means “to reach/to be reached immediately, global accessibility/to be accessible and global information”. It is seen that the individuals, showing positive concerns, need to live like “digital natives” and go beyond their own underdevelopment although they cannot reach at the speed of digital natives (K4). As K2 explains; “today, the biggest weapon of youth is the speed”. The individuals having positive concerns define the speed as the biggest weapon of digital natives, want to live at the same speed or at least they worry for if they are deprived of this speed, they may be excluded from life because of process of today.

The participants, who do not want to fall behind the technology, the necessities of the time and communication forms used by youth, assert that “they can use and are intertwined with technology” (K7, Man, 70). In this regard, the individuals, who present positive concerns, need to seize the moment, life and flow. The individuals, who are aged 60 and above and want to use technology and technological products and are proud of achieving it, may be likened to the refugees who try to adapt themselves or their identities to the new place they moved. The refugees, who accept and adapt to their new habitats may be defined as “digital immigrants having positive concerns” who progress to be digital wisdom according to the conceptualization of Prensky.

Contrary to the “digital immigrants” having positive concerns, the fundamental concern differences among

the ones having negative concerns should be discussed. For instance, the notion of touch-operated means to unpredictable, unclear, unseen and indefinite for the individuals who present negative concerns. This type of interpretation causes to think that they try to continue the immigration ideal. It is observed that many participants criticize the “digital natives” since they spend much more time to use tablet, smart phone or computer. K3 reports that “technology will not be harmful when it is responsibly and appropriately used”. However; it is understood that K3 also imposes a time limitation for his/her own according to his/her expression: “I take care to use this device responsibly and appropriately”. In addition to this, K17 also thinks that the time limitation should be compulsory. Most of the participants believe that the time should be controlled when using technological products (or when using social media or similar applications). The comments of the participants, who emphasize that people should not spend loner times in use of technology, represent the negative practical concerns.

It is also understood that the participants are afraid of being addicted to technology associated with the overuse of technological products/applications. In this context, it is observed that they criticize the “digital natives” and try to put themselves in a position different from “digital natives”.

K5 puts herself in a position different from “digital native” with her expression: “...I search what I look for and then logout, I do not use it for long hours. We see young people use internet everywhere, at streets, buses. They also speak aloud on the phone. That’s not right!” (K5, Woman, 61).

The fear of dependency may be said to cause negative practical concern for elders to use technological products in daily life. Since the “digital immigrants” see the technological communication devices as an indisputable instrument of daily life practices within normal flow of life, these technological communication devices mean to additional materials which are articulated to the lives of elders, not internalized by elders and not included in the natural flow of lives of elders.

In this context, it is understood that the individuals showing less negative practical concerns are far from traditionalism, do not want to get out of date, believe in the key role of reaching at the speed of “digital natives” and access to both local and global information. Therefore, it is understood that the individuals showing positive practical concerns make more of an effort to use such technologic devices.

On the other hand, it is observed that the individuals showing negative practical concerns do not want to quit their customs and habits and worry in terms of meaning concern (as to be detailed in the next section) and feel fear of loneliness.

b. Meaning Concerns

The perceptions of individuals aged 60 and above of technologic products and use of such products include not only practical concerns but also meaning concerns. Because of this reason, as separate from usage, a title for meaning concern was developed

according to their lives and values defined and expressed by them during the interviews. The digital natives and digital immigrants put technology in different positions in terms of interpretation and explanation of the world and this is because there are fundamental differences between the perceptions of technology by digital natives and digital immigrants. While technology is an essential for “digital native”, it means “adventitious” for “digital immigrant”. It is normal for digital immigrants to worry about future since this situation requires “digital immigrants” to go beyond the ordinary in their lives.

i. Perception of end of Community

While society and community are clearly defined for “digital immigrant” coming from the definite, described, accurate and focused on caused and effect relation world of modernism period, it can be said that today this definition begins to become almost meaningless, even the accuracy is limited with instantaneous actions. The concept of community perceived by “digital immigrants” and the society models defined in early capitalism period are used in the scope of this research. However; when the matter is taken into consideration in terms of both social practices and social communication, the possibility of continuance of existence of the community perception in the beginning of classical capitalism, the rigid agreement between individual and community and the ties between individual and public is questionable today. In this section of the article, the transformation of the classical community and in this regard, how community is becoming different will be discussed in this section.

Community was considered as the environment where individuals come into existence after Industrial Revolution period. Moreover, individual was for society. “Value”, “principle” and “moral” were accepted as the social concepts. Individuals had realized their existence through these concepts; therefore, they had acquired “personality” dependent on community. Respective ideals, tasks and duties had caused to organic ties of individuals with community. Individual were unimaginable without social values. But, in contrary, today individuals believe in existence dependent on their own, not society, and build a life in the frame of individual values beyond the mentioned social values. The building of such a life requires flexibility when it is combined with rapidly flowing life conditions and causes to a “personal moral” consisted of instantaneous and changeable set of values and imposed by liquid life on “digital immigrant”. As one of the participants reported; “It is not possible to understand the youth of today! It was not like this, in our days. As the name implies, individually participation in society. Today’s youth, do they participate in society, he? They bury their heads in the sand like an ostrich, they use tablet, computer, smart phone all day” (K11, Man, 60).

Most of the participants reported their worries about that the young generation is detached from social life, become introverted, is captured by technology and this is not a sound condition for them.

As mentioned in the above written quotation, “digital immigrants” have troubles against attitudes and behaviors contrary to their set of values. In this context, they describe youth as dissocial. In fact, the concept of asocial used by “digital immigrant” means to “individualism”. This concept is contrary to the set of values according to the perception of “digital immigrants” who are not adapted to the new set of values. The contradiction here may be the definition of individualism as a risky discriminator on behalf of the rest of society. It is observed that the digital immigrants are not accustomed to changefulness and liquidity. It is understood from the expressions of participants that the stability or foreseeability rather than changefulness makes them feel confidence. In this regard, the relation between new generation and technology may be interpreted as “devoid of meanings of real life” or “unnecessary values” by “digital immigrants” who feel alienation in the era of “digital natives”. Because, real life means to face to face and one-to-one communication including work life, education and private sphere of individuals according to the point of view of digital immigrants. End of community means to depreciation and isolation from society according to the perceptions of digital immigrants. While social values are considered as sacred values for “digital immigrants” who base the life on rules and cause and effect relation, the world in which they live today is focused on individualism anymore. “Digital immigrants” view this meaning shift risky for generations coming after them. At the same time, this perception may also be interpreted as the social isolation fear of “digital immigrants”.

While many participants have rigid views about youth, some participants also report that they learn many things from youth. K21 has a more positive view and reports followings;

Our world is completely different from theirs. If we cannot understand the world of youth, we will be alienated from our children. Because of this reason, we must be willing to learn how to use this technology... Indeed, I use smart phone but it has too much abilities and features... I ask my children or youth when I live a problem with it. They are all helpful. We are coming together and they teach me to use it. The other day, I learn how to take photo and send it (laughing), it made me so happy (K21, Man, 84).

These expressions reveal the high level of motivation elders to use technologic products. Being willing makes it possible to learn quickly and establish generational relationships. Therefore, the hesitations of elders in terms of use of technology and their views related to the dependency on technology may cause to a gap between elders and youth and this situation may be interpreted as digital divide.

ii. Fear of Loneliness

While the “digital natives” represent the virtual world, the “digital immigrants” represent the real plane (and also mechanical one) within a period when the transformation of community is observed. This reveals the basic difference between these two generations. New individual values are emerging in

the context of changing and transforming values. The concepts such as “loneliness” and “individualism” refer to the unsociability notion defined by “digital immigrant” and the unsociability notion refers to a new social environment for “digital native” according to this new type of perception. It is understood from the data of research that the loneliness is perceived as a threat for “digital immigrants” but considered as the key of personal freedom for “digital natives”.

Loneliness means to freedom for “digital natives” and thus technology removes the borders. In this regard, “digital natives” do not prefer face to face interaction (rather, they prefer virtual interactions) and instead of a permanent or stable stand they use virtual identities which are instantaneous and changing due to the conditions in order to keep in step with the existing conditions. Because of this reason, the digital natives prefer online socialization and they are focused on online version of instantaneous life.

Although the impulse of “digital natives” for having a continuous changeable and renewable identity disturbs some of the “digital immigrants”, it is determined that the “digital immigrants” also need to have a virtual identity because of transformation of community. However; their perception coming from past reminds them that the unstable and unforeseeable things are risky and dangerous. The “digital immigrants” who cannot adapt to the set of new values face with getting lonely and becoming isolated in an environment in which the impact of virtual life on real life intensifies. However; according to the data collected from the interviews made with the participants of the study, the digital immigrants cannot stand this loneliness. In addition to the oppression to have a virtual identity, the “digital immigrants” are afraid of being unsuccessful to have this new identity and they argue that the ones who achieve to have a virtual identity (that is to say, youth) are asocial because of this fear while they want to share the same platform. It is observed in the research that some participants circled the wagons in this matter. One of the reasons underlying the perception of unsociability as a threat may be developed by this way. Because, each individual, who is not sharing the same platform, may turn into a threat for loneliness of digital immigrant. If the mechanical individual cannot develop a virtual identity as a necessity of existing social order featuring the individualism, may mean to the exclusion from existing communication field. Because of this reason, the fear of assimilation for “digital immigrant”, who conflicts with own values and considers that he/she cannot exist in this new field and has to be similar to new generation, leaves its comfort field and emerges as a criticism for being digital native.

However; it is observed that there are also “digital immigrants”, who can find a place for themselves in this new technologic platform, although they emphasize that they do not speak the same language with “digital natives”. This demonstrates that the “digital immigrants” may transform into “digital wisdom”. It is also understood that some of the “digital immigrants”, who were interviewed within

the scope of the research, may adapt themselves to this new technological communication platform.

Virtual Passage Screens from Digital Immigrant to Digital Hybrid: Social Media Accounts

It is observed that some of the “digital immigrants” may adapt themselves to the new technological communication platforms according to the data obtained from the interviews made with the participants. Social media accounts are the first existence environment in virtual world of this group, to be called “*digital hybrid*” (Tonya, 2009; Karabulut, 2015). Particularly, according to the feedback from the participants, it is understood that social media accounts are preferred since their use is easy and functions are simpler and they are widely used by people in the immediate environment and consequently bring visibility for elders. Within virtual platform, social media means to be informed about many things and it is considered as a sign of a life intertwined with technology for elders. Because of this reason, many participants are proud of having social media accounts. Having a social media account is considered as having a social status for individual. However; once they have a social media account and start to use it, they begin to praise many things which they previously deny and criticize. Some participants also confess that they begin to do the things which they previously criticize “digital natives” for after they have a social media account. “It makes me feel good to talk and communicate with my friends and relatives by means of social media account. Yes, I always criticize my grandchildren since they use smart phones too much but, unfortunately, I began to spend most of my time in social media accounts” (K2, Woman, 61).

As understood from their own expressions, “digital immigrants”, who are turned into “digital hybrids”, use social media accounts as the first passage screens to realize their virtual existences since these social media accounts are the easy way to take place in technological platforms.

According to the data of this research; while Whatsapp is the most used application, it is followed by Facebook, YouTube and Google as the communication tools. The participants use Whatsapp for communication, Facebook for communication, follow up and entertainment and YouTube for entertainment, information, interests (various recipes) and TV series. Particularly, while Whatsapp is a daily used application, Facebook is even used frequently. Only two participants reported that they cannot use Whatsapp since they do not have smart phones. YouTube is being used by the participants almost every day. Twitter is another application used for information purposes. The participants, who use this application, state that they follow up news and get informed about surroundings through this application. Instagram is another application used to be informed about fields of interest, people and platforms. Also, the participants often prefer to use this application. In addition to these, Pinterest is another application preferred by the participants for the purpose of information, recipes, and fields of

interests, handwork models, repair and daily recycling activities.

The use of various social media environments by the participants may cause to the gradually decrease in digital divide. In addition to this, digital divide is also available among elders who do not have mobile phone or smart phone and cannot access to internet because of this reason.

Most of the participants stated that the internet and social media technology should be learnt, taught and used regardless the age of users. But there are also participants who think acquiring digital technology is due to purchasing power. Consequently, today, an unequal distribution is observed among classes in terms of access to technology and there is a digital divide between the ones who have and do not have technology products.

While some participants think that technological communication devices are advantageous for information and being up to date, the others consider technologic advancements in a positive manner in terms of elimination of distance problems. “...it is not like before; the videophone systems are available through smart phones and computers. The daughter of one of my friend lives in ABD and they usually use videophone system. Now, distances are not important ... of course, that’s something good” (K13, Man, 69).

There are also participants who emphasized the importance of smart phones and social media in order to ensure communication. However, some participants state that they do not need both of them. While smart phone is a must for some participants, K8 argues that smart phone is not very important for her generation but fixed phone is a must for her. “The fixed phone at home is a must for me, the best... it is enough for me, because I am not in business life...” (K8, Woman, 84). Also, K8 emphasizes that the failure of tablet or lack of access to internet causes to the feeling of isolation from world. In this regard, she underlines the critical role of technology in terms of communication and emergency situations. On the other hand, K7 states that he can find all required information at internet, even he can make shopping online, but he continues to go to bank for banking transactions. However, he also mentions about the importance of catching up with the times. “Using new technologic products is an obligation anymore. Everything is done through internet, we should catch up with the times, we cannot fall behind the times” (K7, Man, 70).

While K5 states that mobile phone has an important role in her life since she always has to be in contact with her children, the mobile phone is an obligation for K9. But this obligation is caused from her family. Such that, she argues that if her family cannot access to her, a great crisis may arise and therefore she has to take her mobile phone with her every time although she does not like this situation. “My children always want to be in contact with me. If I answer the phone late, they get worried, so I have to keep my mobile phone switched on and take it with me every time. Indeed, I do not like it” (K9, Woman, 63). This demonstrates that the technological communication devices are used, although rare, by “digital natives”

and “digital hybrids” as an element of oppression on “digital immigrants”.

As it can be understood from the expressions of participants, it is accepted that the internet and technologic products such as smart phones have become the integral part of daily life. However, while there are a few participants who think they can live without using such products, majority of the participants think these products are important and a must for them in daily life.

4. DISCUSSION AND CONCLUSION

Rapid technological changes have deeply impacted social structure and relations and brought many advantages and disadvantages both positive and negative. A series of innovations come into life such as meeting with a new technology, trying to learn how to use this new technology, taking advantages from ease and functionality of new technology, establishment of communication Networks considered as revolution in social relationships may be considered as the positive advancements. A new condition called digital divide/digital disengagement may be considered as the negative advancement of this new technology. Digital divide emphasizes inequality and it is commented that the content of this concept cumulatively developed due to the advancement of technology. According to van Dijk & Hacker (2003) and Olphert & Damodaran (2013), the gap between the ones who take advantages of internet and the ones who do not take advantages of internet is called “digital divide”. Many researches make an effort to find out the factors underlying this matter of fact (Robinson et al., 2002; Selwyn, 2006; van Deursen & van Dijk, 2010). These studies demonstrate that digital divide is not a binary simple gap between the ones who have and who do not have access to internet and between the ones who use and who do not use internet, but rather, digital divide is resulted from three inequality sources both in the nations themselves and among nations. In this context, digital divide is emerged in the following conditions:

- i. when individual cannot access to appropriate equipment,
- ii. when individuals do not have required skills and capacity and
- iii. when individuals do not need the required functionality of this new technology and the content acquiring motivation (Görgün-Baran & Erdem, 2017).

Digital divide caused to coining of “digital native” and “digital immigrant” concepts in terms of the ones who use and do not use this technology. In this regard, Prensky (2001) made a generational distinction and considered the generation, that is to say, youth born after 1980s as the digital native and also considered the generation, that is to say, elders born before 1980s as the digital immigrants. Although, this characterization is criticized by Loas (2018) and Bennett, Maton & Kervin (2008) since it is an evaluation made due to the age factor only, the existence of population of elders, who are not seen sufficient in terms of use of ICT, in almost every country, makes this characterization possible. Prensky (2009) developed a new concept against these

criticisms and pointed out that ICT products of today have been developed and everyone, who begins to adapt to this technology, will be digital wisdom/digital human. Although, the digital human concept of Prensky is adopted in this study, the evaluations are made by accepting the fact that the attitudes of elders against digital immigrant still continue.

The skill and desire to acquire and use this technology caused from digital divide are very important for elders. Because the socialization tools of their eras and their practices related to life resulted in not growing with up this technology, lack of skills to use this technology and low level of motivation to acquire and use this technology. Yet, many studies demonstrate that many individuals aged 60 and over hold on to the life and cope with loneliness by using this new technology, have high level of motivation to use this new technology and are aware of recent developments (Colombo et al., 2018; Olphert & Damodaran, 2013; Paul & Stegbauer, 2005).

According to the research findings, the participants, who spent at least 2-3 hours a day in social media platforms through computer or smart phone, reported that over dependency was not a good situation. This finding is overlapped with the research conducted by Colombo et al. (2018). The participants also stated that they have used this technology for 5 years minimum. While some participants emphasized that when their children bought a new smart phone, they gave the previous one to them, K5 stated that when her spouse bought a new one, he gave the older one to her. These findings demonstrate that the elders have a high level of motivation in using digital technology but they are not as capable of as youth in terms of skills required using this technology and they need assistance to learn how to use this technology. These findings overlap with the research and remarks of Colombo et al. (2018), Olphert & Damodaran (2013), van Deursen & van Dijk (2010), Olsson & Viscovi (2018), Ağaoğlu et al. (2020) and Sütüoğlu (2020). Thus, the participants explained how they met with and used digital technology in their lives by using techno-biographic method including self-directing narratives.

It is understood that the participants use social media platforms such as Whatsapp, Facebook, YouTube, Google, Instagram, Messenger, etc. Some aspects of these findings are similar with the ones included in the literature. For example, while the elders are using Facebook in the first place in the study of Becerikli (2013), Whatsapp is the first one in this study. This difference may be associated with the development and popularity of social media environments. On the other hand, the findings of this study are similar with the findings of research of Koçak & Terkan (2010), Taşan (2018) and Gök (2018) in terms of use of social media in addition to the traditional media. The participants reported that they both followed up and used traditional media and social media defined as new media and they did not consider themselves as addicted to new media. As the new platforms develop, the elders also use such new platforms and this demonstrates that they adapt to new conditions, they have high level of motivation and desire to use such

technology. Consequently, it is understood that the participants present motivation criteria that is an important factor in decreasing the digital inequalities. Further, they reported that they were willing to learn and when they faced with a problem, they applied to their children or grandchildren at home and young people in the workplace and they did not feel uncomfortable when asking for help. The participants, except one (K7), also stated that the young people were helping them for learning, showed respect, tried to teach with jokes and fun and they did not lose their authority and control because of this learning process. It is understood that the participants place their modern self-righteous attitudes on one side and give youth credit for knowing this technology very well. Thus, digital native and digital immigrant concepts emerge inevitably in such a situation and there is an information transfer from youth to elders. Consequently, it is possible to say that the participants move from digital hybrid forward digital wisdom/digital human.

The participants expressed that learning digital technology was one of the necessities of the time and if they could not learn how to use this technology, they would be excluded from society and they could not keep up with the times. They explained that they used digital technology in order to have information, communicate with their families, children, grandchildren and friends, fulfill longing, learn about different topics on Google, have information about travel, health, make online shopping and reservations, banking transactions and business matters, etc. This finding overlaps with the research conducted by White & Weatherall (2000). However, two participants (K6 and K15) stated that they did not use internet for banking transactions and they preferred to go to bank personally for transactions. It was observed that these two participants did not have confidence in online transactions for banking and other monetary transactions and so they tried to solve such problems face to face by going to bank. It is understood that many of the participants represent a modern attitude going beyond traditional perceptions through banking example but, as expressed by K6, there are also individuals who still need to feel in confident by seeing with their own eyes, hearing with their own ears and touching with their own fingers. The participants reported that they were pleased to use ICT and social media, use of ICT and social media caused to an increase in self-confident and a modern and wise status among their peers, use of digital technology helped to cope with loneliness and provided many opportunities in various fields. These findings are also consistent with the studies conducted by Olphert & Damodaran (2013), Özkan & Puruçuoğlu, (2010) and Kalinkara & Sarı'nın (2019). In this regard, it can be said that digital technology serves a great social support function for elders.

The problems which the participants face with while using smart phone are other findings of the research. The small sizes of smart phones, confusing the letters when using keyboard and update problems are the major troubles. The participants expressed that the interfaces of computer, smart phone and internet were too complex to understand and a more

understandable and learnable interfaces should be designed and produced for elders. This finding is also consistent with the literature (Zain, 2020; Turan, 2020; Olsson & Viscovi, 2018). The limitations in visual and audio functions suffered by people aged 80 and over cause to less and lower use of this technology. Therefore, it is recommended to increase the number of researches related to model designs to be produced by firms for elders. In this study, it was concluded that the elders have increasingly progressed to become digital wisdom. When it is considered that artificial intelligence and robotics will become prevalent in societies, the practices in order to be digital wisdom/digital human should be implemented.

The digital divide between the participants and youth cannot be solely associated with the factors such as age, socialization and life course, etc.; however, it is impossible to say these processes are not efficient. The technological designs appropriate for elders and the contents, of which interfaces are not complex, should be developed and produced for use by elders since the use of such technologies increases the life quality and life motivation of elders. It is recommended that the support of firms, local administrations, universities and research institutions and the development of technology use models for older population are required in order to achieve this purpose. In addition, the intermediary mechanisms should be activated and the support mechanisms should be developed for elders who do not know how to use digital technology. No doubt, the governments should develop policies including financial contribution and promotion and the priority should be given to the activities preventing the digital divide.

Conflicts of interest

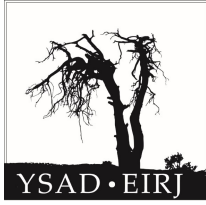
There are no conflicts of interest.

REFERENCES

- Ağaoğlu, E., Önen, N., & Tokatlı, P. (2020). Yaşlıların dijital teknoloji eğitimleriyle ilişkilenebilecekleri: Ankara Büyükşehir Belediyesi yaşlılar ve gençler bilgi erişim merkezi örneği. In M. Figan & Y. Dede Özdemir (Eds.) *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* (pp. 167-182). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- Alvseike, H., & Brønneck, K. (2012). Feasibility of the iPad as a hub for smart house technology in the elderly; effects of cognition, self-efficacy, and technology experience. *Journal of Multi-disciplinary Healthcare*, 5, 299-306. [doi:10.2147/IMDH.S35344](https://doi.org/10.2147/IMDH.S35344)
- Becerikli, S.Y. (2013). Kuşaklararası iletişim açısından yeni iletişim teknolojilerinin kullanımı: ileri yaş grubu üzerine bir değerlendirme. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, 44, 19-31.
- Beck, U. (2000). *What is Globalization?* Polity Press, Cambridge.
- Bell, D. (1997). *The Coming of Post-Industrial Society: A Venture in Social Forecasting*. Basic Books, New York.
- Bennett, S., Maton, K. & Kervin, L. (2008). The "digital

- natives" debate: A critical review of the evidence. *British Journal of Educational Technology*, 39(5), 775-786. [doi:10.1111/j.1467-8535.2007.00793.x](https://doi.org/10.1111/j.1467-8535.2007.00793.x)
- Castells, M. (2008). *Ağ Toplumunun Yükselişi*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Colombo, F., Aroldi, P., & Carlo, S. (2018). "I use it correctly!": The use of ICTs among Italian grandmothers in a generational perspective. *Human Technology*, 14(3), 343-365. [doi:10.17011/ht/urn.201811224837](https://doi.org/10.17011/ht/urn.201811224837)
- Colombo, F., Aroldi, P., & Carlo, S. (2020). "Ben doğru kullanıyorum!": Kuşak bakış açısından İtalyan büyükannelerinin BİT kullanımı. In E. Ağaoğlu, M. Figan & Y. Dede Özdemir (Eds.) *Dijital kültür; dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* (s. 183-214). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- Delello, J. A., & McWhorter, R. R. (2017). Reducing the digital divide: Connecting older adults to iPad technology. *Journal of Applied Gerontology*, 36(1), 3-28. [doi:10.1177/0733464815589985](https://doi.org/10.1177/0733464815589985)
- Deusdad, B., & Ricco, I. (2018). Professional stakeholders' views of the use of digital technologies in Spanish long-term care. *Human Technology*, 14(3), 382-403. [doi:10.17011/ht/urn.201811224839](https://doi.org/10.17011/ht/urn.201811224839)
- Ertuğrul, İ., & Deniz, G. (2018). 4.0 dünyası: Pazarlama 4.0 ve endüstri 4.0. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7(1), 158-170.
- Gök, İ. (2018). *Yaşlıların toplumsal yaşama katılımı: Bolu ili örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu.
- Görgün-Baran, A. (2018). Yaşlıların dijital teknoloji ile ilişkisi ve geleceği. In E. Burcu Sağlam, A. Öğün Boyacıoğlu & A. Gelgeç Bakacak (Eds.), *Sosyoloji* (s. 605-615). Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Görgün-Baran, A. (2019). Kuşaklararası bilgi transferindeki değişimler: Yaşlılar ile gençler arasındaki dijital bölünme. In *10. Ulusal Yaşlılık Kongresi Bildiri Kitabı* (pp. 104-112) içinde. Denizli, Türkiye: Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği.
- Görgün-Baran, A., & Erdem, M. T. (2017). Bilgi toplumunda dijital bölünme: Bilişim ve iletişim teknolojileri kullanım yetenekleri üzerinden bir tartışma. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 22(Kayfor15 Özel Sayısı), 1505-1518.
- Görgün-Baran, A., Koçak-Kurt, Ş., & Serdar-Tekeli, E. (2017). Yaşlıların dijital teknoloji kullanım düzeyleri üzerine bir araştırma. *İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi*, 45, 1-24.
- Görgün-Baran, A., Serdar-Tekeli, E., & Koçak-Kurt, Ş. (2020). Dünyada ve Türkiye'de yaşlıların sosyal ağ kullanımını üzerine bir değerlendirme. V. Kalıncara (Ed.), In *Yaşlılık Yeni Yüzyılın Gerçeği* (s. 263-296). Ankara: Nobel Yayıncılık.
- Günther, J. (2007). *Digital Natives & Digital Immigrants*. Studienverlag, Innsbruck
- Gülsecen, S., Özdemir, Ş., Gezer, M., & Akadal, E. (2014). The good reader of digital world, digital natives: Are they good writer also? *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 191, 2396-2401. [doi:10.1016/j.sbspro.2015.04.444](https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2015.04.444)
- Haerderle, M. (2011). Technology fear stops older adults from logging on. <https://www.aarp.org/technology/innovations/info-08-2011/elderly-fear-of-technology.html>
- Hargittai, E. (2002). Second-level digital divide: Differences in people's online skills. *First Monday*, 7(4). [doi:10.5210/fm.v7i4.942](https://doi.org/10.5210/fm.v7i4.942)
- Independent Age (2010). Older people, technology and community. <http://www.cisco.com/web/about/ac79/docs/wp/ps/Report.pdf>
- Kalıncara, V., & Sarı, İ. (2019). Yaşlılarda sosyal ağ kullanımını ve yalnızlık ilişkisinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi / Elderly Issues Research Journal (EIRJ)*, 12(1), 8-19.
- Karabulut, B. (2015). Bilgi toplumu çağında dijital yerliler, göçmenler ve melezler. *Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 21, 11-23.
- Koçak, A., & Terkan, B. (2010). *Medya ve Yaşlılar: Yaşlıların Medya İzleme Davranışları ve Motivasyonları*. Çizgi Kitabevi, Ankara.
- Loas, E. (2018). The organizational use of online stock photos: The impact of representing senior citizens as eternally youthful. *Human Technology*, 14(3), 366-381. [doi:10.17011/ht/urn.201811224838](https://doi.org/10.17011/ht/urn.201811224838)
- Olphert, W., & Damodaran, L. (2013). Older people and digital disengagement: A fourth digital divide? *Gerontology*, 59(6), 564-570. [doi:10.1159/000353630](https://doi.org/10.1159/000353630)
- Olsson, T., & Viscovi, D. (2018). Warm experts for elderly users: Who are they and what do they do? *Human Technology*, 14(3), 324-342. [doi:10.17011/ht/urn.201811224836](https://doi.org/10.17011/ht/urn.201811224836)
- Özkan, Y., & Puruçcuoğlu, E. (2010). Yaşlılıkta teknolojik yeniliklerin kabulünü etkileyen sosyalizasyon süreci. *Aile ve Toplum Dergisi*, 6(23), 37-46.
- Paul, G., & Stegbauer, C. (2005). Is the digital divide between young and elderly people increasing? *First Monday*, 10(10). [doi:10.5210/fm.v10i10.1286](https://doi.org/10.5210/fm.v10i10.1286)
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9(5), 1-6. [doi:10.1108/10748120110424816](https://doi.org/10.1108/10748120110424816)
- Prensky, M. (2009). H. sapiens digital: From digital immigrants and digital natives to digital wisdom. *Innovate: Journal of Online Education*, 5(3).
- Riggins, F. J., & Dewan, S. (2005). The digital divide: Current and future research directions. *Journal of the Association for Information Systems*, 6(12), 298-337. [doi:10.17705/1jais.00074](https://doi.org/10.17705/1jais.00074)
- Robinson, J. P., Dimaggio, P., & Hargittai, E. (2002). New social survey perspectives on the digital divide. *Society*, 1(5), 1-22.
- Rowlands, I., Nicholas, D., Williams, P., Huntington, P., Fieldhouse, M., Gunter, B., ... Tenopir, C. (2008). The Google generation: the information behaviour of the researcher of the future. *Aslib*

- Proceedings*, 60(4), 290-310. [doi:10.1108/00012530810887953](https://doi.org/10.1108/00012530810887953)
- Selwyn, N. (2004). Reconsidering political and popular understandings of the digital divide. *New Media & Society*, 6(3), 341-362. [doi:10.1177/1461444804042519](https://doi.org/10.1177/1461444804042519)
- Selwyn, N. (2006). Digital division or digital decision? A study of non-users and low-users of computers. *Poetics*, 34(4), 273-292. [doi:10.1016/j.poetic.2006.05.003](https://doi.org/10.1016/j.poetic.2006.05.003)
- Sütlüoğlu, T. (2020). Orta yaş ve üzerindeki bireylerde dijital eşitsizliğin görünüşleri: Erişim eşitsizlikleri ve kullanım farklılıkları. In M. Figan & Y. Dede Özdemir (Eds.) *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* (s. 215-246). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- Taipale, S., & Hanninen, R. (2018). More years, more technologies: Aging in the digital era. *Human Technology*, 14(3), 258-263. [doi:10.17011/ht/urn.201811224](https://doi.org/10.17011/ht/urn.201811224)
- Tapscott, D. (1998). *Growing Up Digital: The Rise of the Net Generation*. New York: McGraw Hill.
- Taşan, R. (2018). *Kullanımlar ve doyumlar yaklaşımı perspektifinden yaşlıların sosyal medya kullanım motivasyonları: Tazelenme üniversitesi örneği*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Akdeniz Üniversitesi, Antalya.
- Tonya, Y. (2009). Dijital yerliler, sosyal ağlar ve kütüphanelerin geleceği. *Türk Kütüphaneciliği*, 23(4), 742-768.
- Turan, E. A. (2020). Dijital reklam endüstrisi gözünden 65 yaş üstü kullanıcıların konumu: Google ve Facebook örnekleri. In M. Figan & Y. Dede Özdemir (Eds.) *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* (s. 343-358). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.
- TÜİK. (2019). *Hanehalkı bilişim teknolojileri kullanım araştırması*. Erişim adresi: <http://www.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=6308&tbiid=3>
- van Deursen, J. A. M., & van Dijk, J. A. G. M. (2010). Internet skills and the digital divide. *New Media & Society*, 13(6), 893-911. [doi:10.1177/1461444810386774](https://doi.org/10.1177/1461444810386774)
- van Dijk, J. A. G. M. (2006). Digital divide research, achievement and shortcomings. *Poetics*, 34, 221-235. [doi:10.1016/j.poetic.2006.05.004](https://doi.org/10.1016/j.poetic.2006.05.004)
- van Dijk, J.A.G.M. (2016). *Ağ Toplumu: Alternatif Medya ve Toplumsal Hareketler*. İstanbul: Kafka Kitap.
- van Dijk, J. A. G. M., & Hacker, K. L. (2003). The digital divide as a complex and dynamic phenomenon. *The Information Society*, 19(4), 315-326. [doi:10.1080/01972240309487](https://doi.org/10.1080/01972240309487)
- White, J., & Weatherall, A. (2000). A grounded theory analysis of older adults and information technology. *Educational Gerontology*, 26(4), 371-386. [doi:10.1080/036012700407857](https://doi.org/10.1080/036012700407857)
- Zain, A. (2020). Yaşlanma dostu akıllı telefonlar: Yaşlıların akıllı telefon 'kullanabilirliğini' anlamak için tasarım ve kullanıcı arayüzü analizi. In M. Figan & Y. Dede Özdemir (Eds.) *Dijital kültür, dijital eşitsizlikler ve yaşlanma* (s. 297-314). Ankara: Alternatif Bilişim Derneği.

YAŞLI SORUNLARI ARAŞTIRMA DERGİSİ (YSAD)
Elderly Issues Research Journal (EIRJ)
13(2), 123-130, (2020)
ISSN 1308-5816
<http://dergipark.gov.tr/yasad>
doi:10.46414/yasad.793901

ARAŞTIRMA MAKALE

Kronik hastalığı olan yaşlılarda vitamin ve mineral kullanım özelliklerinin belirlenmesi

Nermin KILIÇ^a, Gökçe DEMİR^{1b} & Çiğdem ER ÇALIŞKAN^c

^{a, c} Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Kırşehir / Türkiye

^b Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fak. Halk Sağlığı Hemşireliği ABD, Kırşehir / Türkiye

^aORCID ID: 0000-0002-3422-3195 ^bORCID ID: 0000-0003-3674-9980 ^cORCID ID: 0000-0001-5821-7489

ÖZET

Araştırma kronik hastalığı olan yaşlılarda vitamin ve minerallerin kullanım özelliklerinin belirlenmesi amacıyla tanımlayıcı, kesitsel türde yapılmıştır. Araştırmanın örneklem grubunu Kırşehir il merkezinde bulunan bir Aile Sağlığı Merkezi'nde kayıtlı 260 yaşlı birey oluşturmuştur. Veriler sayı, yüzde ve ortalama olarak özetlenmiş, değerlendirmelerde Ki-kare analizi kullanılmıştır. Çalışmaya katılan yaşlı bireylerin yaş ortalaması $69,0 \pm 3,83$ olup %51,2'si kadındır. Yaşlıların %32,3'ü vitamin ve mineralleri, %12,3'ü mineralleri, %20,0'ı ise vitaminleri kullanmaktadır. Yaşlıların kullandıkları mineraller sırasıyla Kalsiyum (%37,5), Magnezyum (%25,0), Demir (%12,5) ve Çinko (%12,5)'dir. Yaşlıların kullandıkları vitaminler ise sırasıyla C vitamini (%44,2), D vitamini (%30,8) ve B12 vitamini (%25,0). Yaşlıların %12,5'i mineralleri, %13,8'i ise vitaminleri reçetesiz kullanmaktadır. Vitamin ve mineralleri kullanan bu yaşlıların %18,5'i hastalıklardan korunmak, %13,8'i ise hastalıkların tedavisi için kullanmaktadır. Sağlık personeline danışarak vitamin ve mineralleri kullanma oranı yaşlılarda %23,1'dir. Kadın, bekar, hayatının uzun bir bölümünü ilçe, kasaba, köyde geçiren, sağlık durumunu kötü algılayan, çalışmayan, sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşamayan yaşlı bireylerin mineral kullanma oranları yüksek olarak belirlenmiştir ($p < 0,05$). Yaşlı bireylerden evli olanların bekar olanlara göre ve çalışmayanların çalışanlara göre vitaminleri kullanma oranları yüksek olarak belirlenmiştir ($p < 0,05$). Yaşlıların vitamin ve mineralleri kullanmadaki en önemli sorunları reçetesiz ve sağlık personeline danışarak kullanmaları olmuştur. Bu sonuçlar doğrultusunda yaşlıların vitamin ve mineralleri akılcı kullanımı konusunda farkındalık kazandırılması gerekmektedir.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 11 Eylül 2020

Kabul 26 Aralık 2020

ANAHTAR KELİMELER

Vitaminler, mineraller, yaşlı

Determination of vitamin and mineral usage patterns in the older adults with chronic disease

ABSTRACT

The research has been conducted descriptive, cross-sectional in order to determine the patterns of use of vitamins and mineral in the elderly with chronic disease. The sample group of the study consists of 260 elderly individuals registered in a Family Health Center located in Kırşehir city center. The data were summarized as number, percentage and average, and Chi-square analysis has been used for evaluations. The average age of the elderly individuals participating in the study is $69,0 \pm 3,83$ and 51,2% of them are women. 32,3% of the elderly use vitamins and minerals, 12,3% of them use minerals, and 20,0% of them use vitamins. The minerals used by the elderly are Calcium (37,5%), Magnesium (25,0%), Iron (12,5%), and Zinc (12,5%), respectively. Vitamins used by the elderly are Vitamin C (44,2%), Vitamin D (30,8%), and Vitamin B₁₂ (25,0%), respectively. 12,5% of the elderly use minerals and 13,8% use vitamins without a prescription. 18,5% of these elderly people use vitamins and minerals to protect from diseases, and 13,8% of them use vitamins and bio elements for the treatment of their diseases. In consultation with the health personnel, the rate of using vitamins and minerals is 23,1% in the elderly. The rate of using mineral was found to be high in single women, those who spent a long part of their lives in towns, towns, and villages, those who perceived their health poorly, those who did not work, and who did not have any problems in accessing the health institution ($p < 0,05$). The rate of using vitamins was found to be higher in elderly individuals compared to single and unemployed individuals compared to employees ($p < 0,05$). The most important problems of the elderly in using vitamins and minerals have been using them without a prescription and in consultation with healthcare personnel. In line with these results, the elderly should be informed about the rational use of vitamins and minerals.

ARTICLE HISTORY

Received 11 September 2020

Accepted 26 December 2020

KEYWORDS

Vitamins, minerals, older adults

¹ Sorumlu yazar, e-mail: gokce.demir@ahievran.edu.tr

Makalenin kaynak olarak gösterimi: Kılıç, N., Demir, G., & Er Çalışkan, Ç. (2020). Kronik hastalığı olan yaşlılarda vitamin ve mineral kullanım özelliklerinin belirlenmesi. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 13(2), 123-130. doi:10.46414/yasad.793901

1. GİRİŞ

Yüksek bir hızla dünyada ve ülkemizde yaşlı nüfus artmaktadır. Dünya nüfusunun yüzde 9'u, 65 ve üzeri yaşlardaki insanlardan oluşmaktadır. Türkiye'de ise 65 ve üzeri yaşlardaki nüfusun toplam nüfus içindeki payı yüzde 9,1'dir. Yapılan nüfus tahminleri yaşlı nüfusun artış eğiliminin devam edeceğini ve yaşlı nüfus oranının Türkiye'de 2023 yılında %10,2, 2080 yılında ise %25,6 olacağını öngörmektedir (T.C. Kalkınma Bakanlığı 2018; TÜİK, 2019). Yaşlı nüfusun artmasına paralel olarak kronik hastalıklar da zaman içinde artmaktadır. Yaşlılığa bağlı birçok hastalığın önlenmesinde ve tedavi edilmesinde, beslenme önemli bir rol almaktadır. Yeterli ve dengeli beslenmeyle yaşlıda; mental sağlığın desteklenmesi, fiziksel fonksiyonun sağlanması, kronik hastalık riskinin azaltılması, malnütrisyon ve fonksiyonel yetersizliğin önlenmesi sağlanır (Şanal Karahan & Hamarta, 2019; Saraç & Yılmaz, 2015). Fakat yapılan çalışmalarda, yaşlıların büyük bir kısmının önerilen miktarda pek çok besini almadığı belirtilmiştir (Ervin, & Kennedy-Stephenson, 2002; Fletcher & Fairfield, 2002).

Metabolik ve immün fonksiyonlar gibi organizmanın birçok işlevinde yer alarak büyük önem taşıyan vitaminler ve mineraller yaşam için temel öğelerdir. İnsan vücudunda sentezlenemeyen vitaminler ve mineraller besinlerden alınır. Vitamin ve minerallerin eksikliklerinden birçok klinik belirtiler ve hastalıklar gelişebilmekteyken aşırı düzeyde alınması da çeşitli sağlık risklerinin oluşmasına neden olmaktadır (Uyanık, 2000; Acar Tek & Pekcan, 2008). Aynı zamanda bu maddelerin yaşlı nüfusta beslenme, malabsorbsiyon, ilaçlar ve kronik hastalıklar nedeniyle eksikliği sık görülmektedir (Tufan, 2016). Yaşlı bireylerin özellikle kalsiyum, D vitamini ve B12 vitamini eksikliklerine karşı hassas olduğu bilinmektedir (Park, Johnson & Fischer, 2008). Dolayısıyla yaşlı bireylerin vitamin ve mineral takviyeleri kullanımları da önemli ölçüde artmaktadır (Briefel & Johnson, 2004; Millen, Dodd & Subar, 2004). Yapılan bir çalışmada ilerleyen yaşla birlikte vitamin, mineral takviyesi kullanımının yaygınlığı gösterilmiş ve çalışmada 20-39 yaş grubunun %43'ü, 40-59 yaş grubunun %56'sı ve 60 yaş ve üzerinin ise %63'ünün vitamin ve mineral takviyeleri de dahil olmak üzere bir tür diyet takviyesi kullandığı bildirilmiştir (Radimer, Bindewald, Hughes, Ervin, Swanson & Picciano, 2004). Yapılan çalışmalar besin desteklerinin ülkemizde de dünyada olduğu gibi yaygın kullanıldığını göstermektedir. Besin destekleri içinde en çok kullanılanların; vitaminler ve vitamin-mineral kompleksi olarak hazırlanan suplemanların olduğu görülmektedir (Acar Tek & Pekcan, 2008; Bülbül, Sürücü, & Aşık, 2014). Türkiye'de yapılan bir çalışmada Aile Hekimliği Polikliniği'ne başvuran 65 yaş üstü hastaların %43'ünün ek vitamin veya mineral takviyesi aldığı ve bu yaşlıların %32.6'sının multivitamin, %30'unun kalsiyum ve D vitamini, %18.6'sının B12 vitamini kullandığı belirlenmiştir (Taşkın Şayir, Aslan Karaoğlu, & Evcik Toprak, 2014). Ülkemizde yaşlı bireylerin vitamin ve mineral

kullanımlarının tanımlanmasına yönelik çalışmalara gereksinim bulunmaktadır. Bu çalışma yaşlıların vitamin ve mineral kullanımlarını ortaya koymakla birlikte kullanım davranışlarını da belirlenmesi yönüyle önemlidir. Bu çalışmada, kronik hastalığı olan yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanım özelliklerini belirlemek amaçlanmıştır.

2.YÖNTEM

Araştırmanın şekli

Bu araştırma, kronik hastalığı olan yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanım özelliklerini belirlemek için tanımlayıcı-kesitsel araştırma türünde yapılmıştır.

Araştırmanın yapıldığı yer ve özellikleri

Kırşehir il merkezinde 12 Aile Sağlığı Merkezi (ASM) bulunmaktadır. Çalışmanın kronik hastalığı olan yaşlılarda yapılması, yaşlıların COVID-19 pandemisi nedeniyle hastalığa yakalanması açısından risk grubunda olması tek bir ASM'den çalışmanın yapılması için izin alınmasına neden olmuştur.

Araştırmanın evreni ve örnekleme

Araştırmanın evrenini Kırşehir il merkezinde bulunan bir ASM'ne kayıtlı olan 65 yaş ve üstü toplam 915 kişi oluşturmaktadır. Evrendeki birey sayısı bilindiği için örneklem seçimi evreni bilinen örneklem yöntemi ile belirlenmiştir (Esin, 2014). Örnek büyüklüğünü belirlemede yapılan bir çalışmada yaşlı bireylerde vitamin ve mineral kullanım sıklığı %34-41 (%35) olarak belirlenmiştir (Sebastian, Cleveland, Goldman, Moshfegh, 2007). Örneklem girecek yaşlı sayısını belirlemek için $n = N.t.p.q / d^2.(N-1) + t^2.p.q$ formülünden yararlanılmıştır (Sebastian, Cleveland, Goldman & Moshfegh, 2007). Alfa (0,05) sonsuz serbestlik derecesindeki t değeri olan 1,96 alınmış ve sapma miktarı $d = 0,05$ seçilmiştir. Evren 915 olarak tespit edilmiş olup örneklem bu sayı üzerinden hesaplanmıştır. Yapılan hesaplamada; $n = 254,3$ bulunmuş ve örnek büyüklüğü 255 olarak belirlenmiştir. Araştırma sürecinde çıkabilecek veri kayıpları göz önünde bulundurularak önerilenin üstünde bir sayı (260) örneklem büyüklüğü olarak alınmıştır. Çalışmanın örnekleme, 65 yaş üstü, en az bir kronik hastalığı bulunan, mental açıdan soruları anlayıp cevap verme yetisine sahip olan (ASM hekiminden mental sorunu olan yaşlıların bilgisi alınmış ve çalışmaya dahil edilmemiştir), görme ve işitme problemi olmayan, sözel iletişim kurabilen, araştırmaya katılmaya istekli olan 08/07/2020-10/08/2020 tarihleri arasında ASM'ne başvuran yada telefonla aranıp ulaşılabilen yaşlılar arasından gelişigüzel örnekleme ile seçilmiştir.

Veri toplama tekniği ve araçları

Araştırma verileri sosyodemografik özellikler ile vitamin ve minerallerin kullanım özelliklerinin değerlendirildiği bir anket formu ile toplanmıştır. Anket formu araştırmacılar tarafından literatür

(Uyanık, 2000; Briefel & Johnson, 2004; Millen, Dodd & Subar, 2004; Acar Tek & Pekcan, 2008; Tufan, 2016) taranarak oluşturulmuştur. Anket formu sosyo-demografik özelliğe ait sorular (10 soru) ve vitamin ve mineral kullanımı ile ilgili sorular (16) olmak üzere toplam 26 sorudan oluşmaktadır. Anket formları COVID-19 pandemisi nedeniyle iki farklı yol ile yaşlı bireylere uygulanmıştır. Birincisi eğer yaşlı birey ASM'ye herhangi bir nedenle gelmiş ise araştırmacı yaşlı birey ile 2 metre fiziksel mesafeyi koruyarak, hem araştırmacı hem de yaşlı birey araştırmacının verdiği maske ve siperliği takarak anket yaşlı bireye verilmiştir ve yaşlı birey tarafından doldurulmuştur. Aynı zamanda ASM'de anketin yapıldığı odada pencereler açık tutulmuş ve odaya başka bir hasta ya da çalışan alınmamıştır. İkincisi yaşlı bireylere telefon edilerek anket formu okunmuş ve yaşlı bireyin verdiği cevaplar araştırmacı tarafından işaretlenmiştir.

Ön uygulama

Araştırma öncesi anket formunun anlaşılabilirliğini ve uygulanabilirliğini değerlendirmek amacıyla araştırmanın yürütüldüğü ASM dışında bulunan ve

gelişigüzel seçilen bir ASM'de 20 yaşlı bireye anket uygulanmıştır. Ön uygulama sonrasında sorular anlaşılır olduğu ve herhangi bir problem yaşanmadığı için ankette değişiklik yapılmamıştır.

Verilerin analizi

Verilerin istatistiksel analizi için SPSS (Statistical Package for Social Sciences) 22,0 paket programından yararlanılmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzde, ortalama ve ki-kare analizinden yararlanılmıştır. Sonuçlar $p < 0,05$ için istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Araştırmanın etiği

Araştırmaya başlamadan önce, Kırşehir Ahi Evran Üniversitesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu'nun 07/07/2020 tarih ve 2020-10/80 sayılı kararı ile araştırmanın uygulanması için onay alınmıştır. Anket formları doldurulmadan araştırma örneklemini oluşturan yaşlı bireylere bilgilendirilmiş onam formu okutularak ya da araştırmacı tarafından yaşlı bireye okunarak bireylerin sözlü/yazılı onamları alınmıştır.

Tablo 1. Yaşlı bireylerin sosyo-demografik özelliklerinin dağılımı (n=260).

Özellikler	n (%)	Özellikler	n (%)
Cinsiyet		Medeni durum	
Kadın	133 (51,2)	Evli	232 (89,2)
Erkek	127 (48,8)	Bekar	28 (10,8)
Eğitim durumu		Uzun süre yaşadığı yer	
Okur- yazar	24 (9,2)	İl	228 (87,7)
İlköğretim/ortaöğretim	128 (49,2)	İlçe	8 (3,1)
Lise ve üzeri	108 (41,5)	Köy/Kasaba	24 (9,2)
Algılanan gelir durumu		Algılanan sağlık durumu	
İyi	80 (30,8)	İyi	124 (47,7)
Orta	160 (61,5)	Orta	116 (44,6)
Kötü	20 (7,7)	Kötü	20 (7,7)
Çalışma durumu		Sağlık güvencesi	
Çalışıyor	52 (20,0)	Var	256 (98,5)
Çalışmıyor	208 (80,0)	Yok	4 (1,5)
Yaş		Sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşama durumu	
65-69	152 (58,5)	Evet	56 (21,5)
70-79	100 (38,5)	Hayır	204 (78,5)
80 ve üzeri	8 (3,1)		
Yaş $\bar{x} \pm sd$ (Min-Max) 69,0 \pm 3,83 (65-83)			

3. BULGULAR

Tablo 1'de araştırmaya katılan yaşlı bireylerin sosyo-demografik özellikleri verilmiştir. Çalışmaya katılan

yaşlıların yarısından fazlası (58,5) 65-69 yaş arasında olup yaş ortalaması 69,0 \pm 3,83'tür. Yaşlıların %51,2'si kadın, %89,2'si evli, %49,2 ilköğretim-ortaöğretim mezunu olduğu ve %87,7'sinin yaşamının uzun bir

bölümünü il merkezinde geçirdiği belirlenmiştir. Yaşlıların %61,5'i ekonomik durumunu, %44,6'sı sağlık durumunu orta olarak algılamaktadır. Yaşlıların yaklaşık tamamına yakınının (98,5) sağlık

güvencesi olup, %20'sinin hala çalıştığı ve %78,5'inin sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşamadığı belirlenmiştir.

Tablo 2. Yaşlı bireylerin vitamin ve mineralleri kullanım durumlarının değerlendirilmesi

Vitamin ve mineralleri kullanım Özellikleri*	Evet		Hayır	
	n	%	n	%
Vitamin ve mineralleri kullanma durumu (n=260)	84	32,3	176	67,7
Mineral kullanma durumu	32	12,3	228	87,7
Mineralleri reçeteli ve reçetesiz kullanma durumu (n=32)	28	10,8	4	12,5
Vitamin kullanma durumu	52	20,0	208	80,0
Vitaminleri reçeteli ve reçetesiz kullanma durumu (n=52)	16	6,2	36	13,8
Vitamin ve mineralleri hastalıklardan korunmak için kullanma durumu (n=260)	48	18,5	212	81,5
Vitamin ve mineralleri hastalıkların tedavisi için kullanma durumu(n=260)	36	13,8	224	86,2
Hekim muayenesinden sonra vitamin ve mineralleri kullanma (n=84)	44	16,9	40	15,4
Sağlık personeline (doktor, hemşire, diyetisyen, ebe vb)danışarak vitamin ve mineralleri kullanma (n=84)	60	23,1	24	9,2
Vitamin ve minerallerin tedavi uygulamalarından fayda görme durumu	30	11,5	6	2,3
Vitamin ve mineralleri benzer şikayeti olduğunda tekrar kullanma durumu	74	28,5	10	3,8
Vitamin ve mineralleri benzer şikâyeti olan kişilere önerme durumu	74	28,5	10	3,8
Kullanılan mineraller (n=32)				
Kalsiyum	12	37,5		
Magnezyum	8	25,0		
Demir	4	12,5		
Çinko	4	12,5		
Kalsiyum, Magnezyum, Demir	4	12,5		
Kullanılan vitaminler (n=52)				
C Vitamini	23	44,2		
D Vitamini	16	30,8		
B12 Vitamini	13	25,0		
Vitamin ve mineralleri kullanmayı tercih etme nedeni ** (n=84)				
Vitamin ve minerallerin daha doğal ve güvenli olduğunu düşünme	32	38,1		
Vitamin ve minerallere ulaşmanın daha kolay olduğunu düşünme	32	38,1		
Vitamin ve minerallerin daha faydalı olduğunu düşünme	20	23,8		
Vitamin ve mineralleri kullanmadaki beklenti ** (n=84)				
Bağışıklık sistemini güçlendirmek	40	47,7		
Hastalığıma şifa sağlamak	28	33,3		
Doktorumun /verdiği/ vereceği tedaviye destek ve yardımcı olmak	8	9,5		
Fiziksel olarak iyi hissetmek	8	9,5		
*Satur yüzdesi alınmıştır. **Sütun yüzdesi alınmıştır				

Araştırmaya katılan yaşlı bireylerin vitamin ve mineralleri kullanım durumlarının dağılımı tablo 2'de verilmiştir. Yaşlıların 32,3'ünün vitamin ve mineralleri kullandığı, %12,3'ünün mineralleri, %20,0'ünün ise vitaminleri kullandığı belirlenmiştir. Yaşlıların

kullandıkları mineraller sırasıyla Kalsiyum (%37,5), Magnezyum (%25,0), Demir (%12,5), Çinko (%12,5) ve Kalsiyum, Magnezyum, Demirdir (%12,5). Yaşlıların kullandıkları vitaminler ise sırasıyla C vitamini (%44,2), D vitamini (%30,8) ve B12

vitaminidir (%25,0). Vitamin ve mineralleri kullanan yaşlıların %18,5'i hastalıklardan korunmak, %13,8'i ise hastalıkların tedavisi için kullanmaktadır. Yaşlıların %12,5'i mineralleri reçetesiz, %13,8'i vitaminleri reçetesiz kullanmaktadır. Yaşlıların %16,9'u hekim muayenesinden sonra vitamin ve mineralleri kullandığını belirtirken %15,4'ü kullanmamaktadır. Sağlık personeline danışarak vitamin ve mineralleri kullanma oranı %23,1'dir. Yaşlı bireylerin %11,5'inin vitamin ve minerallerin tedavi uygulamalarına dahil olmasından fayda gördüğü, %28,5'inin benzer şikayeti olduğunda vitamin ve

mineralleri tekrar kullanacağı ve %28,5'inin vitamin ve mineralleri benzer şikayeti olan kişilere önerceği belirlenmiştir. Yaşlıların %38,1'inin daha doğal, güvenli ve ulaşmanın kolay olduğunu düşündüğünden, %23,8'inin ise daha faydalı olduğunu düşündüğünden vitamin ve mineralleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Yaşlıların vitamin ve mineralleri kullanma sürecindeki beklentileri ise sırasıyla bağışıklık sistemini güçlendirmek (%47,7), hastalığına şifa sağlamak (%33,3), doktorunun /verdiği/vereceği tedaviye destek ve yardımcı olmak (%9,5) ve fiziksel olarak iyi hissetmektir (%9,5).

Tablo 3. Yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanımının sosyodemografik özelliklere göre dağılımı.

Özellikler	Mineraller		Test	Vitaminler		Test
	Evet Sayı (%)	Hayır Sayı (%)		Evet Sayı (%)	Hayır Sayı (%)	
Cinsiyet						
Kadın	28 (21,1)	105 (78,9)	$\chi^2=17,670$ $P=0,001$	31 (23,3)	102 (76,7)	$\chi^2=1,863$ $P=0,172$
Erkek	4 (3,1)	123 (96,9)		21 (16,5)	106 (83,5)	
Medeni durum						
Evli	24 (10,3)	208 (89,7)	$\chi^2=7,690$ $P=0,006$	52 (22,4)	180 (77,6)	$\chi^2=7,845$ $P=0,002^*$
Bekar	8 (28,6)	20 (71,4)		0 (0,0)	28 (100,0)	
Eğitim durumu						
Okur- yazar	3 (12,5)	21 (87,5)	$\chi^2=0,323$ $P=0,851^*$	6 (25,0)	18 (75,0)	$\chi^2=0,509$ $P=0,775$
İlköğretim/ortaöğretim	17 (13,3)	111 (86,7)		24 (18,8)	104 (81,3)	
Lise ve üzeri	12 (11,1)	96 (88,9)		22 (20,4)	86 (79,6)	
Uzun süre yaşadığı yer						
İlçe, kasaba, köy	8 (25,0)	24 (75,0)	$\chi^2=5,447$ $P=0,020$	8 (25,0)	24 (75,0)	$\chi^2=0,570$ $P=0,450$
İl	24 (10,5)	204 (89,5)		44 (19,3)	184 (80,7)	
Algılanan gelir						
Kötü	4 (20,0)	16 (80,0)	$\chi^2=1,188$ $P=0,285^*$	2 (10,0)	18 (90,0)	$\chi^2=1,354$ $P=0,383^*$
İyi	28 (11,7)	212 (88,3)		50 (20,8)	190 (79,2)	
Algılanan sağlık durumu						
Kötü	8 (40,0)	12 (60,0)	$\chi^2=15,395$ $P=0,000$	5 (25,0)	15 (75,0)	$\chi^2=0,339$ $P=0,561$
İyi	24 (10,0)	216 (90,0)		47 (19,6)	193 (80,4)	
Çalışma durumu						
Evet	0 (0,0)	52 (100,0)	$\chi^2=9,123$ $P=0,001^*$	3 (5,8)	49 (94,2)	$\chi^2=8,227$ $P=0,003^*$
Hayır	32 (15,4)	176 (84,6)		49 (23,6)	159 (76,4)	
Yaş						
65-69	21 (13,8)	131 (86,2)	$\chi^2=0,771$ $P=0,380$	34 (22,4)	118 (77,6)	$\chi^2=1,283$ $P=0,257$
70 ve üzeri	11 (10,2)	97 (89,8)		18 (16,7)	90 (83,3)	
Sağlık güvencesi						
Var	32 (12,5)	224 (87,5)	$\chi^2=0,570$ $P=1,000^*$	52 (20,3)	204 (79,7)	$\chi^2=1,016$ $P=0,587^*$
Yok	0 (0,0)	4 (100,0)		0 (0,0)	4 (100,0)	
Sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşama durumu						
Evet	0 (0,0)	56 (100,0)	$\chi^2=10,017$ $P=0,001^*$	14 (25,0)	42 (75,0)	$\chi^2=1,115$ $P=0,291$
Hayır	32 (15,7)	172 (84,3)		38 (18,6)	166 (81,4)	

* Fisher's Exact Test

Bazı sosyodemografik değişkenler ile yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanımları arasındaki ilişki Tablo 3'te görülmektedir. Yaşlı bireylerin mineral kullanma durumlarında cinsiyet ($p=0,000$), medeni durum ($p=0,006$), uzun süre yaşanılan yer ($p=0,020$),

algılanan sağlık durumu ($p=0,000$), çalışma durumu ($p=0,001^*$) ve sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşama durumuna ($p=0,000^*$) göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmıştır. Kadın, bekar, hayatının uzun bir bölümünü ilçe, kasaba, köyde

geçiren, sağlık durumunu kötü algılayan, çalışmayan, sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşamayan yaşlı bireylerin mineral kullanma oranları yüksek olarak belirlenmiştir ($p<0,05$). Yaşlı bireylerin mineralleri kullanma durumları eğitim durumu ($p=0,851^*$), algılanan gelir ($p=0,285^*$), yaş ve sağlık güvencesi varlığına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

Yaşlı bireylerin vitamin kullanma durumlarında medeni durumları ($p=0,002^*$) ve çalışma durumlarına ($p=0,003^*$) göre istatistiksel açıdan anlamlı bir fark saptanmıştır. Yaşlı bireylerden evli olanların ve çalışmayanların vitaminleri kullanma oranları yüksek olarak belirlenmiştir ($p<0,05$). Yaşlı bireylerin vitaminleri kullanma durumları cinsiyet, eğitim durumu, uzun süre yaşanan yer, algılanan gelir, algılanan sağlık durumu, yaş ve sağlık güvencesi varlığına göre istatistiksel açıdan anlamlı bir farklılık göstermemektedir ($p>0,05$).

4. TARTIŞMA

Bu çalışmada kronik hastalığı olan yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanım özellikleri incelenmiştir.

Çalışmaya katılan yaşlıların yarısından fazlası (%58,5) 65-69 yaş arasında olup yaş ortalaması $69,0\pm 3,83$ 'tür. Ülkemizdeki yaşlı nüfus, diğer yaş gruplarındaki nüfusa göre daha yüksek bir hız ile artış göstermektedir. Yaşlı nüfusun toplam nüfus içindeki oranı 2014 yılında %8,0 iken, 2019 yılında %9,1'e yükselmiştir. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2019 yılına ilişkin "İstatistiklerle Yaşlılar" çalışmasının sonuçlarına göre; yaşlı nüfus olarak kabul edilen 65 ve daha yukarı yaştaki nüfus, son beş yılda %21,9 artarak 2019 yılında 7 milyon 550 bin 727 kişi olmuştur (TÜİK, 2019). Çalışmada yaşlıların %51,2'si kadındır. Yine TÜİK verilerine göre yaşlı nüfusun 2019 yılında %44,2'sini erkek nüfus, %55,8'ini kadın nüfus oluşturmaktadır (TÜİK, 2019).

Çalışmada yaşlıların %12,5'i mineralleri, %13,8'i vitaminleri reçetesiz kullanmaktadır. Yaşlıların %16,9'u hekim muayenesinden sonra vitamin ve mineralleri kullandığını belirtirken %15,4'ü kullanmamaktadır. Sağlık personeline (doktor, hemşire, diyetisyen, ebe vb) danışarak vitamin ve mineralleri kullanma oranı ise %23,1'dir (Tablo 2). Literatürde yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanım davranışları ile ilgili çalışma az bulunmakla birlikte akılcı ilaç kullanımı ile ilgili fazlaca çalışma bulunmaktadır (Ünsal, Demir, Çoban Özkan & Gürol Arslan, 2011; Özen, Kaya Erten & Bülbül, 2018; Akkuş & Karatay, 2011; Yılmaz, Yılmaz, Özyörük, Turunç, Gürleyik Erkman, Kınalıkaya, & Arslan, 2018). Hatta aynı ilde huzurevindeki yaşlılarda kronik hastalık sıklığını ve ilaç kullanımlarını belirlemek için yapılan bir çalışmada yaşlıların %75,4'ünün reçeteli, %7,9'unun reçetesiz, %5,6'sının hem reçeteli hem reçetesiz ilaç kullandığı belirlenmiştir (Ünsal, Demir, Çoban Özkan & Gürol Arslan, 2011). Yapılan diğer çalışmalarda yaşlı bireylerin kendi başına antibiyotik aldığı (Özen, Kaya Erten & Bülbül, 2018), hekime gitmeden kendi başına ilaç satın aldığı ve içtiği (Akkuş

& Karatay, 2011) ve eczaneden ilaçları reçetesiz aldıkları bildirilmiştir (Bilgili & Karatay, 2005). Akılcı İlaç Kullanımını (AİK), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ); hastaya kendi klinik gereksinimlerine en uygun ilacın, uygun endikasyonda, uygun dozda/sürede ve maliyeti en düşük olanın verilmesi olarak tanımlamıştır. Fakat DSÖ, hastaların yarısının ilaçlarını doğru bir şekilde almadıklarını tahmin etmektedir (Yılmaz, Yılmaz, Özyörük, Turunç, Gürleyik Erkman, Kınalıkaya, & Arslan, 2018). Yapılan çalışmalar yaşlıların akılcı olmayan ilaç kullanımlarının oranının fazla olduğunu göstermekle birlikte (Ünsal, Demir, Çoban Özkan & Gürol Arslan, 2011; Özen, Kaya Erten & Bülbül, 2018; Akkuş & Karatay, 2011; Yılmaz, Yılmaz, Özyörük, Turunç, Gürleyik Erkman, Kınalıkaya, & Arslan, 2018) araştırmaya katılan yaşlı bireylerin vitamin ve mineralleri de akılcı kullanmadıkları görülmektedir. Sonuç olarak bu veriler toplumumuzda akılcı ilaç kullanımı bilinci gibi akılcı vitamin ve mineral kullanımı bilincinin de yeterince gelişmediğini göstermektedir.

Vitamin ve mineralleri kullanan yaşlıların %18,5'i hastalıklardan korunmak %13,8'i ise hastalıkların tedavisi için kullanmaktadır. Yaşlıların vitamin ve mineralleri kullanma sürecindeki beklentilerinin başında ilk sırada bağışıklık sistemini güçlendirmek (%47,7) olup, diğerleri ise sırasıyla hastalığına şifa sağlamak (%33,3), doktorumun /verdiği/vereceği tedaviye destek ve yardımcı olmak (%9,5) ve fiziksel olarak iyi hissetmektir (%9,5) (Tablo2). İstanbul'da geniş yaş aralığında yapılan bir çalışmada bireylerin daha çok kendilerini iyi hissetmek, hastalıklara dirençli olmak amacıyla vitamin kullanmayı tercih ettikleri belirlenmiştir (Çoşkun & Turhan, 2010). Bu sonuçlar araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Vitamin ve mineraller yaşlılık dönemindeki bireylerde bağışıklık sistemini güçlendirerek hastalıklara karşı direnç oluştururlar. Örneğin çinko, selenyum, E vitamini; bağışıklık sistemini güçlendirir (Yıldırım Keskin, 2010). Yaşlıların vitamin ve mineralleri kullanma sürecindeki beklentilerini yaşam kalitelerini artırmak, gün içerisinde yaşadıkları yorgunluk hissinden kurtulmak, hastalıklara karşı dirençli olmak istemeleri etkilemiş olabilir. Aynı zamanda araştırmanın yapıldığı sürecin COVID-19 pandemi dönemine denk gelmesi, hastalıktan korunmak ve hastalığı yönetmekle birlikte sağlıklı bir bağışıklık sistemine sahip olmak için vitamin ve minerallerin kullanımına yaşlı bireylerin yöneldiği düşünülmektedir.

Çalışmada yaşlıların %38,1'inin daha doğal, güvenli ve ulaşmanın kolay olduğunu düşündüğünden, %23,8'inin ise daha faydalı olduğunu düşündüğünden vitamin ve mineralleri tercih ettikleri belirlenmiştir. Genellikle gelişmiş ülkelerde sık görülen, günlük multivitamin-multimineral ve bitkisel kökenli bazı beslenme destekleri kullanımı ülkemizde de yaygınlaşmaktadır. Yapılan bir çalışmada kişilerin vitaminleri eczaneden, vitamin mağazalarından, internet vasıtasıyla, pazarlama şirketleri vasıtasıyla satın aldıkları belirlenmiştir (Çoşkun & Turhan, 2010). Bu çalışma bulgusu ile Çoşkun ve Turhan'ın

yaptığı çalışma bulgusu bize vitamin ve minerallerin eczanelerden, vitamin mağazalarından, pazarlama şirketleri vb gibi yollarla temin edilmesinin yaşlıların vitamin ve mineralleri tercih etme nedenlerini etkilediğini düşündürmektedir.

Yaşlı bireylerin mineralleri ve vitaminleri kullanmalarında yaş, eğitim düzeyi, algılanan gelir düzeyi ve sağlık güvencesi durumunun etkin olmadığı belirlenmiştir. Herhangi bir sağlık sorunuyla karşılaşan bireylerin davranışlarını etkileyen önemli sosyodemografik değişkenlerden olan yaş, eğitim düzeyi, algılanan gelir düzeyi ve sağlık güvencesinin olup olmaması yaşlıların vitaminleri ve mineralleri kullanmalarında ilişkisi gösterilememesine rağmen literatürde bu belirtilen sosyodemografik özelliklerin ilaç kullanımında etkili olduğunu gösteren çalışmalar bulunmaktadır (Yılmaz, Yılmaz, Özyörük, Turunç, Gürleyik Erkman, Kınalılıkaya, & Arslan, 2018; Şahin, Özer & Yanardağ, 2018; Kuvvetlioğlu, 2011; Tarhan, Uslu, Kavaklı, Karagülle & Özgüles, 2020; Aparasu, Mort & Brandt, 2005; Ekenler & Koçoğlu, 2016).

Yaş ortalaması 41,5±16,8 olan bir örnekleme yapılan bir çalışmada çekirdek aileye ve ailedeki birey sayısı beş ve beşin altında olanların daha yüksek oranda akılcı olmayan ilaç kullanımı davranışı sergiledikleri görülmektedir (Ekenler & Koçoğlu, 2016). Yaşlı bireylerle yapılan bir çalışmada ise bekar/dul olmanın polifarmasi riskini artırdığı belirtilmiştir (Arslan, Keskin, Koç, Sözmen & Kaplan, 2020). Çalışmada ilginç bir bulgu olarak bekar olan yaşlı bireylerin, evli olan yaşlılara göre mineralleri kullanmaları daha fazla iken, evli olan yaşlı bireylerin bekar olan yaşlı bireylere göre vitamin kullanımları daha yüksek bulunmuştur. Çeşitli yaş gruplarında yapılan çalışmalar bize aile bireyleri tarafından genelde vitaminlerin özelliklerinin daha iyi bilindiğini, vitamin reklamlarının mineral reklamlarına göre daha fazla basın yayın organlarında yer aldığını göstermektedir (Bülbül, Sürücü, & Aşık, 2014; Coşkun & Turhan, 2010). Evli olan yaşlı bireylerin bekar olan yaşlı bireylere göre vitamin kullanımlarının yüksek olması aile bireylerinin vitaminler hakkında daha çok bilgisinin olması, reklamlar aracılığıyla kullanılan vitaminleri daha çok görmesi ve duymasına bağlı olduğu ile açıklanabilir.

Hayatının uzun bir bölümünü ilçe, köy ve kasabada geçiren yaşlılarda, hayatının uzun bir bölümünü il merkezinde geçiren yaşlılara göre vitamin ve mineral kullanma oranları yüksek olarak belirlenmiştir (Tablo 3). İlçe, köy ve kasabada yaşayanların daha doğal beslendikleri ve dolayısıyla vitamin-mineral takviyesine daha az ihtiyaç duydukları düşünülmesine rağmen çalışmada farklı bir sonuç bulunmuştur. Bu durum ilçe, köy ve kasabada yaşayan yaşlıların yanlış beslenme davranışları ile açıklanabilir. Aynı zamanda yaşlı bireylerin sağlık hizmetine ulaşımında sorun yaşamaması ile de ilişkilendirilebilir. Nitekim yaşlıların çoğu sağlık hizmetine ulaşımında sorun yaşamadığını (%78,5) belirtmiştir (Tablo 1). Fakat yapılan ki-kare analizinde yaşlıların mineralleri kullanma durumlarında sağlık kurumuna ulaşımında sorun yaşama durumuna göre istatistiksel açıdan

anlamli bir fark saptanırken, vitaminleri kullanma durumlarında istatistiksel açıdan anlamli bir fark saptanmamıştır.

Araştırmada çalışmayan yaşlı bireylerin vitamin ve mineral kullanma oranları çalışanlara göre daha yüksek olarak belirlenmiştir. Çalışmaya katılan yaşlıların yaş ortalaması 69,0±3,83 olup, yaşlıların yarısından fazlası (%58,5) 65-69 yaş aralığında, %38,5'i 70-79 yaş aralığında iken çok az bir kısmı (%3,1) 80 ve üzeri yaş grubundadır. Bu sonuçlar bize çalışmayan grubun yaşlı bireyler arasında kategorik olarak yaşça daha büyük grup olduğunu (70 yaş ve üzeri), göstermektedir. Yapılan çalışmalar yaşla birlikte sahip olunan kronik hastalık sayısının arttığını göstermiştir (Ünsal, Demir, Çoban Özkan & Gürol Arslan, 2011; Arslan, Keskin, Koç, Sözmen & Kaplan, 2020). Kronik hastalık sayısının yaşla birlikte artması ile yaşı 70 yaş ve üzeri olan yaşlıların daha fazla vitamin ve mineral kullanması beklendiği bir sonuç olarak karşımıza çıkmaktadır.

Çalışmada sağlık durumlarını kötü olarak algılayan yaşlıların vitamin ve mineral kullanma oranları sağlık durumlarını iyi olarak algılayan yaşlılara göre daha fazladır. Bu durumda sağlıklarını kötü olarak algılayan yaşlıların sağlıklarını düzeltmek için vitamin ve mineral kullanımına yönelmiş olabileceği söylenebilir.

5. SONUÇ ve ÖNERİLER

Sonuç olarak, yaşlı bireylerin %32,3'ünün vitamin ve mineralleri kullandığı tespit edilmiştir. Yaşlıların minerallerden en çok Kalsiyum, Magnezyum, Demir ve Çinko kullandığı, vitaminlerden ise en çok C vitamini, D vitamini ve B12 vitamini kullandıkları görülmektedir. Yaşlılar kullandıkları vitamin ve mineralleri ise daha çok hastalıklardan korunmak için kullanmaktadırlar. Aynı zamanda yaşlıların azımsanmayacak kadar bir oranın vitamin ve mineralleri reçetesiz kullandıkları belirlenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, yaşlıların vitamin ve mineralleri akılcı kullanımı konusunda farkındalık kazandırılması, sağlık personeli tarafından yaşlılara vitamin ve mineralleri kullanımı konusunda eğitimler verilmesi önerilmektedir.

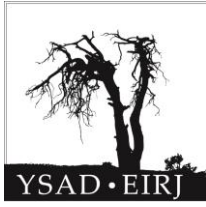
Çıkar Çatışması / Conflict of Interest

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir / No conflict of interest was declared by the authors.

KAYNAKÇA

- Acar Tek, N., & Pekcan, G. (2008). Besin destekleri kullanılmalı mı? KLASMAT Matbaacılık, Ankara. <https://sbu.saglik.gov.tr/Ekutuphane/kitaplar/B%2015.pdf>
- Akkuş, Y., & Karatay, G. (2011). Kars'ta 60 yaş üstü bireylerin ilaç kullanım davranışlarının değerlendirilmesi. *TÜBAV Bilim Dergisi*, 4(3), 214-220.
- Aparasu, R. R., Mort, J. R., & Brandt, H. (2005). Polypharmacy trends in office visits by the

- elderly in the United States, 1990 and 2000. *Res Social Adm Pharm*, 1(3), 446-459.
- Arslan, M., Keskin Arslan, E., Koç, E. M., Sözmen, M. K., & Kaplan, Y. C. (2020). Altmış beş yaş ve üzeri kişilerde kırılabilirlik ile ilaç kullanımı ve polifarmasi arasındaki ilişki. *Med Bull Haseki*, 58, 33-41.
- Bilgili, N., & Karatay, G. (2005). Sait Yazıcı Sağlık Ocağı bölgesinde yaşayan bireylerin ilaç tüketimi ile ilgili bazı uygulamalarının belirlenmesi. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 12(1), 39-48.
- Briefel, R. R., & Johnson, C. L. (2004). Secular trends in dietary intake in the United States. *Annu Rev Nutr*, 24, 401-431.
- Bülbül, S., Sürücü, M., & Aşık, G. (2014). Vitamin kullanım alışkanlıkları ve etkileyen faktörler. *Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi*, 57(4), 241-245.
- Çoşkun, F., & Turhan, H. (2010). İstanbul'da vitamin kullanım alışkanlıkları ve bu alışkanlıkları etkileyen faktörler üzerine bir araştırma. *Marmara Eczacılık Dergisi*, 14, 21-28.
- Ekenler, Ş., & Koçoğlu, D. (2016). Bireylerin akılcı ilaç kullanımıyla ilgili bilgi ve uygulamaları. *Hacettepe Üniversitesi Hemşirelik Fakültesi Dergisi*, 3(3), 44-55.
- Ervin, R. B., & Kennedy-Stephenson, J. (2002). Mineral intakes of elderly adult supplement and non-supplement users in the third national health and nutrition examination survey. *The Journal of Nutrition*, 132(11), 3422-3427.
- Esin, M. N. (2014). Örneklem. Erdoğan, S., Nahcivan, N., Esin, M. N., editörler. *Hemşirelikte Araştırma: Süreç, Uygulama ve Kritik*. Nobel Tıp Kitabevleri. İstanbul. (s.189).
- Fletcher, R. H., & Fairfield, K. M. (2002). Vitamins for chronic disease prevention in adults: Clinical applications. *JAMA*, 287(23), 3127-3129.
- Kuvvetlioğlu, K. (2011). *Yaşlı Hastaların İlaç Kullanım Davranışları ve Etkileyen Faktörlerin Belirlenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). K.K.T.C. Lefkoşa: Yakın Doğu Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü.
- Millen, A. E., Dodd, K. W., & Subar, A. F. (2004). Use of vitamin, mineral, nonvitamin, and nonmineral supplements in the United States: The 1987, 1992, and 2000 national health interview survey results. *J Am Diet Assoc*, 104(6), 942-950.
- Özen, B., Kaya Erten, Z., & Bülbül, T. (2018). Kuşaklar arası akılcı ilaç kullanımı. *Sağlık Bilimleri Dergisi*, 27(3), 199-204.
- Park, S., Johnson, M., & Fischer, J. G. (2008). Vitamin and mineral supplements: barriers and challenges for older adults. *Journal of Nutrition for the Elderly*, 27(3-4), 297-317.
- Radimer, K., Bindewald, B., Hughes, J., Ervin, B., Swanson, C., & Picciano, M. (2004). Dietary supplement use by adults: data from the national health and nutrition examination survey. 1999-2000. *American Journal of Epidemiology*, 160(4), 339-349.
- Şahin, D. S., Özer, Ö., & Yanardağ, M. Z. (2018). Yaşlı bireylerin ilaç kullanımına ilişkin davranışlarının sosyo-demografik değişkenler açısından incelenmesi. *MAKÜ Sag. Bil. Enst. Derg*, 6(1), 15-25.
- Saraç, Z. F., & Yılmaz, M. (2015). Yaşlılık ve sağlıklı beslenme. *Ege Tıp Dergisi*, 54(10), 1-11.
- Sebastian, R. S., Cleveland, L. E., Goldman, J. D., & Moshfegh, A. J. (2007). Older adults who use vitamin/mineral supplements differ from nonusers in nutrient intake adequacy and dietary attitudes. *Journal of the Academy of Nutrition and Dietetics*, 107(8), 1322-1332.
- Şanal Karahan, F., & Hamarta, E. (2019). Geriatrik olgularda kronik hastalıkların ve polifarmasinin ölüm kaygısı ve anksiyete üzerine etkisi. *Aegean J Med Sci*, 1, 8-13.
- Taşkın Şayir, Ç., Aslan Karaoğlu, S., & Evcik Toprak, D. (2014). Şişli Etfal Eğitim ve Araştırma Hastanesi Aile Hekimliği Polikliniği'ne başvuran 65 yaş üstü hastalarda polifarmasi ve tamamlayıcı tedavi kullanımlarının değerlendirilmesi. *Türkiye Aile Hekimliği Dergisi*, 18(1), 35-41.
- Tarhan, G., Uslu, AU., Kavaklı, O., Karagülle, M., & Özgüles, B. (2020). Yaşlı hastalarda akılcı ilaç kullanımı. *Osmangazi Journal of Medicine*, 42(2), 130-139.
- Tufan, A. (2016). Yaşlılıkta vitamin ve eser elementlerin akılcı kullanımı. *Türkiye Klinikleri J Geriatr-Special Topics*, 2(2), 77-80.
- T. C. Kalkınma Bakanlığı. On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023). Yaşlanma. Özel İhtisas Komisyonu Raporu. Ankara 2018. <https://sbb.gov.tr/wp-content/uploads/2020/04/YaslanmaOzellhtisasKomisyonuRaporu.pdf>
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). [İnternet]. 2019. <https://www.ekonomist.com.tr/haberler/tuik-yayimladi-iste-turkiye-2019-yasli-nufus-istatistikleri.html>.
- Uyanık, F. (2000). Bazı iz elementlerin organizmadaki başlıca fonksiyonları ve bağışıklık üzerine etkileri. *Erciyes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Dergisi*, 9(2), 49-58.
- Ünsal, A., Demir, G., Çoban Özkan, A., & Gürol Arslan, G. (2011). Huzurevindeki yaşlılarda kronik hastalık sıklığı ve ilaç kullanımları. *ADÜ Tıp Fakültesi Dergisi*, 12(3), 5-10.
- Yılmaz, M., Yılmaz, A., Özyörük, M., Turunç, F., Gürleyik Erkmn, N., Kınalılıkaya, A., & Arslan E. (2018). Akılcı ilaç kullanımı: Düzce'de aile hekimlerinin bilgi ve davranışları. *Türk Aile Hek. Derg*, 22(1), 20-27.
- Yıldırım Keskin, A. (2010). Yaşlılarda beslenme [İnternet]. [Erişim Tarihi 18.08.2020]. Erişim adresi: http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/yasli_bakimi_onlisans_ao/yasli_larda_beslenme.pdf

DERLEME MAKALE

Yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma bakış açısından Üçüncü Yaş Üniversiteleri: İyi uygulama örnekleri

Sema OĞLAK^{1*} & Ayşe CANATAN^{**}

*Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Nazilli İİBF, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü, Nazilli -Aydın/
Türkiye

**Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü, Ankara / Türkiye

*ORCID ID: 0000-0001-6981-0325 **ORCID ID: 0000-0003-0156-2382

ÖZET

Demografik verilere göre yaşlı nüfus tüm dünyada hızla artmaktadır. Tüm dünyada 2050 yılında her beş kişiden birinin 60 yaş ve üstünde olacağı öngörülmektedir. Nüfus yaşlanması, artık önemli bir olgudur ve artan yaşlı nüfus göz önüne alındığında, aktif yaşlanmanın kişisel, aile, toplumsal, hükümet ve küresel düzeydeki önemi anlaşılmalı ve yaşlı bireylerin kendi yaşamlarında anlam ve memnuniyeti nasıl buldukları sorusu her düzeyde ön plana çıkmıştır. Aktif yaşlanma çabası, yaşlı bireyler için yaşam boyu öğrenmenin (YBÖ) önemi ve geliştirilmesi üzerine dikkatlerin çevrilmesine neden olmuştur. Yaşam boyu öğrenmenin geliştirilmesinin yaşlı bireyler için fiziksel, sosyal ve duygusal yararları olduğuna inanılmaktadır. Bu çalışmanın amacı, üçüncü yaş üniversitelerinin (ÜYÜ) mevcut durumunu tanımlamak ve dünyadaki "iyi uygulamaları" değerlendirmektir. Çalışmanın yöntemi; literatür taranmasına dayalı olarak, ÜYÜ yaşlı bireylerin yaşam boyu öğrenme perspektifinden kazanımları ve aktif yaşlanma üzerindeki etkilerine dayalı bir inceleme çalışması olup en iyi uygulama örneklerine yer verilecektir. ÜYÜ, akran desteği ve bilgi paylaşımına dayanan yaşam boyu öğrenme programı olarak birçok ülkede uygulanmakta olup, sosyal bütünleşmeyi sağlaması ve psikolojik yararları ile yaşlıların kişisel yaşam kalitesini arttırdığı çok sayıda uygulamalarla ortaya konulmuştur. ÜYÜ programlarının, başarılı ve aktif yaşlanma üzerinde önemli etkisinin olduğu anlaşılmaktadır. Yaşlılar, ÜYÜ yoluyla hem topluma katılım sağlamakta hem de bilgi ve becerilerini geliştirebilmektedirler.

MAKALE GEÇMİŞİ

Geliş 24 Nisan 2020

Kabul 28 Eylül 2020

ANAHTAR KELİMELER

Üçüncü Yaş Üniversitesi, yaşam boyu öğrenme, aktif yaşlanma, yaşam kalitesi, sosyal katılım, iyi uygulama örnekleri

The Universities of the Third Age in terms of lifelong learning and active ageing: Good practices

ABSTRACT

Demographic data show that the population of elderly is growing rapidly. With one in nine people in the world aged 60 years or over, projected to increase to one in five by 2050, population ageing is a phenomenon that can no longer be ignored. Given increasing older population, the imperative for active ageing has become prominent, and the question of how older people find meaning and satisfaction in their lives is now to the forefront at multiple levels; personal, family, societal, governmental and global. Such issues were tackled in improving lifelong learning (LLL) in older person life. The aim of this study is to define the current situation of U3A and evaluate the implementation of best practices in the world. The method of the study is based on the literature review, a study based on the acquisitions of elderly from the perspective of lifelong learning and their effects on active aging, and best practice examples will be included. The University of the Third Age (U3A), a lifelong learning programme that rooted in peer-support and knowledge; adopted in several countries worldwide implemented. U3A have been found to raise the social integration, psychological benefits and quality of life of elderly. Thereby leading them to optimum levels of active and successful aging among elderly people.

ARTICLE HISTORY

Received 24 April 2020

Accepted 28 September 2020

KEYWORDS

University of the Third Age, lifelong learning, active aging, quality of life, social inclusion, good practices

¹ Sorumlu Yazar E-mail: sema.oglak@adu.edu.tr

Makalenin Kaynak Olarak Gösterimi: Oğlak, S., & Canatan, A. (2020). Yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma bakış açısından Üçüncü Yaş Üniversiteleri: İyi uygulama örnekleri. *Yaşlı Sorunları Araştırma Dergisi (YSAD)*, 13(2), 131-141. doi: 10.46414/yasad.726075

"Yaşlanmaktan veya ölmekten kaçınamazsınız. Sonbahar yılın en iyi ve en güzel mevsimi olabileceği gibi, yaşlanma da en iyi ve en güzel yaşam dönemi olabilir ve yaşamınızda yaşadıklarınız size iyi bir performans duygusu verebilir".

Aleksander Kepiński (Polonyalı filozof ve psikiyatrist)

1.GİRİŞ

Nüfus yaşlanması, insanlığın en önemli zaferlerinden biri olduğu kadar karşılaştığı önemli zorlukları da beraberinde getirmektedir (WHO 2002). Demografik veriler, yaşlı nüfusun hızla arttığını ve nüfus yaşlanmasının artık göz ardı edilemeyecek bir olgu olduğunu göstermektedir. 65 yaş üstündeki nüfusun, küresel düzeyde 2019 yılında %9, 2030 yılında %12, 2050 yılında %16 ve 2100 yılında ise %23 olacağı öngörülmektedir (UNDESA Population Division 2019:18). Yaşlı nüfus artışı ile günümüzde aktif yaşlanmanın önemi ve bunun yaşlıların yaşamın anlamı ve yaşam memnuniyeti üzerinde nasıl bir etki yarattığı konusu öne çıkmaya başlamıştır. Bireylerin yaşamının son yıllarında bile topluma katılım, yeni bilgi sistemlerine ve teknolojilerine uyum sağlamak amacıyla yaşam boyu öğrenmenin teşvik edilmesinin önemini ortaya çıkarmaktadır (Findsen & Formosa, 2016; Lear, 2003). Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, farklı ülkelerde farklı içerik ve uygulamalarla yaşlıların sosyal gelişimi düşüncesinin ürünü olarak uygulanmaya başlanan üçüncü yaş üniversiteleri (ÜYÜ); ileri yaşlarda topluma katılım, onur ve saygınlığının korunması ile kişisel gelişimi desteklemesi açısından oldukça heterojen, geniş bir yelpazede öğrenme fırsatlarını sunmaktadır (Formosa, 2019; Tam, 2019; Stankov, 2017; Selecky, 2017; Findsen & Formosa 2016; Tabatabaei & Roostai, 2014; Villar & Celdrán, 2012; Swindell, 2002).

Bu çalışmanın amacı, üçüncü yaş üniversiteleri konusunu yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanma bileşenleri çerçevesinde ele alarak uygulamadaki izlenen modelleri ile dünyadaki en iyi uygulama örneklerine yer vermek ve konuyla ilgili daha geniş bir bakış açısını ortaya koymaktır.

Bu derleme çalışmasında, literatür taraması yöntemine dayalı olarak, yaşlı bireylerin yaşam boyu öğrenme davranışları ve aktif yaşlanma üzerindeki etkilerine dayalı bir değerlendirme ile uygulanan modeller ve en iyi uygulama örneklerine yer verilmiştir. Bu bağlamda, çalışmanın soruları şu şekilde yapılandırılmıştır; a) ÜYÜ'nün kavramsal ve teorik çerçevesi nedir? b) ÜYÜ uygulamaları ve modelleri ve farklılıkları nelerdir? c) ÜYÜ'de yaşam boyu öğrenme ve aktif yaşlanmaya katkı sağlayacak en iyi uygulama örnekleri nelerdir?

Çalışma, yaşam boyu öğrenme ve yaşam kalitesi kavramlarının yaşlılıkla ilişkisi ve önemi; üçüncü yaş üniversitelerinin teorik çerçevesi ve öne çıkan temel modelleri ile seçilmiş bazı ülke modelleri ve uygulamadaki iyi uygulama örneklerine yer verilmiş, üçüncü yaş üniversitelerinin güçlü ve zayıf yönleri ele alınarak okuyucuya geniş bir bakış açısı sağlayacak şekilde ele alınarak tartışılmıştır.

2. YAŞLILIK VE YAŞAM BOYU ÖĞRENME

Yaşam boyu öğrenme, ilk kez 1960 yılında UNESCO tarafından düzenlenen bir konferansta dile getirilmiş bir kavramdır. Yaşam boyu öğrenme kavramı; bireyi

merkez alan bir yaklaşımı benimsemesi, okul dışı öğrenmeye önem vermesi ve eğitimin belli bir zaman diliminde sınırlandırılmaması açısından diğer eğitimlerden önemli ölçüde ayrılmaktadır (Güleç, Çelik & Demirhan, 2012:35).

Tüm dünyada, yaşam boyu öğrenmenin ilgi odağı olması, hem bireysel hem toplumsal bir kazanımı ortaya koymasının bir sonucudur. Yaşam boyu öğrenme, zorunlu eğitim öncesinden emeklilik sonrasına kadar tüm yaşları kapsamakta ve örgün, yaygın eğitim ve resmi olmayan kurumsal ortamlar olmak üzere tüm öğrenme kanallarını ifade etmektedir (Güleç, Çelik & Demirhan, 2012:37).

Yaşam boyu öğrenme kavramına ilişkin literatürde oldukça geniş bir tanımlamaya yer verildiği görülmektedir. Yaşam boyu öğrenme, bireyin potansiyelini ve yeterliliklerini yaşamı boyunca geliştiren bir süreçtir (Güleç vd., 2012:35; Wei, 2015:10; Kaya, 2016:39). Samancı & Ocakçı (2017)'ya göre, yaşam boyu öğrenme, örgün eğitimin getirdiği yaş ve mekân sınırına bağlı kalmaksızın, bireyin eğitim yoluyla kazandığı her türlü bilgi, beceri, tutum ve davranışlar olarak tanımlanmaktadır. Güleç vd. (2012:35) göre, yaşam boyu öğrenme, formal eğitim sisteminin dışında eğitimle ilgili tüm potansiyeli geliştirmeyi amaçlayan genel bir düzenlemedir ve her türlü eğitim faaliyetini kapsayan geniş bir kavramdır. Bu açıdan bakıldığında, örgün eğitimin bir alternatifi değil, tam tersine, örgün eğitimin eksik ve yetersizliklerinin tamamlanmasına hizmet etmektedir (Güleç vd., 2012:35). Diğer yandan, yaşam boyu öğrenme; kişisel, toplumsal, sosyal ve/veya istihdamla ilgili bir çerçevede bilgi, beceri ve yetkinlikleri geliştirmek ve toplumsal bütünleşmeyi sağlamak amacıyla yaşam boyunca gerçekleştirilen tüm öğrenme etkinlikleri olarak ifade edilmektedir (Wei, 2015:10; Güleç vd., 2012:35). Bu açıdan değerlendirildiğinde, yaşamın her döneminde öğrenme, motivasyon, zihinsel beceri ve gelişim için vazgeçilmez bir özellik göstermektedir (Wei, 2015:10).

Yaşam boyu öğrenme, Avrupa Birliği (AB) üye devletlerin bilgi ekonomisi içerisindeki rekabet güçlerini arttırmada en temel stratejilerinden biri olarak görülmekte ve eğitim politikalarının genel çerçevesini oluşturmaktadır. Avrupa Mesleki Eğitimi Geliştirme Merkezi (Cedefop), AB'nin Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri doğrultusunda, kendi hazırladıkları yaşam boyu öğrenme hedefleri içinde herkes için eşit, nitelikli ve bütüncül bir öğrenme yaklaşımı ile hareket edilmesi ilkesini benimsemiştir (Cedefop, 2019; Forette, Brieu, & Shineman, 2013).

Yaşlılar açısından öğrenme; toplumsal değişime ayak uydurma, var olan yaşamlarını iyileştirme, karşılaştıkları sorunları çözme ve sosyal gerçekliği anlama gereksinimlerinden doğmuştur (Koulaouzides & Popović, 2017). Bununla birlikte, yaşlı bireyler, günlük yaşamın gerektirdiği yeniliklerden uzak kalmamak ve yaşam kalitelerini arttırmak amacıyla yaşam boyu öğrenme faaliyetlerinin içinde daha fazla yer almak istemektedirler (Kılıç, 2018). Bu açıdan

bakıldığında, gelişmelere uyum gösterme çabasındaki yaşlılar için de önemli bir fırsat sağlamaktadır (Kaya, 2016:35).

Yaşam boyu öğrenme, yaşlanan toplumlarda yaşlıların istihdama katılımı ve ekonomiye katkısı, beceri ve deneyim geliştirme ve ayrıca bilginin kuşaklararası paylaşımı açısından da anahtar bir rol oynamaktadır (Aydın, 2017; International Longevity Centre Brazil, 2015). Bu bağlamda, yaşam boyu öğrenmenin, yaşlılar için fiziksel, sosyal, bilişsel ve duygusal yararları olması nedeniyle, çeşitli programlarla yaşlıların öğrenme davranışını yaşamlarının sonuna kadar devam ettirmesi teşvik edilmektedir (Patterson, Moffatt, Smith, Scott, McLoughlin, Bell & Bell, 2015; Zhao & Chui, 2019). Özellikle çalışma yaşamı döneminde çeşitli sorumlulukları nedeniyle gerçekleştiremedikleri bilgi-beceri gerektiren donanımlarını emeklilik sonrasına bırakmaktadırlar. Bu anlamda, yaşam boyu öğrenme tanımlarından biri de "emeklilikte öğrenme" olarak adlandırılmaktadır (Road Scholar, 2015). Öte yandan, yaşamın ileri dönemlerinde bireylere "nelerin" öğretilmesinden daha çok "neden" öğrenilmesi gerektiği üzerine odaklanıldığı görülmektedir. İleri yaştaki bireyler için yaşam boyu öğrenmede temel önceliğin; azalan fiziksel güç ve sağlık, emekliliğe geçiş, gelir azalması, eş kaybı, değişen sosyal ve kamu yükümlülükleri gibi "yaşlılığa eşlik eden" dönüşümlere nasıl uyum sağlanacağına yönelik yardımcı olma bakış açısı, öne çıkan gerekliliklerdendir (Formosa, 2019).

Uluslararası Madrid Yaşlı Eylem Planı (2002), yaşlılara yaşam boyu öğrenme davranışlarının kazandırılmasında önemli bir kilometre taşıdır. Bu plan, öncelikle, "yaşam boyu öğrenme" anlayışı çerçevesinin, yaşlıların eğitime erişiminin sağlanması yoluyla kendi bireysel gelişimini ve potansiyelini ortaya çıkarmasını sağlayacak önemli bir etken olduğuna dikkat çekmektedir (Mackowicz & Wnek-Gozdek, 2016). Örneğin, AB Eurostat 2017 verilerine göre, AB 28 ülkede 55-74 yaş arasındaki nüfusun % 4.9'u; İspanya Ulusal İstatistik Birimi'ne göre, 55-74 yaş arasındaki bireylerin %22.8'inin resmi ya da gayriresmi bir eğitim faaliyetine katıldıklarını göstermektedir (Formosa, 2019:6).

OECD, yaşam boyu öğrenmeyi, yaşlanan bir dünyada insan sermayesinin en önemli bileşenlerinden biri olarak görmektedir (International Longevity Centre Brazil, 2015). Küreselleşme ve bilgi ekonomisinin hızla genişlemesi ile bilginin değerli olduğu ve bilgiye erişimin hayati bir öneme sahip olduğunu ortaya çıkarmıştır. Toplumsal düzeyde, yaşamın her kesiminde bilgili ve mevcut becerilere sahip olan bireyler, ekonomik rekabet edebilirliğe, istihdama da katkıda bulunmaktadır. Ayrıca, yaşam boyu öğrenmenin, yalnızca istihdam edilebilirlik için değil bireyin sağlıklı kalması, iyilik halinin güçlendirilmesi, çevreyi anlama ve topluma katılımı sağlamada da önemli bir etki yaratabileceğine inanılmaktadır (International Longevity Centre Brazil, 2015).

Öte yandan, yaşlıların yaşam boyu öğrenme anlayışının geliştirilmesi, yaşlıların topluma katılım ve kuşaklararası/kültürlerarası diyalog için de bir şanstır (Stadelhofer, 2017:18). Bu bağlamda, yaşlıların yaşam boyu öğrenme sürecinin içinde yer alması; sağlığın korunması ve geliştirilmesi, sosyal ağların

zenginleşmesi, toplumla bütünleşmesi, yalnızlığın azaltılması, yaşamdan keyif alma, karşılaştığı zorluklarla başedebilme yeteneğini kazanma ve güçlenmesinde önemli kazanımlar elde edilmektedir (Cachioni, Delfino, Yassuda, Sathler, Batistoni, Melo, & Domingues, 2017; Wei, 2015:12; Patterson vd., 2015; Swindell, 2002; Stadelhofer, 2017).

3. YAŞAM BOYU ÖĞRENME VE AKTİF YAŞLANMA AÇISINDAN ÖNEMİ

Aktif yaşlanma; yaşam boyu öğrenme, fiziksel sağlık ve işlevsellik, yaşam şekli, çevresel koşullar ve sosyal içerme gibi çeşitli faktörler tarafından etkilenen çok boyutlu bir kavramdır (Liotta, Canhao, Cenko, Cutini, Vellone, Illario, Kardas, Poscia, Sousa, Palombi & Marazzi, 2018). Aynı zamanda aktif yaşlanma; sağlık, topluma katılım ve güvenlik fırsatlarının en iyi düzeyde sağlanması sürecidir. Yapılan araştırmalar, aktif yaşlanma ile yaşam boyu öğrenme arasında doğrusal bir ilişkinin olduğunu göstermektedir (Mackowicz & Wnek-Gozdek, 2016; Merriam & Kee, 2014; Wei, 2015). Bu nedenle, yaşam boyu öğrenme ve sağlığın geliştirilmesi stratejilerini içeren başarılı ve aktif yaşlanma, son yıllarda daha fazla konuşulmaya başlanmıştır (Nascimento & Giannouli, 2019; Aydın & Sayılan, 2014; Canatan & Boz, 2019:350).

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ), aktivite ile yaşamın ilerleyen dönemlerinde sağlıklı yaşama fırsatları arasında güçlü bir ilişki olduğunu vurgulayarak, yaşlılar için aktif yaşam fırsatlarının yaratılması gerektiğine dikkat çekmiştir (Formosa, 2019:3). DSÖ'nün aktif yaşlanma kavramı, yaşlılığın bütüncül ve pozitif yönünü ele alan ve hem bireysel bir amaç hem bir politik hedefdir. Başlangıçta yalnızca, sağlık, topluma katılım ve güvenlik ana bileşenleri yönünden tanımlanan aktif yaşlanma kavramı (WHO, 2002), 2010 yılında değiştirilerek; sağlık, topluma katılım ve güvenlik temel dayanaklarına "yaşam boyu öğrenme" bileşeni eklenerek, "yaşlı bireylerin yaşam kalitesini artırmak için sağlık, yaşam boyu öğrenme, katılım ve güvenlik fırsatlarını en yüksek düzeye çıkarma süreci" olarak yeniden tanımlanmıştır (International Longevity Centre Brazil, 2015:43; Formosa, 2019).

Kuşkusuz ki, bireylerin önemli bir bölümü, ileri yaşın getirdiği yaşam tarzına ayak uydurmada sadece biyolojik kısıtlamalarla değil aynı zamanda aktif bir yaşam sürmelerini engelleyen, ekonomik, siyasi, sosyal sorunlar ve özellikle emeklilik gibi pasif bir yaşam şekli ile karşı karşıya kalmaktadır. Yaşlı nüfusun sosyal güvenlik, sağlık ve bakım hizmetlerine olan ihtiyacındaki artışla birlikte, artan harcamalarının kamu maliyesine ve genç kuşaklara getireceği yük, aktif yaşlanma politikalarının yaşam boyu öğrenme politikaları ile desteklenmesinin önemini daha fazla öne çıkarmaktadır (Aydın & Sayılan, 2014).

1996 yılında Avrupa Birliği tarafından kabul edilen "Avrupa Yaşam Boyu Öğrenme Yılı", her düzeyde ve her alanda yaşlıların eğitiminde eşit fırsatlar sağlanmasına yönelik önemli bir girişim olmuştur. "Avrupa 2020" hedeflerinin önceliklerinden biri olan aktif yaşlanma felsefesinin amacı, yaşlılığın olumsuz algısına karşı mücadele etme anlayışına dayanmaktadır. Ayrıca, bu strateji; eğitim yoluyla

tutum ve davranışların değiştirilmesini içine alan yaşam boyu öğrenme düşüncesine dayanmaktadır (Mackowicz & Wnek-Gozdek, 2016). Emeklilik sonrası bireylerin yaşam boyu öğrenme sürecinin devam etmesi, sağlık (duygusal-fiziksel, ruhsal), iyilik hallerinin korunmasına yardımcı olan çok önemli bir tutum olarak değerlendirilmektedir (Mackowicz & Wnek-Gozdek, 2016; Patterson vd., 2015; Swindell, 2002). Patterson vd., (2015) göre, emeklilik sonrası yaşam boyu öğrenme aktivitelerine katılımın; yaşlılarda bakıma muhtaçlığı en düşük düzeye indirmekte, ilaç masraflarını azaltmakta ve en önemlisi de, hastalıklarla başedebilme yeteneğini artırmaktadır. Tüm bu sonuçlar, bireylerde olağanüstü özgüven, öz yeterlilik, yaşamdan ve kendinden memnuniyet, yaşamın anlamına değer katması nedeniyle yaşam kalitesinin yükselmesine neden olmaktadır (Patterson vd., 2015; Formosa, 2012; Klimczuk, 2013; Tabatabaei & Roostai, 2014; Golding & Kimberley, 2016:31).

4. ÜÇÜNCÜ YAŞ ÜNİVERSİTESİNİN TEORİK ÇERÇEVESİ

Yaşlılar, toplumun emektar hazineleridir ve yaşlıların eğitimi yalnızca yaşlılara değil topluma da sayısız faydalar sağlamaktadır. Üçüncü Yaş Üniversiteleri (ÜYÜ), bireylerin aktif gençlik döneminden aktif yaşlanmaya geçişleri için alan ve araçlar sağlamakta ve daha sonraki yaşamları için yeni rollerin geliştirilmesinde onları desteklemektedir (Stankov, 2017).

ÜYÜ, 50 yaş üstü ve emekliler için bir öğrenme modeli olarak ele alınarak "*Serbest zaman Üniversitesi*" "*Her yaş için Üniversite*", "*Herkes İçin*", "*Emeklilik ve Serbest Zaman*", "*Üçüncü Zaman*", "*Üçüncü Yaş Üniversitesi*" ve "*Tazelenme Üniversitesi*" gibi literatürde çok sayıda kavramlarla ifade edilmektedir (Nascimento & Giannouli, 2019; Forette, Brieu, & Shineman, 2013; Tufan, Akçiçek, Şahin, Zengin Oktuğ, Tuna, Dişçigil, Delibaş, Canatan, Ergun, Oğlak, & Ülgen, 2018).

ÜYÜ, genel anlamda, emeklilik sonrasında yaşlı bireylere yönelik kapsamlı bir eğitim ve danışmanlık sistemi olarak görülmektedir (Selecky, 2017). Bir başka tanıma göre ise, ÜYÜ, samimi ve dostça bir çevrede eğitim, sosyal ve yaratıcı etkinliklerin sürdürülmesi amacıyla emeklileri biraraya getiren bir öğrenme hareketidir (The Third Age Trust UK, 2019). Formosa (2012)'ya göre, ÜYÜ; yaşlıların kendi akranları arasında bilgi paylaşımı amacıyla, düşük maliyetli ve çoğunlukla gayriresmi bir öğrenmeye katılımı sağlayacak bir platform yoluyla, yeni bilgiler edinme veya mevcut bilginin güncelleştirilmesini sağlayan "sosyo-kültürel merkezler" olarak tanımlanmaktadır.

Bireylerin gençlik dönemlerinde öğrendikleri bilgilerin ilerleyen dönemlerde yeterli olmaması, sosyal yaşam içinde aktif olarak yer alabilmeleri için yeni becerileri öğrenmelerini zorunlu hale getirmektedir. Başka bir ifadeyle, gençlik dönemlerinde bireyler, iş yaşamının yoğunluğu, günlük yaşamın koşuşturmacası, çocuk yetiştirme gibi nedenlerle ilgi duydukları alanlar hakkında öğrenmeye çoğu kez fırsat bulamamaktadırlar. İlerleyen yaşla birlikte bireyler, günlük yaşamın gerektirdiği yeniliklerden uzak kalmamak ve yaşam

kalitelerini artırmak amacıyla öğrenme faaliyetleri içinde yer almak istemektedirler (Kılıç, 2018). Bu bağlamda, ÜYÜ, emeklilik sonrasındaki öğrenmeye istekli bireyler için tasarlanmış ve kurumsallaştırılmış bir eğitim yaklaşımı demek yanlış olmayacaktır. Bu eğitimlerden yararlanmada çoğu kez bir nitelik veya özel koşullar aranmamakta; eğitime katılımı rekabetçi seçim yöntemleri kullanılmamaktadır. Bununla birlikte, en az 50-55 yaş arasında ve öğrenme arzusunda olan bireyler temel kabul edilme koşulları içinde yer almaktadır (Villar & Celdrán, 2012).

Yirminci yüzyılın ikinci yarısında, farklı ülkelerde farklı içerik ve uygulamalarla yaşlıların sosyal gelişimi düşüncesinin ürünü olarak uygulanmaya başlanan ÜYÜ; ileri yaşlarda topluma katılım, onur ve saygınlığının korunması ile kişisel gelişimi desteklemesi açısından oldukça heterojen, geniş bir yelpazede öğrenme fırsatlarını sunmaktadır (Villar & Celdrán, 2012; Road Scholar, 2015; Forette, Brieu & Shineman, 2013). Bu bağlamda ÜYÜ'nün hedefleri şu şekilde özetlenebilir (Stankov, 2017);

- İhtiyaç ve hakları hakkında farkındalığın artırılması
- Sosyal ağlar oluşturulması
- Sosyal sermayeyi artırması
- Arkadaşlıkların/dostlukların geliştirilmesi
- Topluma katılımın sağlanması
- Yaşam boyu öğrenme, yeni beceriler ve bilgiler için fırsat sağlanması
- Bireylerin kendilerine karşı olumlu bir algı geliştirmeleri
- Yaşlı ayrımcılığının en aza indirilmesi
- Kuşaklararası ilişkilerin ve dayanışmanın güçlendirilmesi
- Bir amaç doğrultusunda yaşama ve yaşlanmanın desteklenmesi

Uluslararası Yaşlı Üniversitesi Birliği (International Association of Third Age Universities) [AIUTA]; yaşlılar için üniversitelerinin kurmak ve geliştirmek, üyeleri arasındaki kültürel ve bilimsel iletişim ve eğitim ve araştırma alanındaki faaliyetlerin koordinasyonunu teşvik etmek amacıyla 1975'de kurulmuştur. AIUTA'nın günümüzde Avrupa, Asya, Çin, Afrika ve Amerika'da çok sayıda üyeleri bulunmaktadır (Stadelhofer, 2017:17). ÜYÜ programları içinde; dil öğrenme, sportif faaliyetler, sanat, edebiyat, drama, şiir, müzik, tiyatro, el işleri, etik, tarih, coğrafya, seyahat, günlük tamir işleri, kişisel gelişim, felsefe, bilim ve teknoloji ve bilgisayar kullanımı gibi oldukça geniş bir eğitim ve öğretim planı yer almaktadır. ÜYÜ, geleneksel ve resmi anlamda bir üniversite olmasa da (sınav, test, ödev yapılmayan) birçok ülkede elli yıldır başarıyla uygulanan, yaşlılara yönelik bir eğitim girişimidir (Tabatabaei & Roostai, 2014; Selecky, 2017).

ÜYÜ, kendi yaşlıları ile birlikte bilgi ve becerinin paylaşımı yoluyla bir yaşam boyu öğrenmeye yardımcı olması (Patterson vd., 2015; Findsen & Formosa, 2016) bakımından da, son yıllarda dünya genelinde artan bir ilgi görmektedir (Findsen & Formosa, 2016). Örneğin, İngiltere'de 1043, Çin'de 60.867, Avustralya'da 300, Yeni Zelanda'da 84, Polonya'da yaklaşık 500 ve İspanya'da 52 ÜYÜ bulunmaktadır (Zajac-Gawlak, Pospiech, Kroemeke,

Mossakowska, Gába, Pelclová, Pridalová & Klapcinska, 2016; Mackowicz & Wnek-Gozdek, 2016 Patterson vd., 2015; Formosa, 2012; Formosa, 2019; Villar, 2019; Zhao & Chui, 2019; Yuan, 2017). Öte yandan, başlangıçta, uzaktan çevrimiçi öğrenme kursları, uzakta olup coğrafik nedenlerden dolayı okula gelemeyenler için düşünülmüş olmakla birlikte, günümüzde uzaktan eğitim, sanal ÜYÜ'ler de giderek daha fazla popülerite kazanmaya başlamıştır (Formosa, 2019).

Öte yandan, ÜYÜ, yaşlı bireyleri işgücü piyasasına hazırlamaktan daha çok, sosyalleşme, öğrenme yoluyla hayattan memnun olma ve kendini gerçekleştirme gibi hedefler üzerine yapılandırılmıştır (Villar & Celdrán, 2012). Bu açıdan bakıldığında, ÜYÜ, dünya çapında birçok ülkede benimsenen uluslararası girişim olarak, yaşlıların topluma katılımı ve entegrasyonunu sağlama, yaşam kalitesi ve kendini gerçekleştirmeye sağladığı katkısı bakımından aktif yaşlanmaya önemli ölçüde hizmet etmektedir (Formosa, 2012; Tabatabaei & Roostai, 2014; Villar & Celdrán, 2012; Marcinkiewicz, 2011; Kılıç, 2018; Formosa, 2011). Yapılan çok sayıda araştırmanın, ÜYÜ'nün, yaşlıların fiziksel ve ruhsal sağlık ve sosyal ilişkilerin artmasını sağlayarak bireylerin aktif yaşlanmasına katkıda bulunduğunu göstermektedir (Nascimento & Giannouli, 2019:13; Wei, 2015:36; Tabatabaei & Roostai, 2014; Merriam & Kee, 2014; Villar & Celdrán, 2012). Diğer yandan, yaşlıların ÜYÜ'ye katılımlarındaki en önemli motivasyonun; sosyalleşmek; karşılaştıkları sorunları daha iyi anlamak; kendi yaşlıları ve diğer gruplarla birlikte olmak-yeni insanlarla tanışmak; yeni bir bakış açısı kazanmak ve pratik bilgiler öğrenmek-kazanmak olduğu görülmüştür (Yenerall, 2003:713; Kılıç, 2018: 77). Her ne kadar önemli oranda yaşlıların ÜYÜ'ye katılımı, yeni bilgi arayışı ve daha önce bilmedikleri şeyleri keşfetmeye yönelik olsa da; eğitimden çok deneyim paylaşımı ve sosyalleşme ihtiyacı daha fazla öne çıkmaktadır. ÜYÜ'ler, hareketsiz bir biçimde yaşamını devam ettirmek yerine, ilgi alanları çerçevesinde kendilerini gerçekleştirmeye ve sosyalleşmeye çalışmak, boş zamanlarını olumlu aktivitelerle geçirme fırsatları sağlamak ve yeni şeyler öğrenmeye teşvik etmek gibi çeşitli olumlu sosyal ve bireysel işlevleri yerine getirmektedirler (Formosa, 2011).

Ancak, son yıllarda ÜYÜ'ye yönelik yeni hedefler ve aktiviteler tanımlanmaya başlandığına tanık olunmaktadır. Sözcüğü; yaşlılar için serbest zaman yönetimi, yüksek eğitim kurumlarında azalan öğrenci sayısını telafi etmek; yaşlıların dijital teknolojilerden yararlanmasını sağlamak ve gümüş ekonomi sistemleri için temel oluşturmak amacıyla bölge ve şehirlerin gelişimine katkı sağlamak gibi hedeflerin yer aldığı görülmektedir (Klimczuk, 2013).

5. ÜÇÜNCÜ YAŞ ÜNİVERSİTESİ MODELLERİ VE ÜLKE ÖRNEKLERİ

Yaşamın ilerleyen döneminde yaşam boyu öğrenme fırsatları, dünyanın birçok ülkesinde her geçen gün zengin bir gelenek oluşturmaya başlamıştır. Kuzey Amerika'da 1962 yılında, yaşlılar için yaşam boyu öğrenmeyi hedefleyen Emeklilikte Öğrenme Enstitüsü, Liderlik Merkezleri, Fromm Yaşamboyu Öğrenme

Enstitüsü, Osher Yaşam boyu Öğrenme Enstitüsü, Harvard Emeklilikte Öğrenme Enstitüsü ve Elderhostel gibi yapılanmalara rastlanmaktadır (Formosa, 2019). Avrupa'da da, önemli kuruluşların içinde ÜYÜ ve Yaşlılara Yönelik Üniversite Programlarını içeren yaşamboyu öğrenme programları yer almaktadır. Ancak, son yıllarda önemi daha fazla öne çıkan ÜYÜ'ler; ortak özelliklerinin yanı sıra, akademik ve yöntemsel yaklaşımlar (müfredat, üye katılımı, ilişki düzeyi vb. yönlerden) açısından da birbirinden farklı özellikler göstermektedir.

Genel olarak bakıldığında; ÜYÜ'lerin; kurum merkezli ve üye merkezli olmak üzere iki yaklaşım esasına dayalı oldukları görülmektedir (Mat, 2019:175). Çeşitli kaynaklarda bu yaklaşımlar belirgin bir biçimde İngiliz ve Fransız modeli olarak da tanımlandığı görülmektedir. Ancak, her iki modelin karmasından oluşan Tayvan, Güney Amerika, Çin, Rusya, Finlandiya, Brezilya ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) gibi farklı modellerin de varlığı dikkat çekmektedir (Findsen & Formosa, 2016; Ratsoy, 2016; Swindell & Thompson, 1995; Villar & Celdrán, 2012; Yenerall, 2003). Bu çalışmada, öncelikle Fransız ve İngiliz modelinin özelliklerine ve birbirinden ayrılan farklılıklara yer verilecektir.

5.1. Üçüncü Yaş Üniversitesi Modelleri

Fransız Modeli: ÜYÜ olarak bilinen ilk uygulama, 1968'de Fransız hükümeti tarafından kabul edilen ve üniversitelerin yaşam boyu eğitimin sağlanmasından sorumlu olmalarını zorunlu kılan yasayla karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, 1972 yılında Toulouse Üniversitesinde Uluslararası Hukuk ve Sosyoloji Profesörü "Pierre Vallas" öncülüğünde, yaşlıların yaşam kalitesini yükseltmek amacıyla kültürel etkinlikler, gezi turları vb. uygulanmaya başlanmıştır (Formosa, 2019; Nascimento & Giannouli, 2019; Yenerall, 2003; Marcinkiewicz, 2011; Findsen & Formosa, 2016; Formosa, 2012).

Fransız modeli, özellikle Belçika, İsviçre, Polonya, İtalya, İspanya gibi kıta Avrupası'nda, Kanada ve Kaliforniya ve Asya'da daha fazla kabul görmüştür (Formosa, 2019). Bu model genellikle bir ders programından (müfredat yapısından) oluşan ve üniversite öğretim elemanları tarafından üniversite kampüsü içinde verilen, kurumsal bir organizasyon şeklinde yapılandırılmıştır. Başka bir ifadeyle, belirli bir müfredat üzerinden ve profesyonel eğiticiler tarafından yürütülmektedir (Villar & Celdrán, 2012). Ders programı, bir akademik takvimi takip etmekte ve çoğu durumlarda tarihi ve kültürel ziyaretler, kısa gezintiler gibi ders dışı aktiviteleri kapsamaktadır. Bu programlar genellikle yaşlılara göre uyarlanmış belirli konularda, üç veya dört yıl devam etmektedir (Villar & Celdrán, 2012; Klimczuk, 2013). Fransız modelinde, yaşlıların rolü; yalnızca derse katılımı sınırlandırılmıştır (Klimczuk, 2013).

İngiliz Modeli: 1981 yılında, Cambridge Üniversitesi'nde "Paul Lasetta" öncülüğünde hayata geçirilmiştir (Findsen & Formosa, 2016; Formosa, 2012; Marcinkiewicz, 2011). İngiliz modeli; "karşılıklı yardım ve karşılıklı öğrenme", "kendine yeterli olma" ve "karşılıklı davranış" olan üç temel ilkeye dayanmaktadır (Patterson vd., 2015). Bu durum,

emekli yaşlıların belirli bir alanda uzman olması ve üniversite öğretmenlerinin bilgi aktarma yöntemleri ve pedagoji konusundaki yardımları yoluyla diğer insanların eğitimine katkı sağlayabilecekleri görüşüne dayanmaktadır (Nascimento & Giannouli, 2019; Yenerall, 2003). Başka bir ifadeyle, İngiliz modelinde, yaşlılar hem öğretmen hem de öğrenci olabildikleri iki rolü de birden üstlenmektedirler (Nascimento & Giannouli, 2019; Yenerall, 2003). Öğretmenlerin ve öğrencilerin sık sık rol değiştirdikleri, genellikle bilgi ve deneyimlerini paylaşmak için bir araya gelen öğrenme topluluğu oluşturan geniş bir eğitim çeşitliliği söz konusudur (Formosa, 2012; Tam, 2019). Avusturalya ve Yeni Zelanda'da da İngiliz modeli hakimiyeti görülmektedir (Lamb, 2019).

Her iki modelin farklılıkları açısından bakıldığında; Fransız modelinin, "üniversite destekli akademik model" olarak; İngiliz modelinin ise, "kendi kendini yöneten bağımsız model" olarak tanımlandığı görülmektedir (Swindell & Thompson, 1995). Bu bağlamda, Fransız modelinin, İngiliz modelinin tersine; daha fazla akademik bir yapı gösterdiği görülmektedir (Villar & Celdrán, 2012).

Öte yandan, yıllar içinde Fransız ve İngiliz modelinin içiçe geçtiği görülmektedir. Bu nedenle iki modelin karmasına benzer hibrid modellere rastlanmaktadır. Örneğin, Finlandiya ve Brezilya ÜYÜ modeli, hem Fransız hem de İngiliz modeli karmasından oluşmaktadır (Yenerall, 2003; Nascimento & Giannouli, 2019:14). Sözgelimi, Güney Amerika'da ilk ÜYÜ, 1980 yılında Uruguay'da oluşturulmuştur. Bu program, fiziksel ve ruh sağlığını geliştirmek, teknolojilerin ve bilgilerin güncelleştirilmesi ve aynı zamanda yeniden işgücü piyasasına dönmek isteyen yaşlılara yardımcı içeren karma aktivitelerden oluşmaktadır (Nascimento & Giannouli, 2019:14). Bu açıdan bakıldığında, Güney Amerika modeli, Fransız modeline benzemekle birlikte genellikle belirgin bir biçimde korunmaya muhtaç ve savunmasız yaşlı nüfusa hitap etmektedir (Ratsoy, 2016; Vellas, 2016; Formosa, 2011).

Fransızca konuşan Kuzey Amerika Modelinde ise; üniversite ile yakın bir ilişkisi olan, sınıflar ve dersler üniversite öğretim elemanları tarafından ve bazen de dışarıdan konuşmacıların verdikleri eğitimlerle sağlanmakla birlikte; günlük yönetim aktiviteleri öğrenciler tarafından yürütülmektedir (Formosa, 2011).

Görüldüğü gibi, hangi model benimsenirse benimsensin tüm ÜYÜ'lerin temel amacı, mesleki olmayan bir öğrenme ve boş zamanları değerlendirme ve bu arada yaşlıların kendini gerçekleştirdikleri, güçlendirdikleri, topluma katılım sağladıkları ve en önemlisi de kuşaklararası dayanışma anlayışı çerçevesinde toplumun üretken ve aktif yaşlanma bilincini yaratan faaliyetlerdir.

ÜYÜ'lerin finansman kaynaklarını nereden/nasıl sağladıklarına bakıldığında ise; benimsedikleri modellere göre oldukça farklılık gösterdiği görülmektedir. Birçok ÜYÜ, üniversite ve/veya devlet tarafından finansman desteği alırken; bazı ÜYÜ'ler, bağışlar ve/veya yaşlıların ödedikleri aylık ücretler veya yerel yönetimlerin mali destekleri şeklinde olabilmektedir (Nascimento & Giannouli, 2019; Villar

& Celdrán, 2012). Sözgelimi, Fransız modelinde, katılımcılar sembolik bir ücretle katılım sağlamakla birlikte üniversite de zamanla bu programa finansman desteği sağlamaktadır (Villar & Celdrán, 2012). İngiliz modelinde ise; geleneksel bir üniversite ile ilişkilendirilmeyen, ÜYÜ üyeleri tarafından düzenlenen sınıflar ve kurslar ile imece yaklaşımını esas almaktadır. Bu modelde her ÜYÜ, finansman ve yönetim bakımından bağımsızdır. Kendi seçilmiş yönetim komitesi tarafından yürütülmekte ve minimum üyelik aidatıyla finanse edilmektedir. Eğitim alanı olarak, genellikle kütüphaneler, kamuya ait salonlar kullanılmaktadır (Formosa, 2012; Tam, 2019).

5.2. Üçüncü Yaş Üniversitesi Ülke Örnekleri

Amerika Birleşik Devletleri: Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'de ÜYÜ'nün benzeri kurum, Elderhostel olarak tanımlanmaktadır (Road Scholar, 2015). Seyahat ve öğrenme deneyimleri sunmak amacıyla 1975 yılında kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak hizmet sunmaya başlayan Elderhostel'in (daha sonra "Road Scholar" olarak ismi değiştirilmiştir) temel misyonu; "öğren, keşfet ve seyahat et" anlayışına dayanmaktadır (Road Scholar, 2015). Elderhostel kavramı, yaşlıların eğitimini macera ve seyahatle (birkaç gün ders ve gezi) yüksek düzeyde üstlenmektedir. Bu fikrin önemli bir varsayımı, toplumda anlamlı ve üretken yaşam için yeni fırsatlar sunmaktır (Marcinkiewicz, 2011:39).

Litvanya: ÜYÜ, Litvanya'da eğitim kurumları arasında en fazla büyüyen ve oldukça ilgi gören kurumlardır. Litvanya'da, ilk ÜYÜ 1995 yılında oluşturulmuştur. Litvanya'nın belediyelerinde toplamda 16.500 üyesi olan 67 bağımsız ÜYÜ bulunmaktadır. Genellikle belediyeler ve onların birimleri tarafından finanse edilen özerk kuruluşlar olarak faaliyet göstermektedirler. Katılımcıların büyük çoğunluğu kendilerini geliştirmek amacıyla ÜYÜ'ye katılmakta, ÜYÜ'nün yönetimi içinde öğretim üyeleri ile birlikte karar alabilmektedirler (Kalvaitis, 2018:2). Katılımcı profillere bakıldığında, çoğunluğunun 60-75 yaş aralığında, kadın, emekli ve genellikle en az mesleki eğitim düzeyinde ve yüksek öğrenim gören bireyler olduğu görülmektedir. Yalnız yaşayan veya dul olan yaşlıların eğitime daha fazla ilgi göstermektedirler. ÜYÜ'ye katılan erkek yaşlıların ise daha çok şehir merkezlerinde yaşadıkları ve ÜYÜ'ye katılımın daha kısa süreli olduğu görülmektedir (Kalvaitis, 2018:3).

Türkiye: Türkiye'de ilk ÜYÜ, 2015 yılında Prof.Dr. İsmail Tufan tarafından Akdeniz Üniversitesi'nin yürüttüğü Türkiye Gerontoloji Atlası araştırması kapsamında "Tazelenme Üniversitesi" adı altında "yaşam boyu öğrenme" gereksinimi doğrultusunda bir sosyal sorumluluk projesi olarak hayata geçirilmiştir. Tazelenme üniversitesi, 60 yaş üstü bireylerin yaşlılık dönemini güncel bilgilerle yeniden yapılandırma girişimi olarak tanımlanmaktadır (Tufan vd., 2018:78). Akdeniz Üniversite bünyesinde kurulan Tazelenme Üniversitesi olarak adlandırılan ÜYÜ, halihazırda sekiz ayrı üniversitede (Akdeniz Üniversitesi, Ege Üniversitesi, Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi ile Bodrum ve Fethiye Yerleşkesi, Nişantaşı Üniversitesi, Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, Girne Üniversitesi, Anadolu Üniversitesi)

hayata geçirilmiş dört üniversite (Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Kahraman Maraş Sütçü İmam Üniversitesi, Malatya İnönü Üniversitesi, Mersin Çağ Üniversitesi) ise, hazırlık çalışmaları devam etmektedir. Altmış yaş üzeri bireylere; sağlıktan arkeolojiye, sosyolojiden ekonomi ve güzel sanatlara kadar pek çok farklı alanda öğrenme olanağı sunmaktadır. Projeye dahil olan bireyler ayrıca, yaşlılıkta yaşanan sağlık sorunları, bu sorunları yaşamamak için yapılması gereken egzersizler ve diyet gibi eğitimlere katılmaktadırlar (Tufan vd., 2018:77-85). Eğitimlerin üniversite bünyesinde ve uzman öğretim üyeleri tarafından verilmesi gözönüne alındığında, Türkiye'deki ÜYÜ'lerin Fransız modeli esasına dayalı olduğu görülmektedir.

Türkiye'de bir diğer girişim ise, Prof. Dr. Velittin Kalıncara tarafından başlatılan "Üçüncü Yaş Akademisi" (3YAK) dir. 3YAK, Türkiye'de 60 yaş ve üzeri bireylerin dahil olduğu bir sivil toplum girişimidir. Toplumun emekli üyelerinin yaşamlarının üçüncü "yaşında" eğitime ve teşvik edilmesine yönelik bir inisiyatif olan 3YAK'ın amacı; bireyin yaşam kalitesini artırmak ve başarılı yaşlanmasını sağlamaktır. Yaşlı Sorunları Araştırma Derneği yürütücülüğünde Denizli'de başlayan hareket, diğer illerde de yapılmaya başlamıştır (Kalıncara, 2020).

5.3. Üçüncü Yaş Üniversitelerinin İyi uygulama Örnekleri

Slovenya: Yaklaşık iki milyon nüfusu ile yaşlı nüfusu hızla artan bir orta Avrupa ülkesidir. Slovenya'nın, 2018 verilerine göre; 65 yaş üstü nüfusu, yaklaşık %19.5'dir. (Slovenia Demographics Profile, 2018) Ülkede ÜYÜ'ler, çoğunlukla kar amacı gütmeyen kuruluşlar olarak oluşturulmuştur. Slovenya ÜYÜ, 1984 yılından bu yana 52 üniversitesi ve yaklaşık 21.000 öğrencisi ile ulusal düzeyde oldukça büyük bir ağ oluşturmaktadır. Temel amacı, yaşlılara daha iyi bir yaşam sağlama ve kuşaklararası bilgi ve kültürün farklı yaş grupları arasında paylaşımını ve yaşam boyu öğrenmeyi sağlamanın (Žgur & Findeisen, 2013) yanısıra; öğrenme, eğitim ve sosyalleşme fırsatları yoluyla, yaşlı bireylerin topluma katılımını sağlamaktır (Krajnc, 2019; Findeisen, 2012).

Slovenya ÜYÜ konsepti, "çalışma grupları" temeline dayanmaktadır. Çalışma grupları, 5-12 kişiden oluşmakta ve her bir grup, 1-3 ay bir konu hakkında ortaklaşa çalışmaktadırlar. Çalışma grupları, bireylerin en iyi yapabildikleri bir konuda ve aktif bir rol oynama istekliliğine sahip olma ihtiyacı ve ilgisinden kaynaklanmaktadır. Bu bağlamda, toplumun algılanan ihtiyaçları ile yakından bağlantılı ve öğrenmenin sonuçları toplum gelişimine dahil edilmektedir (Žgur & Findeisen, 2013). Çalışma grupları, Slovenya'nın her bölgesine yayılmış olup, yetişkin eğitim merkezleri, kütüphaneler, özel kurumlar, STK kuruluşları ve Eğitim, Bilim ve Spor Bakanlığı tarafından desteklenmektedir. Söz konusu bu gruplar sayesinde, yaşlı bireylerin topluma katkıda bulunması, bilgi ve yaşam deneyimlerini genç kuşaklarla paylaşması adına önemli fırsatlar sunmaktadır (Žgur & Findeisen, 2013).

ÜYÜ konsepti bakış açısına göre, yaşlı bireylerin eğitimi; toplumsal değişimleri öngörmenin ve bunlara uyum sağlamada önemli bir araç olmanın yanı sıra,

bireysel ve toplumsal ihtiyaçların karşılanması ile insana yakışır bir yaşamın ve topluma katkıda bulunmanın bir yolu olduğuna inanılmaktadır. Aynı zamanda yaşlıların eğitiminin sağlanması yoluyla sembolik düzeyde de olsa sosyal adaletin sağlanmasının bir yolu olarak görülmektedir. Öte yandan, yaşlı bireylerin bilgi ve becerilerini korumaya ve geliştirmeye, bu deneyimlerini kendi yararlarına olduğu gibi toplumun yararına ve diğer kuşaklar ile işbirliği içinde kullanmalarını sağlayan bir yol olarak görülmektedir (Krajnc, 2019). Her yıl Mayıs ve Haziran ayları "yaşam boyu öğrenme haftası" olarak çeşitli etkinliklerin yer aldığı bir hafta olarak kutlanmakta ve yaşamın her döneminde öğrenmenin önemine ve değerine dikkat çekilmektedir (Žgur & Findeisen, 2013).

Almanya: Ulm üniversitesi, Sürekli Eğitim Merkezi (ZAWiW), bölgesel, ulusal ve uluslararası Sivil Toplum Kuruluşlarla işbirliği içinde çalışan, 1994'de Almanya Ulm Üniversitesi tarafından, yaşlı bireylerin eğitim faaliyetleri ve pedagojik aktivitelerinin organize edilmesi amacıyla oluşturulmuş bir organizasyondur. Bilim, teknoloji, sosyal değişim ve tıbbın geleceği konularında programlar yer almaktadır. Uzman öğretim üyeleri ve bilim insanları tarafından verilen dersler ve sonrasında tartışılmasına dayalı bir işleyişi mevcut olup, eğitimin bir bölümünde; politika, ekonomi, sosyal ve kültürel işler konularla ilgili yaşlıların sosyal katılımını destekleyen olanaklar sağlanmaktadır (Stadelhofer, 2017:18). ZAWiW, işbirliği içinde çalıştığı "Avrupa Yaşam Sonu Öğrenme Ağı"nın (LİLL) üyesidir (Stadelhofer, 2017). ZAWiW, "Avrupa için Köprüler Kurmak", Ulm Şehri tarafından koordine edilen Avrupa şemsiye organizasyonu olan Avrupa Uluslararası Tuna Birliği Ağı (DANET) üyesidir. DANET, 12 Tuna ülkesinin oluşturduğu bir birlik olarak, insanların birbirlerini tanımalarını, birlikte çalışmalarını ve birleşik ve barışçıl Avrupa'nın oluşumuna katkı sağlamaktır (Stadelhofer, 2017; Velikova, 2011). DANET, Tuna bölgesinde hayat boyu öğrenme, sosyal katılım ve kuşaklararası diyalog ağıdır. DANET'in üyeleri; eğitim, kültür, sosyal hizmet ve ekoloji alanlarından sivil toplum kuruluşlarının yanı sıra üniversiteler ve okullardan oluşmaktadır. Amacı, bilim ile toplumu biraraya getirerek yaşlı bireylerin topluma katılımını sağlamak; çeşitli projelerle gençlerle yaşlıları biraraya getirmektir (Velikova, 2011:23).

Çin: Çin modeli ÜYÜ; vatandaşların gelişimi, kültürel bütünleşme, bedenin gelişimi ve uyumunu temel almaktadır (Formosa, 2011). Kültür Devrimi'nden sonra kültürel mirasın korunması ve kuşaklar boyunca aktarılmasında yaşlı Çinliler önemli bir aktör olarak görülmektedir (Marcinkiewicz, 2011:39). Çin modelinde, akademik bilgilerin yanısıra; yabancı dil, bilgisayar, işaret dili, kaligrafi, resim, dans, sağlık ve doğal tıbbın temeli gibi konulara yer verilmekte; daha bütüncül bir yaklaşım benimsenmekte ve yalnızca öğrencilerden alınan ücretlerle finansmanı sağlanmaktadır (Ratsoy, 2016; Vellas, 2016). Çin'de ÜYÜ'ler genellikle yerel yönetimler ve kar amaçlı olmayan kuruluşlar tarafından uygulanmaktadır. ÜYÜ'lere kadınların katılımı yaklaşık %65 düzeyindedir (Zhao & Chui, 2019).

Ekim 2016'da, Çin Devlet Konseyi tarafından, yaşlı

eğitiminin gelişimi için kılavuzlar, hedefler, görevler, projeler ve korunma önlemlerini belirleyen Yaşlı Eğitimi Kalkınma Planı (2016-2020) hayata geçirilmiştir. Planın amacı; yaşlıların eşit bireyler olarak haklarını güvence altına almak ve yaş, eğitim seviyesi, gelir ve sağlık koşulları ne olursa olsun tüm yaşların eğitime erişilebilirliğini sağlamaktır. Bu Plan aynı zamanda, Çin'in modernleşmesinin temel bir unsuru olması ve yaşlıların eğitimi yoluyla parlak bir geleceğe erişebileceğini göstermesi bakımından önemlidir (Yuan, 2017).

Shanghai (Şangay): Şangay'da, 60 yaş ve üstü nüfus %30,2'dir. Şangay Yönetimi, yaşlı bireylerin refahını artırmak ve eğitim kaynaklarını genişletmeye önem vermek amacıyla, daha iyi koşullar, daha geniş öğrenme kanalları, daha zengin kaynaklar ve yaşlı öğrenmesine ilişkin yenilikçi yöntemler için sürekli çaba sarf ederek şehrin tüm ağırlarını kapsayan eğitim ağının oluşturulmasıyla, genel olarak yaşlının kolaylıkla erişebileceği uygun, "keyifli öğrenme" programı geliştirmiştir. 2017 yılı itibarıyla, 780.000 yaşlı ÜYÜ'ye devam etmekte olup, 560.000 uzaktan öğrenme katılımcısı ile eğitim alan toplam yaşlı birey sayısı, nüfusun % 30,8'ine karşılık gelmektedir. Hükümet, bu oranı, 2020 yılına kadar %40'ın üstüne çıkarmayı planlamaktadır (Yuan, 2017:28). Shanghai Üniversitesi Yaşlı Okulu, mutlu öğrenmeyi, güçlü arkadaşlık ilişkileri ve kaliteli yaşamı teşvik etmekte ve 6000'den fazla öğrencisi bulunmaktadır. Öğrenciler arasında, emekli çalışanlar, çiftçiler, tüccarlar olduğu gibi yerli halk, göçmen ve yabancılar da yer almaktadır. Şangay, 2016 yılında, Ulusal Yaşlı Üniversitesi Modeli" ödülü almıştır (Yuan, 2017:28).

Hong Kong: Hong Kong'un 2018 nüfus verilerine göre, toplam nüfusu 7,12 milyon ve 65 yaş üstü nüfus oranı ise %17,9'dur (Wong & Yeung, 2019). Hong Kong'da yaşlıların eğitimi, Fransız ve İngiliz modeline benzerlik göstermeyen özel bir yapıya sahiptir. Hong Kong'da yaşlı öğrenme programları, ilk kez 1980'lerin sonunda büyük oranda sivil toplum kuruluşları tarafından oluşturulmuştur. Hong Kong'da genel olarak yaşlılarda resmi eğitim alanların oranı düşüktür. 2006 nüfus araştırmasına göre, 65 yaş üstündeki bireylerin %36'sının herhangi bir eğitim almadığını göstermektedir (Mat, 2011:293). Çalışma ve Refah Dairesi ve Yaşlı Komisyonu 2007 yılında, yaşlıların aktif ve verimli bir yaşam sürdürmelerini teşvik etmek amacıyla, ilköğretim-ortaokul düzeyinde okul temelli bir Yaşlı Akademisi Programı (YAP) başlatmıştır. Daha sonra bu program, lise-üniversite düzeyinde de yaygınlaştırılmıştır (Mat, 2019:175).

YAP, sektörlerarası işbirliği ve kuşaklararası uyum ile tanımlanmakta ve yaşlılar arasında sürekli öğrenmeyi teşvik etmeyi, sosyal ağlarını genişletmelerini, fiziksel ve zihinsel iyilik hallerini sürdürmelerini ve bilgi edinirken değer duygusu geliştirmelerini teşvik etmeyi amaçlamaktadır (Chi-Kwong, 2019; Mat, 2011:293). Öğrenme fırsatları çoğunlukla yaşlı bakım merkezleri ve sosyal hizmet kurumları tarafından sağlanmakta ve bu kurslarda çoğunlukla kişisel gelişime (bilgisayar öğrenme, İngilizce öğrenme, resim, boyama, dans vb) daha fazla yer verilmektedir. (Mat, 2011:293).

Hükümet, Hong Kong'daki YAP, kurumların etkileşimi ve işbirliğinin şeffaf ve etkin bir şekilde koordine

edilmesini sağlayarak çok önemli bir rol oynamaktadır. Sektörlerarası bağlantılar ve hizmet sağlayıcıların geniş bir yelpazede olması, YAP, yaşlı bireylerin yaşam boyu öğrenme modelini diğer modellerden önemli ölçüde ayırmaktadır. Bir diğer farklı özelliği de, kuşaklararası öğrenmeye önem vermesidir. İlk kez okullarda başlatılan bu program, yaşlılar ve okul çocukları arasındaki kuşaklararası etkileşimleri teşvik etmek ve yaşlılar ile genç kuşaklar arasında karşılıklı yarar sağlayan bir dizi amaca yönelik etkileşim programları hayata geçirmektedir. Ülkelerin diğer yaşlı öğrenme modelleriyle karşılaştırıldığında, YAP, kuşaklararası uyuma oldukça önem vermektedir. Bu nedenle, gençlerin de yaşlı akademi faaliyetine gönüllü olarak katılmaları teşvik edilmektedir. YAP'da gençler sayesinde yaşlılar, yeni teknoloji ve bilgileri öğrenme ve çağı yakalama konusunda çok şey öğrenebilmekte, gençler de, yaşlılardan çok değerli deneyim kazanmaktadırlar (Chi-Kwong, 2019; Mat, 2019:175). 2019-2020 akademik yılında, bölge genelinde yaklaşık 160 yaşlı akademisi vardır (Chi-Kwong, 2019).

Tayvan: Fransız ve İngiliz modellerinden çok farklı olarak Tayvan modeli, daha çok sosyal etkinlikler, boş zaman faaliyetleri ağırlıklı bir anlayışa dayalı olarak yerel yönetimler tarafından desteklenmekte ve finansmanı sağlanmaktadır (Kuo, and Huang, 2019; Ratsoy, 2016; Vellas, 2016). Tayvan'da yaşlılar için yaşam boyu öğrenme programları 2008 öncesi ve sonrası olarak iki farklı yaklaşımı yansıtmaktadır. 2008 öncesinde, yerel yönetimler sosyal refah sistemi yoluyla yaşlılar için çeşitli kurslar, boş zaman aktiviteleri ve eğlence odaklı bir sistem mevcut iken, 2008 sonrasında, Milli Eğitim Bakanlığı, her yerleşim bölgesine, yaşlıların öğrenme aktivitelerine katılımı sağlamak amacıyla, Aktif Yaşlanma Öğrenme Merkezleri (AYÖM) kurulması girişimini başlatmıştır. AYÖM programları, öncelikle eğitimsel konuları içermekte ve öğrenme konuları; okullar, sivil toplum kuruluşları ve yaşlı merkezleri tarafından organize edilmektedir. Hemen hemen her köyde ve küçük yerleşimlerde bile açılan AYÖM sayısı günümüzde, 1766'ya ulaşmıştır. AYÖM'lere ek olarak, ilk ÜYÜ (Le Ling Da Shyue) Tayvan'daki çeşitli üniversitelerde kurulmuştur. ÜYÜ modeli, ABD'nin Elderhostel uygulamasına benzerlik göstermektedir. Toplam 13 üniversitede Elderhostel programı uygulanmakta ve 55 yaş üstündeki bireyler haftada beş gün katılmakta, toplam 18 hafta sürmektedir. ÜYÜ sayısı 2016 yılında, 108'e ulaşmıştır (Kuo & Huang, 2019:244).

6. ÜÇÜNCÜ YAŞ ÜNİVERSİTELERİNE YÖNELİK GENEL ELEŞTİRELER

Yaşlı nüfusun artışı ve yaşlıların yaşam şeklinin değişmesi, dünyada ÜYÜ'nün popülaritesini artırmıştır. Yaşlıların boş zamanları değerlendirme, kendini gerçekleştirme, topluma katılım sağlama, kuşaklararası dayanışma, üretken ve aktif yaşlanma bilincini yaratan ÜYÜ'lerin oldukça dikkate değer başarıları ve kazanımları kabul edilmektedir. Ancak, literatür incelendiğinde, ÜYÜ'ler konusunda bazı ortak eleştiriler olduğu görülmektedir. Bunlardan *birincisi*, ÜYÜ'lere katılım genelde herkese açık olmakla birlikte, üyelerin önemli bir kısmını orta sınıfın oluşturduğu belirtilmektedir. *İkinci olarak*, ÜYÜ

üyelerinin eğitim ve ekonomik düzeyleri nedeniyle "seçkin bir grup" oluşturduğu öne sürülmektedir (Findsen & Formosa, 2016, Formosa, 2010, Formosa, 2019; Klimczuk, 2013). Örneğin, işçi sınıfından daha düşük eğitilmiş yaşlı bireyler, daha üst düzeyde eğitim almış bireylerle aynı sınıfta yer aldıklarında kaygılı olabilmekte, dahası; eğitim müfredatının; yoksulluk riski altında yaşayan yaşlılara "yabancı", "anlaşılmaz" gelmekte ve bu ortamda yer almalarını engelleyici bir durum oluşturabilmektedir (Formosa, 2011:203). Gerçekten, Swindell'in (1993) yapmış olduğu çalışmada, Avusturalya'da ve İngiltere'de, ilkököl veya iki yıldan az eğitim alan yaşlıların ÜYÜ'lere katılım düzeyinin %2-4 düzeyinde olduğu, %25-30'unun üniversite bitirmiş ve %50'den fazlasının emeklilik öncesinde yönetim kademelerinde çalışmış bireyler olduğunu ortaya koymaktadır (Aktaran: Formosa, 2011:203). Dolayısıyla, ÜYÜ'nün belirli seçkin gruplar düzeyinde kaldığı ve düşük gelir gruplarındaki bireylerin daha az katılım gösterdiği ve daha yüksek gelirli gruplara hizmet ettiği; bu yönüyle sosyal eşitsizliği ortaya çıkardığı; sosyal sermayenin ortaya çıkarması beklenen olumlu katkının sınırlı kalmasına neden olduğu yönünden eleştirilmektedir (Findsen & Formosa, 2016). *Üçüncüsü*; etnik gruplar içinde yer alan yaşlı bireylerin daha az katılım/ilgi göstermiş olmalarıdır (Formosa, 2019). Ancak, literatürde, Tayland'da, özellikle etnik gruplar ve gençliğinde hiçbir resmi eğitim almamış, okur-yazar olmayan yaşlı bireylere odaklı ÜYÜ'lerin de geliştirildiği görülmektedir (Formosa, 2019). *Dördüncüsü*; ÜYÜ'lere katılıma cinsiyet açısından bakıldığında, kadınların, erkeklere oranla daha fazla katılım gösterdikleri görülmektedir (Kuo & Huang, 2019:244; Selecky, 2017; Formosa, 2011). Bunun nedenleri olarak; kadınların erkeklere göre daha erken çalışma hayatından ayrılması ve evin dışında sosyal ilişkilere ve paylaşımlara daha fazla önem vermesi ve/veya gereksinim duyması ve kadınların ÜYÜ'ler yoluyla kendilerini daha fazla güçlendirme ihtiyaçlarının olduğu ileri sürülmektedir (Formosa, 2011). *Son olarak da*, ÜYÜ'ye katılan öğretmenlerin çoğunlukla erkeklerden oluşması yönündeki verilerdir. Bu durumun ÜYÜ'lerin, "erkek egemen programlar" olarak karakterize edilmesine yol açmaktadır (Formosa, 2019). Diğer taraftan, ders programlarının ve çalışma konularının daha fazla erkek yaşlıları ilgilendiren konular olduğu, öne sürülen bir başka eleştiri konuları içinde yer almaktadır.

7. SONUÇ

Yaşlılar, günlük yaşamın gerektirdiği yeniliklerden uzak kalmamak ve yaşam kalitelerini artırmak amacıyla yaşam boyu öğrenme faaliyetlerinin içinde daha fazla yer almak istemektedir. Bu nedenle ÜYÜ yaşlılar için önemli bir fırsat olmaktadır (Kılıç, 2018). Dünyada temel olarak iki model ekseninde yapılandırıldığı görülen ÜYÜ'ler olmakla birlikte, bu modeller etrafında farklı bakış açılarının geliştirildiği görülmektedir. Ancak, hangi model benimsenirse benimsensin, ÜYÜ'ler, yaşam boyu öğrenmenin ve aktif yaşlanmanın sağlanmasında önemli bir tamamlayıcı rolü üstlendiği söylenebilir. Ayrıca, ÜYÜ'ler, genellikle emeklilik dönemlerindeki yaşlı bireyler için kapsamlı eğitim ve danışmanlık sistemi

olarak görülmektedir (Selecky, 2017). Bu nedenle, sağlığın geliştirilmesini teşvik eden eğitimler, entelektüel kapasitenin geliştirilmesi, fiziksel aktivite ve sanatsal faaliyetlerle de desteklenmektedir.

ÜYÜ, bireylerin yaşamında kendilerini güçlendirmesine dayanak sağlamalı, yalnızca belirli bir sınıfın ve grubun katılımı yerine tüm ekonomik ve sosyal grupların katılımını özendirerek ve teşvik edecek bir çerçevesi olmalıdır. Uzaktan eğitim ve teknoloji ağırlıklı eğitimle desteklenmeli, kuşaklararası eğitime yer vermeli ve en önemlisi, bakıma muhtaç, kırılğan ve savunmasız ileri yaş gruplarını da içine alacak bir eğitim programının ÜYÜ'den beklenen sonuçları, toplumsal eşitliği daha fazla sağlayacak şekilde yaygınlaşmasına katkı sağlayacaktır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI

Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

KAYNAKÇA

- Aydın, A. (2017). Yaşlı işgücünün çalışma hayatındaki sorunları: Kırklareli örneği. *Journal of Human Sciences*, 14 (2), 632-1646. [doi:10.14687/jhs.v14i2.4603](https://doi.org/10.14687/jhs.v14i2.4603)
- Aydın, A., & Sayılan, A. (2014). Aktif yaşlanma ile yaşam boyu öğrenme arasındaki ilişkiye teorik bir bakış. *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, 4 (2), 6-81.
- Benyon, J., Börger, A., Briguglio, G., Cicollella, F., Cosgrove, A., D'Angelo, M., Danihelkova, H., Devine, S. & Soulsby, J. (2010). Getting older people involved in learning. Lifelong Learning Programme-Grundtvig Partnership. Retrieved from: <http://www.bia-net.org/eubiawww.bia-net.org/eubia>
- Cachioni, M., Delfino, L. L., Yassuda, MS., Sathler, S., Batistoni, T., Melo, R. C., & Domingues, M. A. R. C. (2017). Subjective and psychological well-being among elderly participants of a university of the third age. *Revista Brasileira de Geriatria e Gerontologia*, 20 (3), 340-35. [doi:10.1590/1981-22562017020.160179](https://doi.org/10.1590/1981-22562017020.160179)
- Canatan, Ü., & Boz, H. (2019). Hayat boyu öğrenme etkinliklerine katılımın aktif yaşlanmanın desteklenmesindeki rolü. *Turkish Studies-Social Sciences*, 14(3), 343-363. [doi:10.29228/TurkishStudies.22541](https://doi.org/10.29228/TurkishStudies.22541)
- Cedefop (2019). Implementing a holistic approach to lifelong learning. *Brief Paper*. Lifelong Learning Platform and Cedefop.
- Chi-Kwong, L. (2019). About elder academy. <https://www.elderacademy.org.hk/en/aboutea/index.html>
- Findeisen, D. (2012). Slovenian third age university. Education of older adults in Europe-where do we stand?. *Age on Stage- E.N.T.E.R. Graz*, 21-22 June, 2012. http://www.utzo.si/wp-content/uploads/2015/08/Age_on_Stage_2012.pdf
- Findsen B., & Formosa, M. (2016). Introduction. (Chapter 1). *International Perspectives on Older Adult Education Research, Policies and Practice*. (Editors) Findsen B.and Formosa M. Lifelong

- Learning Book Series. Switzerland: Springer International Publishing. [doi:10.1007/978-3-319-24939-1](https://doi.org/10.1007/978-3-319-24939-1).
- Forette, F., Brieu, M. A., & Shineman, M. (2013). Lifelong learning in France and in Europe. *International Longevity Center France*. <http://www.ilcfrance.org/images/upload/anne%20xe%205%20Lifelonglearning%20France%20Singapore%20Symposium.pdf>
- Formosa, M. (2011). Universities of the third age: a rationale for transformative education in later life. *Journal of Transformative Education*, 8(3), 197-219. [doi:10.1177/1541344611419857](https://doi.org/10.1177/1541344611419857)
- Formosa, M. (2012). Education and older adults at the university of the third age. *Educational Gerontology*, 38, 114-126.
- Formosa, M. (2019). Active ageing through lifelong learning: The university of the third age. M. Formosa (ed.). Chapter 1. *The University of the Third Age and Active Ageing*, European and Asian-Pacific Perspectives. 23, Springer Nature Switzerland [doi:10.1007/978-3-030-21515-6_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-21515-6_1)
- Golding, B., & Kimberley, H. (2016). Australia (Chapter 3). International perspectives on older adult education research, policies and practice. (Editors) Finsden B. and Formosa M. Lifelong Learning Book Series. Switzerland: Springer International Publishing. [doi:10.1007/978-3-319-24939-1](https://doi.org/10.1007/978-3-319-24939-1).
- Güleç, İ., Çelik, S., & Demirhan, B. (2012). Yaşam boyu öğrenme nedir? kavram ve kapsamı üzerine bir değerlendirme. *Sakarya University Journal of Education*, 2-3 (Aralık), 34-48.
- IndexMundi (2019). Slovenia demographics profile 2018. https://www.indexmundi.com/slovenia/demographics_profile.html
- International Longevity Centre Brazil (2015). Active ageing: a policy framework in response to the longevity revolution. International Longevity Centre Brazil, 1st edition. Rio de Janeiro, RJ, Brazil.
- Kalınkara, V. (2020). Yaşlılığa yaklaşımda yeni bir boyut: Üçüncü Yaş Akademisi (3YAK). <https://www.denizligazetesi.com/yasliliga-yaklasimda-yeni-bir-boyut-ucuncu-yas-akademisi-3yak-makale>
- Kalvaitis, A. (2018). Universities of the third age in Lithuania. situation of 2018. qualifications and vocational education and training development centre. <https://epale.ec.europa.eu/en/resource-centre/content/universities-third-age-lithuania-situation-2018>
- Kaya, H. E. (2016) Yaşam Boyu Yetişkin Eğitimi, Ankara: Nobel Yayınları.
- Kılıç, Ç. (2018). Amerika'da yetişkinleri eğitim ortamına geri döndüren sebepler nelerdir? *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 6(64), 65-80.
- Klimczuk, A. (2013). Polish universities of the third age. emerging model. *Electronic International Interdisciplinary Conference, EIIC-Proceedings in EIIC*. September, 26. 2013. Slovakia: Publishing Institution of the University of Zilina.
- Krajnc, A. (2019). Slovenian third age university. <http://www.utzo.si/en/older-adult-education/>
- Kuo, S. H., & Huang, C. S. (2019). From social welfare to educational gerontology: The universities of the third age in Taiwan. The University of the Third Age and Active Ageing, European and Asian-Pacific Perspectives. Formosa M. (Editor) *International Perspectives on Aging, Volume 23*. (Series Editors) Powell J.L., Chen S. Switzerland: Springer Publishing.
- Lamb, A. (2019). The University of the third age movement in Australia: From statewide networking to community engagement. M. Formosa (ed.). Chapter 12. *The University of the Third Age and Active Ageing*, European and Asian-Pacific Perspectives. 23, (pp.145-156). Springer Nature Switzerland. [doi:10.1007/978-3-030-21515-6_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-21515-6_1)
- Lear, G. (2003). Research in the third age: it is never too late. *Australian Journal of Adult Learning*, 43(3), 359-462.
- Liotta, G., Canhao, H., Cenko, F., Cutini, R., Vellone, E., Illario, M., Kardas, P., Poscia, A., Sousa, R. D., Palombi, L., & Marazzi, M. C. (2018). Active Ageing in Europe: Adding Healthy Life to Years. *Frontiers in Medicine*, 5, 123. [doi:10.3389/fmed.2018.00123](https://doi.org/10.3389/fmed.2018.00123)
- Mackowicz, J., & Wnek-Gozdek, J. (2016). "It's never too late to learn"- How does the Polish U3A change the quality of life for seniors? *Educational Gerontology*, 42 (3), 186-197. [doi:10.1080/03601277.2015.1085789](https://doi.org/10.1080/03601277.2015.1085789)
- Marcinkiewicz, A. (2011). The University of the Third Age as an institution counteracting marginalization of older people. *Journal of Education Culture and Society*, 2, 38-44.
- Merriam, S. B., & Kee, Y. (2014). Promoting Community Wellbeing: The Case for Lifelong Learning for Older Adults. *Adult Education Quarterly*, 64 (2), 128-144.
- Nascimento, M., & Giannouli, E. (2019). Active aging through the university of the third age: the Brazilian model. *Educational Gerontology*, 45(1), 11-21. [doi:10.1080/03601277.2019.1572998](https://doi.org/10.1080/03601277.2019.1572998)
- Patterson, R., Moffatt, S., Smith, M., Scott J., Mcloughlin, C., Bell J., & Bell N. (2015). Exploring social inclusivity within the University of the third age (U3A): a model of collaborative research. *Ageing and Society*, June, 1-24. [doi:10.1017/S0144686X15000550](https://doi.org/10.1017/S0144686X15000550)
- Popović, K., & Koulaouzides, G. A. (2017). Critical thinking, empowerment & lifelong learning policy. *Adult Education and Lifelong Learning in Southeastern Europe, Koulaouzides*. (Eds.) Koulaouzides G. A., and Popović K. Rotterdam, The Netherlands: Sense Publishers.
- Ratsoy, G. (2016). The roles of Canadian universities in heterogeneous third-age learning: a call for transformation. *Canadian Journal of Higher Education*, 46(1), 76-90.
- Road Scholar (2015). Lifelong learning: a national resource for well-being in retirement.

- https://www.roadsscholar.org/globalassets/roadscholar_lifelonglearningday_oct15_lores.pdf
- Samancı, O. & Ocakçı, E. (2017). Hayat boyu öğrenme. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12 (24), 711-722.
- Selecky, E. (2017). Universities of The Third Age in Europe-Best Practice. Publishing by Technical University in Zvolen, Slovakia.
- Stadelhofer, C. (2017). Changing world needs changing methods in seniors' education. International conference. "Equal learning opportunities for the elderly". (pp.17-27). Bratislava 18-20 May 2017. Edited by Nadežda Hrapková. Univerzita Komenského v Bratislave, Slovakia. Electronic Platform for Adult Learning in Europe [EPALE].
- Stankov, G. (2017). Overcoming ageism through education for the third age. pp.32-42. *International conference "Equal learning opportunities for the elderly". Bratislava 18-20 May 2017*. Ed: N. Hrapková. Univerzita Komenského v Bratislave, Slovakia. Electronic Platform for Adult Learning in Europe [EPALE].
- Swindell, R & Thompson, J. (1995). An International Perspective of the University of the Third Age. *Educational Gerontology*, 21 (5), 429-447.
- Swindell, R. (2002). U3A Online: a virtual university of the third age for isolated older people, *International Journal of Lifelong Education*, 21(5), 414-429, [doi:10.1080/02601370210156727](https://doi.org/10.1080/02601370210156727)
- Tabatabaei, S. M., & Roostai, F. (2014). University of the Third Age: A Unique Model for Successful Implementation of "Active Ageing". *Health Scope*, 3(2), e18297
- Tam, M. (2011). Active ageing, active learning: policy and provision in Hong Kong, *Studies in Continuing Education*, 33(3), 289-299. [doi:10.1080/0158037X.2010.515573](https://doi.org/10.1080/0158037X.2010.515573).
- Tam, M. (2019). Third age learning in Hong Kong: The elder academy Experience. M. Formosa (ed.). Chapter 14. *The University of the Third Age and Active Ageing, European and Asian-Pacific Perspectives*. 23, (pp.169-179). Springer Nature Switzerland. [doi:10.1007/978-3-030-21515-6_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-21515-6_1)
- The Third Age Trust UK. (2019). *Learning not lonely*. <https://www.u3a.org.uk/about/vision>.
- Tufan, İ., Akçiçek, F., Şahin, S., Zengin Oktuğ, M., Tuna, M., Dişçigil, G., Delibaş, K., Canatan, A., Ergun, C., Oğlak, S., & Ülgen, M. (2018). 60+Tazelenme Üniversiteleri: sorumluluk meşalesi. *Gerontoloji, Bakım ve Sağlık. II.Cilt*. (Eds) Tufan, İ. & Durak, M. Ankara: Nobel Kitabevi.
- United Nations, Department of Economic and Social Affairs [UNDESA], Population Division (2019). *World Population Prospects 2019: Highlights* (ST/ESA/SER.A/423). New York: United Nations.
- Velikova, E. (2011). *Results of training under the project DANET*. (Ed.) Violeta Yordanova Vaneva. Rousse, Bulgaria: Printing: Georgi Dochev EOOD.
- Vellas, F. (2016). Comparison between the French model and the British model. <https://www.aiu3a.org/pdf/Paper7.pdf> *International Association of Universities of Third Age (IAUTA). Working Paper*, No 7.
- Villar, F. (2019). From university extension classrooms to universities of experience: The University of the Third Age in Spain. M. Formosa (ed.). Chapter 10. *The University of the Third Age and Active Ageing, European and Asian-Pacific Perspectives*. 23, (pp.119-130). Springer Nature Switzerland [doi:10.1007/978-3-030-21515-6_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-21515-6_1)
- Villar, F., & Celdrán, M. (2012). Generativity in older age: a challenge for universities of the third age (U3A). *Educational Gerontology*, 38 (10), 666-677.
- Wei, J. L. (2015). Older adults' motivation to learn: from chinese perspective. Unpublished master thesis. Vrije Universiteit Brussel. Department of Internal Medicine Gerontology and Geriatrics Faculty of Medicine and Pharmacy.
- World Health Organization [WHO] (2002). *Active ageing: A Policy Framework*. Noncommunicable Disease Prevention and Health Promotion Department, Ageing and Life Course, Geneva: World Health Organization Publishing.
- Wong, K., & Yeung, M. (2019). Population ageing trend of Hong Kong. *Economic Letter*, 02. <https://www.hkeconomy.gov.hk/en/pdf/el-el-2019-02.pdf>
- Yenerall J. D. (2003) Educating an aging society: The university of the third age in Finland. *Educational Gerontology*, 29 (8), 703-716. [doi:10.1080/03601270390225785](https://doi.org/10.1080/03601270390225785)
- Yuan X. (2017). China's thinking and shanghai's practice. *International conference "Equal learning opportunities for the elderly"*. (pp.28-31). Bratislava 18-20 May 2017. Edited by Nadežda Hrapková. Univerzita Komenského v Bratislave, Slovakia. Electronic Platform for Adult Learning in Europe [EPALE].
- Zajac-Gawlak, I., Pospiech, D., Kroemeke, A., Mossakowska, M., Gába, A., Pelclová, J., Pridalová, M., & Klapcinska, B. (2016). Physical activity, body composition and general health status of physically active students of the University of the Third Age (U3A). *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 64, 66-74.
- Žgur, M., & Findeisen, D. (2013). *Survey of Slovenian Adult Education, Older Adults' Education Focused on Older Adults' Use of Information and Communication Technologies*. Published by: Društvo za izobraževanje za tretje življenjsko obdobje, Ljubljana.
- Zhao, X., & Chui, E. (2019). The Development and Characteristics of Universities of the Third Age in Mainland China. M. Formosa (ed.). Chapter 13. *The University of the Third Age and Active Ageing, European and Asian-Pacific Perspectives*. 23, (pp.157-168). Switzerland: Springer Nature. [doi:10.1007/978-3-030-21515-6_1](https://doi.org/10.1007/978-3-030-21515-6_1)